

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

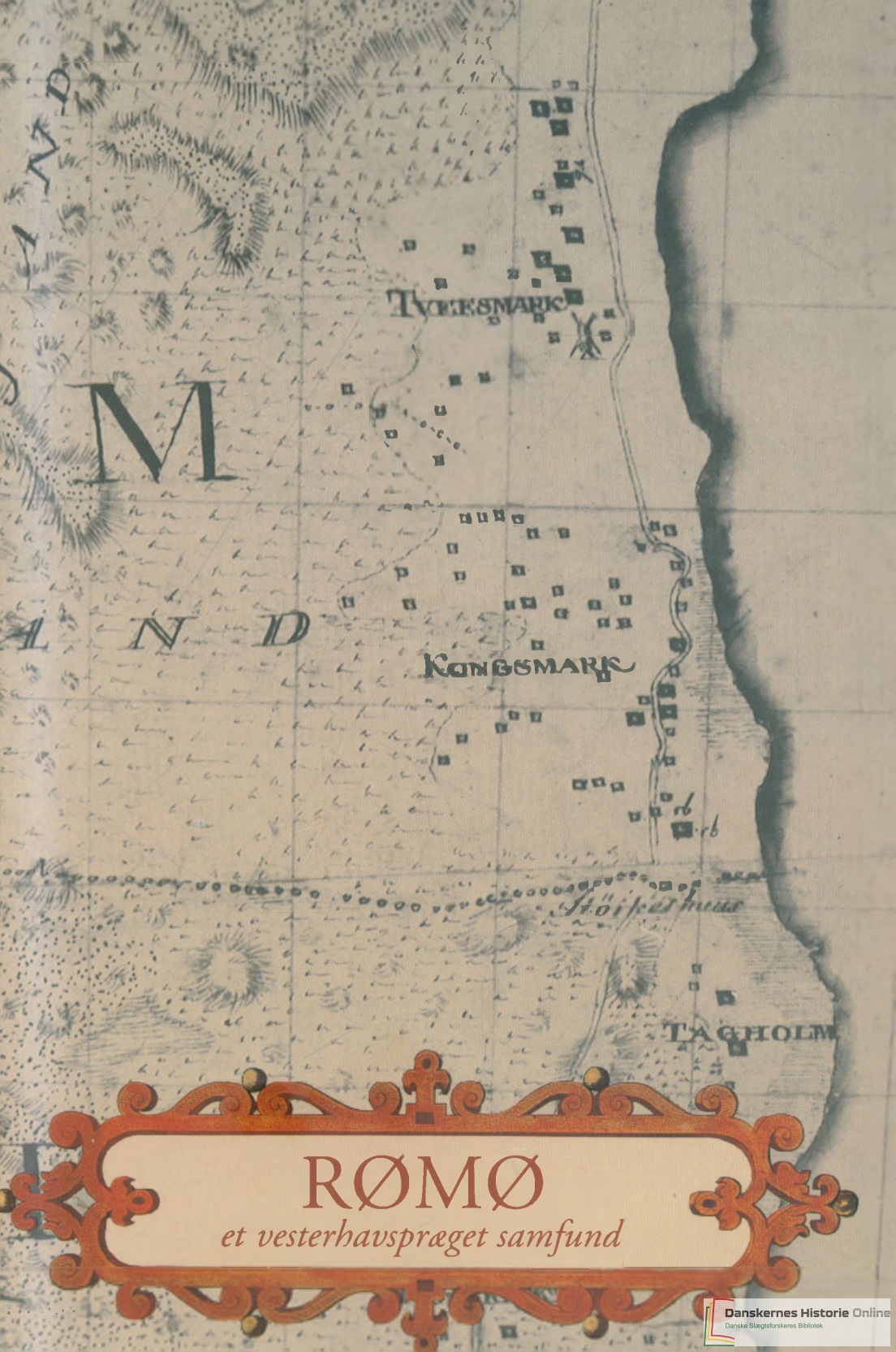
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

RØMØ

et vesterhavspræget samfund

RØMØ

et vesterhavspræget samfund

Tilegnet

*Fritz Joachim Falk
Hans Christian Petersen
Aksel Skov*

*der alle har bidraget meget til værkets tilblivelse,
og døde i 2001.*

Bert Kelm

RØMØ
et vesterhavspræget samfund

Bind III
Ejendomme i Kongsmark ejerlav

Skrifter udgivet af
Historisk Samfund for Sønderjylland
Nr. 87

Aabenraa 2002

Bert Kelm: RØMØ – et vesterhavspræget samfund
Bind III, Ejendomme i Kongsmark ejerlav
Skrifter, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland nr. 87

© Forfatteren og Historisk Samfund for Sønderjylland

Matrikelkort: © Kort- & Matrikelstyrelsen

Billedskanning: Arne Jørgensen og Bert Kelm

Sats og tryk: Winds Bogtrykkeri A/S · Haderslev

ISBN 87-7406-079-1

ISSN 0109-9264

Redaktion: Lars N. Henningsen

Historisk Samfund for Sønderjylland
takker for tilskud til udgivelsen fra

Velux Fonden af 1981
Rislum Fonden
Anders Hansen Schmidts Legat
Michael Jebsen Fonden

Omslagsbilledet:

Udsnit fra konceptkort over Rømø, tegnet af S. Bruun 1796.

De større kvadratiske felter er gårde, de mindre er husmandssteder.

Betegnelsen »rb« ved felterne betyder, at ejendommen tilhører Ribe Amt.

© Kort- & Matrikelstyrelsen (A. 131-97)

Indhold

Forord		7
Husgrupper		10
Tvismark		12
Hattesvej 3	lb.nr. 46	27
Havnebyvej 20	lb.nr. 47	35
Hattesvej 11	lb.nr. 48	42
Hattesvej 15	lb.nr. 49	50
Hattesvej 17	lb.nr. 50	54
Hattesvej 22	lb.nr. 51	63
Havnebyvej 28	lb.nr. 52	72
Havnebyvej 30	lb.nr. 53	78
Hattesvej 31	lb.nr. 54	86
Havnebyvej 38	lb.nr. 55	94
Havnebyvej 39	lb.nr. 56	101
Havnebyvej 41	lb.nr. 57	107
Hattesvej 28	lb.nr. 58	114
Råbjergvej 107	lb.nr. 59	122
Råbjergvej 99	lb.nr. 60	128
Råbjergvej 103	lb.nr. 61	134
Hattesvej 50	lb.nr. 62	139
Davidstræde 10	lb.nr. 63	145
Kongsmark		152
Råbjergvej 55	lb.nr. 64	159
Sukkertoppen 4	lb.nr. 65	164
Prilen 37	lb.nr. 66	169
Prilen 33	lb.nr. 67	175
Prilen 22	lb.nr. 68	182
Prilen 18	lb.nr. 69	187
Prilen 16	lb.nr. 70	192

Prilen 14	lb.nr. 71	199
Prilen 10	lb.nr. 72	204
Prilen 6	lb.nr. 73	211
Havnebyvej 62	lb.nr. 74	216
Gl. Færgevej 1	lb.nr. 75	223
Gl. Færgevej 10	lb.nr. 76	234
Gl. Færgevej 9	lb.nr. 77	242
Gl. Skolevej 4	lb.nr. 78	248
Gl. Skolevej 6	lb.nr. 79	254
Gl. Skolevej 11	lb.nr. 80	257
Strømmen 18	lb.nr. 81	262
Gl. Skolevej 18	lb.nr. 82	269
Småfolksvej 12	lb.nr. 83	274
G. Rasksvej 12	lb.nr. 84	279
Havnebyvej 94	lb.nr. 85	283
Havnebyvej 95	lb.nr. 86	292
Havnebyvej 97	lb.nr. 87	298
Småfolksvej 5	lb.nr. 88	304
Havnebyvej 99	lb.nr. 89	314
Småfolksvej 11	lb.nr. 90	321
Havnebyvej 110	lb.nr. 91	327
Havnebyvej 115	lb.nr. 92	335
Havnebyvej 119	lb.nr. 93	340
Sammenfatning		349
Kilder		352
Forkortelser		354

Forord

Her foreligger det andet bind af registranten over Rømøs gamle ejendomme. Materialets omfang og ønsket om at vise det størst mulige antal af gamle billeder har ført til en deling af registranten, hvoraf dette bind indeholder 47 ejendomme i Kongsmark ejerlav, dvs. fra Tvismark i nord til Kongsmark i syd. Bind 4 og 5 af det samlede Rømø-værk vil omfatte resten af Kongsmark (Tagholm) og Kirkeby ejerlav. I alt drejer det sig om 192 ejendomme.

I registranten findes alle ejendomme, som eksisterede i 1870, og hvor der endnu står et hus, også hvis dette er bygget i perioden fra 1870 til i dag. Som indledning til hver ejendom er angivet forskellige registreringsnumre. Det første er et nyt løbenummer. Derefter angives det nugældende artikel/matrikelnummer og vej-gade-betegnelsen. Derudover findes registreringsnumret fra bogen 'Værn af smukke danske huse af bygningskulturel værdi', bind Rømø, 1971, og bevaringsvurderingen fra denne registrant («Gruppe»). Sidst i feltet over hver ejendom er indført en ny gruppebetegnelse. Under registreringsfeltet er gengivet fotos, som så vidt muligt viser ejendommens udseende gennem de sidste 35 år som det fremtræder på billedet fra nævnte registrant og på et nyt fotografi, forudsat huset ikke er nedrevet eller totalt forandret. Derudover findes i teksten mange gamle billeder af huse og deres beboere. Typiske grundplaner for enkelte huse er gengivet lige såvel som særlige dele af vægfaste indretninger.

Registranten byder på en beskrivelse af ejerrækken gennem tiderne, så langt man kan følge den tilbage. Såvidt muligt er der også berettet om ejernes liv og familieforhold, og der henvises til beboernes oprindelse eller senere bopæl på øen med henvisning til det relevante løbenummer. Ved forsvundne huse angives »(/)«. Af hensyn til beskyttelse af personlige data er oplysningerne for de sidste 100 år af begrænset omfang.

De bevarede dokumenter gør det ikke muligt at bestemme ejerrækken med samme grad af sikkerhed for alle områder af Rømø. For den del af øen, der hørte til Ribe amt, dvs. Sønderlandet og

Nørlandets oprindeligt kirkelige ejendomme (se bind 1), er det for mange ejendomme vanskeligt for tiden før omkring 1780. Kun med hjælp af »udelukkelsesmetoden« var det for enkelte ejendomme muligt at føre ejerrækken tilbage til tiden før 1780. Det krævede undersøgelse af alle ejendomme i et område, uanset om husene for længst er borte, et meget stort arbejde. For ejendommene under Haderslev amt kan man derimod, med en vis usikkerhed, følge gårdene tilbage helt til 1500-tallet, huse og mindre ejendomme til omkring 1700. Problematisk er nogle småhuse, der oprindeligt hørte til en gård og blev lejet ud. Dér svigter kilderne for det meste.

For ejendomme under Ribe amt – 3 i dette bind – har Margrethe Kring Lauridsen samlet, ordnet og vurderet uhyre meget materiale om perioden 1750-1850. Registranten for den del af øen i denne periode bygger i stor grad på hendes arbejde. På grund af sygdom kunne hun ikke deltage i den endelige udformning af registranten. Margrethe Kring Lauridsen døde i 2000. Uden hendes materiale ville det have krævet endnu mange år at færdiggøre registranten. Jeg skylder Margrethe Lauridsen en stor tak.

For hele registranten gælder, at enkelte forhold er skønnet. F. eks. bygger skildrede slægtsforbindelser ofte kun på kendte ejendomsforhold. Kirkebøgerne findes ikke før 1815, folketællinger ikke før 1787. Teksten er tilsvarende forsigtigt formuleret. Men også der, hvor jeg har anset kilderne for fyldestgørende, har jeg oplevet overraskelser pga. nyfundne dokumenter. Derfor kan der ikke garanteres for rigtigheden af alle beskrevne forhold.

På Rigsarkivet fandtes en ny kilde, som beskriver en særlig skatteligning i året 1789. Kilden, som kaster lys over periodens indtægts- og formueforhold, benyttes for første gang i dette bind.¹

Desværre findes der kun ganske få kilder om selve husene. De huse, der i dag findes på ejendommene, er for det meste betydeligt nyere end ejendommens kendte historie. Det er sjældent, at man kan bestemme et præcist byggetidspunkt. Oftest er der foretaget mange større ændringer, der i tidens løb har givet huset et helt nyt udseende. Alligevel forsøges at redegøre for byggehistorien, dels på grund af byggetekniske iagttagelser, dels på basis af fundne dokumenter. Desværre kunne ikke laves dendrokronologiske undersøgelser for husene i dette bind. En god kilde for husenes grundplan i 1875 er et opmålingskort, som i udsnit vises for alle ejendomme. Tegningens bygningsproportioner svarer dog

ikke til virkeligheden, men præcise mål er angivet. Alle kortudsnit er rensset af irrelevante målestreg m.v.

Også denne registrant har nydt gavn af oplysninger og materiale fra mange mennesker. Desværre er det ikke muligt at nævne enkelte personer her, men jeg vil gerne give udtryk for min taknemmelighed til alle. Den venlige modtagelse til mange samtaler og villigheden til at søge gamle billeder og dokumenter frem, ja sågar at låne dem ud, var overvældende. Takket være den store indsats af Rømø Lokalhistorisk Forenings arkivleder, Arne Jørgensen, kan dette materiale her fremlægges. Mary-Anne Larsen har gennemset bogens tekst i slægtshistorisk øjemed. Også mange institutioner, især arkiverne, har været til stor hjælp.

Igen har formanden for Historisk Samfund for Sønderjylland, dr.phil. Lars N. Henningsen, foretaget det store rettelles- og redaktionsarbejde. Han bør få en ekstra stor tak. Finansieringen af bind 3 er støttet både af VELUX Fonden, Rislum Fonden, Anders Hansen Schmidts Legat og Michael Jebsen Fonden. At dette værk kan fremlægges for offentligheden i dette omfang og trykkvalitet, er deres fortjeneste. Tak for det!

Registranten er et kildeværk for kommende generationer, men har også til formål at give ejerne i dag en fornemmelse af den historiske ånd, der »bor« på deres ejendom. Husene har oplevet mange generationer af sømænd, bønder og flittige kvinder, rige og fattige, heldige og uheldige mennesker. Måske kan bogen medvirke til, at i det mindste dele af deres gamle omgivelser bevares.

Rømø og Hamborg, september 2002

Bert Kelm

Husgrupper

I den førnævnte registrant »Værn af smukke danske huse af bygningskulturel værdi«, bind Rømø, udgivet i 1971, er medtaget 43 huse af de her beskrevne 47 ejendomme. Arkitekt Aksel Skov har fotograferet husene i 1967/71 og inddelt dem i forskellige grupper, afhængigt af deres bygningskulturelle værdi. Grupperne er af Aksel Skov defineret som følger:

- A hus fredet i klasse A
- B hus fredet i klasse B
- C hus bevaringsværdigt, måske i miljø,
kan deles i undergrupper:
 - Ca* særlig værdifuldt
 - Ca bevaring væsentlig
 - Cb bevaringsværdigt
 - Cc nogen værdi, miljø
 - (Cc) ringe, mulig at forbedre

Da der i dag kun findes én fredningsklasse, er alle fredede huse i nærværende registrant betegnet med »A«. Gruppe »B« er sløjftet, ligesom gruppe »Ca*«, fordi en del af disse huse nu er fredet, og en fællesgruppe »Ca« synes at være tilstrækkelig. I stedet for »(Cc)« er der indført en gruppe »Cd«, og en ny gruppe »D« er tilføjet.

Den nye placering i disse grupper er foretaget i samråd med arkitekt Steffen M. Søndergaard. Forfatteren har taget nye fotografier af de i 1971 registrerede huse, såvidt muligt fra samme synsvinkel. Men ofte har det ikke været muligt at foretage en sådan tilsvarende fotografering på grund af senere beplantning. De nye billeder er gengivet under ejendommens registreringsfelter ved siden af arkitekt Aksel Skovs billeder fra 1967/71. Udgangspunkt for nyvurderingen er, at alle væsentlige bygningsdele fra før 1900 er bevaringsværdige, fordi de udgør en del af Rømøs særlige kultur. Huse, der rummer bygningsdele fra før 1900, hører derfor til i gruppe »C«.

I undergruppen »Ca« samles bygninger, hvor helhedsvirkningen af traditionel Rømø-byggeskik er bevaret både ude og inde – uden modernisering af bolig, gård eller forretning med vor tids erstatningsmaterialer. De forholdsvis mange huse, der – trods tilbygninger, plastvinduer, atypiske mursten m.m. – fremtræder som gamle Rømø-huse, og som overvejende er stråttækte, er anbragt i gruppe »Cb«.

Typiske Rømø-bygninger med hårdt tag, evt. sammenbygget med moderne, for landbruget uundværlige avlsbygninger, findes i gruppe »Cc«. Hvor om- og tilbygninger i løbet af 1900-tallet totalt har forandret husets udseende, men hvor væsentlige dele af den gamle konstruktion eller fast inventar alligevel er synligt, er placeringen foretaget i gruppe »Cd«.

En ny gruppe, »D«, er indført for huse, som i perioden 1900-1930 har erstattet en ældre bygning, og som – pga. deres tidstypiske arkitektur – er en del af Rømøs bygningskultur.

Fordelingen i ovennævnte grupper er udelukkende foretaget på basis af bygningskulturelle overvejelser og har ikke noget at gøre med den generelt gode, tekniske og vedligeholdelsesmæssige tilstand.

Grupperingen af bygningerne er foretaget med størst mulig objektivitet. Samtidig skal ikke skjules, at tydeliggørelse af og tilbageføring til den oprindelige, traditionelle Rømø-byggeskik i mange tilfælde er ønskelig. Dette vil gælde for større restaureringsarbejder, men i lige så høj grad ved mindre ændringer – og ved den almindelige vedligeholdelse.

For nærmere oplysninger om mulige forbedringer og vedligeholdelse af Rømøs bevaringsværdige huse eller bygningsdele formidler forfatteren gerne faglig rådgivning.

Tvismark

Navnet Tvismark kendes i Tørning lens jordebog fra 1524 som »Twysmarck« og betegner formodentlig et område, der består af to dele, to marker. Den sydlige del, »Tvismark«, som her beskrives, blev ved inddelingen af Rømø i 3 ejerlav tilslået Kongsmark ejerlav, mens den nordlige del, »Nørtvismark«, blev indlemmet i Juvre ejerlav (se bd. 2).

Indtil 1500-tallet er Tvismark vist et rent landbrugsområde. I middelalderen ligger dér en helgård i landsbyens nordlige ende. Den deles i løbet af 1500- og 1600-tallet (se tabel 1). Det er påfaldende, at landgilden i 1500-tallet er forholdsvis høj for disse gårde i Tørning len, senere Haderslev amt. Den samlede afgift er da over 12 mk., mens Juvre og Toftum betaler 8-9 mk. pr. helgård, Kongsmark endda kun 3 mk. Måske har Tvismark oprindeligt haft betydelig bedre jorder, som senere er blevet særlig hærget af sandflugten. Ribe Domkapitel har indtil omkring 1660 også en mindre landbrugsejendom i Tvismark, som senere hører til øens kongerigske del (se tabel 2).

Hvornår den første mølle er bygget, forbundet med en mindre landbrugsejendom, vides ikke. Fra sidst i 1500-tallet findes møllen i dokumenterne, i landbyens sydlige del, først længere mod

Billede 1:

Tvismark set fra vadehavet. Husrækken begynder t.v. med lb.nr. 60 og 62, t.h. ender den med lb.nr. 48-46. Farvelagt fotografi fra omkring 1910. (Voswinkel)

vest, fra 1740 dér, hvor møllehøjen ses den dag i dag lige vest for landevejen. Og møllen sætter præg i Tvismarks udvikling, idet en del småejendomme, såkaldte forbedelser, dvs. husmandssteder, oprettes for svende og/eller familiemedlemmer.

Udviklingen af Kongsmark som Rømøs »Nordhavn« har yderligere sørget for byggeri i Tvismark. Allerede tidligt findes kaptajner dér, senere også søfolk med ringe indkomster. Tvismark-bønder bygger dels såkaldte indestehuse, jordløse udlejningsejendomme, dels sælger de i landsbyens sydvestlige hjørne byggegrunde, som for det meste er dårlige sandpletter. Mange af disse mindre huse er forsvundet igen. De sydligste ejendomme bliver senere indlemmet i Kongsmark (FKT).

Haderslev-gårdenes ejerrække er for tiden før 1700 ligesom for Juvre ejerlav ikke let at slå fast. I tabel 1 forsøges dannet et sandsynligt billede af deres ejerforhold. Men ved en del anførte ejendomsskifter må man tage tabellen med forbehold. Haderslev amts småejendomme er fra sidst i 1600-tallet rimelig vel dokumenteret. I tiden forud må man bygge på jordebøgerne, der dog ikke er pålideligt ajourførte.

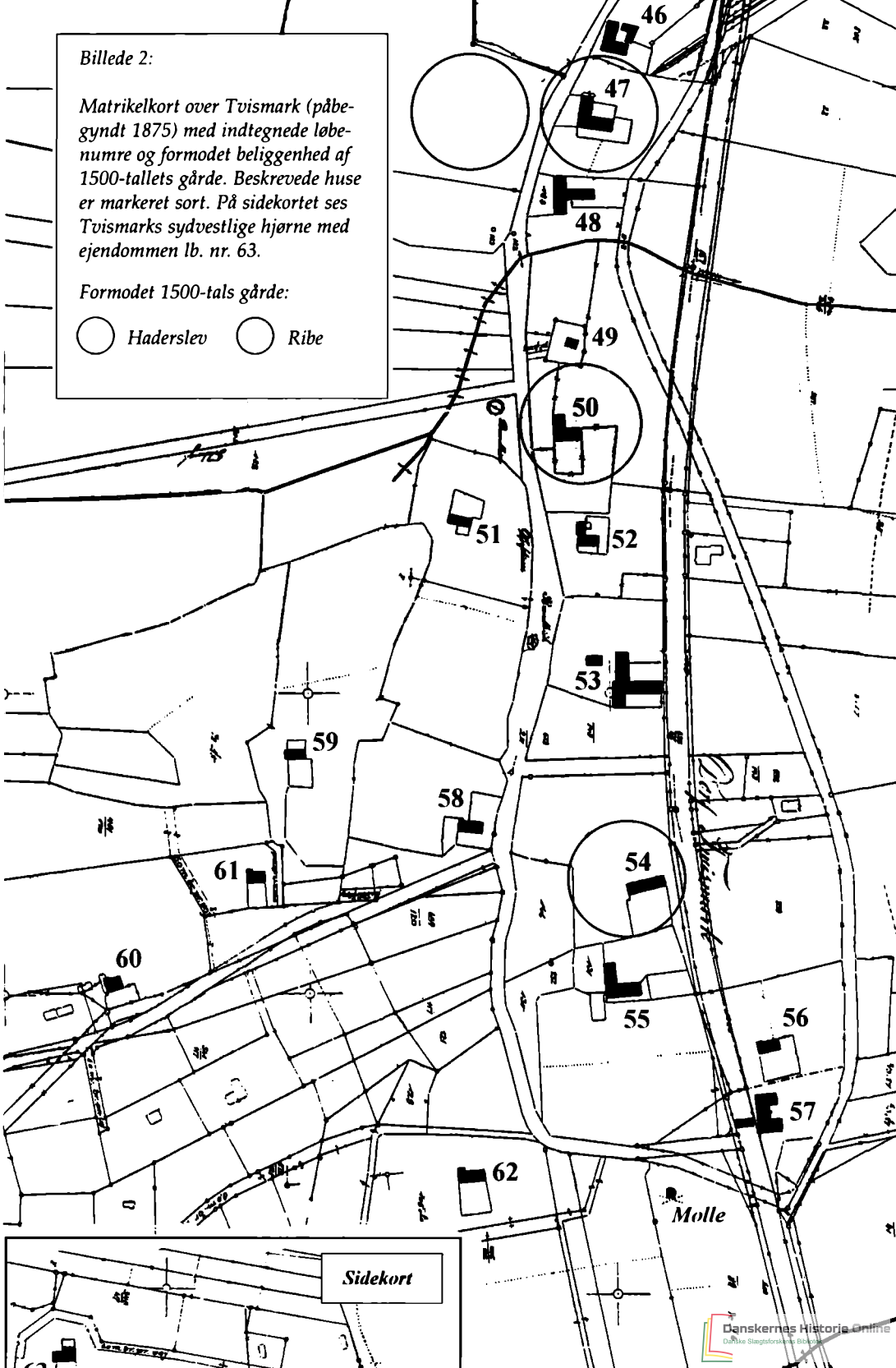
Antallet af gårdbygninger i Tvismark har udviklet sig på føl-

Billede 2:

Matrikeltkort over Tvismark (påbegyndt 1875) med indtegnede løbenumre og formodet beliggenhed af 1500-tallets gårde. Beskrevne huse er markeret sort. På sidekortet ses Tvismarks sydvestlige hjørne med ejendommen lb. nr. 63.

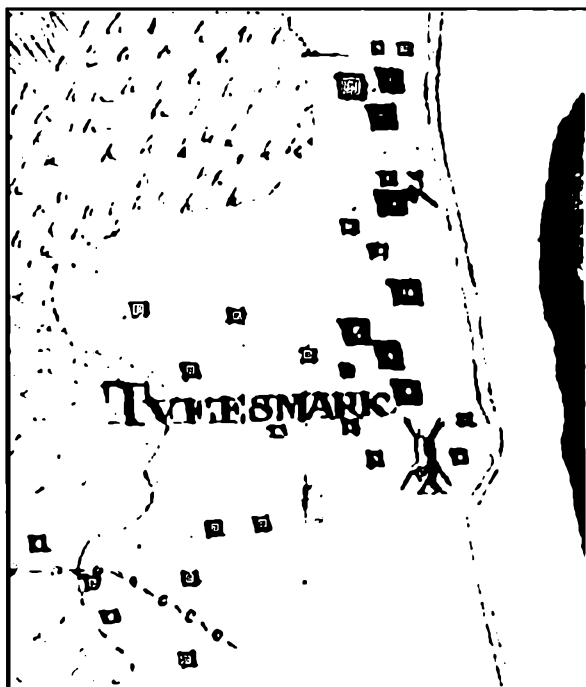
Formodet 1500-tals gårde:

○ Haderslev ○ Ribe

Sidekort

Billede 3:
 Udsnit fra S. Bruuns
 konceptkort af 1796.
 Små kvadrater er »for-
 bedelser«, større er
 gårde. I dag forsvundne
 huse er markeret rødt.
 Øverst t.h. ses et hus,
 som oprindeligt var en
 af gårdene, t.v. en ligeså
 forsvundet gårdbyg-
 ning, vist vest for
 Hattesvej. Nederst
 t.v. ses skellet
 til Kongsmark.

gende måde. I midten af 1500-tallet fandtes 2 gårde i nord og en mindre møllegård i syd, derimellem kirkens ejendom (kort billede 2). I løbet af 1600-tallet bliver det til 4 driftssteder i nord. En af møllejerne bringer Juvre-jord med og bygger endnu en gård i syd. Og en kommandør, der bor i området, bliver til gårdmand med jord i Bolilmark. Omkring 1700 er der altså 8 gårdsteder inkl. den kongerigske ejendom. 100 år senere er én af de gamle gårde forsvundet, mens en skipper køber jord og omdanner forbedelsen til en gård (kort billede 3). I dag er de fleste af Tvismarks gamle gårdbygninger enten borte eller reduceret til mindre huse. Landbruget spiller ikke mere den store rolle i dette område. En ejendom er så medtaget siden 1999-orkanen, at den vil forsvinde. Kun 3 bygninger vidner mere eller mindre om deres landbrugs-historie.

Af forbedelser findes omkring 1600 kun de 5 (JB), som alle endnu eksisterer, med på én eller anden måde fornyede bygninger. Indtil 1708 opstår 3 nye ejendomme, som alle findes i dag. Den ene af dem bliver til en kommandørgård, i dag en af øens

%	før omkring 1590		omkring 1590 - omkring 1650				% + fisk	
1) 43	Niels Simensen JB 1524, 1542 KO 1554	(Overskat 1542 Niels Simensen 23% og Christen Gregersen 20 %)	Simon Nielsen KO 1554 efter Niels Simensen JB 1595/97 KO 1588	Peder Simensen KO 1588 efter Simon Nielsen Niels Simensen JB 1602-28	Jesper Lassen JB 1627/28	Mette (Simensdatter) Jespers (JB 1627/28)* 3) Christen Nielsen FP 1632 KO 1648 4) (JB 1627/28)*	2) 43% + 500 sk 20 rk	
20	Gregers Jensen JB 1524, 1542	(Overskat 1542 23 %)	Niels Michelsen KO 1554	Mathias Nielsen JB 1596/97	Hans Mathiesen JB 1602-13	Michel Jørgensen FP 1623 JB 1627/28	Mathias Hansen (JB 1627/28)*	16% + 500 sk 20 rk
24	Knud Jensen og Gregers Jensen JB 1524	Gregers Jensen og L.I. Poul Pedersen (KR eft. 1516) 5) (Overskat 20 %) JB 1542		Katrine Nielses JB 1596/97	Hans Nielsen JB 1602-28 KO 1588	Mette Hanses (JB 1627/28)*	28% + 750 sk 30 rk	
				Peder Christensen 6) JB 1596-1613	Peder Pedersen 7) FP 1618 JB 1627/28	(JB 1627/28)*		
13	Michel Christensen JB 1524, 1542 KR efter 1516 5)	Katrine Michels (Overskat 1542 14 %)	KO 1554	Peder Christensen JB 1596-1610	Peder Pedersen JB 1612-28	(JB 1627/28)*	13% + 500 sk 20 rk	

Tabel 1a:

Haderslevske gårde i Tvismark mellem 1500 og 1650, i alt svarende til 1 1/2 helgård. Ejerrækken kunne findes igennem en kombination af jordebøgernes og koregnskabernes oplysninger såvel som enkelte fæsteprotokoller. I begyndelsen drøjede det sig formodentligt om tre driftssteder, to i nord (hver en halv gård stor) og et i syd ved møllen (kort billede 2). Ved en af de nordlige gårde kan jordfordelingen i anden halvdel af 1500-tallet ikke følges sikkert (lodrette dobbeltlinier). I jordebøgerne igennem 1600-tallet nævnes 4 gårdgrupper (i tabellen skilt med dobbeltlinier).

Tabel 1b:

*Haderslevske gårde i Tvismark i tiden 1650-1725. Jordebøgerne i denne periode viser uændrede ejere, her vist med *. Det forårsager en usikkerhed i ejerrækken, her markeret med lodrette dobbeltlinier. Tabellen viser den mest sandsynlige ejerrække.*

% 1)	Div. kilder før 1650	Diverse kilder efter 1650			Vurdering 1708/10 m.v.	% 1)	Art.nr.	Lb.nr.
36	Mette (Simensdatter) Jespers (JB 1627/28)*				Peder Nielsen FP 1676-1727, 1/4 gård KO 1724	19,8	10	47
	Christen Nielsen FP 1632 (JB 1627/28)*, KO 1648				Niels Christensen FP 1675-1733, 1/4 gård 1/2 KO 1724	19,8	6	48
20	Mathias Hansen (Jensen) 8) (JB 1627/28)*	Hans Hansen KO 1648 (»Svarrer«)			Jørgen Pedersen List FP 1690-1724, 1/4 gård (KO 1724 »Svarrer«) 9)	19,8	(622)	(46)
33	Mette Hanses (JB 1627/28)*	Hans Hansen KO 1648	Hans Nielsen FP 1661	Niels Hansen FP 1690	Peder Jespersen (enke) FP 1695-1728, 1/4 gård	19,8	---	---
	Peder Pedersen 7) FP 1612, 1618	Peder Pedersen II FP 1661			Peder Pedersen III FP 1708-1734, 1/4 gård 1/2 KO 1724	20,7	58	54
11	JB 1627/28* (også mølle)	(Anders Lauridsen som møllepartner)			Peder Andersen med andel i gård og mølle og jord i Juvre		7	55

Noter:

- 1) *Andel af afgifter i %, i jordebøgerne inden 1550 og efter midten af 1600-tallet, hvor kun angives pengebeløb, og hvor fisk er regnet om til penge.*
- 2) *Andel af pengeafgifter i % og naturalieafgifter i rødspætter (sk) og rokker (rk) for første halvdel af 1600-tallet.*
- 3) *Årstal i parentes angiver ejere, der er senere indført i samme dokument, dvs. efterfølgere af de oprindeligt indførte ejere/skyldnere.*
- 4) *»KO 1648« betyder, at personen findes i afskriften af en koliste fra 1648, lavet i 1666 med sandsynligvis aktualiserede navne.*
- 5) *Med senere hånd indført i Ribe Ærkedegnens regnskabsbog fra 1516 ff., måske i 1530erne.*
- 6) *Peder Christensen og efterfølgere gennem hele 1600- og 1700-tallet driver Nørlandets mølle i Tvismark, senere sammen med en partner fra en i nabolaget beliggende ejendom.*
- 7) *Peder Pedersen får i 1618 fæste efter Christen Michelsen, der i 1617 havde fæstet efter Hans Møller, der må have fået ejendommen af Peder Pedersens far, Peder Christensen.*
- 8) *I jordebøgerne skifter navnet.*
- 9) *Årstal i parentes angiver, at efterfølgeren findes i 1724-koregnskabet.*

Sted	før omkring 1590	omkring 1590 - omkring 1670		omkring 1670 - omkring 1730		Art.nr.	Lb.nr.
Nørvismark Riberhus	Trøgels Boesen, gård, JB 1562-93, KR 1516 (Knud Trøgelsen KO 1554)	Hans Hansen Gård JB 1598, (KO 1554)	Hans Knudsen gård JB 1602-65	Niels Hansen (Langkjær) 1/4 gård, MA 1683 JB 1667-70	Hans Svarrer KS (Hans Knudsen KO 1724) 2)	44 Ko	50
Tvismark Ribe Domk.	Jens Knudsen JB o. 1550 1)			(Peder Michelsen JB 1665-70) 1)			
Kongsmark Ribe Domk.	Jørgen Nissen JB o. 1550	?	Jeb Hansen JB o. 1640	Hans Jebsen (Søren Hansen) JB 1662-70, MA 1683 1/4 gård	Niels ad Ebes KS (- FP 1722)	1 Ko	93

Tabel 2:

Kongerigske ejendomme i Tvismark og Kongsmark fra omkring 1520 til omkring 1730. Før midten af 1600-tallet står for Ribe Domkapitlets ejendomme kun en jordebog fra efter 1530 med senere tilføjelser til rådighed. Schackenborgs jordebøger i perioden 1662-70 virker ikke særlig pålidelige. 1683-matriklen er sandsynligvis ikke fyldestgørende. Fæsteprotokoller og dermed årstal for ejerskifter findes ikke i denne periode, undtagen i 1722 for Kongsmark-gården. En fortegnelse over kirkesæder fra 1728 hjælper ved begge ejendomme. I alt må man tage tabellen med et vist forbehold.

Noter:

- 1) *Ejendommen svarer 12 sk. afgift til domkapitlet, kun henved 25 % af beløbet, Nørvismark-ejendommen må betale. Peder Michelsen, der samtidig har en naboforbedelse under Haderslev amt, havde måske jorden i fæste i en kort periode (Schackenborgs JB 1665 ff.). Ejendommen forsvinder fra dokumenterne efter Schackenborgs tid og mangler i matriklen af 1683. Da er den sandsynligvis forenet med Nørvismark-gården, men med driftssted i Tvismark.*
- 2) *Efter Niels Hansen (Langkjær) findes kun fortegnelsen over kirkesæder som henvisning til efterfølgeren. En Hans Knudsen findes med en kirkeko i 1724 i Tvismark.. Det drejer sig formodentligt om Hans „Svarrer“. Senere fæsteprotokoller udviser en helkåd i Tvismark (fra 1748 Peder Hansen's enke, lb.nr. 50), der må være identisk med ejendommen.*

fineste bevarede bygninger, »Tønnisgård«. I løbet af 1700-tallet bygges 12 huse i Tvismark (undtagen til Kongsmark indlemmede), hvoraf kun de 5 overlever (kort billede 3). De ældste klarer sig bedst. Efter udskiftningen i 1802 får alle småejendomme del i klitområder og strandstykker. Derfor udviser de i anden halvdel af 1800-tallet jordtilligender på nogle ha.

Først beskrives to forsvundne gårde, hvis jorder senere havner ved ejendommene lb.nr. 46 og lb.nr. 53-55 m.m. Det synes at være vigtigt for forståelsen af Tvismarks gårdhistorie i almindelighed. Disse to gårde, der dannede halvdelen af en oprindelig Haderslevsk helgård i Tvismark, har i 1500-tallet endnu et fælles driftssted, formodentlig vest for ejendommene lb.nr. 46-48. Efter delingen omkring 1600 ligger den ene delgård øst, den anden vest for Hattesvejen (se kort billede 2 og 3).

Fælles historie for disse gårde i 1500-tallet:

omkr. 1525

Knud og Gregers Jensen, 1/2 gård.

I Tørning lens jordebog for 1524 findes disse to sandsynlige brødre i fællesskab for én og derudover Gregers alene for en anden kvartgård.

omkr. 1540

Gregers Jensen og Ll. Poul Pedersen, 1/2 gård.

Såvel i jordebogen som i overskatlisten for 1542 står disse to gårdmænd. Poul Pedersen findes også i Ribe Ærkedegns regnskabsbog fra 1516, for en kirkeko indført ved et senere tidspunkt.

omkr. 1560

Niels Michelsen, 1/2 gård.

Navnet findes kun i kolisten af 1554. Da de to andre i kolisten opførte Tvismark-navne hører til andre gårde, må han stå for den her ejendom. Også efterfølgernes navne i Haderslev amts ældste jordebog fra 1596/97 taler for denne rækkefølge. Derudover synes han at være en søn fra møllegården, lb.nr. 55 (se tabel 1 a). Efter ham deles ejendommen. En formodet søn af Niels Michelsen, Gregers Nielsen, får et forbedelsessted ud af gårdens jorder, udgangspunkt for lb.nr. 46. En anden søn, Mathias Nielsen, får 1/4 gård, senere med bygninger øst for Hattesvejen (i

1800-tallet nedlagt og forenet med lb.nr. 46). Den anden kvartgård føres i jordebogen i fællesskab mellem enken Katrine Nielses (en i 1800-tallet nedlagt gård vest for Hattesvejen), og mølleren, Peder Christensen. Den sidstes andel bliver senere indlemmet i møllegården (lb.nr. 54).

Ejendoms historie for den østlige, forsvundne gård, fra sidst i 1500-tallet:

omkr. 1580

Mathias Nielsen, 1/4 gård.

Om denne mand, formentlig en søn af forgængeren Niels Michelsen, vides ikke noget nærmere. Han står for gården i jordebogen fra 1596/97, mens koregnskabet fra 1588 allerede nævner efterfølgeren, Hans Mathiesen, vist en søn. Ejerskiftet må være sket i 1590'erne.

~1590-1623

Hans Mathiesen, 1/4 gård.

Han er opført i jordebøgerne fra 1602-13. Sandsynligvis er han identisk med den Rømø-skipper, der sejler gennem Øresund på et 23- hhv. 34-læsters-skib i enkelte år mellem 1608 og 1618. Han bringer fortrinsvis rug fra Danzig til Ribe, Hamborg og England, og diverse varer til Skotland.

1623~1640

Michel Jørgensen, 1/4 gård.

Det er fæsteprotokollen af 1623, der nævner denne mand som efterfølger. Måske er han en svigersøn, der dog snart bliver afløst af en sandsynlig søn af forgængeren, Mathias Hansen. Det viser jordebogen af 1627/28, hvor navnet er skiftet ud af en senere hånd.

~1640~1660

Mathias Hansen, 1/4 gård.

Navnet står lige som alle andre indtil 1716 i jordebøgerne. Men i koregnskabet af 1648, afskrevet og vist ajourført i 1666, findes efterfølgeren, Hans Hansen »Svarrer«.

~1660-1690

Hans Hansen »Svarrer« eller »Holm«, 1/4 gård.

Tilnavnet »Svarrer«, der peger på et håndværk som drejer, synes at være forbundet med ejendommen, idet også senere ejere lejlighedsvis bærer det. For denne mand her antages, at han ellers har tilnavnet »Holm« som søn af Hans Holm, der ejer et forbedelsessted i Tvismark (lb.nr. 53) og er det første kendte led i Holm-slægten på Rømø. Hans Hansen Holm nævnes i en dispensationssag i 1690 med bopæl i Tvismark (HAR), gift med en datter af Jens Jørgensen Listmand i Juvre (lb.nr. 8), Anna. Hans datter, også Anna, bliver da gift med den sandsynlige kommandør Michel Pedersen (lb.nr. 59). To sønner af Hans Hansen Holm kendes ligeså som skibsførere, Hans (se lb.nr. 3) og Jørgen (f. 1660, se lb.nr. 95). Efterfølgeren på gården, Jørgen Pedersen List (hist og her også kaldet »Svarrer«), må være en søn af Anna Hans Holms cousine, Boeld Hansdatter List, og det er hans bror, der er gift med Hans Holms førnævnte datter Anna.

1690-1724

Jørgen Pedersen List, 1/4 gård.

I fæsteprotokollen er han indført som efterfølger af »Hans Hansen«. Han er født i november 1665, som søn af Peder Michelsen og førnævnte Boeld Hansdatter List (lb.nr. 58), og han bliver gift med en Maren, født 1663 (GS). Der kendes 7 børn. Den ældste datter, Kirsten findes senere i nabohuset. Sønnen Peder (1693) sejler med faderen. En datter og en søn dør som børn (GS). Datteren Karen overtager senere gården sammen med sin mand. En formentlig ugift datter Anne nævnes i en arvesag i 1770 (TBB). Det yngste barn, Hans, fødes i 1706. Han er det første led i Rømø Kræmer-slægt (lb.nr. 92). Jørgen Pedersen List er skipper og købmand. Omkring 1710 (HAV) har han 13 fag beboelse og stald og en lade på 8 fag. Konen driver vist gården med en udsæd på 1 td. 2 sk. rug, 2 tdr. byg og 1 td. havre og en høavl på 8 læs. Der er 3 køer, 1 kvie, 4 får og 2 heste. 1706 bliver Jørgen Pedersen straffet for at »have udi Kongsmark kro overfalden og slagen skipper Hans Eriksen« (lb.nr. 51). I 1711 finder vi ham i List toldregnskab med en 16-læsters galiot, der sejler østers til Norge og kommer tilbage med træ. Samme år betaler han krigsskat og låner penge ud til en skipper i København, Jens Nielsen. I 1717 bliver han stævnet til tinget, fordi han uden tilladelse har bygget et pakhus, 6 fag

»på stenger«, 11 alen bred. Han beder »om forskånelse«. 1719 ligger Jørgen i strid med naboerne om en »Schiøff« (bevokset moseområde) sydvest for gården. I 1720, »omkring Martini«, forliser Jørgen Pedersen List sammen med sønnen Peder på hjemvejen til Rømø med sin galiot. Enken Maren beholder ejendommen endnu i nogle år, afbetaler i 1724 gårdens »kirkeko« og overdrager herligheden til svigersønnen, Knud Pedersen. Maren dør 1731.

1725-32

Knud Pedersen, 1/4 gård.

Han stammer formentlig fra Kongsmark (lb.nr. 88), søn af Peder Knudsen og Abel Engelbretsdatter. Som fæstebonde på den her ejendom bliver han også kaldet »Svarrer«. Med konen Karen Jørgensdatter får han en søn, Peder. I 1728 sælger han et bygsted med hustoft i sydvest Tvismark til Jens Madsen (lb.nr. 63). I 1732 er han død og enken gifter sig igen, med Søren Jensen.

1732-52

Søren Jensen, 1/4 gård.

Han kommer fra Kongsmark, hvor han boede i et forbedelsessted (lb.nr. 66), måske en enkemand. Parret får en søn, der kaldes Knud efter enkens første mand, og senere får han også tilnavnet »Svarrer« (THH). Omkring 1740 dør Søren, og enken sidder alene på gården med to sønner. Der synes at være små kar i familien og gården meget slidt. I 1744 (HAV) vurderes bygningerne kun med 94 rd., og enken kaldes »arm« med 160 rd. gæld. Det bliver ikke bedre, idet der lånes penge i 1748, 159 rd. fra kommandør Hans Hansen Tønnes (THH). I 1752 overdrager hun ejendommen til sønnen Peder.

1752-1820

Peder Knudsen, senere enken og døtre, et sted.

Efter gårdens overtagelse går det for alvor nedad. Der stiftes mere gæld, nu også ved kommandør Michel Jensen. I 1756 begynder salget af gårdens jorder. 4 enge overtages af kreditoren, kommandør Hans H. Tønnes (lb.nr. 53). I 1765/66 sælges igen jord til samme og til kommandør Mathias S. Skov (lb.nr. 43), og Peder Knudsen afløser gælden. Men med det samme låner han igen, nu ved kommandør Peder Jensen. I 1773 og 1776 sælges igen jorder, dengang til Jep A. Møller (lb.nr. 55) og Gregers Jørgensen (lb.nr.

41). Gården forfalder totalt. Peder, gift med en Anna, har 2 døtre, Merred og Anna, født i 1762 og 1764. Han dør før 1780, og enken sidder da i en forfalden bygning, som kun er vurderet til 16 rd. (BF). Den brænder ned i 1788, og et lille hus bygges nyt, hvor enken bor med sine døtre. Hun dør før 1801. I folketællingen for 1801 kaldes ejendommen for et »indestested« (jordløst sted) og søstrene Merred og Anna »fattige«. I 1820 sælges ejendommen af »arvingerne« som »1/32 gård«, mod gældovertagelse og »fri husværelse« for »medarvingen Merred« (SPP). Søster Anna var død 1815, mens Merred lever på stedet indtil 1825, i »et jordløst hus« (KB).

1820-1832

Ingwart Hansen, 1/32 gård.

Om denne mand vides ikke noget. Måske bor han andetsteds og lejer jorden ud. Han sælger ejendommen videre til Albert Jørgen Lytsen, der samtidigt køber nabohuset. Ejendommene lægges sammen, hvorved denne gårds historie ender (videre se lb.nr. 46).

Ejendomshistorie for den vestlige, forsvundne gård fra sidst i 1500-tallet:

omkr. 1580

Katrine Nielses, 1/4 gård.

Denne sandsynlige enke efter Niels Michelsen står i jordebogen for 1596/97 fælles med Peder Christensen, mens koregnskabet fra 1588 allerede anfører hendes efterfølger, Hans Nielsen. Også her må ejerskiftet være sket i 1590erne. Peder Christensen, mølleren i Tvismark, er måske en svigersøn, der ved arvedelingen efter Niels Michelsen får en del af jorderne, som lægges til møllegården (se lb.nr. 54 og 55).

~1590-~1640

Hans Nielsen, 1/4 gård.

Den formentlige søn af Niels Michelsen og Katrine Nielses står i jordebogen fra 1602 til 1627/28, indtil 1613 fælles med mølleren, Peder Christensen, derefter med dennes søn, Peder Pedersen. I 1594 vidner Hans Nielsen i striden om Rømø kirkens tilhørsfor-

hold.² Efter 1628 er han streget i jordebogen og erstattet med »Mette Hanses«.

~1640-1661

Hans Hansen, 1/4 gård.

Han er kun kendt fra koregnskabet for 1648. Om han er en søn af forgængerer, vides ikke, heller ikke noget om mandens færden. »Mette Hanses« kunne være mandens enke, idet ajourføring af jordebogen 1627/28 formentlig først er sket omkring 1660.

1661-1690

Hans Nielsen, 1/4 gård.

Med fæsteprotokollen fra 1661 begynder den sikre ejerrække. 2 børn er kendt, en søn Niels som efterfølger (FP) og en datter Margaretha, gift med den senere gårdmand, Peder Jespersen. Måske er Hans Nielsen identisk med kommandøren på galioten »De Jonas« fra Hamborg (1685-86).

1690-1695

Niels Hansen, 1/4 gård.

Han er gift med en Karen og har en søn Hans, der senere får gården i fæste. Parrets skæbne efter den korte fæsteperode kendes ikke.

1695-1728

Peder Jespersen, 1/4 gård.

I ægteskabet med Margarethe Hansdatter synes ikke at være børn. Peder Jespersen er død ved 1710-vurderingen, idet enken da står for gården (HAV). Der skrives »Peter Jespersen oder Peter Schneiders Witwe«, dvs. manden havde måske været skrædder. Bygningen har 20 fag beboelse, stald og lade, der sås 1 td. 2 sk. rug, 2 tdr. byg og 1 td. havre og høstes 8 læs hø. I stalden står 3 køer, 1 kvie, 4 får og 2 heste. I 1728 får enkens brorsøn, Hans Nielsen fæste på gården, der endnu i 1744 (HAV) kaldes »ad Jebs«, vist efter Peder Jespersen.

1728-1744

Hans Nielsen, 1/4 gård.

I en strid om en »Schiøff« (bevokset moseområde) sydvest for gården står han allerede i 1719 for ejendommen (THH), ligeså ved

en kirketiendesag i 1724. I 1730 kræver han læsning af Tvismarks »grandebrev« på tinget. Hans Nielsen er formentlig den kommandør, der i årene 1726-32 sejler fra Hamborg for rederen Wuhrmann (WS), først på »Salvator«, senere på »Rebecca«. Han er gift 2 gange. Med den første kone får han 2 børn, en søn Niels (1713) og en datter Karen (1716). Moderen må være datter af Peder Præst i Nørtvismark (lb.nr. 41), som en formynder- og en gældssag viser (THH). Hun dør i 1716, sandsynligvis i barselseng. Fra ægteskabet med den anden kone, Karen, kendes ingen børn. I 1744 er Hans Nielsen død (HAV). Karen, »Hans ad Jebs enke«, ejer da bygninger med en værdi på 138 rd. De 20 fag må være i en meget god tilstand. Ellers er der meldt hverken gæld eller pengeformue. Enken overdrager samme år gården til Peder Jensen, gift med hendes steddatter Karen (HAV). Hun selv får aftægt ligesom den endnu levende enke af Peder Jespersen, Margarethe. Stedsønnen Niels, nu med tilnavnet »Ewes« boende i Bolilmark (lb.nr. 34), får 140 rd. arveandel og derudover 10 rd., hvis den gamle aftægtskone Margarethe dør inden for 2 år.

1744-1789

Peder Jensen, 1/4 gård.

Han er en søn af Jens Andersen i Juvre, i 1744 (HAV) nævnt som matros med 50 rd. »Capitalier«. I 1752, samtidig med svoger Niels Hansen Ewes, bliver han kommandør fra Hamborg, indtil 1754 på »Harmonie«, og igen i årene 1764-68 (»Frau Hanna«). Sandsynligvis er han identisk med en skipper Peder Jensen, der i 1756 og 1759 sejler fra Flensborg til Middelhavet (SP). I 1775 er Peder Jensen død. Enkøen driver gården videre i nogle år. I brandforsikringen for 1780 virker beboelsens 8 fag med kun 88 rd. værdi nedslidt, mens avlsbygningerne vurderes med i alt 114 rd. Børn fødes åbenbart ikke i ægteskabet, idet gården efter enken Karen's død tilfalder en svigersøn af hendes bror Niels Hansen Ewes.

1789-1797

Gregers Jensen Bleeg, 1/4 gård.

Han har i forvejen en gård i Bolilmark (se lb.nr. 32). Ejendommen her driver han allerede i 1785 derfra (BF). Da er Peder Jensens enke sandsynligvis død. I 1797 afhænder Gregers J. Bleeg Tvismark-gården til en ugift matros.

1797-1829

Peder Hansen Willadsen, 1/4 gård.

Han er født ca. 1775 som søn af Willads Pedersen. Peder selv sejler som matros, mens faderen og stedmoderen, Karen Hansdatter (fra lb.nr. 60), driver gården (FKT). Far Willads dør før 1815, mor Karen i 1829. Gården må allerede være meget forfalden, da den samme år sælges til den gamle pengemand Mathias P. With.

1829-1839

Mathias Pedersen With, 1/4 gård.

Om ham, født 1756, senere skipper, gift 3 gange og ejer af flere ejendomme, se lb.nr. 90 og 58. Han dør i 1832, men arvesagen trækker sig, indtil efterfølgeren kan få fæste. Peder H. Willadsen får husly på fattighuset.

fra 1839

Chresten Jørgen Pedersen, 1/4 gård.

Han er født i 1813 som søn af forgængerens bror, skipper Peder Hansen Pedersen i Wraa (lb.nr. 142). I 1835 (FKT) bor han allerede på gården og er gift med den 18-årige Marie Tønnes fra lb.nr. 53, et barnebarn af kommandør Niels Hansen Tønnes. Med på ejendommen er hans mor og 3 søskende, en ældre, ugift bror såvel som en søster, angivet som tjenestepige, og en yngre bror, betegnet som bud. Efter at svigermor, Karen Holm Nielsdatter, har mistet sin tredje mand i 1834, overdrager hun i 1835 sin gård til svigersønnen, der flytter derover og lægger jorderne sammen. Bygningen her lejes ud. I 1840 bor her en enke, Mette Marie Heitmann med hendes søn Anders (se også lb.nr. 48 og 59), og en sømandsfamilie, Willads Nissen Møller med konen og 2 børn. Til sidst bor i 1855 Chresten J. Pedersens nu fraskilte kone Marie Tønnes dér. Inden 1860 rives den gamle gård ned. Derved ender også denne gamle Tvismark-ejendoms historie. Om Chresten J. Pedersens familie se videre ved lb.nr 53.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
46	622 Ko	Hattesvej 3	Haderslev	35	Ca	Ca

1967 (AS)

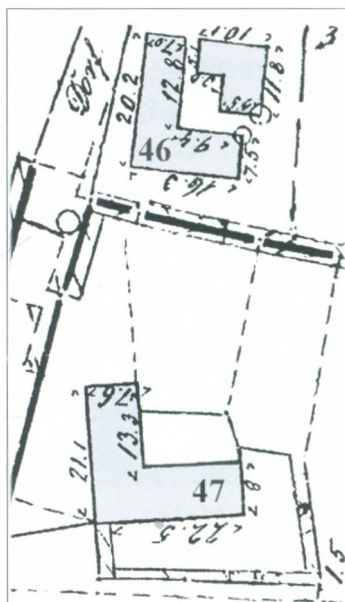
2002

Bygningshistorie:

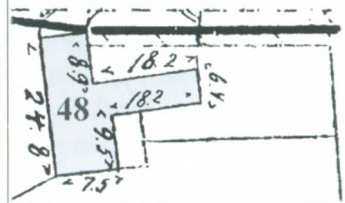
Huset har omkring 1710 9 fag (HAV), og det gælder også for 1744 (HAV), da det er lavt vurderet med 36 rd. Muligvis er det en vinkelbygning (se nedenfor). I 1769 (murankre) bygges et nyt hus. Byggeriet foregår på syldstensfundamenter, men uden bindingsværk. Husets længde er 9 fag, bredden bliver til 7.50 meter. Der indsættes nye bjælker, som har tidens typiske profilering. Med 1.90 meter er det forholdsvis højt under bjælkerne. Indenfor findes endnu en del døre og skabe fra byggetiden med en for dette tidspunkt meget moderne udformning (billede 4). Stuehuset alene har i brandforsikringen for 1780 135 rd. værdi, lignende mange kommandørboliger. Der nævnes ingen stald, men en lille ladebygning, vurderet til 20 rd. Det må være det vinkelformede udhus, som ses på opmålingskortet af 1875 (billede 5), og hvis østlige længe står der den dag i dag, 4 fag lang og godt 5 meter bred. Konstruktionen tyder på høj alder, mens fundamenterne er en blanding af munkesten og syldsten. Det flotte stuehus slides i løbet af årene, men efter udvidelsen til en gårdejendom bygges omkring 1840 en avlsafdeling med en nordlade i vestenden. Samtidig får huset en flot indgangskvist mod syd. Sådan står det endnu i 1910 (billede 6). Inden 1925 forsvinder nordladen. Vore dages bygning består af stuehuset fra 1769, med en mindre »arkengaf« over syddøren.

Billede 4:
Vægfast skab i huset lb.nr. 46.

Billede 5:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med
ejendommene lb.nr. 46-48.

Billede 6:
Bygningen lb.nr. 46 i 1910 (Tønder Museum).

Ejendomshistorie:

~1590~1640

Gregers Nielsen, en forbedelse.

Denne mand står i jordebøgerne fra 1596 indtil 1627/28 for Haderslev amts forbedelse nr. 3. Formodentlig er han en søn af Niels Michelsen (se fælles gårdhistorie), et barnebarn af Gregers Jensen.

~1640~1685

Hans Wolmersen, en forbedelse.

Han er i en senere ajourføring af jordebogen for 1627/28 opført som efterfølger af Gregers Nielsen, og derefter står han uændret for forbedelsen indtil 1716. Måske mangler et mellemled til den følgende ejer.

~1685~1706

Jørgen Pedersen, en forbedelse.

Navnet findes i fortegnelsen over kirkesæder, anlagt i 1728 (KS), men den præcise fæsteperiode er ukendt. Formodentlig drejer det sig om Jørgen Pedersen List, der i 1690 får fæste på den forsvundne nabogård (se fælleshistorie) og senere overlader den her ejendom til datter og svigersøn.

~1706-1748

Jørgen Jespersen, en forbedelse.

Han er formentlig en bror til kommandør Gregers Jespersen i Kongsmark (lb.nr. 93). Ca. 1706 bliver Jørgen Jespersen gift med Kirsten Jørgensdatter. I 1708 betaler han en bøde for det første barns for tidlige fødsel. Det er en søn, Jørgen, senere gårdmand og sandsynlig kommandør i Juvre (lb.nr. 1). I vurderingen fra omkring 1710 (HAV) står Jørgen Jespersen som stedets ejer, men uden fæste, der heller ikke findes senere. På ejendommens halve toft kan sås 4 sk. rug og 2 sk. byg, mens resten hviler. 1 ko kan holdes på toften. Jørgen Jespersen sejler, men stillingen kendes ikke. I 1728 er han stokkemand på tinget. I ægteskabet med Kirsten fødes yderligere 3 børn, to sønner og en pige. Niels (født 1717) får stilling i Holland, hvor han kaldes »Kornelis Jurriaansz«. Han bliver kaptajn på store Ostindienskibe, af 4-600 læster drægtighed og med op til 300 mænd ombord, i årene 1744-50.³ Efter hjemkomsten gifter han sig i 1757 og overtager en gård i Nørtvismark

(lb.nr. 41). Gregers (ca. 1718) bliver først gårdmand i Bolilmark (lb.nr. 32) og til sidst, efter bror Niels, i Nørtvismark. Datter Karen overtager senere ejendommen her. Far Jørgen dør kort inden 1744, idet enken er opført i vurderingen og professionen »Matrose« er streget. Der meldes hverken gæld eller pengeformue (HAV). I 1748 overdrager enken ejendommen til sin svigersøn, Knud Hansen, mod aftægt og gældovertagelse. Hun dør i 1758. Sønnen Jørgen er da allerede død, og de andre to har fået deres arv tidligere.

1748-1778

Knud Hansen, en forbedelse.

Han stammer formodentlig fra et forsvundet hus i sydvest Kongsmark, en søn af Hans Knudsen, født i 1720. Hans bror dér kaldes Peder Hansen »Wandahl« (se også lb.nr. 67). Dette efternavn er åbenbart tilknyttet fødehjemmet, og Knud benytter det også engang imellem (THH). Fra ægteskabet med Karen Jørgensdatter kendes en datter Karen (f. ca. 1745), senere på nabogården lb.nr. 47, og en datter med ukendt fornavn, hvis mand senere får forbedelsen. I 1768 dør hustruen (THH). Året efter arver Knud Hansen stort efter den afdøde kones bror, førnævnte Cornelius Jørgensen. Pengene investeres i huset, der bliver fornyet og indrettet fornemt (sml. lb.nr. 1 i bd. 2). Om Knud Hansens egne indtægter vides ikke noget. 1768-72 virker han som helligdagsfoged og brandopsynsmand for Tvismark (THH). Han dør i december 1777, 57 år gammel, og ejendommen »tilfalder« svigersønnen året efter (FP).

1778-1786

Peder Hansen Bleeg, en forbedelse.

Han er ca. 1740 født i Sønderby som søn af skipper Hans Jørgensen Bleeg (lb.nr. 173), og han bliver også selv skipper, fra Altona. Gift med Knud Hansens datter, fæster han først en anden forbedelse i Tvismark (lb.nr. 56), inden han flytter herover, sammen med konen og 3 børn. Konen dør efter få år, og Peder H. Bleeg gifter sig omkring 1785 igen, nu med konens cousine fra Bolilmark, Maren Gregersdatter. Hun har dér en gård i fæste, og familien skifter bopæl igen (lb.nr. 33). Tvismark-ejendommen sælges til den nye kones svoger. Peder Hansen Bleeg synes at være lærer i Kongsmark-skolen i en række år (se lb.nr. 78).

1786-1820

Hans Pedersen Falk, en forbedelse.

Denne søn af styrmand Peder Hansen Falk i Bolilmark (lb.nr. 31), født i 1759, er gift med Cathrine, datter af gårdmand Gregers Jørgensen i Nørtvismark (lb.nr. 41). Han bliver styrmand, eksamineret i Holland (PD). Hans P. Falk overlever ulykkesåret 1777 og senere et forlis med et barkskib. I 1801 er han i København med ved søslaget mod Englænderne, i hvis fangenskab han bliver plaget hårdt. Fra ægteskabet med Cathrine kendes 7 børn, hvoraf 2 dør som små. 3 døtre forbliver ugift og dør i høj alder, Anna (1785), Else (1789), og Maren (1797). Datter Kirstine Marie (1791) giftes med Peder Hansen Bleegs barnebarn, Jørgen Hansen Bleeg i Bolilmark (lb.nr. 32). Søn Gregers (1793) overtager forældrenes ejendom. Hustruen Cathrine får i 1786 derudover et barn udenfor ægteskabet, Cathrine Christiansdatter (FKT), hvis senere skæbne er ukendt. I 1789 betaler Hans P. Falk indkomstskat som »matros« (24 sk.). Som formue angiver han 600 rd. (ES). 1798 dør Cathrine Gregersdatter, og Hans P. Falk ægter i 1799 en pige fra Ballum, Maria, født ca. 1773 som datter af Hans Feddersen. Døtrene loves hver 100 mk., sønnen 200 mk., derudover forsvarlig opdragelse og uddannelse. Faderen bekræfter, at han har de fornødne penge, formynderne, at det dækker hele moderens arv. 2 af dem underskriver med kors. I det nye ægteskab fødes 5 børn, hvoraf 3 overlever barndommen: Elisabeth (1800), senere gift med harpuner Nis Nissen Møller, Ehm (1803), senere gårdmand i nabolaget (lb.nr. 48), og Kirsten (1810), der dør 1832 som ugift pige. Fra en familiejournal frømgår, at især tiden under og efter Hans P. Falks fangenskab økonomisk var meget vanskelig. Om sønnen Ehm fortælles, at han måtte gå med »tiggeposen«. I 1815 dør Hans P. Falks anden kone, og det er vist de mange ugifte døtre, der klarer husholdningen. I 1820 overlader han ejendommen til sin søn Gregers (Greis), der endnu er ugift, mod at sønnen giver afkald på de lovede 200 mk., aftægt for ham og forsørgelse for hans yngre børn. Gregers' ældre søstre reducerer deres fordring til hver 10 rd. courant. Hans Pedersen Falk dør i 1826.

1820-1832

Gregers Hansen Falk, en forbedelse.

Desværre vides ikke noget om hans profession i denne periode. Et år efter faderens død bliver søster Kirstine Marie gift i Bolilmark.

Gregers ægter i 1829 den 19-årige Cornele Maria Bleeg, gårdmandsdatter fra Tvismark (lb.nr. 54). Få år senere, i 1833, overtager de hendes fødegård (se videre dér). 2 søstre og 2 halvsøsken-de flytter til et senere forsvundet hus i Kongsmark (FKT). Forbedelsen sælges til Albert Jørgen Lytsen, der samtidig overtager det lille nabohus med 1/32 gård, resten af den ovenfor beskrevne, gamle ejendom.

1832-1851

Albert Jørgen Lytzen, en gård.

Han er 1803 født i Kongsmark som søn af kommandør Jørgen Pedersen Lytzen og Mette Marie Engelbretsdatter (se lb.nr. 81). I 1831 gifter han sig med den 19 år ældre Maren, datter af købmand Hans Mathiesen Kræmer, ligeså i Kongsmark (lb.nr. 87). Fra 1817 sejler han fra Hamborg til Grønland med sin far. I 1832-33 finder vi ham som styrmand på Spidsbergen-sejlads fra København (WSK), og fra 1835 er han selv skibsfører derfra, i dette år på hvalrosfangst med jagten »Christiane«, 19¹/₂ læster stor. 1836-42 er han kommandør på briggen »Tre Venner« (se billede 161), 63 ¹/₂ læster, fra hovedstaden til Spidsbergen. Han har altid mange rømø'ser med ombord. 1839 køber Albert J. Lytzen endnu en forbedelse i Tvismark, bryder huset ned og lægger jorden til sin gård. 1843 køber han ¹/₆-dels-gårds jord i Bolilmark, hvis bygninger allerede af de fhv. ejere (lb.nr. 41) var blevet nedlagt. Og i 1847 køber han et hus i Kongsmark og lejer det ud (lb.nr. 73). I 1850 dør konen. Året efter sælger Albert J. Lytzen Tvismark-ejendommen med Bolilmark-jorderne og erhverver en gård i Kongsmark (videre se lb.nr. 88).

1851-1903

Hans Jørgen Peter Mærsk, en gård.

Han er 1832 født i Sønderby som søn af Hans Hansen Mærsk fra Ballum, der i folketællingen betegnes som »kapitalist«, og Mette Marie Jespersdatter (lb.nr. 184). Hans J. P. Mærsk køber ejendommen i Tvismark vist med hjælp af sin far, der sammen med datter Hanne Christine Maria flytter med ind i huset. I 1855 (FKT) er der også en husholderske, mens den 19-årige Hanne gælder som »tjenestepige«. I 1860 er der i stedet for husholdersken en anden tjenestepige, Maren Falk fra nabogården (lb.nr. 48). Hun bliver gift

med gårdmanden i 1877. Hun er da knap 40 år gammel, og kun 3 år senere er hun død. I 1883, da den præsiske matrikel bliver anlagt, har gården i Tvismark godt 40 ha jorder, hvoraf i 1899 knap 2 ha sælges til »Nordseebad Lakolk«. Dertil kommer 25 ha i Bolilmark, hvoraf 10 ha afhændes efterhånden. I 1903 sælges resten mod aftægt, 5.500 mk. kontant og samme beløb som obligation. Hans J.P. Mærsk dør i 1923.

1903-1914

Christen Jørgensen, en gård.

Han er født i 1876 i Kirkeby som søn af skibsfører Jørgen Jørgensen (lb.nr. 101). I 1902 gifter han sig med Kardine Petrine Sørine Holm, født 1882 som datter af tømrer Sibrandt Magnus Holm i Kongsmark (/). Halvdelen af købesummen låner de hos 5 medlemmer af familien. Derudover sælges Bolilmark-jorderne. 5 børn fødes her på ejendommen, drengene Sibrandt Magnus (1903) og Hans Mærsk (1908), og pigerne Kirstine (1904), Caroline Jørgine (1907) og Jensine Charlotte (1911). 1913 sælges gården, familiegælden afbetales, og en ny gård købes i Toftum (lb.nr. 21). Om familiens videre skæbne se dér.

1914-1919

Hermann Sibaltan Holm, en gård.

Han er bror til forgængerens kone, født 1887, og bliver murer. Hermann gifter sig 1912 med Ingeline Henrike Schmidt, født 1889 som datter af møllersvend Martin Hansen Schmidt (lb.nr. 66). En datter Dora fødes i 1913. Hermann S. Holm (billede 7) falder i 1. verdenskrig. Enken får sammen med datteren adkomst til ejendommen.

Billede 7:

Hermann Sibaltan Holm som soldat. Han var den første af 11 rømo'ser, der faldt i 1. verdenskrig (PD).

*Billede 8:
Ingeline Holm med datter Dora og
Jørgen Hansen (PD).*

1919-1956

Ingeline Henrike Holm, født Schmidt, og datter Dora, en gård. Datteren gifter sig med mekaniker Hans Jørgen Rechnagel i Ribe og overlader i 1936 sin andel i ejendommen til moderen. Ingeline Holm driver gården med hjælp af Jørgen Hansen, en skrædder, der bor med i huset (billede 8). Ingeline dør i 1955, og datteren arver ejendommen. Skrædderen flytter til et plejehjem i Ribe.

1956-1960

Dora Rechnagel, født Holm, en gård. Dora og Hans Jørgen, der har en søn Hardy, sælger jorderne. Huset lejes ud som fast bopæl.

1960-1966

Cathrine Lund, et hus. Hun stammer fra Hjerpsted og er gift med en landmand i Sønder-Sejerslev, Aksel Lund, der dør kort efter købet. Ejendommen udnyttes som feriehus. Der udbygges to lejligheder, og i den ene af dem driver lejeren en lille antikforretning.

1966-1971

Christian Strøh, et hus. Han har en restaurant og vinhandel i Tønder og bytter en anden sommerejendom på øen med Cathrine Lund.

1971-1976

Jette Munk og August Kruse Petersen, et hus.

De er lærere fra Tarp ved Esbjerg. Huset benyttes som sommerbolig, men sælges igen. August Kruse Petersen bor i dag i Gredstedbro og er en kendt kunstmaler.

siden 1976

Jørgen Schmidt, et hus.

Ejendommen købes sammen med bror Karl, men overtages i 1978 af Jørgen alene. Han bor i Ejby på Fyn. Huset benyttes til feriefornål og lejes ud som sommerbolig.

Fælles ejendoms historie for lb.nr. 47 og 48:

~1520--1560

Niels Simensen, 1/2 gård.

Han står i Tørning lens jordebøger for 1524 og 1542 og i koregnskabet for 1554. Overskatten for 1542 er dog delt mellem ham og Christen Gregersen, måske en svigersøn, der i en periode er med på gården. Han er måske identisk med en bonde af samme navn i Toftum, der omkring 1540 overtager en ejendom dér (lb.nr. 23). Efterfølgeren på den her gård er igen eneejer.

~1560--1600

Simon Nielsen, 1/2 gård.

Navnet findes i 1554 (KO) efter faderen, igen i 1588 (KO) og i jordebogen for 1595/97. Efter ham deles ejendommen mellem to sønner, Peder (lb.nr. 47) og Niels (lb.nr. 48). En datter, Mette, giftes med Jesper Lassen, der senere også kommer ind på gården.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
47	10 Ko	Havnebyvej 20	Haderslev	36	Cc	-

Bygningshistorie:

Formentlig lå den oven anførte halvgård her, men en beliggenhed ved lb.nr. 48 kan ikke udelukkes. Måske får begge kvartgårde nye

*Billede 9:
Gården lb.nr. 47 i 1920erne (PD).*

avlsbygninger efter delingen i 1600-tallets første årtier. Omkring 1710 står her i alt 20 fag (HAV). I 1744 vurderes anlægget til 116 rd. I 1780 (murankre) nybygges stuehuset på grundmur. Det er 8 meter bredt, med gennemgående nye, smalle profilbjælker i 8 beboelsesfag. Brandforsikringen vurderer disse fag med 112 rd. Dertil kommer 40 rd. stald (5 fag) og 56 rd. lade (7 fag). Sådan findes gården endnu i 1875 (kort billede 5). Formodentlig i 1891 (murankre) lægges indgangen midt i beboelsen, som udvides til 9 fag, mens stalden bliver mindre. 1910 bygges en særskilt fåre- og svinesti.⁴ Billede 9 viser gården i 1920erne. 1999-orkanen har totalt ødelagt bygningens avlsafdeling. Resten af stuehuset kunne ikke reddes og er nedbrudt.

Ejendomshistorie:

~1600~1625

Peder Simensen, 1/4 gård.

Han står ikke i jordebogen, men betaler for faderens kirkeko. Brødrene Peder og Niels driver sandsynligvis gården i fællesskab. Begge synes at være skippere. En mand med det ellers sjældne navn Peder Simensen kommer i 1623 fra Danzig og Norge til Hamborg, bl.a. med træ, og sejler 1625 derfra til Island (TR). En formentlig søn, Simon Pedersen, er 1617-26 skipper fra fiskelejren

»Hellemod« på Sønderlandet. Efterfølgeren på ejendommen findes i jordebogen for 1627/28, indført sammen med Niels Simensen (lb.nr. 48), med hvis søster Mette manden er gift (KB).

~1625~1650

Jesper Lassen hhv. Mette Jespers, 1/4 gård.

Om mandens oprindelse vides ikke noget. Måske er han den Rømø-skipper, der i 1619 får borgerskab i Ribe. Der kendes en datter, Karen (ca. 1626), der senere bliver gift i Gjesing og begravet i Skærbæk (KB). Jesper Lassen dør før konen Mette, idet hun i jordebogen 1627/28 er indført som efterfølger.

~1650-1676

Mette Pedersdatter, 1/4 gård.

Fra fæsteprotokollen for 1676 kender vi hendes navn. Måske er hun en ugift datter af Peder Simensen. En gravsten med navnet Mette Pedersdatter, dødsåret 1668 og alderen 73 år, ligger ved gården lb.nr. 35. Den kunne vel være hendes.

1676-1727

Peder Nielsen, 1/4 gård.

Han er vist en skipper, der findes blandt stifterne af en mindetavle i kirken. Gårdens udsæd beløber sig omkring 1710 til 1 td. 2 sk. rug, 2 tdr. 6 sk. byg og 6 sk. havre. Der høstes 6 læs hør, og der findes 3 køer, 1 kvie, 1 kalv, 3 heste, 1 føl og 1 får på gården. I 1717 og 1719 er Peder Nielsen stokkemand på tinget. I 1724 afbetaler han gårdens kirkeko.

1727-1751

Peder Christensen, 1/4 gård.

Han er måske gift med en »Bodel Pederskone af Tvismark« (GS 1772) og kunne være kommandør fra Hamborg 1726-29. 1728 og 1733 virker han som stokkemand på tinget. I 1740 vidner han, at møllen er »omfalden af Guds strenge Vejr og ganske i Støcker«. 1744 (HAV) er Peder Christensen betegnet som »Matrose« uden gæld og formue og med forholdsvis lavt vurderede bygninger. Der vides ikke noget om børn, men i 1751 overlades ejendommen formodentlig til en svigersøn, Hans Christensen.

1751-1770

Hans Christensen, 1/4 gård.

Han er gift med en Anna Maria, og der er formodentlig to sønner i ægteskabet. En Christen fødes ca. 1739. En anden søn med samme navn følger ca. 1760, og andre børn kendes ikke. I 1759 »queruliert« Hans Christensen på tinget, at han skal betale 9 sk. mere i landgilde end naboen, kommandør Michel Jensen, der har det samme jordtilliggende. Han får ret og en tilbagebetaling for 3 år. Om han er den styrmand, der 1760 sejler fra Flensborg på »Jfr. Maria« og 1765 fra Hamborg på »Anna«, kan ikke siges med sikkerhed. Samme år er han død, og konen og den umyndige søn får formynder (THH). I 1770 sælger enken gården til Karen, kommandør Johannes Francks enke af Westerhede, formentlig den ældste søns svigermor (lb.nr. 132). Hun afhænder ejendommen igen 3 måneder senere.

1770-1800

Peder Jensen Lytsen, 1/4 gård.

Han er født i Juvre som søn af Jens Lytsen (lb.nr. 12, senere lb.nr. 50) og lige gift med Karen Knudsdatter fra huset lb.nr. 46. 3 børn kendes fra ægteskabet: Jørgen (ca.1770), senere kommandør (lb.nr. 76, 81), Ellen (ca.1771), der overtager gården, og Knud (ca.1777), senere på ejendommen lb.nr. 67. Brandforsikringen viser i 1780 en forholdsvis høj værdi, og af konstruktionen kan ses, at stuehuset faktisk er nybygget i dette år (murankre). Peder kendes ikke fra søfartsdokumenter. I 1789 er manden »hjemme« og betaler 4 rd. formueskat, svarende til 800 rd. (ES). 1793 får datter Ellen et barn, Kirsten, hvis far Peder ellers er ukendt (FKT). Inden året 1800 dør husfar Peder, og datter Ellen bliver gift med en sømand i kongelig tjeneste, Bennet Nielsen, der adopterer hendes datter. Parret får gården overdraget af enken Karen, mod af-tægt.

1800-1814

Bennet Nielsen, 1/4 gård.

Fødeåret ligger i 1770erne, og han kommer formentlig fra fastlandet. Også efter ejendommens overtagelse sejler Bennet videre, mens konen driver gården. I 1808 låner manden penge hos naboen, Mathias P. With. 1813 fødes en søn, Cornelius. Året efter sælges gården, måske pga. gælden. Ægteparret bliver formodentlig

boende, idet kirkebogen nævner Tvismark som bopæl i 1823, da Bennet dør i Havanna, og i 1829, ved Ellens død. Datter Kirsten giftes i 1833, og hendes halvbror Cornelius bor hos hende i Kongsmark (lb.nr. 66).

1814-1852

Gregers Nielsen Bleeg, 1/4 gård.

Han er 1785 født på gården lb.nr. 32 i Bolilmark og bliver i 1809 gift med Maren Skov Manøe, født 1801 i Nørtvismark (lb.nr. 43). Parret bor først i et hus i Kongsmark (lb.nr. 90), indtil Tvismarkgården købes. 2 døtre bringer de med fra Kongsmark, Elene Rebekka (1810) og Kirstine (1812). 4 børn fødes i Tvismark: Jens (1815), Jørgen (1817), Kirstine Maria (1819), og Cornele Maria (1823). I 1830 dør hustruen, og Gregers N. Bleeg gifter sig samme år på ny, med kommandør Niels Hansen Tønnes' datter Maren, født ca. 1783 i nabolaget (lb.nr. 53). Hun er enke efter Hans Pedersen Bleeg (lb.nr. 54). Én datter, Cornele (1809), er allerede gift og bor i nabohuset (lb.nr. 46). De andre 7 børn er spredt (se lb.nr. 54). 1835 dør Gregers' søn Jens, der var »afsindig« (KB). Året efter giftes Elene Rebekka med nabosønnen Ehm Hansen Falk (lb.nr. 46), der få år senere køber gården lb.nr. 48. Datter Kirstine ægter i 1841 Peder H. N. Falk i Nørtvismark (lb.nr. 45) og datter Kirstine Maria i 1849 enkemanden Mads Nielsen på gården lb.nr. 32 i Bolilmark, Gregers Nielsen Bleegs fødegård. Efter at hustruen, Maren Tønnes Nielsdatter, i 1851 er død, sælger enkemanden sin gård og flytter med den ugifte datter Cornele Maria til datter Kirstine i Nørtvismark (FKT).

1852-1886

Truels Nielsen Schmidt, 1/4 gård.

Han er landmand, født ca. 1808 i Rejsby, og enkemand, da han køber gården. I 1853 gifter han sig med en 20-årig gårdmandsdatter fra Vodder sogn, Karen Sølbeck. Der fødes 4 børn, hvoraf det sidste dør efter få dage. De 3 overlevende er Niels Lausten (1855), Kirstine Boeline (1856) og Bodil Maria (1858). I 1871 dør mor Karen. I 1879 giftes sønnen Niels Lausten med Maria Tønnes Falk, født 1850 på nabogården lb.nr. 48, og samme år udvider Truels ejendommen med nogle jorder fra gården lb.nr. 54. 1886 overlader han gården med 68.6 ha til sin søn og får aftægt, de ugifte døtre bolig. I 1889 dør den gamle landmand.

1886-1909

Niels Lausten Schmidt, en gård.

Der er 3 børn, alle født, inden gården overtages: Thora Caroline (1879), Hanne Marine (1880) og Laurids Nielsen (1885). I 1896 købes nogen jord fra nabogården. Ved siden af gårddriften arbejder husbonden som bødker. I 1899 dør hustruen, Maren Tønnes, i Kiel på sygehuset. Efter Thora Caroline's giftermål i 1908 overdrages gården, nu over 71 ha, for 12.500 mk til hende og svigersønnen. Far Niels køber et kådnersted (lb.nr. 62) og beholder 3 ha jorder i Juvre ejerlav, 1 ko og en kalv, 5 får og en del møbler. Derudover får han spandetjeneste til kådnerstedets drift. Hans andre børn og den endnu ugifte søster Bodil Maria følger med til kådnerstedet.

1909-1933

Anders Paulsen Popp og Thora Caroline, f. Schmidt, en gård.

Manden er landmand, født 1874 i Bovlund. Efter gårdens overtagelse bygger han en ny fåre- og svinesti. Anders deltager i første verdenskrig, men kommer heldig hjem. Der er ingen børn i ægteskabet. Parret indretter nogle fag i gårdens østende til forsamlingsrum for en søndagsskole. I 1933 sælges gården. De lejer nu et hus (lb.nr. 59), hvor Caroline dør i 1935. Enkemanden flytter til svigerforældrene (se lb.nr. 62).

1933-1955

Bodil Andrea Mensel, f. Truelsen, en gård.

Hun er født 1891 i Ballum og gift med Laust Jessen Mensel, født 1888 i Rejsby. Parret havde en gård i Ballum, inden de tog til Rømø. Der er 6 drenge og 5 piger i familien (billede 10), den ældste født 1914 i Ballum, den yngste 1934 på Rømø. Far Laust, der er handicapped pga. sår fra første verdenskrig, er uddannet karetmager, »hjuler«, og driver dette erhverv vsa. gården. Desuden kører han mælkevogn for mejeriet. I en årrække er han medlem af Rømø sogneråd. Konen tjener noget som syerske. Det lykkes at restaurere gården og bygge en ny lade. Senere forpagter den ældste søn, Hans Brodersen, ejendommen, indtil en anden søn, Peter, køber 1955 gården ved et arveforlig. Forældrene bor i østendens lejlighed, men flytter senere til datter Kirstine (lb.nr. 40). Laust Mensel dør 1971, enken 1973.

Billede 10:

Alle 11 Mensel-børn ved forældrenes guldbryllup. Siddende f.v. Thora, Kis, mor Bodil, far Laust, Agnes og Marie. Stående f.v. Hans Andersen, Peter, Bo Laurids, Kathrine, Thomas, Hans og Christian. (PD)

1965-1997

Peter Petersen Mensel, en gård.

Han er født 1929 i Ballum og bliver gift med Kirsten Hansen fra Janderup. Der er 2 døtre, Tove (1954) og Bodil (1963), og 2 sønner, Leif (1956) og Bjarne (1959). Alle flytter senere til fastlandet. Peter Mensel arbejder vsa. gårddriften ved dæmningens vedligeholdelse. I 1997 sælges gården, og Peter og Kirsten flytter til Havneby. Manden dør i 1998.

siden 1997

Marten F. A. Schipma, en gård.

Han er uddannet håndværker og kommer fra Warffum i Holland til Rømø som bestyrer af muslingefabrikken, inden han køber gården, som er på 30 ha.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
48	6 Ko	Hattesvej 11	Haderslev	37	Cb	Cb

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Kun de 6 fag af vore dages hus stammer fra stedets oprindelig så statelige gård, hvis byggehistorie formentlig begynder i midten af 1600-tallet. Omkring 1710 står der 16 fag stuehus med stald, 6.50 meter bred, og 8 fag lade. I 1744 vurderes bygningen til 139 rd. I det indre foretages en gennemgribende fornyelse. Nye paneler laves passende til 1600-tallets stil. Endnu i 1930'erne kan man genkende denne kommandørboligs pragt (billede 100 i bind 1 og billede 11). I 1780 (BF) vidner en værdi på 140 rd. for beboelsens 10 fag om bygningens kvalitet. Stalden er da reduceret til 5 fag, men er med 50 rd. også højt vurderet. Dertil kommer lade og tørveskur med 77 rd. Efter 1800 går det nedad, og først efter mange ejerskifter investeres igen i gården. I 1843 fornyes sønderladen, og ikke langt senere bygges en nordlade, begge 7.50 meter bred. I 1875 står der en flot T-formet gård (kort billede 5). Efter et arveskifte og tabet af det meste af jorden begynder forfaldet igen. Allerede omkring 1915 er sønderladen forsvundet (billede 12), og 30 år senere også nordladen med husets staldafdeling. Til sidst tages også stuehusets 4 østlige fag ned. Der forbliver kun 6 gamle fag med framgulvet i vest. 1965 bygges igen 2 nye fag mod øst, og i 1993 tilføjes 3 fag mod vest.

Billede 11:
Interiør fra gården lb.nr. 48 i 1933. Væggen er fra første halvdel af 1700-tallet, skabet t.v. fra sidst i 1700-tallet, bilæggeren fra 1800-tallet. (Nationalmuseet)

Billede 12:
3 Tvismark-gårde omkring 1915. I forgrunden lb.nr. 48. (Voswinkel)

Ejendomshistorie:

~1600-1632

Niels Simensen, 1/4 gård.

I jordebøgerne fra 1602-13 står han endnu alene for faderens halv-gård, mens bror Peder betaler for gårdens kirkeko. Det må være en fællesdrift. Senere anføres svoger Jesper Lassen for ejendommens anden kvartgård (se lb.nr. 47). Niels er skipper og sejler mellem 1598 og 1616 hyppigt gennem Øresund, med stykgods, tjære og op til 40 læster rug. I 1615 ses skipperen ved Riber red og på nakken, og i 1623/24 fortølder han diverse varer fra Amsterdam i Hamborg (TR). Konen kendes ikke, men efter sønnens navn at skønne er hun en Christensdatter. Denne søn Christen får i 1632 fæste på gården, formodentlig efter faderens død.

1632-1675

Christen Nielsen, 1/4 gård.

Udover i fæsteprotokollen for 1632 er han nævnt i jordebogen for 1627/28, efter faderen. Allerede i 1618 sejler han, vist på faderens skib, med 40 læster rug fra Danzig gennem Øresund. 1640 betaler han Ribe bytold for et 16-læsters-skib, og 1643 er han nævnt som skipper på en 20-læsters bojert (TR). Den bliver vist brændt af svenskerne i 1644. 1647 kommer han med en båd til Ribe med rug. Christen Nielsen er gift med en Maren, og begge findes som gudfar (1642) hhv. gudmor (1644) ved Peder Krommes' familie i Kromose (se lb.nr. 98-100). Af deres egne børn kendes en datter Karen, født ca. 1636, som 1656 bliver gift i Mosebøl på fastlandet. Hun dør i 1698, og 5 af hendes 10 børn overlever hende (KB). En søn af Christen og Maren, Niels, bliver i 1676 efterfølger på gården (FP).

1676-1733

Niels Christensen, 1/4 gård.

Om denne mand og hans meget lange fæsteperiode vides ganske lidt. Ejendomsvurderingen fra omkring 1710 viser gården som en typisk kvartgård med 1 td. 2 sk. rug, 1 td. 6 sk. byg og 6 sk. havre udsæd, 6 læs høhøst, 3 køer og 2 kalve, 3 heste og 3 får. Måske virker Niels Christensen som skipper som så mange andre, idet han i 1690erne er med som stifter af en mindetavle til Rømhø kirke, ligesom naboen Peder Nielsen (lb.nr. 47). Hustruen nævnes ingen

steder. Og af børn kendes kun en sikker søn, Christen, der overtager gården efter sin far. Christen, måske identisk med en kommandør fra Hamborg i 1719, betaler i 1724 kirketienet og gårdens halve kirkeko (KR). I 1730 bliver han fritaget for brandstød, og i årene 1728-33 virker han som stokkemand. Fæste får Christen først i 1733.

1733-1741

Christen Nielsen, 1/4 gård.

En sandsynlig søn Niels, født i 1712 (PD), finder vi senere gift med en møller-datter og med et eget, nyt, i dag forsvundet hus i Tvismark. Christen Nielsens efterfølger i 1741 er vel en svigersøn. Aftægtsmanden Christen Nielsen optræder 1748 i en konkurssag som kreditor for 200 rd. (THH). Samme år må han være død, idet han bliver erstattet som formynder for en pige i Juvre.

1741-1765

Michel Jensen, 1/4 gård.

Han er sandsynligvis en søn af Jens Jensen Bleeg i Toftum (lb.nr. 23). Michel Jensens kones navn er vist Maren, og barnebarnets navn »Christen Nielsen« (se nedenfor) gør det sandsynligt, at hun er en datter af forgængeren. Som andet barn kendes en datter, også en Maren. Begge børn er født i begyndelsen af 1730'erne. I 1738 bliver Michel Jensen kommandør fra Hamborg, først på »Jffr. Maria & Sara«, og fra 1739 indtil 1764 på »Twe jonge Hermans« (billede 42 i bind 2). I vurderingen af 1744 angives 500 rd. som kontant formue. Der investeres i bygningens fornyelse og forbedring. Og mange penge lånes ud, bl.a. over 2.000 rd. til Tønder by.⁵ Michel Jensen bliver af Hviding herreds ting nogle gange indsat som vurderingsmand. Datter Maren giftes med Peder Michelsen (Præst) fra Nørtvismark (lb.nr. 41), og de får senere gården overdraget. Sønnen Michel, kommandør som sin far, køber en gård i Nørtvismark (lb.nr. 42). Michel Jensen dør efter mange års aftægtsnydelse, i 1787.

1765-1774

Peder Michelsen (Præst), 1/4 gård.

Tilnavnet Præst stammer fra mors side og er forbundet med Peders fødegård. I ægteskabet med Maren fødes i 1751 en søn, der får navnet Christen Nielsen Pedersen, efter gårdens tidligere

fæstebonde. I 1762 bliver Peder Michelsen kommandør som sin svigerfar, også fra Hamborg, og på skibet »Vrouw Agatha«, som han fører i 12 år. Der er igen penge til udlån. Peder Michelsen dør allerede i 1774, efter en sidste tur til Grønland, og sønnen må overtage gården.

1774-1802

Christen Nielsen Pedersen, 1/4 gård.

Han bliver gift med en Esther Jensdatter, hvis oprindelse er ukendt. I stedet for Grønlandsfarten vælger han sejladsen ved den Islandske Handel fra København, hvor han bliver skipper på hukkerten »Westmannø«, fra 1783 (SL). Da den senere sælges til Altona, følger han med og fører skibet indtil 1790. Omkring 1800 er han »bådskipper« på Rønmø (FKT). Af børn kendes 2, en datter Bodil, født ca. 1779, og en søn Michel Jensen, født ca. 1787. I dette år arver Christen N. Pedersen obligationer efter sin bedstefar Michel Jensen, bl.a. en gældspost, der hviler på et hus i Kongsmark (lb.nr. 74). Huset overtages og sælges videre efter 3 år. I 1789 er Christens formue angivet med 3.000 rd., hvoraf han betaler 15 rd. ekstraskat (ES). I 1802 overdrager Christen og Esther gården til datter Bodil og hendes ægtefælle, harpuner Michel Jørgen Jessen fra Nørtvismark (lb.nr. 45). Forældrene får aftægt, den yngre bror husly og en obligation stor 273 rd., med sikkerhed i gården.

1802-1807

Michel Jørgen Jessen, 1/4 gård.

Han er født ca. 1777, som søn af kommandør Jørgen Jessen Dahl, og sejler fra Altona til Grønland. I 1803 fødes en datter, Kirsten, der som ældre pige bliver gift med skomager Hans Isaak Carl (lb.nr. 59). Ejendommen sælges 1807. Svigermor Esther, der nu er enke, får sin aftægt bekræftet, svoger Michel Jensen beholder obligationen. Michel Jørgen Jessen og Bodil flytter til Kongsmark (videre se lb.nr. 89).

1807-1812

Diedrich Christian Heitmann, 1/4 gård.

Han er født 1772 i Ballum Vesterende og siden 1795 gift med Mette Marie Pedersdatter fra Husum Ballum. De bringer en søn med, Peder Jensen, født 1797. En anden søn, Anders Lund, fødes

i 1809. Gården går i 1812 i konkurs (THH). Auktionen bringer med mobilier og kreaturer 659 rd., hvoraf retten tager 235 rd. Efter fradrag af nogle privilegerede kreditorer, bl.a. aftægtsrettigheden for den gamle Esther, forbliver 273 rd. til udbetaling af Michel Jensen Christensens obligation, mens 2 kreditorer fra fastlandet taber alle deres penge. Gårdens køber er en Jørgen Knudsen, der efter en kort ejerperiode i Bolilmark (lb.nr. 33) overtager den her gård. Aftægtsenken Esther og hendes søn Michel Jensen bliver på gården. Om Diedrich Chr. Heitmann hører man ikke mere noget. Konen og den yngre søn bor senere forskellige steder til leje (bl.a. lb.nr. 59). Søn Peder giftes i Tagholm, hvor han bliver gårdmand (lb.nr. 96). Mor Mette Marie står i folketællingen af 1835 endnu som gift, ved sin død i 1840 er hun enke. Sønnen Anders Lund bliver efter et langt sømandsliv gårdmand i Juvre (lb.nr. 10).

1812-1837

Jørgen Knudsen, 1/4 gård.

Han er født ca. 1771 og gift med Anne Pedersdatter Møller, født ca. 1759. Begge kommer vist fra fastlandet. Der er tvillinger i familien, født så sent som i 1810, Anne og Kirstine Marie. Inden 1815 dør den gamle aftægtskone på gården, Esther. Hendes søn Michel omkommer 1827 som ugift matros på hjemrejsen fra Havana. I 1835 dør husmor Anne, og Jørgen sælger ejendommen til skipper og gårdmand Jørgen Holm Hinrichsen i Kongsmark (lb.nr. 67) mod aftægt. Døtrene, begge ugifte, bliver tjenestepiger på andre ejendomme.

1837-1839

Jørgen Holm Hinrichsen, 1/4 gård.

Han sælger snart gården videre. Om hans familie se ved lb.nr. 67 i Kongsmark. Aftægtsmanden Jørgen Knudsen flytter med derved, hvor han dør i 1847.

1839-1896

Ehm Hansen Falk, 1/4 gård.

Efter så mange skiftende ejerforhold kommer gården i nabosønnens hånd, der driver den dygtigt. Han er født i 1803 i huset lb.nr. 46. Fra 1821 sejler han, først til Grønland, senere på handelsskibe fra forskellige havne. Fra et russisk skib deserterer han efter dår-

lig behandling i New York og fortsætter sejladsen derfra med god fortjeneste. I en periode prøver han også guldgraveri i Kalifornien. Indimellem rejser han hjem og gifter sig i 1836 med Elena Rebekka Bleeg fra nabogården (lb.nr. 47). 1839 køber han gården her for 500 »Courantdaler«, han havde sparet op. Men først fra 1846 bliver han hjemme som gårdmand. Af 7 børn, født mellem 1837 og 1852, dør en pige som lille barn. En søn, Hans Pedersen (1841), bliver kaptajn (lb.nr. 74), sønnen Gregers (1846) sejler også og findes senere i huset lb.nr. 69. Af pigerne bliver Maren (1837) og Maria Tønnes (1850) gift til nabogårdene (lb.nr. 46 og 47), mens 2, Maria (1839) og Emma Elena Rebekka (1852) forbliver ugift og hjemme. De plejer forældrene til deres død i 1890 (far) hhv. 1894 (mor). Gården er da gældfri og har næsten 84 ha jorder. Ved skiftet får Maria og Emma gårdbygningen med en forholdsvis lille del af jorderne.

1896-1933

Maria og Emma E. R. Falk, restgård.

De to kvinder lever alene i gårdens store bygninger. Maria dør i 1915, og derefter flytter sandsynligvis Emma's brordatter ind, der har samme navn, Emma Elena Rebekka Falk. Dagliglivet forgår fortsat på gammeldags måde. Endnu i 1930 bruges køkkenets åbne ildsted (billede 153 i bind 1). Den ældre Emma E. R. Falk dør i 1933. Gården arves af den yngre Emma (billede 13). Den flotte bygning, helt i klassisk Rønmø-stil og med et fornemt stuehus fra kommandørtiden, finder Nationalmuseets interesse. Det fremgår af en nøjagtig opmåling og beskrivelse fra 1933/34. Men til sidst bliver Toftum-gården lb.nr. 22 valgt for flytning til Frilandsmuseet i Lyngby.

1933-1958

Emma E. R. Falk, restgård.

Hun er født 1883 i Kongsmark som datter af Gregers Nielsen Falk (lb.nr. 69). Emma (billede 13) bliver ligesom sin faster aldrig gift. I hendes ejerperiode nedrives gårdens resterende avlsafdeling. En del af stuehusets paneler sælges efter krigen til vandrehjemmet (billede 100 i bind 1). Stuehusets sidste 6 fag med 1/2 ha jord sælges efter Emma Falks død i 1958.

*Billede 13:
Emma Falk y. (PD).*

1959-1993

Marie Hansen, født Poulsen, et hus.

Hun er født 1905 i Løjt Kirkeby og bliver efter mandens død i 1956 bestyrer af kvindernes hvilehjem i Havneby. Hun har to børn, pigen Valborg og drengen Arne Knud, som kommer i tømrerlære på Rømø. Marie Hansen bygger huset ud og bor der indtil sin død i 1993.

siden 1993

Arne Knud Hansen, et hus.

Han er født 1939 i Gentofte og bygningsingeniør. Arne er gift med Conny Rotheisen, og parret har 3 voksne børn. Huset udvides igen med nogle fag.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
49	56 Ko	Hattesvej 15	Ribe	38	Cb	Cc

1967 (AS)

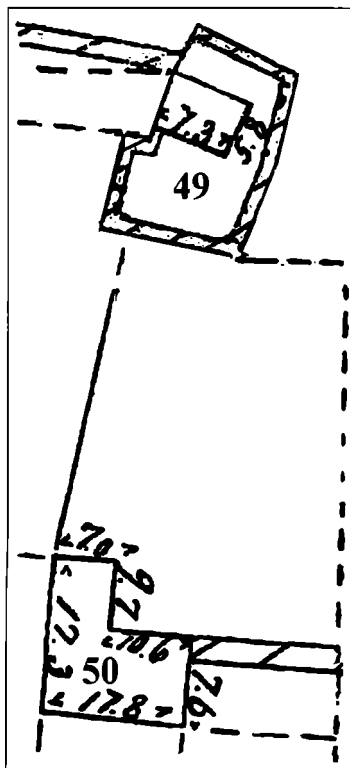
2002

Bygningshistorie:

Husets byggetidspunkt er ikke dokumenteret. Men det skulle efter sagen være fra 1702. I »Gamle Mine«⁶ skrives »næsten 300 år gammel«. Bygningen står på syldstensfundamenter og har haft bindingsværk. I brandforsikringen for 1769 nævnes huset ikke, men det kan være pga. tilhørsforhold til ejendommen lb.nr. 50. 1783 (BF) står huset med 1/2 lod (af 4 mulige). Ved et arveskifte i 1829 er det et 4-fags-bindingsværkshus, og i den størrelse ses det på 1875-kortet (billede 14), 5.80 meter bredt. Billede 15 viser huset uændret omkring 1925. I 1990erne bliver husets indre totalt fornyet. Samtidig udvides en lille tilbygning mod øst til en stor udsigtsstue.

Billede 14 :

Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommene lb.nr. 49-50.

Ejendoms historie:

Huset nævnes første gang i en fæsteprotokol af 1777, som aftægts-
hus. Det må have tilhørt naboejendommen, der ligeledes lå under
Ribe amt, som kongerigsk enklave på Nørlandet.

indtil 1777

Anna »Manneses«, et aftægts hus.

Det formodes, at hun får huset bygget omkring 1752, da nabo-
ejendommen, lb.nr. 50, får nye ejere, måske hendes datter og svi-
gersøn. I 1777 får efterfølgeren fæste »med almuens og lodsejer-
nes minde« (FP).

1777-1839

Christen Jeggesen, 1/4 kåd.

Han er sømand, født ca. 1747 i Jylland som søn af Jegge Hansen
(SR), og gift med den over 10 år ældre Karen Knudsdatter, der vist
stammer fra ejendommen lb.nr. 46 i nabolaget. Der er ingen børn.
I 1789 er Christen matros og svarer 48 sk. indkomstskat (ES).
Senere går han også som daglejer. I 1801 bliver parret betegnet
som fattig. Kort efter dør konen, og Christen gifter sig igen, med
en pige fra Vråby, Maren Michelsdatter Kypper, født 1775. Og nu
fødes to døtre, Hanna Cathrine i 1803 og Christine Marie i 1817.
Den første dør allerede i 1828, året efter fulgt af hendes far. Ved
skiftet vurderes hus, indbo og 1 ko til knap 42 rbd., mens gælden
er 2 rbd. større. Enken får lov til at beholde det lille bitte hus og
bliver påbudt at give datteren »en god og skikkelig opdragelse«.
Maren Michelsdatter nærer sig af håndarbejde og tager et almise-
selem, den gamle enke Ellen Jacobsdatter, med ind i huset. I 1838
får datter Christine Marie en lille pige, med hvis far hun samme
år bliver gift. Han er en sømand fra Tvismark, Jesper Hansen
Christensen With (lb.nr. 63), og enken Maren opretter en aftægts-
kontrakt med ham, der også indeholder gældsovertagelse.

1839-1895

Jesper Hansen Christensen With, et hus.

Han er født i 1812 som søn af sømand Christen Peder Gregersen
With og Ellen Jespersdatter. Jesper og Christine Marie får 8 børn.
Efter 5 døtre Maria (1838), Elene Christine (1841), Hanne Cathrine
(1844), Jette Kirstine (1847) og Christiane (1850) følger 2 sønner,

Billede 15:
Huset lb.nr. 49 i 1920erne (PD).

Martin (1852) og Peter Hansen (1856) og til sidst endnu en pige, Mathilde (1860). I 1850 (FKT) tjener datteren Maria på en gård i Juvre, mens husfar Jespers søster Mette Maria med sin mand Mathias Mohr og en lille datter, Mathilde, bor med i huset. I alt lever der 9 personer i 4 fag. Og en ko og nogle får dertil.⁶ I 1858 dør af-tægtskonen Maren. 1860 er også datter Elene flyttet ud som tjenestepige andetsteds, men familien er endnu på 8 personer, der støttes af fattigvæsenet. Far Jesper går nu som daglejer. Børnene flytter efterhånden ud. I 1869 giftes Jette Kirstine med en hjuler og gårdmand fra Vråby, Peder C. Nielsen. Sønnerne sejler efter konfirmationen, og Martin når at blive styrmand, senere gift i Mølby. Mathilde flytter 1878 til Esbjerg, hvor hun bliver gift. Hanne Cathrine giftes 1890 med en arbejdsmand fra fastlandet, Jens P. B. Jensen (se lb.nr. 80). I 1892 dør den gamle far Jesper, og kun 8 måneder senere følger enken. Arvingerne sælger ejendommens 4 ha jord, og selve huset med 370 qm grund får den ugifte datter Elene Christine.

1895-1910

Elene Christine With, et hus.

Hun arbejder videre som tjenestepige i nabolaget. Hun dør i 1909 hos søsteren Hanne Cathrine (lb.nr. 80). Hendes endnu levende 4 søskende sælger huset til en enlig kvinde, Mine Marie Lytsen.

Billede 16:
»Gamle Mine«. ⁶

1910-1958

Mine Marie Elise Lytzen, et hus.

Hun er født 1856 i Kongsmark som datter af fhv. kommandør og gårdmand Albert Jørgen Lytzen og hans anden kone Line Christine, født Møller (lb.nr. 88). Familien flytter kort efter til Havneby, og snart går det nedad med økonomien. Som ung pige må Mine ud og tjene. Fra 1886 kommer hun til fhv. kaptajn Hans A. D. Hansen's familie (lb.nr. 76), hvor hun bliver over 25 år. Med opsparede penge og hjælp af Hans A. D. Hansen køber hun i

1910 det her hus for 300 mk. Herfra går hun ud og hjælper bønderne, for 50 penning om dagen. »Gamle Mine« (billede 16) bliver en meget kendt skikkelse på øen, og hele befolkning følger hende til graven i 1940.⁶ Skiftet trækker sig, indtil Mine's tidligere plejebarn, Carl Linius Hansen, får huset tilskødet, som gamle Mine havde ønsket det.

1958-1964

Carl Linius Hansen, et hus.

Han er født 1888 i Kongsmark (lb.nr. 76), besøger Tønder seminarium og bliver i 1921 lærer i Kollund. Han gifter sig med Bothilde Kjerstine Johannsen, født 1897 i Bovlund. Parrets første pige dør som spæd. I 1920 følger endnu en pige, Ruth, og derefter 2 drenge, Bent (1923) og Sven-Erik (1938). Hver sommer bor familien på Rømø. Husmor Bothilde er kendt som sønderjysk digterinde og har beskrevet »Gamle Mine's« liv.⁶ Huset sælges i 1964. Carl Linius dør 1974, enken 10 år senere.

1964-1987

Ragnhild Schmidt, født Fredslund, et hus.

Hun er født 1901 som datter af mejeristen i Branderup og er bestyrer af græsehjemmet i Kollund. Der er ingen børn i ægteskabet med Hans Schmidt, der er gift anden gang. Huset benyttes til ferieformål, også til mange venner.

siden 1987

Hans Boysen Petersen, et hus.

Han er født 1925 i Rangstrup, hvor han driver en købmandsbutik sammen med sin kone Carla Petersen. Hun er født 1933 i Branderup. Der er 2 voksne børn, Andreas og Lisbeth. Huset bliver totalfornyet indenfor og tjener til ferieformål for 3 generationer.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
50	44 Ko	Hattesvej 17	Ribe	39	Cb	Cb

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Om bygningens oprindelse vides ikke meget. Måske drives landbrug herfra først efter sammenfatning af to jordejendomme omkring 1600 (se tabel 2). Vore dages stuehus er dog formodentlig bygget efter midten af 1700-tallet. Det er 7.60 meter bredt og 10 fag langt. Bjælkernes udformning med tidstypiske profiler over hele længden tyder på denne byggeperiode. Fundamentterne er af syldsten, men kun 2 af bjælkerne viser spor af bindingsværksknægte. I brandforsikringen for 1769 står gården med 1 1/2 lod af 2, for 1783 med 2 1/2 lod af 4, altså en middelstor bygning. I midten af 1800-tallet bygges nordlængen ud med lade, lo og stald, mens stuehuset med en ny midterdør (årstal 1857) kun er til beboelse (kort billede 14). I 1904 nyopføres bageovn- og køkkenskorsten samtidig med en tredje skorsten i øststuerne, hvorved der dannes en aftægtslejlighed (billede 17 og 18). I 1914 tages en del

Ejendomshistorie:

Som for alle oprindelig kongerigske ejendomme er den ældste historie også for denne gård svær at finde ud af, pga. manglende kontinuitet i jordebøgerne, fæsteprotokollerne m.v. I tabel 2, svarende til tabel 5 i bind 2, forsøges at danne et forholdsvis pålideligt billede af ejendomsforholdene før 1748. Men historien før dette tidspunkt må alligevel tages med forbehold. Efter tabellen lægges to 1500-tals-ejendomme sammen til den her ejendom:

En del af Ribe bispens oprindelige gård i Nørtvismark:

omkr. 1540

Trøgels Boesen, gårdejendom.

Han står i Riberhus lens jordebog fra 1562 til 1593, og navnet findes også i Ribe Ærkedegns kirkeregnskab af 1516. Jordebogen er vist ikke ajourført. Det må være en del af Ribe bispens oprindelige gård.

omkr. 1570

Knud Trøgelsen, gårdejendom.

I koregnskabet for 1554 findes efterfølgeren, sandsynligvis en søn. Han er vel gift med den Mette Knuds, der i 1590erne skylder en gammel »landgilde-restance« af 12 sk. pr. år, måske for nedenfor nævnte Domkapitel-ejendom.

omkr. 1590

Hans Hansen, gårdejendom.

Han følger Trøgels Boesen i jordebogen for 1596 og Knud Trøgelsen i koregnskabet.

Ribe Domkapitlets mindre ejendom i Tvismark:

omkr. 1550

Jens Knudsen, mindre jordbrug.

I Ribe Domkapitlets jordebog fra efter 1530 står manden under Tvismark med en årlig afgift på 12 sk. Der formodes, at det drejer sig om en del af de jorder, der i middelalderen hørte til »hyelm« (se bd.1, s.26 ff. og lb.nr. 93). En efterfølger af Jens Knudsen findes

i Domkapitlets jordebog først for tiden omkring 1630, dvs. at der må være et mellemlid, der ikke kendes. Måske kommer ejendommen allerede da på samme hånd, som ovennævnte del af Ribe bispens oprindelige gård, dvs. i Knud Trøgelsens eller Hans Hansens eje. Senest fra begyndelsen af 1600-tallet synes det være tilfældet.

Fællesejendom:

~1600~1660

Hans Knudsen, gårdejendom.

Han står såvel i Riberhus lens jordebog, med 1 1/2 mk. landgilde (ca. 1/4 gård) som i Ribe Domkapitlets jordebog med 12 sk. afgift for en mindre ejendom. Der antages, at det fra nu af bliver til et fælles driftssted. Måske er han en søn af Knud Trøgelsen.

~1660~1700

Niels Hansen (Langkjær), gårdejendom.

Han står i Schackenborgs jordebøger 1667-70 ligesom hans formentlige bror Hans Hansen, som efterfølger af Hans Jensen hhv. Hans Knudsen (se tabel 2), og ligeså i matriklen af 1683, hvor begge har tilnavnet »Langkjær«. I nævnte jordebøger indtil 1670 findes dog også en Peder Michelsen som fhv. »Capitelstjener«, med 10 sk. afgift. Da en Peder Michelsen samtidig har en Haderslev-ejendom i nabolaget, formodes en familiær forbindelse, der i en periode har ført til dette ejerforhold, kun for de mindre, gamle kapitelsjorder. Men i Ribe amts 1683-matrikel er hverken Peder Michelsen eller en anden mindre Tvismark-ejendom opført. Da må enten alt være samlet igen, eller kapitelsjorden er uden videre dokumentation indgået i Peder Michelsens Haderslevske ejendom. Desværre er slutningen af Niels Hansen Langkjærs ejerperiode efter 1683-matriklen ikke dokumenteret. Men efterfølgeren kendes med stor sandsynlighed fra tre kilder. En Hans Hansen Knudsen findes som bonde i Tvismark i en skatteliste fra 1711 (HAR). En »Hans Svarrer« følger Niels Hansen i 1728-fortegnelsen af kirkesæder (KS), og en Hans Knudsen i Tvismark betaler i 1724 kirketienende og for en kirkeko (KR). Det må være den samme mand. Navnet tyder i øvrigt på en nær slægtsforbindelse.

~1700~1730

Hans Hansen »Knudsen« eller »Svarrer«, gårdejendom.

Fæsteprotokollerne melder ikke noget om ejendommen i denne periode. Udover førnævnte kilder kendes manden fra tingbogen som Hans Hansen »Svarrer« i Tvismark, 1717 i en vragsag, 1723 som tilsynsmand. Tilnavnet »Svarrer« kan evt. være brugt pga. mandens profession eller angive en familieforbindelse til »Svarrer«-gården lb.nr. 46. Som Hans Hansen »Knudsen« bliver han i 1730 fritaget for brandstød (THH). Knudsen-navnet hænger vist sammen med forfædrene på ejendommen. Måske er han et oldebarn af ovennævnte Hans Knudsen. Denne Hans Hansen har formodentlig to sønner, en Niels Hansen på ejendommen lb.nr. 53 og efterfølgeren her, med navnet Peder Hansen.

~1730-1748

Peder Hansen, et helkåd.

Hans eksistens kendes kun fra fæsteprotokollen for 1748, da enken fæster et helkåd. Hvorfor ejendommen betegnes som sådan i stedet for en kvartgård, vides ikke. Med Peder Hansen slutter ejendommens usikre forhistorie, dvs. enken nedenfor er det første virkelig sikre led i ejerrækken.

1748-1766

Peder Hansens enke, et helkåd.

Med fæsteprotokollen for 1748 og et fæstebrev fra 1766 er kvindens ejerperiode dokumenteret. I 1756 bor dog Jens Lytzen her med konen Karen, som et indskrift viser på et ur, der stadigvæk hænger i huset. Sikkert er også, at ejendommens aftægtshus (lb.nr. 49) indtil 1777 er i fæste af en Anna »Manneses«. Derudaf sluttes, at Peder Hansens enke formodentlig er denne Anna. Og at Karen er en datter, der er gift med Jens Lytzen fra Juvre (se lb.nr. 12), måske i dennes 2. ægteskab. En datter af Jens Lytzen, Karen, født ca. 1738 i Juvre, bliver gift med Christen Lambertsen derfra (lb.nr. 10), og det er denne mand, der i 1766 får fæste »efter Peder Hansens enke«.

1766-1797

Christen Lambertsen, et helkåd.

Han er født ca. 1737 og bliver sømand. I 1767/68 er han styrmand på »Jungfrau Maria«, 1769-72 på »Jonge Maria« fra Hamborg til

Grønland. I mønstringslisterne finder vi manden for sidste gang i 1777, som bådsmand med kommandør Hans Hansen Tønnes, og i dette katastrofeår må han være omkommet. Der kendes 2 sønner, der begge bliver sømænd. Jens Lytzen er født ca. 1763, Mathias i 1776. Mor Karen, i 1787 betegnet som »gårdkone« (FKT), klarer driften alene efter mandens død. I 1789 svarer hun 24 sk. formueskat, mens Jens betaler 48 sk. indkomstskat som matros (ES). Mathias sejler allerede som 11-årig dreng. Jens gifter sig forholdsvis sent, i 1797, med en pige fra Juvre, Maren Jensdatter, født ca. 1777 (lb.nr. 3). Samme år overdrager mor Karen ejendommen til ham, mod aftægt. Hun dør før 1814.

1797-1834

Jens Lytzen Christensen, et helkåd.

Fæstebrevet lyder stadigvæk på et helkåd, mens der i folketællingen af 1801 er tale om $\frac{1}{8}$ -del-gård. I ægteskabet fødes 7 børn, pigerne Anne Cathrine (1798), Karen Holm (1799), Karen (1808) og Marie (1813), og drengene Christen (1801), Mathias (1803) og Jens (1805). Husfaderens bror Mathias, der ugift bor på gården, meldes død i Vestindien i 1803. Hvornår far Jens selv opgiver at sejle, vides ikke. I 1824 dør han hjemme, i kirkebogen betegnet som »gårdmand«. Alle sønner bliver sømænd. Christen bliver syg og dør i 1821 på hjemrejsen fra Triest til Altona. Mathias, senere gift i Kromose (/), og Jens, der i mange år ugift bor hjemme, forliser i 1840'erne (FKT). Pigerne går i tjeneste. De to ældste dør ugift. Den yngste giftes med en sømand, Michel J. Pedersen (lb.nr. 59). Og datter Karen ægter 1834 skolelærer Jørgen Andersen Møller af Kongsmark. Han køber samme år ejendommen for 300 rbd. og aftægt for svigermor Maren. 2 døtre og sønnen Jens skal have husly imod at være behjælpelig ved indbjærgningen, når de er uden tjeneste, og så længe de er i ugift stand.

1834-1871

Jørgen Andersen Møller, et helkåd.

Han er født 1807 i Kongsmark (lb.nr. 75) som søn af styrmand Anders Jespersen Møller og hustru Elena Maria Bleeg. I årene 1817-20 er faderen kommandør fra Hamborg og tager i 1819 sønnen med som skibsdreng. Undervejs leger drengen med krudt, som eksploderer. En hånd må amputeres, og derved ender sømandslivet. Jørgen uddannes nu på Jellinge seminarium, hvorefter

ter han bliver lærer i Kongsmark. Årslønnen er kun 300 rbd., hvorfor en stor del af pengene til ejendoms købet må lånes. Jørgen A. Møller og konen Karen får 4 sønner, Anders Jørgensen (1834), Jens Christian (1836), Lehmann Marius (1838) og Martin Elius (1842). Alle bliver sømænd og dør på langfart. Anders får 1859 som ugift styrmand gulfeber i Rio de Janeiro. Martin, gift styrmand i Toftum (lb.nr. 29), forliser 1871, og Lehmann, gift i nabolaget (lb.nr. 54), dør som kaptajn i Apia. Om Jens se nedenfor. Far Jørgen overtager både Kongsmark- og Toftum-skolen. Han indsættes 1839 som land- og strandfoged for Nørlandet, senere også for Sønderlandet. Som belønning for sin offentlige indsats får Jørgen A. Møller Danebrogsordenen. Manden er derudover også en god økonom. Han er istand til at købe halvdelen af en »kaptelsgård« i Juvre (lb.nr. 11). Han ejer også skibsparter. Da den driftige mand dør i 1867, efterlader han sig ca. 80 ha jorder, en flot bygning med værdifulde mobilier, og ingen gæld, kun fordringer. Enken får tilsikret en pension. I 1869 og 1870 sælger hun en del parceller fra Juvre-ejendommen. I 1871 sluttes et arveforlig med de 3 sønner. Jens Christian overtager huset og de fleste jorder, de andre sønner får en del af Juvre-ejendommen.

1871-1879

Jens Christian Møller, en gård.

Han er siden 1861 gift med Cathrine Marie, datter af kaptajn Henning Jepsen Schmidt i Kongsmark (lb.nr. 85). I 1869 bliver Jens skibsfører på barkskibet »Dan«. Der er 4 børn, sønnerne Jørgen Andersen (1869) og Carl Marius (1871), og døtrene Andrea Caroline (1862) og Jensine Christine (1874). Ved hendes fødsel er faderen allerede død, 1873 falden overbord i Biscaya, på vej til Mexiko. I 1875 dør den ældste datter, Andrea, af tuberkulose. Enken gifter sig igen i 1879, med en fætter af sin første mand. Ved arvedelingen er der endnu 71 ha land, og stadigvæk ingen gæld på ejendommen. De 3 børn får hver en obligation på 1.350 mk., svarende til 1/8-del af de efterladte værdier. Aftægtsforpligtelsen for den gamle enke Karen Møller, født Lytzen, forbliver ved gården. Sønerne Jørgen og Carl går til søs. Den første bliver kaptajn og til sidst lods i Cuxhaven, gift med Ansine Caroline Lausten fra Toftum (lb.nr. 24). Carl bliver styrmand og gifter sig ind på nabogården (lb.nr. 53).

Billede 19:
Barkskibet »Schwarzenbek«, ført af Bodser M. Hansen. (privateje)

1879-1908

Hans Antoni Lassen, en gård.

Han er født 1840 i Toftum, en søn af Jørgen S. J. Lassen og hustru Ellen, født Møller (lb.nr. 28). Efter mange års sømandsliv bliver han nu gårdmand, og får i 1883, svigermoderens dødsår, adkomst til konens ejendom. Samme år fødes en søn, Hartwig Conrad, der i 1900 forliser med et Fanø-skib på rejsen fra Stillehavet til Lissabon. Af gårdens jorder sælges i 1899 14 ha til det nye Lakolk-selskab. I 1904 laver Hans A. Lassen og hustru Cathrine Marie en af-tægtskontrakt med konens datter Jensine Christine og indretter en lejlighed i stuehusets østende. Jensine er siden 1898 gift med kaptajn Bodser Manø Hansen, sønnen af kaptajn Antoni Hansen (lb.nr. 91). Han fører store sejlskibe for et Hamborg-rederi (billede 19). Konen får i 1908 ejendommen med ca. 60 ha jorder som sær-eje. Værdien er ansat til 9.000 mk.

Billede 20:

Familien foran huset lb.nr. 50 i 1909. Der ses f.v. Jensine Hansen, født Møller, Bodser M. Hansen, drengen Hartwig, Cathrine Marie Lassen, f. Schmidt, drengen Hans, en ukendt kvinde, og Hans A. Lassen. (Voswinkel)

1908-1949

Jensine C. Hansen, f. Møller, og Bodser M. Hansen, en gård.

Trods konens »særeje« gælder Bodser (»Bosse«) som gårdejer, efter han i 1909 opgiver søfarten. Han driver landbruget med intensitet og udvider gårdbygningen i 1914. 1916 bliver han indkaldt til krigstjenesten og fører et forpostskib, en travler. Efter krigen taber Bodser en opsparet markformue ved den tyske inflation. Og landbruget afkaster ikke meget. I ægteskabet med Jensine er der to sønner (billede 20), Hartwig Carl (1905) og Hans Andreas (1907). Den første bliver lærer. Den anden læser jura og flytter som advokat til Herlev. Efter moderens død i 1935 får enkemanden Bodser adkomst i 1940, sammen med sønnerne. Faderen dør i 1946.

1949-1983

Hartwig Carl og Hans Andreas Hansen, en gård.

Huset beboes af den ugifte Hartwig (»Hadde«), der indtil 1933 var lærer i Frederikskoog. Nu driver han gårdens landbrug. Bror Hans er gift med Inge Christine, født 1914 i Tønder som datter af

tingbogsfører, cand.jur. Peter L. Bötieführ, der stammer fra Havneby. Hun er også jurist og ansat ved staten. I deres ægteskab fødes en datter, Elke Manøe. Familien udnytter ejendommen som feriebolig. Fra 1968, efter bror Hartwigs død, bliver Hans A. Hansen enejer. Jorderne lejes ud. I 1978 flytter advokaten med konen herover, hvor han dør i 1983. Han har efterladt sig mange optegnelser om familien, ejendomme m.m., som bevares på lokalarkivet.

1983-1999

Inge Christine Hansen, født Bötieführ, en gård.

Enken efter Hans A. Hansen får ejendommen tilskødet i 1983. Datter Elke, der er læge, dør i 1987. Inge C. Hansen lever ene i huset indtil sin død i 1999, og ejendommen arves af en søsterdatter.

1999-2000

Lis Møller Jensen, en gård.

Hun bor med manden, Leif, i Nordjylland. En søn køber ejendommen i 2000. Jorderne lejes fortsat ud.

siden 2001

Jens Møller Jensen, et hus.

Han er født 1970 i Viborg og gift med Heidi Juul. Parret har 3 børn, Emilie, Oliver og Sebastian. Jens M. Jensen arbejder som politiassistent i Tønder. Han restaurerer huset gennemgribende.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
51	39 Ko	Hattesvej 22	Haderslev	40	Ca	A

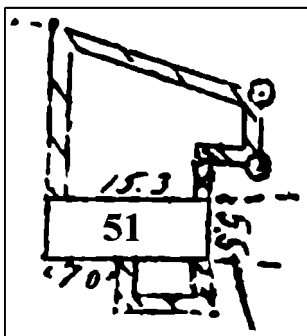
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Huset viser spor af en bygning, som formentlig er opført i 1600-tallet. Stuehuset er i dag på 9 fag, 15.30 meter langt, men kun 5.60 meter bredt, og har endnu en del gamle bjælker med indtappede kopbånd. Omkring 1710 (HAV) findes her en bygning med i alt 12 fag, formentlig inkl. en lade, beboet af en velhavende skipper. 1744 har huset en værdi på 68 rd. Derefter går det nedad. I 1780 (BF) vurderes stuehuset kun til 50 rd., laden til 16 rd. Omkring 1800 bliver der investeret i forbedring af stuehuset, som i 1802 har en værdi på 120 rd., mens laden står der med 28 rd. I løbet af 1800-tallet bliver laden taget ned (kort billede 21). Måske samtidig ommures stuehuset indenfor samme mål, med en sokkel af muren. Nordsidens synlige rem må være fra dette byggeri. Bjælkerne lægges om, og en del fornyes. Fagbredden bliver meget for-

Billede 21:

Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 51.

Billede 22:

Karl Iversen foran sit hus, lb.nr. 51, ca. 1936. (PD)

Billede 23:
Gammeldags indgangsparti – fra omkring 1970.

skellig. På sydsiden sættes nye 6-rudede vinduer ind, mens nord-sidens 12-rudede bevares, samt deres 1700-tals vinduesposter. I husets indre genbruges døre og paneler fra 1600- og 1700-tallet. Sådan står huset indtil 1900-tallet (billede 22). Østgavlens »lig-dør« tilmures, men males som om den var der endnu. I 1960erne opføres igen en nordlænge i husets vestende, bygget af gamle mursten fra en fårest i nabolaget. Senere laves et nyt indgangsparti, bredere mod øst, og med et »arkengab« (billede 23). I 1992 bliver huset fredet og står uændret i dag.

Ejendomshistorie:

omkr. 1590

Peder Andersen, en forbedelse.

I Haderslev amts jordebog findes manden fra 1596/97 indtil 1602/03 ved forbedelsen nr. 1. Pga. beliggenheden og måske

identiske ejere i de to følgende generationer formodes, at ejendommen har samme oprindelse som lb.nr. 58.

~1603-omkr. 1650

Laurids Pedersen, en forbedelse.

Han følger Peder Andersen som ejer af den første forbedelse i jordebøgerne 1603/04-1627/28. I en omkring 1660 ajourført udgave af jordebogen 1627/28 findes følgende kvinde.

omkr. 1650-omkr. 1675

Kirsten Hanskone, en forbedelse.

Hun er måske en datter af forgængereren, idet en Laurids Hansen nævnes i forbindelse med en naboejendom. Kirsten står i alle efterfølgende jordebøger indtil 1716, ganske vist en fejl som ved alle andre Haderslev-ejendomme på Rømø. Hvornår hendes efterfølger kommer ind på ejendommen, er uvist.

omkr. 1675-1701

Maren Christens, en forbedelse.

Hendes navn fremgår af den første fæsteprotokol for denne ejendom. Det er måske hendes svigersøn, der får fæste i 1701, idet én af sønnerne kaldes Christen.

1701-1718

Hans Eriksen, en forbedelse.

Han stammer fra Muldvad-gården nord for Ribe. Derom fortæller moderen, Johanna Hansdatters gravsten på kirkegården. Faderens navn er Erik Iversen, og parret har 7 sønner og 3 døtre, hvoraf mindst 4 børn havner på Rømø. Med familien kommer det hidtil ukendte fornavn Erik til øen. Eriks bror Peder, med ukendt bopæl på øen, er 1720-34 kommandør fra Hamborg. Bror Niels lever som velhavende skipper i København og kommer på sine gamle dage til Toftum (se lb.nr. 17). Hans er også skipper ligesom bror Jørgen (lb.nr. 72/73). Alle er formuende, måske allerede fra forældrene. Hans Eriksen låner penge ud, og i 1704 stifter han alene en stor lysekroner til kirken (billede 24), samtidig med, at 12 andre Rømø-skipperer gør det samme i fællesskab. Der hersker et spændt forhold mellem den »fremmede« og øens skipperer. I 1706 bliver 2 af dem straffet for at »have udi Kongsmark kro overfalden og slagen skipper Hans Eriksen«, og en tredje har »på Kongsmark kro talt skipper Hans Eriksen for nær.« 1711 betaler »Hans

Erichsen Schiffer« krigsskat (HAR). Forbedelsens bygning er forholdsvis stor med 12 fag beboelse og en lade, og der er 2 køer som på en kvartgård. På toften kan sås 1 td. 4 sk. rug. Hans Eriksen synes at være gift to gange, første gang måske med forgængerens datter. 4 børn kendes. Erik er født 1693 (GS), Christen omkring samme tid. Maren følger 1696 (GS), og endnu en datter, Hanna, der senere får forbedelsen her. I 1713 fæster Hans Eriksen en gård i Toftum, vist i forbindelse med sit andet giftermål, med Kirsten Sørensdatter (om familien se videre under lb.nr. 17 i bind 2). Forbedelsen her beholdes, indtil Kirsten overlader den efter mandens død i 1718 til en svigersøn. Formentlig bor hun derefter med

Billede 24:

Lysekroner i Rømø kirke, 1704 stiftet af skipper Hans Eriksen. Den stammer formentlig fra Flandern (små kroner i Bautzen domkirke i Sydøsttyskland).

her, idet hun såvel i 1719 som i 1722 optræder på tinget. Hun strider med naboer om en »Schiøff« i Tvismark (bevokset moseområde) og kræver en gældspost tilbagebetalt.

1718-1724

Anders Johannsen, en forbedelse.

Der fødes en søn i ægteskabet med Hans Eriksens datter Hanna, Hans Erik. Ellers vides kun, at Anders Johannsen i 1719 virker som stokkemand på tinget, og at han samme år køber et stykke ekstra jord til en kålhav (THH). Åbenbart dør han snart, idet ejendommen efter få år fæstes af efterfølgeren.

1724-1734

Laurids Hansen Abterp, en forbedelse.

Han kommer fra huset lb.nr. 59 og bliver vist enkens anden ægtefælle. I 1728 er han stokkemand på tinget. Få år efter er Hannas anden mand død.

1734-1741

Boe Pedersen, en forbedelse.

Hanna Hansdatter indgår et tredje ægteskab, og manden er formodentlig ret gammel, sandsynligvis en søn af den tidligere kommandør Peder Boesen i Kongsmark (lb.nr. 72). Hannas farbror Jørgen var gift med Boe's brordatter og ejede dennes fødehjem indtil 1733 (lb.nr. 72/73). Snart er Hanna enke igen, og nu er det hendes søn af første ægteskab, der får fæste på ejendommen. Hanna selv bliver boende dér, og i 1742 låner hun nogle penge (SPP).

1741-1743

Hans Erik Andersen, en forbedelse.

Han er skibstømrer, gift med en datter af Peder Hansen With (lb.nr. 58), Anna Dorthea. I 1743 bygger han nyt (se lb.nr. 62) og sælger den her ejendom til en mand fra nabolaget (lb.nr. 56). Mor Hanna står i formuevurderingen af 1744 endnu for ejendommen, som Boe Pedersen's enke. Hun omtales som »arm«, men har ingen gældsposter.

1743-1771

Peder Hansen Krommes, en forbedelse.

Denne efterkommer af 1600-tallets Rømø-matadorer i Kromose

(lb.nr. 98-100) er født ca. 1711 som søn af Hans Jørgensen Krommes og Ellen, en datter af Tvismark-mølleren (lb.nr. 56). Han er vist lige gift med en Anne, formodentlig en søster til Hans Erik Andersen. Krommes- og Eriksen-familierne er også forbundet igennem Peders bror Hans (lb.nr. 72/73). Peder sejler som matros, bl.a. i 1751 til Riga, på bysen »Margrethe Elisabeth« med kaptajn Anders Pedersen Møller (lb.nr. 75). I ægteskab med Anne fødes 2 døtre, Ellen (ca. 1745) og Kirsten (ca. 1747). 1765 er begge deres forældre døde, og pigernes formynder bliver faderens formentlige brorsøn, Holland-kommandøren Jørgen Hansen (/), og den sandsynlige morbror, Hans E. Andersen. Begge bekræfter, at de hæfter for husets vedligeholdelse, så længe pigerne beholder det i fællesskab. I 1771 deles arven (FP). Da er begge piger gift, og Kirstens mand, skipper og skibsejer Hans Jespersen Skov i Mølby (lb.nr. 166), overlader ejendommen til Ellens mand.

1771-1797

Jens Nielsen Møller, en forbedelse.

Om denne mand vides ikke noget. Måske er han møllersvend i Tvismark. I brandforsikringen for 1780 nævnes endnu Peder Krommes' døtre som husets ejere. 5 år senere er husmanden død, idet Ellen står der som enke. Ejendommen synes at være noget slidt. I 1789 betaler hun 8 sk. formueskat (ES). Børn af Ellen og Jens kendes ikke. I 1797 sælger Ellen ejendommen til den fhv. kommandør Thomas Svendsen, hvis kone er et barnebarn af Hans Eriksen. De har overladt deres Toftum-gård (lb.nr. 23) til svigersønnen. Ellen, der jo er Hans Eriksens oldebarn, får aftægt i huset.

1797-1804

Thomas Svendsen, en forbedelse.

Om denne fhv. kommandør se under lb.nr. 23 i bind 2. Her nyder ægteparret deres alderdom. I 1804 er konen Karen Eriksdatter vist død. Thomas Svendsen flytter tilbage til datteren i Toftum, testamenterer renten af en 100-rd.-obligation til kirken, for fattige, og sælger ejendommen her til en sømand fra Juvre, der overtager aftægtsforpligtelsen for Ellen Pedersdatter.

1804-1828

Hans Jørgensen Bleeg, en forbedelse.

Han er født ca. 1770 som søn af skipper og gårdmand Jørgen

Nielsen Bleeg og Maren Hansdatter i Juvre (lb.nr. 2). Efter mange år som ugift sømand slår han sig ned i Tvismark, nu gift med en nabopige fra Juvre, Kirsten Jensdatter (lb.nr. 3). Der fødes ingen børn. Efter salget af sin gård i Juvre i 1808, bor Hans' far Jørgen N. Bleeg med i huset, indtil han dør i 1813. Hans J. Bleeg opgiver søfarten og bliver i 1820 lærer i den lille Toftum-skole. I 1823 dør konen. 1828 holder Hans J. Bleeg med lærergerningen og sælger huset mod aftægt. Han skal beholde husets 2 østlige fag og en kålhave. 1833 dør han som fattiglem i Kongsmark.

1828-1836

Peder Hansen Bodser Manøe, en forbedelse.

Denne søn af skipper og gårdmand Bodser P. Manøe i Juvre (lb.nr. 5), er styrmand og bor her indtil 1833, hvorefter han flytter til Nørtvismark (/). Han er siden 1821 gift med Mette Nielsdatter, født 1798 på gården lb.nr. 1 i Juvre. Parret bringer en datter med, Inger Kirstine (1823). Og 2 sønner fødes her, Bodser (1829) og Niels (1832). Efter 1833 lejer han huset her ud. Det er enken af skipper Peder Hansen Møller, Kirsten Andersdatter (se også lb.nr. 89), der nu bor her og virker som jordmor (FKT). Hendes søn Anders Jensen (1799) er med, og efter giftermålet også dennes kone Mette Kirstine (1800), en datter af Peder Eriksen i Tagholm (lb.nr. 97), såvel som de unges barn, Peder Andreas Møller (1830). I 1835 er Anders J. Møller død. Nu bor der endnu en familie: en sømand, Erich Christensen, født 1796 i Kirkeby (lb.nr. 104), konen Karen Holm Nielsdatter, født samme år i Juvre (lb.nr. 1), deres søn Peter (1832) og konens søn af første ægteskab, Johannes P. Lassen (1821). Hun havde 1832, som enke, solgt sin ejendom i Nørtvismark (lb.nr. 37). Peder H. B. Manøe køber 1839 en gård i Juvre (se lb.nr. 10 i bind 2).

1836-1841

Peder Hansen Manøe, en forbedelse.

Han er gårdmand i Toftum (lb.nr. 18), en søn af Hans Pedersen Manøe, forgængernes fætter (lb.nr. 23). Han køber huset til fortsat udlejning. Men i 1840 bor der kun en ugift daglejerske, Maren Petersen. Karen Holm Nielsdatter, der er enke igen, er flyttet til Nørtvismark, jordmor Kirsten til nabolaget (lb.nr. 60).

1841-1889

Mathias Hinrichsen Gram, en forbedelse.

Denne daglejer er født 1811 i Søndernis og tilflytter i 1840 fra Brede. Han er da gift med Agnete Elisabeth Michelsdatter, født 1806 i Tvismark som datter af daglejer Michel Sørensen (/). 1842 bliver parrets eneste barn født, datter Micholine Cathrine. I 1856 låner Mathias Gram 200 rd., måske til ejendommens forbedring og køb af jord i Juvre. Datter Micholine bor mange år ugift hos forældrene. Først i 1885 bliver hun gift med en 50-årig arbejdsmand fra Hjerting. 4 år senere overdrager hendes gamle forældre ejendommen med 6 1/2 ha jordtilligende til ham, mod aftægt og gældovertagelse.

1889-1907

Christen Thomsen Petersen hhv. enken Micholine, et hus.

Det går kun 2 år, før husmanden dør og enken Micholine Cathrine får ejendommen tilskødet. Børn er der ikke. I 1892 dør også Mathias Gram, og mor Agnete følger 1893. Lakolks »Badeverwalter« køber huset i 1907 for 2.500 mk., hvoraf en del dækker gælden og værdien af aftægtsforpligtelser for Micholine Petersen.

1907-1909

Karl August Heinrich Klüssendorf, et hus.

Han er snedker, født 1875 i Mecklenborg. På Rømø gifter han sig i året 1900 med Andrea Laurine Marie, født 1872 som datter af sømand Peder J. Lassen i Sønderby. De første år bor parret til leje forskellige steder og får 2 drenge, Paul Friedrich (1900-1903) og Julius Theodor Carl (1904). Ejerskabet her er kun et kort mellem-spil, idet manden flytter fra øen igen, vist i forbindelse med badeselskabets økonomiske problemer. Huset sælges med gevinst, for 3.900 mk.

1909-1951

Karl Kristian Johannes Iversen, et hus.

Han er født 1876 i Herlufsholm og gifter sig med Kirstine Holmine Hansen, født 1877 i Tagholm som datter af kaptajn Andreas Hansen (lb.nr. 96). Parret får 1907 en datter i Herlufsholm, Kirstine Margrethe. Karl Iversen (billede 22) er en dygtig sadelmager og møbelpolstrer, og laver også træsko. I 1945 dør manden, og enken følger i 1951.

1951-1957

Kirstine Margrethe Wilkens, født Iversen, et hus.

Hun bor i Bedsted og lejer huset ud. Først sælges en del jord, til sidst også huset.

1957-1985

Svend Aage Petersen, et hus.

Han er 1920 født i Haderslev og bliver handelsskoleinspektør dér. Han gifter sig med Else Lauth fra Kolding. Huset her restaureres, udbygges og benyttes til ferieophold. Der er 2 børn, en datter Marianne og en søn Carl Viggo, der i 1985 køber ejendommen. Svend Aage dør i 1992.

1985-1995

Carl Viggo Frej Petersen, et hus.

Han er ugift, bor i Haderslev og arbejder i reklamebranchen. Huset benyttes fortsat som sommerbolig.

siden 1995

Harø ApS, et hus.

Ejendommen købes af dette handelselskab, ejet af Jürgen Temmen, en købmand med bopæl i Tyskland.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
52	40 Ko	Havnebyvej 28	Haderslev	41	Cb	Cb

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

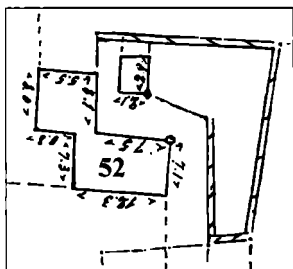
Omkring 1710 står der 14 fag, en forholdsvis stor bygning. 1737 brænder huset ned, og der er kun råd til en lille nybygning, i 1744 vurderet til 28 rd., sandsynligvis 4 fag, 7.10 meter bred. Derefter bygges huset ud. I 1780 (BF) findes 7 fag stuehus og 3 fag lade (værdi 70 + 15 rd.). Indtil 1875 bliver laden forlænget til 8 meter (kort billede 25). I 1900-tallet bygges det hele to gange om, i 30erne og i 60erne. Ved den første ændring hæves loftet i stuehuset, som udvides med et fag mod vest. Hjørnerne får pudsede piler og syddøren et »arkengab« (billede 26). Ved ladens nordende bygges en staldlænge mod øst. Ved den sidste ombygning sættes murankre fra en anden ejendom på vestgavlen, med et vilkårligt årstal 1868. Husets indre ændres væsentligt.

Ejendoms historie:

omkr. 1590

Jend Nielsen, en forbedelse.

Han er nævnt ved forbedelsen nr. 11 i Haderslev amts jordebog for 1596/97. I den næste bog er en efterfølger indført.

Billede 25:

Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 52.

Billede 26:

Luftbillede af huset lb.nr. 52 omkring 1950. (PD)

~1600-1665

Knud Poulsen, en forbedelse.

Denne mand står for ejendommen i alle jordebøger fra 1602 indtil 1628. Han er vist en søn af Poul Hansen i Kongsmark (lb.nr. 81), ligesom formentlig Hans Poulsen i nabolaget (lb.nr. 60). I 1627/28 står Knud også for faderens forbedelse. Ved begge ejendomme er i jordebogen for 1627/28 navnet Knud Poulsen overstreget og den formentlige enke, Inger Knuds, indført. Der står hun indtil 1716, men der kendes en efterfølger fra 1665 (HAV, KS). Måske mangler dog et mellemlid.

1665~1712

Christen Jespersen Smed, en forbedelse.

Han kan være identisk med den Christen Jespersen (senere kaldt »Smed«), der i 1684 medunderskriver et dokument ang. gården lb.nr. 5 i Juvre, som svigersøn af familien dér. En sandsynlig datter, Maren, født 1682, får sammen med sin mand i 1712 denne Juvre-gård. Christen J. Smed har ved formuevurderingen omkring 1710 (HAV) et forholdsvis stort hus, 1 ko, 1 kvie og 3 får, og der kan sås 5 sk. rug og 6 sk. byg. Han er med til at stifte en mindetavle til kirken, vist som smed. Ejendomsovergangen til efterfølgeren er dokumenteret pga. overdragelsen af kirkesæderne (KS), men tidspunktet er usikkert. Måske er han omkring 1712 flyttet til sin datter i Juvre.

~1712-1754

Anders Hansen With, en forbedelse.

Han er født 1683 som søn af Hans Pedersen With, i vest Kongsmark (/). Faderen, det første kendte led i Rømøs With-familie, var gift 2 gange, blev efter sigende 103 år gammel og havde mindst 8 børn.⁷ Anders bliver sømand og sejler på hvalfangst. I 1825 er han vidne i en strid om en hval, der angiveligt var harpuneret af et andet skib end det, Anders With sejlede på (THH). Han er gift med Mette, sandsynligvis en datter af Christen J. Smed. Af børn kendes 3, Christen, senere kommandør med bopæl i vest Kongsmark (/), Jesper, senere kommandør på en af Vestergårdene (lb.nr. 169), og Maren (se nedenfor). En mulig søn er Jep Andersen Møller (lb.nr. 55), der senere er formynder for nogle børnebørn. I 1737 brænder huset ned, og i brandsagen nævnes Mette som enke (THH). Et nyt hus, ganske lille, bygges, og i 1744 (HAV) betegnes

enken som »arm«. Omkring 1750 giftes datter Maren med en mand fra Nørtvismark, Peder Michelsen æ. (lb.nr. 41), der i 1754 får fæste på ejendommen.

1754-1793

Peder Michelsen With, en forbedelse.

Manden får nu tilnavnet »With«, mens den yngre bror kaldes »Præst« efter fødestedet. Peder M. With sejler også på Grønland, 1758-59 med svoger Christen A. With som kommandør (WS). Han har råd til udbygning af huset. I ægteskab med Maren fødes 5 børn. Den ældste søn, Anders Pedersen With, sejler fra Hamborg til Grønland. Den næste, Michel (1754), er døv og »uuelig til søtjeneste« (FKT). Den 3. søn, Anders Michel Pedersen – uden »With« – (1756), bliver kommandør (lb.nr. 91). Om den fjerde søn, Hans (1759), vides ikke noget. Det yngste barn, datter Mette Maria, fødes i 1760. I 1765 er far Peder død (THH), og enken må klare sig alene. Datteren giftes ca. 1783 med en sømand, Franz Friedrichsen. Han stammer vist fra fastlandet længere sydpå, hvor han er født ca. 1760. I ægteskabet med Mette Maria fødes i 1784 en datter, Maren. Parret bor formodentlig hos konens barnløse svigerinde, Anders P. With's enke Sidsel (lb.nr. 57). Efter det er solgt i 1791, flytter familien herover, sammen med enken Sidsel. Mette Maria og Franz får ejendommen overdraget, mod aftægt for Maren Andersdatter og den døve søn Michel.

1793-1832

Franz Friedrichsen, en forbedelse.

Snart efter overtagelsen dør konen Mette Maria. Franz gifter sig igen, med enken Sidsel. Aftægtskonen Maren dør før 1801, mens sønnen Michel kan nyde husly indtil sin død i 1829. Hvorfra Franz Friedrichsen sejler, vides ikke. Fortjenesten synes ikke at være stor. Datter Maren giftes 1820 med sømand Gisbert Engelbret Jensen, født ca. 1787 som søn af kommandør Engelbret Jensen i Kongsmark (lb.nr. 81). Parret bor formodentligt først her i huset, hvor 5 børn bliver født. Gisbert sejler indtil 1823 fra Elben til Grønland. I 1831 finder vi ham i København på Spidsbergen-sejlads. Franz' anden kone Sidsel dør i 1822, og 10 år senere sælges det nedslidte hus (BF). Gisbert og Maren flytter med deres store familie til et lille hus i vest Kongsmark (lb.nr. 65). I 1834 dør Franz Friedrichsen som fattiglem i Kongsmark.

1832-1873

Martin Peder Greisen, en forbedelse.

Han er ca. 1789 født som søn af styrmand Peder Gregersen i vest Kongsmark (lb.nr. 64), og selvfølgelig sejler han også. I 1822 gifter han sig med en kusine, Anna, født 1789 i Kongsmark som datter af Anders Christensen With. Parret bor de første 10 år i konens fødehjem (/), hvorfra Martin driver kystsejlad med egen båd. Der er to sønner i ægteskabet, Andreas Martin (1823) og Hans Peter (1830). Begge bliver sømænd som deres far. Den yngste dør 1857 som skibskok ugift i Kronstad. Andreas giftes 1853 med en sømandsdatter fra Kongsmark, Anne Margrethe Thomsen, født 1818. De unge bor her i Tvismark, hvor en datter fødes i 1859, Anne Mathilde Hansine. I 1861 dør såvel hustruen, Anna With, som Andreas' kone. Samme år gifter han sig igen, med tjenestepigen Mette Pedersdatter Lorentzen, født 1817 i Sønderby. Hun bringer en 6-årig datter, Petrea Cornelia, med. 1865 dør husmanden, Martin P. Greisen, og sønnen arver ejendommen.

1873-1889

Andreas Martin Greisen, et husmandssted.

Andreas fornyer huset. Datter Anne Mathilde Hansine tager til Amerika, hvor hun ægter en Rømø-dreng, Johannes Christensen fra Østerhede. Mettes datter Petrea forbliver i huset. 1880 sælges en del jord til Jens C. Jensen (lb.nr. 60). I december 1881 laver Andreas og Mette et testamente og bestemmer, at begge døtre skal hver få halvdelen af arven. 3 uger senere er Andreas død, og Mette sidder forløbigt i uskiftet bo. I 1888 dør hun også, og arvingerne sælger huset på auktion for 3.420 mark.

1889-1923

Marius Peter Lassen, et husmandssted.

Denne styrmand er født 1855 på en af Vestergårdene (/), som søn af kaptajn Ludvig Cornelius Lassen og Lovise, født Degn. I 1881 bliver han gift med Anna Magdalena, født 1858 i Tvismark som datter af kaptajn Jens C. Lambertsen og Kirsten, født Schmidt (lb.nr. 62). 3 døtre fødes, inden familien flytter til det her hus. Julie Kirstine (1881) følges 1882 af Ludvigne Jørgine Cornelia og i 1887 af Lovisa Maria Ebette Caroline. Senere opgiver Marius søfarten. I årene 1894-98 bor hustru Anna's gamle mor med i huset. 1911 dør husfar Marius P. Lassen. 1913 giftes den ældste datter med

Billede 27:
Julie og
Genius
Nissen. (PD)

styrmand Genius Theodor Nissen (billede 27). I 1923 overdrager enken Anna Magdalena ejendommen til denne svigersøn, men beholder livsvarig boligret. Hun dør i 1939.

1923-1956

Genius Theodor Nissen, et husmandssted.

Han er 1881 født i vest Kongsmark (/), som søn af skibsfører Peter Laurids Nissen og Cathrine Maria, født Bleeg (se lb.nr. 86). Genius sejler hele sit liv. 1902 tager han styrmandseksamen i Flensborg. Ved første verdenskrigs udbrud ligger hans skib i Rouen, og han bliver interneret indtil 1919. 1933 restaureres huset i gammel stil. Der fødes en søn, Carl, der bliver arkitekt i København. Genius Nissen dør i 1954, og enken »Julle« lever ene i huset, som snart sælges. Hun dør 1972 i København.

1956-1998

Jens Erik Vilain, et hus.

Han er tandlæge i Haderslev og køber huset til ferieformål for familien, konen Jytte og 3 børn, Erik, Jane og Charlotte. Huset restaureres gennemgribende. I 1993 dør Jens E. Vilain.

Siden 1998

Tove Risbjerg Nielsen, et hus.

Hun er ansat ved Bredebro kommune, har fast bopæl på Rømø, og er gift med Ebbe Regner Nielsen. Der er to børn, Janne og Uffe.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
53	620 Ko	Havnebyvej 30	Haderslev	42	Ca	Ca

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

I vore dages store bygning findes ingen spor af stedets oprindelige hus, bygget i 1600-tallets første årtier. Omkring 1710 (HAV) står her allerede et stort hus, 16 fag beboelse og stald, 6 fag lade og 4 fag tørveskur. I 1744 (HAV) er anlægget med 131 rd. ikke særlig højt vurderet, men den nye ejer udvider og forbedrer det betydeligt. 1780 (BF) har beboelsen inkl. en særskilt »sønderkvist« med 240 rd. den største værdi på Nørlandet, efter Toftums storgård, lb.nr. 18, i dag Kommandørgårdmuseet (300 rd.). Sønderkvisten betegnes senere som aftægtshus hhv. karnap. Udover den fornemme beboelse er der en omfangsrig avlsafdeling med 15 fag stald, lade og tørveskur. To kommandør-generationer har navngivet bygningen, »Tønnisgård«. Efter midten af 1800-tallet bygger en dygtig bonde faktisk det hele på ny, nu med hovedvægt på avlsbygningerne, men også et pragtfuldt stuehus. Indenfor benyttes en hel del af den gamle indretning, men der tilføjes også nye dekorationer (billede 28). Ombygningen er færdig i 1858, 12 fag lang, 7,50 meter bred, knap 2 meter høj under bjælkerne. De er nye, fra en strandet trælast. Huset får en flot midterindgang. En ny nordlænge bygges i 1865, en sønderlænge i 1873 (kort billede 29). 1899 indrettes en aftægtslejlighed i stuehusets østlige ende, med en nyopført skorsten.⁴ Billede 30 viser herligheden i 1910.

Ejendomshistorie:

fra omkr. 1625

Peder Pedersen, en forbedelse.

Ejendommen nævnes for første gang i jordebogen for 1627/28, som forbedelse nr. 21. Pga. beliggenheden formodes, at Peder Pedersen er mølleren fra naboejendommen, lb.nr. 54, som han har i fæste siden 1612/18. Måske bygges det her hus for følgende formentlige svigersøn.

omkr. 1640

Hans Holm, en forbedelse.

Denne mand findes kun i et dokument af 1662, hvorved Nørlandet skødes til oberst v. Debborn. Der står han som efterfølger af Peder Pedersen. Han er den første kendte »Holm« på Rømø og stammer formodentlig fra syd Kongsmark, området, der i forskellige dokumenter bærer navnet »Hollm-Toft« (se lb.nr. 93). Og han kan vel være en svigersøn af mølleren, idet 2 sønner kaldes Christen og Peder. En tredje søn får navnet Hans. Christen optræder i perioden 1643-68 som skipper ved mange toldsteder, med bopæl i Kongsmark. Peder og Hans bor senere i nabolaget i Tvismark (se lb.nr. 59 og 46). Christen og Peder er i 1644 hhv. 1648 gudfædre ved børn af landfoged Peder Krommes (se lb.nr. 98-100)(PD). Om faderen, Hans Holms færden vides ikke noget. En usikkerhed i ejerrækken efter Hans Holm er, at jordebogen nævner en »Karen Sørensen« eller »Schwenns« indtil 1716, mens en Fedder Michelsen har fæste indtil 1693 (FP). Det lyder mere pålidelig.

omkr. 1660-1693

Fedder Michelsen, en forbedelse og 1/12 gård.

Han er formentlig en søn af skipper og gårdmand Michel Jensen i Bolilmark (lb.nr. 36), og han bliver skipper som faderen. Far og søn findes på samme skib i List toldregnskabet for 1643, på en 30-læster-krejert, der sejler til Norge og Holland. Det antages, at Fedder er gift med en datter af Hans Holm. Der kendes 2 børn, en søn Michel (se nedenfor) og en datter Merret (lb.nr. 59). Fedder Michelsen overtager i 1660erne 1/12-gårds jorder i Bolilmark efter fhv. landfoged Peder Krommes, der er kommet i pengenød (se tabel 3 b i bind 2). I 1693 får søn Michel fæste på begge ejendomme efter sin far (FP).

1693-1733

Michel Feddersen, en forbedelse og $\frac{1}{12}$ gård.

Ved overtagelsen er han allerede udtjent kommandør. I årene 1678-90 fører han forskellige skibe fra Hamborg til Grønland (WS). Derefter bliver han vist hjemme. I pastor Søren Aagaards tid er han medstifter af en altertavle. Af en ejendomsvurdering fra omkring 1710 (HAV) fremgår Michel Feddersens usædvanlige velstand. Han har et stort hus (se ovenfor). Det kan måle sig med øens største gårde. Staldens andel må være lille, idet han kun har én ko. Og der er heller ikke megen jord i Tvismark, kun til at så 1 td. 1 sk. rug, 3 $\frac{1}{2}$ sk. byg og 4 sk. havre. Men samtidig ejer han $\frac{1}{12}$ -del gårds jord i Bolilmark (se tabel 4 b i bind 2). I 1711 findes manden på krigskattelisten, dvs. han er endnu aktiv som skipper. I 1717 er han med i en vragsag, på sin egen båd. I 1723 er han tingets besejlingsmand (THH). Desværre vides ikke noget om Michel Feddersens familie. 1733 overdrager han ejendommen til Niels Hansen.

1733-1741

Niels Hansen (Svarrer), en forbedelse og $\frac{1}{12}$ gård.

Det lejlighedsvis benyttede tilnavn tyder på en forbindelse til ejendommen lb.nr. 46. Om han er en svigersøn af Michel Feddersen, vides ikke. Ved overtagelsen må han være forholdsvis gammel, idet han allerede i 1720'erne virker som stokkemand på tinget (THH). Ejerperioden varer heller ikke længe, inden en af Rømøs bedst kendte kommandører kommer ind på ejendommen, Hans Hansen Tønnes. Niels Hansen bliver vist boende dér, idet begge mænd i fællesskab låner nogle penge ud i 1745.

1741-1783

Hans Hansen Tønnes, en forbedelse, $\frac{1}{12}$ gård m.m.

Han stammer fra den gamle Kongsmark-kro (lb.nr. 75). Tønnesnavnet har udviklet sig fra hans farfar, Hans Thomsen, over far Hans Hansen Tønnesen, en staveform, man finder også for kommandøren. I 1736 får han fæste på kro-ejendommen, men sejler fortsat og flytter snart herover til den flotte kommandørgård. I en kort periode har han jorder fra en nabogård (lb.nr. 54) i fæste (JB). Han fører Grønlandsskibe fra Hamborg i en lang periode og med stor succes. 1742/43 er han kommandør på »Jfr. Maria et Sara«, 1744-50 på »Jfr. Maria« og 1751-66 på »Jfr. Anna Maria«. Måske er

han gift med en datter af Michel Feddersen, idet en søn får navnet Michel. Den sejler i 1766 med faderen som matros, men ellers vides intet om ham. 3 andre sønner kendes, og alle bliver kommandører. Hans (1746) bor senere i List på Sild (GS), Peder (ca. 1750) på Sønderlandet (lb.nr. 122, 135), og Niels (ca. 1751) bliver på hjemstavnen. Hans H. Tønnes tjener godt. 1744 har han udover huset også 133 rd. »Capitaler« at angive (HAV), og det er vist ikke alt. Han låner penge ud til mange steder, bl.a. over 1.000 rd. til Tønder by.⁵ Også en nabobonde, Peder Knudsen (se fælleshistorie lb.nr. 46), får penge. Da de ikke kan tilbagebetales, overtager Hans H. Tønnes en del af gårdens jorder. Bygningerne udvides, og i 1780 har han Tvismarks største stuehus med en særskilt udbygning, »sønderkvisten« (se ovenfor). Inden 1783 dør kommandøren, og sønnen Niels får ejendommen i fæste.

1783-1809

Niels Hansen Tønnes, 1/8 gård m.m.

Han ejer siden 1779 et andet hus i nabolaget, måske som bopæl med den første kone, Catharina Dorothea, født ca. 1759 som datter af skipperen Niels P. With i nabolaget (lb.nr. 58). Hun dør i 1783 efter fødsel af en datter, Maren Tønnes (lb.nr. 60). Niels H. Tønnes sælger dette lille hus efter overtagelsen af ejendommen her, ligesom den hertil hørende 1/12-gårds jord i Bolilmark. Den går – efter mere end 100 år – tilbage til gården lb.nr. 32. Forbedelsen her gælder nu sammen med jorderne fra en Tvismarkgård (se ovenfor) som 1/8-gård (FKT). I 1784 hjemmevies Niels med en pige fra én af Holm-familierne (se lb.nr. 100). Det fremgår af den næste datters navn, Karen Holm (1787). Niels H. Tønnes sejler nu selv som kommandør, efter 14 år som dreng, matros og styrmand, til sidst ved bror Hans på »Jfr. Anna Maria«. Han fører skibe fra Altona, 1780-86 »Nicolaus«, 1787/88 »Ferdinand et Victoria«, 1789-92 hhv. 1795-98 »Grønland« (se billede 96), og 1799 »Margaretha«. Efter kommandørsgerningen at dømme, må Niels H. Tønnes i 1789 være en veltjenende mand. Men han betaler da kun 2 rd. indkomstskat, som skulle være 5% af »næringen«. Og formueskatten er med 7rd. 24 sk., svarende til 1.450 rd., heller ikke så meget (ES). Niels' anden kone dør snart, og i 1790 gennemføres den næste vielse i huset, med Maren, datter af kommandør Michel Michelsen i Nørtvismark (lb.nr. 42). Hun er formodentlig ligesom den forrige kone et barnebarn af Rømø-mata-

doren Peder J. Holm af Tagholm. Maren havde først været gift med kaptajn Hans Hansen Bleeg i Sønderby (lb.nr. 173), derefter med landfoged Jørgen Jørgensen i Juvre (lb.nr. 1). Niels H. Tønnes og Maren Michelsdatter laver en udførlig ægteskabskontrakt inden giftermålet. I 1801 køber Niels H. Tønnes en kvartgård i Kongsmark på auktion, hvori han har et større lån. Gårdens fhv. ejer, Niels Andersen, en sømand med en stor familie, må fortsat bor der, indtil gårdbygningen nedbrydes i 1830erne. Niels H. Tønnes' datter Maren giftes med Hans Engelbretsen Bleeg på nabogården (lb.nr. 54), datter Karen Holm med præstesønnen Christian Gerhard Neve, enkemand med en gård i Kongsmark (lb.nr. 93). Dette par får i en aftægtskontrakt hele ejendommen overdraget. De gamle får bl.a. sønderkvisten med indretning som bopæl, en tjenestepige efter deres valg, fri vognkørsel og 20 rd. håndskilling pr. år. Derudover betales 500 rd. kontant (SPP).

1807-1810

Christian Gerhard Neve, $\frac{1}{8}$ og $\frac{1}{4}$ gård.

Han bringer en datter med fra sit første ægteskab. Sammen med hende ejer han også gården i Kongsmark. Den nye kone her føder en søn i 1809, samtidig med at faderen mistes til søs. Drengen kaldes Christian Gerhard. Enken laver et arveforlig i 1810, hvorefter hun beholder ejendommen med alle forpligtelser. Begge børn tilsikres opdragelse, sønnen derudover 120 rd. og steddatteren 50 rd. Kongsmark-gården skal senere sælges med husly for steddatter Maren (se lb.nr. 93).

1810-1835

Karen Holm Nielsdatter, $\frac{1}{8}$ og $\frac{1}{4}$ gård.

I 1814 dør hendes far. I 1815 gifter Karen Holm sig igen, med Peder Lausten Andersen, født ca. 1780 som søn af kommandør Anders M. Pedersen i Kongsmark (lb.nr. 91). Han opgiver søfarten og bliver gårdmand. 1816 fødes en datter, Maria Tønnes. Allerede i 1820 dør manden, og i 1826 Karen Holms stedmor, Niels H. Tønnes' enke. Arvesagen trækker sig indtil 1832. 1829 gifter Karen Holm sig for tredje gang, nu med den 16 år yngre Peder Andersen List, søn af fhv. kommandør Anders Michelsen List i Tagholm (lb.nr. 95). Peder er hidtil sejlet som matros fra Altona. I et arveforlig efter hendes far, Peder L. Andersen, får Maria Tønnes lovet 50 % af formuen. 3 år senere arver hendes mor Karen Holm

henved 7.000 rd. fra faderen. Det nye ægteskab med Peder A. List varer ikke længe, idet den 30 år unge gårdmand dør i 1834. I et forlig får dennes søskende og søskendebørn 3.000 rd. af Karen Holms store formue. I januar 1835 giftes den kun 18-årige Maria Tønnes med Chresten Jørgen Pedersen, født 1813 som søn af skipper Peder H. Pedersen i Vråby (lb.nr. 142). Han bor på en i dag forsvunden gård i Tvismark (se fælleshistorien), som han fik testamenteret af den barnløse Mathias P. With (lb.nr. 58). Chresten har sin mor og en del søskende med på gården. Nu får han også den her gård mod betaling af 2.400 rbd. til Karen Holm's søn, Christian G. Neve, der samme år giftes med en kommandørsdatter fra Kongsmark, Karen Lassen, og overtager ejendommen dér (lb.nr. 69). Karen Holm selv får aftægt. Chresten J. Pedersen kan sammen med mor og søskende flytte til de store bygninger og lægge jorderne sammen.

1835-1904

Chresten Jørgen Pedersen, en gård.

Han har nu samlet én af øens største landbrugsejendomme. Der fødes to drenge, Peter Laustsen (1835), død som 1 1/2-årig, og Peter Hansen (1839). Med en mangeårig tjenestepige, Bodil Christiansdatter, født 1812 i Varde, får husbonden i 1853 en søn, Christian. Chresten Jørgen Pedersen bliver skilt og i 1857 viet til Bodil. Maria Tønnes får aftægtsydelse i den gamle gårdbygning i nabolaget. Hun bliver senere gift med en arbejdsmand fra fastlandet, Marcus Boysen. Dette par køber et hus i Bolilmark (lb.nr. 30). Dér dør hun i 1876. Chresten Jørgen Pedersen er vist en meget dygtig landmand. Der er råd til at fornye gården totalt, hvorved bygningerne får deres nuværende udseende. I 1869 dør konen Bodil, og året efter gifter husbonden sig igen, med en 27-årige nabopige, Maren Falk (lb.nr. 54). Sønnen Christian bliver snedker og giftes 1874 med en datter af mølleren, Christen Chr. Møller (lb.nr. 57), Kirstine Maria Elisa. Parret køber senere en gård i Juvre (lb.nr. 4). I 1874 får Chresten J. Pedersens unge kone Maren Falk en datter, Meta Caroline. 1875 køber Chr. J. Petersen et hus i Kongsmark mod aftægt for beboerne (lb.nr. 73), og det sælges videre i 1882. I 1896/97 sælges en del af gårdens 166 ha jordtilliggende. 43 ha købes for 1.775 mark af Peter C. Jensen (lb.nr. 55), 28 ha for 2.250 mark af Martin Lambertsen (lb.nr. 67). I 1899 giftes datter Meta Caroline i Rendsborg med styrmand Carl Marius

Billede 31:

Carl Marius Møllers familie foran gården omkring 1910. I midten Maren Petersen, f. Falk. T.v. og t.h. sidder ægteparret Møller med 2 børn. De andre er vist tjenestefolk. (PD)

Møller, født 1871 på gården lb.nr. 50. Fem år senere laves en aftægtskontrakt med forældrene, der får en lejlighed i gårdens østlige ende og en omfangrig forsørgelse. Gården med 95 ha jorder vurderes til 16.000 mark. Den er helt gældfri. Fire år senere dør Chresten J. Petersen. Enken Maren følger i 1912.

1904-1942

Carl Marius Møller og Meta Caroline, født Petersen, en gård.

Manden opgiver søfarten og bliver gårdmand. Parret får to børn, Mathias Christian (1905) og Cathrine Marie (1908) (billede 31). Carl Marius er med i redningsmandskabet for damperen Schlei i 1908. I første verdenskrig bliver Carl indkaldt til marinen for en 2-årig periode. Ellers drives landbruget igennem mange vanskelige år. Carl M. Møller virker senere også som forretningsfører i Rømø Andelskasse med kontor på gården. Sønnen Mathias giftes med Jørgiane Lisette Møller, født 1906 som datter af kaptajn Martin Elius Møller i Kongsmark (se lb.nr. 89). Han tager Andelskassens kontor med derhen. Datter Cathrine Marie bor ugift på gården. 1942 sælger Carl Marius og Meta Caroline ejendommen til en gårdmand fra Daler, Christian Ratenburg, for 22.000 kr. med 76 ha jord. En del jord overtager sønnen Mathias. De gamle bliver boende på gården, sammen med datteren Cathrine Marie. Meta dør i 1944, Carl i 1949, hvorefter datteren Cathrine flytter bort.

1942-1953

Christian L. Ratenburg, en gård.

Han bortforpagter gården til en landmand fra Skast, Andreas Sørensens. 1953 overtager landbrugsministeriet ejendommen.

1953-1960

Landbrugsministeriet, en gård.

Efter en 5-årig udforpagtning til en nabobonde fra lb.nr. 47, Hans Mensel, fordeles jorderne til forskellige bønder på øen. Huset deles i 2 lejligheder. Den østlige benyttes fra 1958 af Turistforeningen som udlejningskontor.

1960-1979

Skærbæk Bank, senere Den Danske Landmandsbank, et hus.

Turistinformationen fortsætter. Ladelængerne lejes ud.

1979-1994

Rømø Turistforening, et hus.

siden 1994

Naturcenter Tønninggaard, et hus.

Denne selvejende institution overtager ejendommen og bygger ladelængerne ud til et »Naturcenter«. Herfra organiseres turistturer, her holdes foredrag, og udstillingen viser et levende billede af Rømøs natur. Turistkontoret forbliver i østdelen af bygningen.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
54	58 Ko	Hattesvej 31	Haderslev	43	Ca	Ca

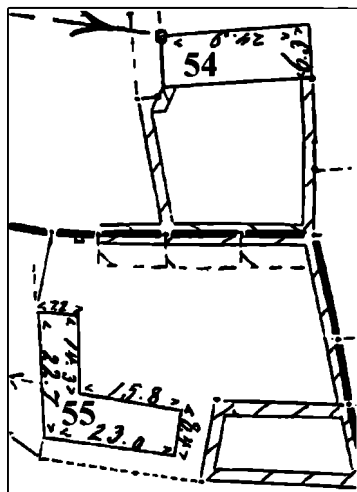
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Den nuværende beboelseslænge er bygget i 1889 på fundamentet af en gammel gård, 6.30 meter bred, som må have været fra 1600-tallets første årtier, formodentlig bygget af Peder Christensen (se nedenfor). I 1708 står der 17 fag beboelse og stald såvel som 9 fag lade (HAV). Stuehuset har da 5 fag »Ausbau«, måske en karnap. Vurderingen i 1744, 146 rd., passer til denne størrelse, det samme gælder brandforsikringens værdier i tidsrummet 1780 (96 rd. beboelse, 64 rd. stald, 64 rd. lade) til 1812. I 1875 er laden borte og stuehuset reduceret til 14 fag, sandsynligvis nedbrudt omkring midten af 1800-tallet (kort billede 32). Det fornyede hus fra 1889 med indgang og kvist i sydfacadens midte har 11 grundmurrede fag. Bjælkerne og tagværket er vist genbrug fra den gamle bygning. Af den gamle gårds indretning findes kun enkelte dele bevaret. I 1892 bliver en ny lade tilføjet, 6.30 meter bred og 5 fag lang (billede 33). Sådan står huset i dag, fint vedligeholdt.

Billede 32:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommen lb.nr. 54 og 55.

Billede 33:

Huset lb.nr. 54 omkring 1915. Over døren står: »Omgiver mig og min Hytte o Herre med dit Forsyns Vagt! Tryk er jo den du vil beskytte, hvert uheld viger for din Magt.« (RLF)

Ejendomshistorie:

Det drejer sig om den første dokumenterede møllegård på nord-øen. Senere bliver også lb.nr. 55 til møllegård, til sidst lb.nr. 57. Om møllens skæbne berettes sammen med den tilsvarende gård.

omkr. 1530

Michel Christensen, delgård.

Han står i jordebøgerne for 1524 og 1542 og svarer de mindste afgifter i Tvismark, 1 mk. 10 sk. Om han allerede har en mølle, vides ikke. Han døde måske ung, idet efterfølgeren formentligt er enken.

~1540~1590

Katrine Michels, delgård.

Hun betaler overskatten i 1542. I koregnskabet står hun fra 1554, mens ejendommen ikke findes i den efterfølgende koliste fra 1588. En formentlig søn af hende, Niels Michelsen, har i anden halvdel af 1500-tallet en stor ejendom i Tvismark (se tabel 1 a og fælleshistorien), hvorfra en del senere lægges under møllegården.

~1590~1615

Peder Christensen, 2 delgårde og mølle.

Han står i jordebøgerne 1596-1610 for en mindre gård i Tvismark, der må være Katrine Michels', og 1596-1613 for en delgård sammen med Katrine Nielses hhv. Hans Nielsen (se tabel 1 a og fælleshistorien). Om han selv eller konen Maren stammer fra én eller måske begge gårde, vides ikke. Maren er kendt som gudmor ved Krommes-familien i 1618 (PD). Der er formentlig 4 børn. Sønnen Peder bliver efterfølger på gården og ved møllen. En datter giftes med Hans Holm (lb.nr. 53), en anden datter Maren med Hans Jørgensen List (lb.nr. 58). Og der nævnes en bror af Maren, Niels (HAR). Møllen i Tvismark reparerer i 1598/99, og Peder Christensen opgiver årets omkostninger til 4 dr. 24 sk. Samme år leverer han fisk til Haderslevhus: 1.500 skaller for 5 1/2 dr. 8 sk. og 6 stiger rokker for 9 mk. Én delgård får sønnen Peder 1612 i fæste »efter faderen«, den anden 1618, efter Christen Michelsen, der ikke ses i jordebogen, men som fæstebonde fra 1617. Mølledriften er måske fælles, ligesom der også senere findes møllepartnere. Peder Christensen lever til efter 1633, idet han har skrevet sit navn i en endnu eksisterende familiebibel fra dette år.

1612/18 -1661

Peder Pedersen (I), 2 delgårde og mølle.

Fra denne møllers tid vides ikke så meget. I 1640 genopbygges møllen »på egen bekostning, foruden den ringeste hjælp« (HAR), efter den er »vom Wetter abgebrannt«. Mølleafgiften er 3 rd. årlig, et meget lille beløb i sammenligning med andre møller i Haderslev amt. Vandmøllerne betaler op til 70 rd. Alligevel betales afgiften ikke i lange perioder. I 1661 synes mølleren at være død, og en søn, ved navn Peder, får fæste.

1661-1708

Peder Pedersen (II), 2 delgårde og mølle.

Fra en arvesag i 1728 (THH) kendes 4 børn. Udover sønnen Peder (se nedenfor) er der en søn Hans, senere tømmer i Kongsmark (lb.nr. 75). En datter Maren bliver gift med Peder Hansen i Juvre (lb.nr. 13), og en datter Ellen med Hans Jørgensen Krommes (lb.nr. 56). Peder Pedersen II har en møllepartner med ejendom i Juvre, Anders Lauridsen (se lb.nr. 3). St. Mortensdag 1679 bliver møllen »kulkast af Guds Vejr og Vind«, som Hviding herreds foged indberetter i 1692. Den står øde i 2 år, inden den bliver genopført igen »på møllerens egen bekostning«. Kun 6 Haderslevske (hel)gårde er pligtig til at lade deres afgrøde male i Tvismark. Alle andre kører til Sønderlandets mølle. Afgiften sættes da ned til 2 rd. pr. år. Men den betales heller ikke. I 1708 (HAV) er restancen siden 1667 løbet op til 105 rd., som reduceres til 50 rd., at betale i 4 terminer.

1708-1734

Peder Pedersen (III), 1/4 gård og mølle.

I ejendomsvurderingen (HAV) er han opført i fællesskab med Anders Lauridsen's søn Peder Andersen (se lb.nr. 55), hvis andel betegnes som $1/16$ -del. Deres fælles udsæd er 1 td. 4 sk. rug, 2 tdr. 4 sk. byg og 4 sk. havre. »Aparte« har Peder Pedersen 4 sk. byg. Deres fælles høhøst er på 14 læs, dobbelt så meget, som andre kvartgårde i Tvismark. Peder Pedersen har 3 køer, 3 kvier, 3 heste, 1 føl og 8 får. I vurderingen er angivet, at møllen står på »kongelig grund«. Måske dér, hvor i dag et sommerhus står ved Kap Farvel nr. 6. Som møller betaler Peder Pedersen krigsskat i 1711. Fra ægteskabet med en Kirsten kendes 4 børn. Sønnen Christen bliver møller (se lb.nr. 55). Datter Anna giftes med efterfølgeren

på gården. Døtrene Ellen og Maren får husly på gården efter ejerskiftet. Om Maren vides, at hun er født i 1720 og senere bliver gift med Niels Christensen (født 1712) fra gården lb.nr. 48 (PD). Peder Pedersen virker som stokke- og besejlingsmand på tinget, og som opsynsmand. I 1725 bliver han med sønnen Christen anklaget for at have opført sig dårligt i kroen overfor skipper Peder Andersen Møller af Kongsmark (/). Det var sket en søndag efter skipperen var til guds bord! I 1728 er mølleren død. I 1734 overdrager enken gården til datter Anna og svigersønnen mod aftægt. Hun bliver meget gammel, idet hendes aftægt bekræftes igen i 1758 ved næste ejerskifte.

1734-1758

Peder Hansen Westerby, 1/4 gård.

Møllerrettighederne er formentlig ikke med i købet. De går til svoger Christen Pedersen, der siden 1718 har 1/4 andel i møllen sammen med gården lb.nr. 55. Peder Hansen »Westerby« stammer fra Bolilmark's vestlige gård lb.nr. 33, hvor han er født i 1708. Fra ægteskabet med Anna kendes 3 døtre. Kirsten bliver på gården. Anna (1737) køber i 1760 sammen med sin mand faderens fødegård i Bolilmark. Og Maren (1741) findes senere på en forbedelse i nabolaget (lb.nr. 61). I 1744 (HAV) har Peder Westerby 40 rd. gæld, han skylder svigerinderne Ellen og Maren. I 1750'erne er Peder H. Westerby brandopsynsmand. 1758 laves skifte med døtrene og en aftægtskontrakt med Kirsten og hendes mand, Peder J. Møller. Anna og Maren får husly og 100 rd. hver. Forældrene og mormor Kirsten får forsørgelse. I 1765 er faderen død, enken Anna lever endnu.

1758-1761

Peder Jensen Møller, 1/4 gård.

Måske er han møllersvend. I 1760 virker han som stokkemand. Året efter, ved mandens død, har enken »tillagt rigtighed til den døde mands arvinger« (THH). Det må være mandens søskende eller forældre, idet der ikke er tale om børn. Kirsten gifter sig igen.

1761-1776

Engelbret Jensen, 1/4 gård.

Han er sømand og søn af gårdmand Jens Jensen Bleeg i Kongsmark (lb.nr. 88). I ægteskabet fødes to sønner, Peder (1763), og Jens (1766), der begge får tilnavnet Bleeg. Mor Kirsten dør få år

senere, og Engelbret gifter sig 1772 med Maren Hansdatter, født ca. 1741 i Juvre som datter af Hans Chr. Smed (lb.nr. 2). Parret får en søn Hans (1773), igen en »Bleeg«. Dette ægteskab varer heller ikke længe, da far Engelbret dør i 1775. Børnenes formynder indvilger i, at enken får ejendommen overdraget.

1776-1803

Maren Hansdatter, 1/4 gård.

Hendes stedsønner står til søs. Peder bliver senere styrmand og gifter sig ind på en gård i Toftum (lb.nr. 24). Jens sejler først til Island, senere til Vestindien, hvor han 1786 dør som ungkarl. Enken Maren ægter en skipper, Peder Michel Lassen, født 1749 i Juvre (lb.nr. 7). Han sejler for Islandsselskabet, på hukkerten »Rødefjord«. Der er ingen børn i dette ægteskab. Marens søn Hans sejler senere også, mens Peder M. Lassen går over til landbruget. I 1789 er han hjemme og betaler 3 rd. i formueskat (ES). 1803 overdrages ejendommen til sønnen Hans mod aftægtsforpligtelser.

1803-1833

Hans Engelbretsen Bleeg, 1/4 gård.

Han er gift med nabodatter Maren Tønnes, født 1783 (lb.nr. 53). Udover gårddriften virker han omkring 1810 også som lærer, i Kongsmark (THH).⁸ Der fødes en stor børneflokk mellem 1803 og 1821. Først er der 4 piger, Cathrine (1803), Mette (1807), Cornele (1809) og Anna (1813). Derefter følger 4 drenge, Peder (1816), Hans (1818), Engelbret (1820) og Niels Tønnes (1821). Manden dør i 1828. Enkens arv efter den i 1826 afdøde stedmor, Maren, Niels H. Tønnes' enke, er endnu ikke opgjort. Sagen behandles nu sammen med boet efter Hans E. Bleeg, som indeholder en hel række gældsposter. Enken Maren Tønnes tager ikke livet så alvorligt. Det går lystig til i huset. Børnenes formynder kræver, at hun bliver »stillet under kuratel« (THH). Hendes protester hjælper ikke, indtil hun i 1830 gifter sig med enkemanden Gregers Nielsen Bleeg (lb.nr. 47). Maren Tønnes' tredje datter Cornele (1809) er siden 1829 gift med Gregers Hansen Falk (lb.nr. 46). Økonomien lettes betydelig pga. den i 1832 endelig afgjorte arvesag ang. Niels H. Tønnes' store pengeformue. Der er næsten 7.000 rd. tilovers, som dog må deles med Maren Tønnes' børn. Gården bliver i 1833 overtaget af svigersønnen Gregers Hansen Falk. Maren Tønnes bor på mandens gård (lb.nr. 47), mens børnene spredes. 3 af døtrene,

Cornele, Mette og Anna giftes (lb.nr. 42, 46 og 73). Sønnerne fordeles forskellige steder på kost eller som plejebørn (FKT).

1833-1867

Gregers Hansen Falk, 1/4 gård.

Gregers og Cornele får 11 børn, hvoraf de 8 overlever barndommen. To er allerede født i huset lb.nr. 46, pigen Cathrine Maria (1830) og drengen Hans Engelbrecht (1832). Her følger Peder Lassen (1836) og Niels Tønnes (1838), Maren (1842), Caroline Margrethe (1844), Christian Marius (1849) og Maria Tønnes (1851). Som første barn bliver sømand Hans Engelbrecht gift, i 1856 med en pige i Tagholm, Anne Cathrine Outzen (lb.nr. 97). I 1859 dør Peder Lassen af gulfeber i Ostindien. Gårdens økonomi er vist ikke tilfredsstillende. Efter husbondens død i 1862 bliver situationen kritisk, og i 1867 må ejendommen sælges på auktion. Pigerne tjener på andre gårde, og to af dem bliver gifte, Maren med nabo Chresten J. Pedersen (lb.nr. 53), Maria Tønnes med en arbejdsmand fra Sild. De andre 2 drenge går ugifte til Amerika. Mor Cornele dør 1870 »i trange kår« (KB).

1867-1880

Lehmann Marius Møller, 1/4 gård.

Han er født i 1838 på gården lb.nr. 50. Nu er han styrmand og køber den her nedslidte gård i 1867, samtidig med at han ægter Caroline Magdalene Møller, den i 1842 fødte, ældste datter af Tvismark-mølleren (lb.nr. 57). Parret får 3 børn, en datter Caroline Amalie (1867), en søn Martin Elius (1868), og igen en pige, Marine Elise (1873). Far Lehmann Marius (billede 34) bliver kaptajn og sejler fra 1873 med den 323 læster store fregat »Dr. Barth« til Stillehavet (se billede 111 i bind 2). I 1875 dør han derude, i Apia, og styrmanden, Cornelius Hansen (se lb.nr. 29), overtager skibets ledelse. »Dr. Barth« havde indtil 1873 været udvandrerskib fra Hamborg, med øgenavnet »Ligkiste«. Enken Caroline (billede 34) gifter sig igen i 1880. I et arveforlig vurderes bygninger og landerier til 4.062 mk. og løsøre til 1.000 mk. Der er ingen gældsposter. Sønnen skal have 1.687 mk., døtrene hver 843 mk.

1880-1930

Caroline Magdalene Tagholm, født Møller, en gård.

Hendes anden mand er Christian Peter Tagholm, født 1841 i Kongsmark som søn af skipper Svend Christensen Tagholm

Billede 34:

Kaptajn Lehmann M. Møller og hustru Caroline, f. Møller. (PD)

(lb.nr. 68). Han var gift i Amerika, hvor han er blevet enkemand. Nu er han kommet tilbage med to døtre, mens en søn er i pleje hos en svigerinde. I 1881 får Caroline tvillinger, Lemanda og Ella Brigitte, navne efter hendes afdøde første mand og Christian's afdøde første kone i Amerika. Ella dør som lille barn. Christian P. Tagholm tager igen til Amerika med sine døtre. Han har forladt konen »böswillig«, som det slås fast af myndighederne. Caroline kan alene råde over ejendommen, som i 1885 har 57 ha jorder i Tvismark og landerier i Juvre. I 1889 fornyes stuehuset totalt, og i 1892 bygges en nordlade til. Hustruens ældste datter, Caroline Amalie, vies 1903 i Ballum med smeden Jens P. Jensen. Sønnen Martin Elius bliver kaptajn og gifter sig i 1905 med Mette Marie List fra Tagholm (lb.nr. 95). Parret køber ejendom i Kongsmark (lb.nr. 89). Datter Marine Elise ægter 1906 skomager Jens Bleeg Petersen i Nørtvismark (lb.nr. 40). Lemanda bliver hjemme (billede 35). 1922 sælger Caroline M. Tagholm ca. 20 ha land til Andreas Hansen i nabolaget (lb.nr. 61). I 1926 erklærer hun, at hun nu i 40 år ikke har hørt noget fra sin mand. Han dør 1939 i USA og har efterladt en del familie. Datter Lemanda får 1926 forkøbsret for ejendommen, til en pris på 8.000 kr. Moderen dør i 1928, hvorefter datteren får adkomst.

1930-1961

Lemanda Tagholm, en gård.

Hun forbliver ugift hele livet og klarer landbruget næsten alene, med nogen hjælp fra naboer. Der er mange får. Senere lejes jorderne ud. I 1961 beslutter hun sig til at sælge huset, men med livslang boligret i det. Til sidst flytter hun dog til plejehjemmet, hvor hun dør i 1968. Hun efterlader sig et legat til gavn for ældre folk, der bor »norden kirken«.

Billede 35:
Lemanda Tagholm. (PD)

siden 1961

Uwe Alnor, et hus med jord.

Han er læge i Tinglev og køber huset som feriebolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
55	7 Ko	Havnebyvej 38	Haderslev	44	Cb	Cb

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Det første gårdanlæg på stedet er formentlig bygget i midten af 1600-tallet. Omkring 1710 står der 12 fag beboelse og stald hhv. 10 fag lade. I 1744 (HAV) vurderes bygningerne til 152 rd., hvilket tyder på en udvidelse af anlægget. I 1780 (BF) er værdien 117+64

Billede 36:
Indgangsportal af gården lb.nr. 55 i 1910. (Tønder Museum)

rd., for ca. 16 fag beboelse og stald såvel som 64 rd. for ca. 8 fag lade. Derudover findes et bagehus på 4 fag, måske indenfor ladelængen. 1866 bliver stuelængen total nyopført, 11 store og 2 smalle fag (i husets midte) lang og 8.40 meter bred (kort billede 32). Der bruges nye bjælker, som skal stamme fra en strandet tømmerladning. Højden under bjælkerne er nu 2 meter, og en fornem indgangsportal i midten af stuelængens sydfacade viser bygherrens velstand (billede 36). 1927 bygges en bliklade. 1999-orkanen ødelægger den gamle ladelænge mod nord, som genopbygges.

Ejendomshistorie:

omkr. 1650-1688

Anders Lauridsen, andel i gård og mølle.

Han stammer formentlig fra en »kapitelsgård« i Juvre (lb.nr. 11) og fæster i 1671 en gårdandel i Juvres slesvigske område (se tabel 1 b og lb.nr. 3 i bind 2). Han er måske gift med en datter af mølleren, Peder Pedersen (lb.nr. 54), hvorfor en søn får navnet Peder. Anders Lauridsen opfører vist den første bygning her på stedet lige syd for datidens møllegård. I 1688 er han død, og sønnen får fæste såvel i Juvre ($\frac{3}{8}$ otting) som i Tvismark, her for $\frac{1}{16}$ -del otting og $\frac{1}{4}$ andel i møllen.

1688-1718

Peder Andersen, andel i gård og mølle.

Ved overtagelsen af ejendommen er han formentlig kommandør fra Hamborg, på forskellige skibe i perioden 1683-91 (WS). Peder Andersen er gift med en Mergret. Måske er der en datter Karen, der giftes med nabosønnen Hans Hansen Holm (lb.nr. 46). Dette par får nemlig i 1690'erne halvdelen af Juvre-ejendommen overdraget. Resten ejes fortsat af Peder Andersen, og en ager nær gården lb.nr. 3 i Juvre bærer den dag i dag navnet »Per An's mark«. Som fhv. kommandør er Peder Andersen medstifter af en altertavle og en lysekroner til kirken. Omkring 1710 (HAV) kan han udover sin andel i møllegårdens udsæd (se lb.nr. 54) så »aparte« 6 sk. byg. Peder Andersen har 2 køer, 1 kvie, 3 heste, 1 føl og 7 får. I 1718 er manden død, og enken Mergret overdrager ejendommen til nabosønnen fra lb.nr. 54, Christen Pedersen »Møller«.

1718-1761

Christen Pedersen Møller, 1/4 gård og mølle.

Den samlede ejendom er nu vurderet til at være 1/4 gård. Christen P. Møller er en meget driftig mand, der på mange måder sætter præg på områdets udvikling. Han straffes for »utilbørlig opførelse« i kroen og »ulovlig stranden ved List«. I 1727 bliver han medforpagter af Nørlandets strandrettigheder. Året efter udnævnes manden »indtil videre« til foged, der skal »passe bjerge og melde dødsfald«, og det forbliver han indtil 1748.⁹ I 1736/38 køber han 1/8-del-gård i Kongsmark (se lb.nr. 87). Bygningen sælges 1761 videre. Med gårdens fhv. ejerinde, Anna »ad Ebs«, strider han i årevis om enkelte jorder og gårdens mødding. I 1740 brænder møllen pga. »Guds strenge vejr«. Mølleren bygger nyt, uden tilladelse og på en nabos grund. Han betaler 20 rd. bøde, og med naboen, Peder With (lb.nr. 58), forliges, idet der byttes jorder. Den nye mølle står på en lille forhøjning (billede 45, s. 109), hvor der i dag ligger et sommerhus. 1744 må han igen betale 1 rd. bøde, fordi han ulovligt har opført et lille indestehus. I vurderingen af samme år står han med 466 rd. gæld, har Tvismarks mest værdifulde bygning, og nægter at betale 8 rd. formueskat, fordi han »er ej i stand«. I øvrigt skal han, som møller, betale 1 rd. »kopskat«. Han synes at have mindst 4 børn, der nævnes i forbindelse med en arvesag i 1765. Sønnerne er Svend, senere kommandør på en gård i Bolilmark (/), og Peder, skipper, gård- og kromand i Øster-

by (/). Svend låner i 1770erne penge til Peder. En datter er Ellen (1731), der er gift med gårdmand Peder Jespersen i Bolilmark (lb.nr. 36). Og så er der Karen (1727), der i 1761 får faderens ejendomme overdraget. Tvismark-mølleren dør ca. 1764.

1761-1794

Karen Christensdatter Møller, $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{8}$ gård og møllen.

Hun er gift med Jep Andersen, der får efternavnet Møller tillagt. Mandens oprindelse kendes ikke. Der kendes 3 børn, en søn Anders, en datter Karen (1767), og igen en søn, Christen (1769). Jep driver vist selve møllen, idet han om sommeren kan fungere som tinghører (THH). I 1769 får Jep A. Møller tilladelse til at anlægge en grynmølle (HAR). I 1791 køber sønnen Anders et hus i Tvismark på auktion (lb.nr. 62). Datter Karen giftes med en fætter, søn af kommandør Svend Christensen Møller, Christen, født 1763 i Bolilmark (/). I 1789 er husmor Karen enke og betaler 3 rd. indkomstskat af møllen såvel som 5 rd. formueskat (ES). Hun overdrager i 1794 møllen med nogen jord til Anders, selve gården med næsten al jord i Tvismark og Kongsmark til datter og svigersøn. Hun får aftægt på ejendommen. Samme år dør sønnen Anders, hvorefter møllen og Anders' hus tilfalder den yngste i familien, Christen. Han bytter dette hus i 1795 med en større bygning, der nu bliver til møllegården (se lb.nr. 62 og 57).

1794-1835

Christen Svendsen Møller, $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{8}$ gård.

Han er sømand og sejler i 1790erne på skibet »Neptunus«, som tilhører fætter Christen Pedersen Møller (lb.nr. 113), dels som styrmand, dels som skipper. I 1814 finder vi ham i Københavns skipperlaug. Derfra fører han skibet »Justiene« (billede 37). Hjemme fødes 3 børn, en datter Margretha (1794), endnu en datter, Karen (1799), og en søn Svend (1800). Gården bliver flot vedligeholdt (BF). Snart dør såvel konen som sønnen. Far Christen skifter med sine 2 døtre og gifter sig igen i 1805 med Karen Christensdatter List, født 1754 i Nørhede (lb.nr. 113). Hun er siden 1783 enke efter skipper Jørgen P. Holm (lb.nr. 100) og har to sønner, begge kaptajner. Christen's datter Margretha dør »i håbfuld alder«, mens den yngre datter Karen 1826 giftes med styrmand Peder Jensen Manøe, født 1799 som søn af skipper Jens P. Manøe og kommandørsdatter Kirsten Skov (lb.nr. 43). Christen Svendsen Møller

Billede 37:

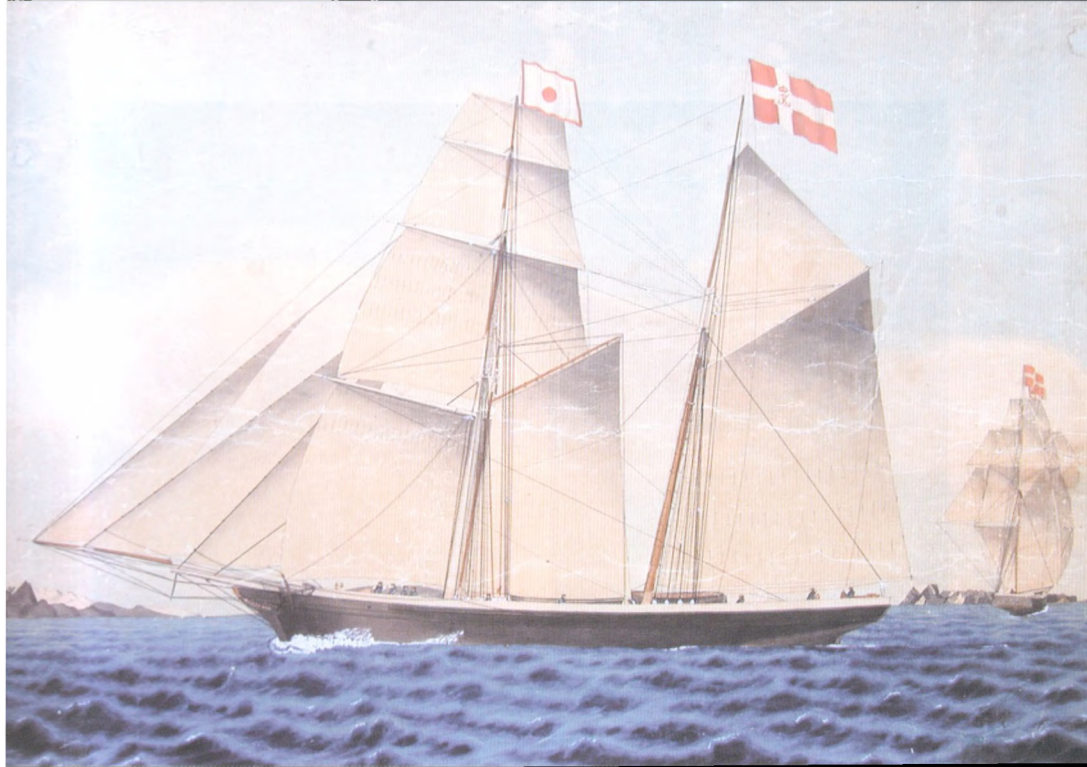
Skonnertgalease »Justiene« af København, omkring 1815 ført af Christen Sv. Møller.
Billedet er vist malet i Neapel. (privateje)

køber et hus i Nørtvismark (lb.nr. 40), hvor de unge kan bo. I 1831 overdrages Tvismark-ejendommen til svigersøn Peder J. Manøe mod aftægt.

1831-1864

Peder Jensen Manøe, $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{8}$ gård.

To døtre fødes i 1830 og 1831, Caroline Margrethe og Karen Holm. 1832 og 1833 er Peder skipper på en jagt, som er på hvalrosfangst ved Spidsbergen. 1833 bliver et meget trist år. I april dør pludselig aftægtsmanden, Christen Sv. Møller. Enken Karen følger i august. Og kun få dage senere, efter fødslen af en søn Christen i juli måned, dør den unge mor Karen. Peder J. Manøe finder et tomt hus med 3 småbørn, da han kommer hjem. Og den lille dreng dør også, i oktober samme år. Faderen må snart finde en ny kone, og det bliver i 1834 Christiana Magdalena Maria Winther,

Billede 38:

Skonnert »Johanne« af København, 1859 ført af Ludvig N. Jensen. (privateje)

den hidtil ugifte søster af landfoged Niels Christian Winther, født i 1796 (lb.nr. 82). Peder J. Manø opgiver søfarten efter 1834 og bliver gårdmand. I 1853 dør hans anden kone, Christiana. I 1856 giftes Caroline Margrethe med kaptajn Ludvig Niels Jensen, født 1830 som søn af bødker Niels Jensen Jørgensen (lb.nr. 60). Parret bor her på gården. 1864 dør husbonden, Peder J. Manø, og den stadig ugifte datter Karen Holm afstår sin andel i gården til søster og svoger.

1864-1890

Ludvig Niels Jensen, en gård.

I 1859 fører han skonnerten »Johanne« (billede 38), i 1867 barkskibet »Emma Arvigne«, begge af København. I 1864 får ægteparret en søn, Peter Cornelius. Husbonden opgiver søfarten og bygger et helt nyt stuehus. 1879 dør Ludvig N. Jensen (billede 39).

Billede 39:
Kaptajn Ludvig N. Jensen (t..v.) og gårdmand Peter C. Jensen (t.h.). (PD)

I 1885 har ejendommen 47 ha jorder i Tvismark/Kongsmark og 9 ha i Juvre (GA). Enken Caroline dør i 1890, og søn Peter Cornelius får gården tilskrevet som eneste arving. Arven vurderes til i alt 15.000 mark, deraf jorderne i Juvre til 4.000 mk. og andre jorder til 6.000 mk.

1890-1927

Peter Cornelius Jensen, en gård.

I 1892 gifter han sig med Ingeborg Line Jensine, født 1870 som datter af Jens L.B. Petersen i Nørtvismark (lb.nr. 40). Der er 3 børn i ægteskabet. En søn, Ludvig Niels, fødes i 1892. I 1894 følger drengen Jens Bleeg, og sønnen Karl Marius fødes i 1900. Peter Cornelius (billede 39) er landmand hele sit liv. Han sælger i 1896 en del af Juvre-jorden for 590 mk. og i 1899 20 ha til Nordseebad Lakolk, for 2.200 mk. Senere køber han jord andre steder. Søn Ludvig, der er landmand, dør allerede i 1913. Jens Bleeg får en juridisk uddannelse og flytter til fastlandet. Karl Marius bliver snedker og deltager i første verdenskrig. I 1927 overdrager Peter og Ingeborg ejendommen til ham, og han lover dem forsørgelse på gården. Husfar Peter dør samme år, enken i 1943.

1927-1967

Karl Marius Jensen, en gård.

Gården har nu i alt ca. 65 ha. Karl giftes 1927 med Ella Nielsen, født 1904 i Daler Østerby. Hun har 3 søstre på øen. Parret får 2 døtre, Ingeborg (1927) og Luise (1933). I 1951 dør hustruen. Døtrene giftes, Ingeborg med en Rømø-født (lb.nr. 63) minør på Grønland, Luise med en købmandssøn fra Mølby. Far Karl Marius udforpagter jorderne til en gårdmand i Bolilmark (lb.nr. 35). I 1967 dør han, og døtrene arver ejendommen.

1967-1976

Ingeborg Lorentzen og Luise Duhn, begge f. Jensen, en gård.

Nu lejes også gårdbygningen ud. Efter søster Ingeborgs død arver Luise hendes gårdandel.

siden 1976

Luise Duhn, født Jensen, en gård.

Hun er gift med Willy Duhn, født 1932 i Mølby som søn af købmand Holger Duhn (lb.nr. 157). Parret driver først en købmandsforretning i Tvismark, inden de overtager supermarkedet i Mølby. Parrets 3 børn, Jan, Ole og Jette, lever alle på Rømø. Svigersønnen driver landbruget, mens Luise Duhn's fødehus fortsat lejes ud.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
56	46 Ko	Havnebyvej 39	Haderslev	45	Ca*	Cb

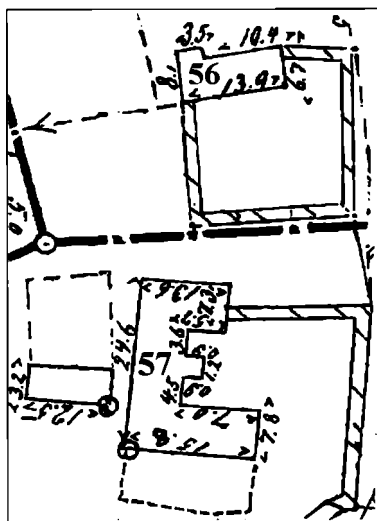
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Stuehuset er bygget i 1706 (FP), ligesom i dag 8 fag langt, 6.70 meter bredt (HAV). Østgavlen er lermuret og har en savsnitsfrise. I 1744 – vurderingen står huset med 77 rd., dvs. en senere omtalt 4-fags-lade mod nord må allerede være tilbygget. Brandforsikringerne af 1780-1802 viser samme bygning, men med tiltagende slid. I 1812 er laden borte, og kun et tørveskur er tilbage. På opmålingskortet af 1875 (kort billede 40) er tilbygningen mod nord på et fag, 3.50 meter bred. Senere bygges en ny nordlænge til, der skyder en meter ud mod øst. Samtidig mures vestgavlen om. Nordvæggen skalmures, og den får nye vinduer med en bue foroven. I sydvæggen ses den gamle rem, og bjælkerne viser spor af det gamle bindingsværk. Sådan står huset i 1920erne (billede 41). I dag er den gamle syddør muret til.

Billede 40:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommene lb.nr. 56 og 57.

Billede 41:
Huset lb.nr. 56 i 1920erne. (PD)

Ejendomshistorie:

1706-1752

Hans Jørgensen Krommes, 1/2 forbedelse.

Han er i 1673 født i Østerhede som søn af Jørgen Pedersen Krommes, efterkommer af den i 1600-tallets første årtier førende slægt fra Kromose. I 1701 bliver han gift med en datter af Tvismark-mølleren Peder Pedersen, Ellen, og han må betale bøde for et for tidlig født barn. Der kendes 5 børn: Hans (1701), Peder (ca. 1711), Anna (ca. 1718), Maren (ca. 1720), og Ellen (ca. 1722) (THH). Jorden til 1/2 forbedelse og et bygsted får han af svigerfaderen (FP) (se lb.nr. 60). Økonomien har ikke været dårlig, idet huset kunne bygges ud med en lade, og i 1744 er der ingen gæld. I 1748 er husmanden død, og i 1752 overlader enken ejendommen mod aftægt til en svigersøn, Niels Madsen.

1752-1767

Niels Madsen, 1/2 forbedelse.

Han er gift med Anna Hansdatter. I 1767 er manden død. Enken overdrager huset til Jørgen Hansen (FP), formentlig en brorsøn.

1767-1769

Jørgen Hansen, 1/2 forbedelse.

Formodentlig er han identisk med den kommandør, der 1764/65 sejler fra Holland, måske også 1788 fra Hamborg. Han bor selv i et større hus i vest Kongsmark (nedbrudt 1816). Der antages, at han er en søn af Hans Hansen Krommes (lb.nr. 72/73). Jørgen Hansen er gift med en datter af bager og kromand Jørgen Clausen Bækker (lb.nr. 74) og har 3 sønner, alle sømænd, der får tilnavnet »Bækker«. Den ældste, Jørgen, forliser som styrmand i 1780, Claus (1768) overtager faderens hus (/), Anders (1770) findes senere i huset lb.nr. 73. Det her hus sælges i 1769 til skipper Peder Hansen Bleeg.

1769-1780

Peder Hansen Bleeg, 1/2 forbedelse.

Han er født ca. 1740 i Sønderby som søn af skipper Hans Jørgensen Bleeg (lb.nr. 173), og han er nu selv skipper, fra Altona, ved et sildefangstkompani. Peder er gift med en datter af gårdmand Knud Hansen i Tvismark (lb.nr. 46). Parret får 3 børn. Søn Hans (1773) sejler først og bliver senere gårdmand med op til 3

ejendomme i Bolilmark (lb.nr. 32, 33 og 36). Søn Svend flytter til Føhr, og hans søn Peder arver senere efter farfar Peder (se ekskurs III i bind 2). Datter Margrethe forbliver ugift og dør 1818 i Bolilmark. 1778 får Peder Hansen Bleeg sin svigerfars ejendom (lb.nr. 46) overdraget og flytter derover. Huset her sælges, men 8 sk. jord beholdes af Peder H. Bleeg.

1780-1792

Niels Hansen Thomsen, 1/4 forbedelse.

Han er formentlig en søn af Hans Nielsen Thomsen (lb.nr. 60), født 1751, 1775 omtalt i en formyndersag (THH) og 1774-78 som Niels Thomsen Hansen på Grønlandsfart fra Hamborg (WS). Han er gift med en Karen Pedersdatter, født 1750 et ukendt sted. I 1780 får parret en søn, Thomas. I 1789 er faderen død, og Karen sælger huset. Hun får husly sammen med søn Thomas, og begge bor 1801 endnu i huset (FKT). Karen dør 1818 på stedet, mens sømand Thomas senere flytter til Vesterhede, sammen med sin kone, Kirstine Margretha, født 1789 som datter af skipper Jef Pedersen Falk i Kongsmark (/).

1792-1829

Christen Christensen With, 1/4 forbedelse.

Han er født 1761 i Vest-Kongsmark som søn af Hamborg-kommandøren Christen Andersen With (/). Christen Chr. With er gift med en søster af kommandør Jep Nielsen Smed (lb.nr. 86), Cathrine Sophie, født 1762 i Mølby som datter af smeden Niels Jepsen (/). Han sejler på Grønland, men bliver »kun« bådsmænd og harpuner på svogersens skib, fregatten »Grønland« af Altona. Der er 3 døtre og en søn i familien. Cathrina Margretha (1793) bliver gift i 1820 og overtager senere ejendommen. Maren (1796) bor hjemme indtil et sent giftermål i 1836, hvorefter hun bliver gårdkone i Bolilmark (se lb.nr. 35). Anna Maria (1800) dør vist som barn. Og så er der en søn Niels Christian (1801), der sejler som sin far. Husfar Christen Chr. With dør inden 1815, formodentlig til søs. Enken overdrager huset til svigersønnen i 1829, mod aftægt for hende og husly for ugifte børn.

1829-1861

Peter Engelbretsen Sieverts, 1/4 forbedelse.

Han er født ca. 1779 som søn af Engelbret Nielsen Sieverts og

konen Merred Pedersdatter (lb.nr. 61). 41-årig ægter han Cathrine M. With. I 1822 får parret en søn, Engelbret, og det bliver deres eneste barn. Senere optages en plejesøn i huset, Niels Tønnes Bleeg, søn af den afdøde Hans E. Bleeg (lb.nr. 54). Det er en velhavende dreng, der ejer næsten 800 rd. i obligationer. 1837 dør konens ugift bror Niels Christian i Holland, året efter aftægtskone Cathrine Sophie og plejesønnen Niels Tønnes. 1840 forliser galeasen »Wilhelmine« med 8 rømmø'ser i isen ved Grønland, deriblandt såvel Peter E. Sieverts som svoger Peder S. Falk. Nu er der kun husmor Cathrine og drengen Engelbret tilbage. Sønnen sejler videre, bliver styrmand og fra sidst i 1850'erne skibsfører.

1861-1907

Engelbret Petersen Sieverts, et hus.

Han gifter sig i 1848 med landfoged Hans Chr. Winthers datter Ellen, født 1813 i Kongsmark. Der fødes 3 børn, en datter Petrea Catharine Margarethe i 1848, en søn Hans Christian i 1851, og endnu en søn, Christian Cornelius, i 1855. Først i 1861 får parret ejendommen overdraget og lover aftægt for Engelbrets mor, der kan nyde det indtil sin død i 1877. Et år før er hendes sønnesøn, Christian Cornelius, falden overbord på vej fra England til Østersøen. 1882 købes lidt jord til. I 1893 dør hustruen Ellen, 3 år senere den ugifte søn Hans Christian, der er styrmand. Endnu i 1904, da den gamle far er 82 år gammel, købes 4 ha jord, så at ejendommen kommer op til i alt 9 ha. I 1905 dør Engelbret P. Sieverts, og datteren Petrea er enearving.

1907-1911

Petrea C.M. Sieverts, et hus.

Hun dør i 1910 og efterlader sig en for datiden stor formue, på i alt næsten 25.000 (guld)mark. Pengene testamenteres til kirkelige legater, deraf 2.000 mk. til et legat, hvis årlige renter skal være til gavn af øens 2 bedste konfirmander. Resten deles til »værdige medlemmer af Kongsmark kommune«, der har behov for det, dels til hedenmissionen.

1911-1952

Karl Lambertsen, et hus.

Han er født 1865 som søn af skipper Jens C. Lambertsen og Kirsten Schmidt (lb.nr. 62). Han sejler for toldvæsenet og gifter sig i

Billede 42:
Karl Lambertsen og Anne Maria List
ved vielsen i 1899. (PD)

1899 med en datter af Anders M. List, Anna Maria, født 1873 i Tagholm (lb.nr. 95). Ægteskabet forbliver barnløst (billede 42). I krigen 1914-18 får Karl en høreskade og bliver pensioneret. På Rømø drives lidt landbrug. Der holdes mange høns, og somme tider op til 3 køer. Karl Lambertsen dør i 1932. Enken bliver senere plejet af en yngre enke, Jette Grahn. Anna Maria Lambertsen dør i 1951, og Jette Grahn arver ejendommen.

1952-1974

Jette Kirstine Grahn, født Nielsen, et hus.

Hun stammer fra en gård i Vråby (lb.nr. 135), født 1895 som datter af Peter Cornelius Nielsen og hustru Jette Kirstine, født With (lb.nr. 49). Hun gifter sig med en tysk tilflytter, F. B. Carl Grahn, der er konditor (se lb.nr. 109). Familien bliver udvist efter krigen. I 1948 dør Jettes mand, hvorefter hun flytter tilbage til Rømø og overtager Anna Lambertsens pleje. Jette dør i 1975, efter et barnebarn har overtaget huset.

siden 1974

Jette Larsen, født Friis, et hus.

Hun er 1946 født i Rugbjerg og gift med murer Henning Larsen, født 1944 i Hovslund. I 1974 arver hun huset efter sin mormor. Der er 3 børn i familien, Gitte, Kaj, og Ulla.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
57	3 Ko	Havnebyvej 41	Haderslev	46	Ca	Ca

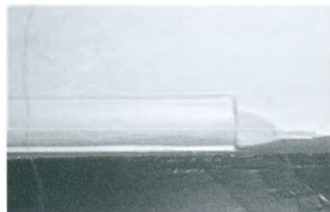
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Stuehuset er bygget i 1735 (FP), 8 fag langt, ca. 7 meter bredt. Det står på syldsten, og der findes spor af bindingsværk. Højden under bjælkerne er ca. 1.85 meter, og i den oprindelige pisel har bjælken en tidstypisk udskåren profil (billede 43). 1744 (HAV) vurderes bygningen til 56 rd. 1776 bygges huset om (murankre). Bjælkerne forlænges mod nord, så at huset bliver 7.80 meter bredt. Ydervæggene mures om, og på loftetagen indrettes et værelse mod øst (se billede 132 i bd. 1). Formodentlig samtidig tilføjes en 3-fags lade mod nord. Indenfor opsættes nye paneler og en del nye døre. Der laves også blomstermalerier (billede 44). Brandforsikringsværdien stiger 1780 til 117 rd. for beboelsen og 21 rd. for laden. Samme år bliver ejendommen solgt på auktion: 8 fag stuehus med 2 skorstene og 3 fag lade sælges for 460 rd. Efter møllerens overtagelse udvides nordlængen efterhånden til 7 fag, og der bygges også et bagehus (BF). Møllens værdi angives i 1804 til 500 rd. 1871 får bygningen nutidens uform (murankre), idet der i ladens nordende tilføjes en længe mod øst (kort billede 40). Både mølle og hus fotograferes i 1910 af »Baupflege Landkreis Tondern« som bevaringsværdige bygninger (billeder 45 og 46).

Billede 43:
Typisk bjælkeprofil fra 1730erne.

*Billede 44:
Vægfast skab med
blomstermalerier i
huset lb.nr. 57,
formentlig fra
1770erne.
Foran sidder
husets ejer,
ark. Valdemar
Carstensen.(PD)*

Ejendomshistorie:

1735-1773

Søren Olufsen Møller, 1/4 forbedelse.

Hans oprindelse kendes ikke. Måske kommer han som møllersvend til Tvismark og bygger et nyt hus på et lille stykke jord, ikke langt fra møllen. Han bliver gift med Ellen, den yngste datter af Hans Jørgensen Krommes,¹⁰ der har et hus lige ved siden af (lb.nr. 56). Senere skifter Søren til søfarten og bliver skibstømrer (WS). 3 sønner kendes fra ægteskabet med Ellen, Oluf, Hans (1736) og Jesper, som alle sejler som skibstømrere (WS). Olufs enke findes 1783 i Mølby, Hans senere på ejendommen lb.nr. 64, Jesper på lb.nr. 63. I 1773 sælger Søren O. Møller ejendommen til Rømøs ny kapellan, Bertel Friis. Hvor parret bliver af og hvornår de dør, vides ikke.

Billede 45:
Tvismark mølle i 1910. (Tønder Museum)

1773-1780

Bertel Friis, 1/4 forbedelse.

Han er født 1742 og kommer fra København til øen. Kort inden gifter han sig med en kvinde fra Saksøbing.¹¹ I 1773 bliver han ordineret, den første kapellan udefra, Rømø kirke får i 1700-tallet. Fra menigheden er der igennem mange år opsamlet penge til en degnebolig. Disse kommer kapellanen tilgode, der investerer

Billede 46:
Hus lb.nr. 57 i 1910. (Tønder Museum)

mange penge i husets ombygning, forstørrelse og modernisering. Murankre på østgavlen viser årstallet 1776. 2 år senere er kapellanten død, og enken, Christine Maria, sidder med stor gæld. Hun kræver ejendommen med løsøre solgt på auktion. Det sker i 1780. Bygningen sælges for 460 rd., uden 2 kakkelovne og bryggerskedel. I alt fås 672 rd. Efter betaling af omkostninger og »privilegerede« kreditorer, som tjenestepiger og kirkesangeren, er så meget til rest, at de øvrige kreditorer får 85 % af deres lån udbetalt. Kun lægen, »Mester« Wulff, får ikke noget for behandlingen af den afdøde kapellan. Køberen af selve ejendom er kommandør og senere landfoged Jørgen Jørgensen fra Juvre (lb.nr. 1).

1780-1783

Jørgen Jørgensen, 1/4 forbedelse.

Om denne mand ses mere under lb.nr. 1 i bind 2. Han køber vist kun til videresalg. I maj 1783 laves en kontrakt med Anders Pedersen With, der stammer fra huset lb.nr. 52 i nabolaget. Men den dør, inden han kan få fæste.

1783-1791

Sidsel Jensdatter, Anders P. With's enke, 1/4 forbedelse.

Hun er født ca. 1750 et ukendt sted. Hun sidder barnløs i det store hus. I 1791 må ejendommen sælges. Sidsel flytter vist til svigermors hus (se lb.nr. 52).

1791-1795

Hans Nielsen Falk, 1/4 forbedelse.

Han er født ca. 1751 som søn af Niels Hansen Falk i Tvismark (/), der i et år, 1766, har været kommandør fra Hamborg. Hans N. Falk sejler også fra Hamborg til Grønland, bl.a. 1787-90 som bådsmænd hhv. harpuner på »Catharina Margaretha«. I 1789, endnu med bopæl hos sin mor Kirsten, angiver han alligevel kun indkomsten af en matros. Hans N. Falk køber huset her og bliver gift med Kirsten, født 1751 som datter af Niels Christensen og Maren Pedersdatter fra mølle-familien (PD). Børn er der formentlig ikke. I 1795 får familien et godt tilbud. Christen Jepsen Møller, der lige har arvet møllen og et mindre hus i nærheden, foreslår et bytte. Sandsynligvis får Falk-parret et godt beløb kontanter oven i købet. Om dem se videre under lb.nr. 62.

1795-1851

Christen Jepsen Møller, 1/4 forbedelse og mølle.

Han er født ca. 1769 som søn af Jep Andersen Møller og konen Karen, født Møller (lb.nr. 55). Christen ægter Maren Holm, født 1773 som datter af reder og skipper Jens Nielsen Holm i Østerhede (lb.nr. 129). Hun dør dog i barselseng, 1796 ved fødsel af en søn Jep. Christen J. Møller gifter sig igen, med kommandør Engelbret Christensen Lists datter Kirsten, født ca. 1776 ligeså i Østerhede (lb.nr. 130). Barnet Jep får lovet opdragelse og 1.000 mk., han har arvet efter sin mormor, et stort beløb. I det nye ægteskab fødes 5 børn, hvoraf 4 dør ugift på gården. Kun sønnen Christen (1808) fortsætter familien på ejendommen. Drengen fra første ægteskab, Jep, tager ud at sejle. Han giftes med Mette, født 1802 som datter af skipper Hans Cornelius Pedersen (lb.nr. 85, 136). Jep bliver kommandør og er til sidst »kapitalist«, med bopæl i Nørhede (lb.nr. 113). Mølleren i Tvismark bygger i perioden 1802-1810 nordlængen ud og indretter et bagehus (BF). I 1812 køber han fhv. kommandør, Niels Hansen Falks hus med »Frueagge og -fenne« til nebrydning. Mølleejendommen gælder nu som gård, trods forholdsvis lidt jordtilliggendet. Mellem 1812 og 1814 dør den driftige Christen Jepsen Møller, men konen er vist lige så dygtig. Hun driver møllen videre alene med familien og svende. Hendes overlevende søn Christen bliver i 1839 gift med Anna Maria Schmidt, født 1821 i nabolaget som datter af styrmand Cornelius Jepsen Schmidt og skipperdatter Maria Nielsdatter Præst (lb.nr. 62). Møllerenken Kirsten er 1840 (FKT) stadigvæk husholdningens forstander. Søn Christen »passer stedet«. En møller (Poul P. Due) og en lærling arbejder ved møllen, og derudover er der en tjenestepige. Husmor Kirsten dør i 1849. Først i 1851 får sønnen fæste.

1851-1881

Christen Christensen Møller, møllegård.

Familien bliver hurtigt større. Efter Caroline Magdalene (1842) og Christiane Cicilie (1846) fødes Kirstine Elisa Maria i 1850, Christian i 1852, Cornelius i 1853. 1855 følger Amalie Mathilde, og i 1857 Martin Elius, død i 1866. Mølleforretningen går godt, og der beskæftiges to møllersvende og to tjenestepiger. I 1871 får husets nordlænge en tilbygning mod øst. I 1867 giftes den ældste datter med senere kaptajn Lehmann Marius Møller, født 1838 i Tvismark (lb.nr. 50). 1870 ægter den næste pige styrmand og gårdmand

Anders Michelsen List i Tagholm, født dér i 1848 (lb.nr. 95). Den tredje datter vies 1874 til den senere Juvre-gårdmand Christian Petersen, født 1853 i Tvismark (lb.nr. 53). Søn Christian får i 1875 møllen overdraget, mens forældrene beholder hus og jorder. Søn Cornelius tager til Amerika, hvor han ugift dør i 1913. 1881 dør mølleren, 3 dage efter en overdragelseskontrakt med Christian er underskrevet og 14 dage inden Christian's vielse med Marine Schmidt. Hun er en i 1858 født datter af kaptajn Cornelius Henningsen Schmidt i Kongsmark (/). Der hører nu 14 ha til ejendommen, hvorpå ingen forpligtelser hviler.

1881-1907

Christian Møller, møllegård.

I ægteskabet med Marine Schmidt fødes 6 børn. Døtrene er Agnes Maria Christine (1881), Ella Mathilde (1893) og Thora (1898). Sønnerne er Carl Conrad (1882), Chresten Chrestensen (1886) og Adolf Marius (1888). 1887 køber mølleren en lille ejendom i vest Kongsmark, nedbryder huset dér og overtager jorden. Hans yngste søster giftes i 1890, 35-årig, med sin 37-årig mostersøn Martin Lambertsen, der er skipper og bor i fødehjemmet (lb.nr. 62). 1894 dør aftægtskonen Anna Maria. Møllerens kone Marine dør kun 41-årig i januar 1900. Christian med en række småbørn taber åbenbart lysten til at drive møllen og landbrug. 1906 sælger han mange parceller i Juvre og Kongsmark til forskellige bønder. De resterende knap 10 ha, hus og møllen afhænder han til søster Amalie og svoger Martin Lambertsen. Senere køber han et hus i Nørtvismark (se videre lb.nr. 45). 1932 dør Christian Møller i Kirkeby hos datter Ella Mathilde, der er gift med maskinmester Peder Carl List (lb.nr. 103).

1907-1940

Martin Lambertsen, møllegård.

Han er en meget driftig mand. Først overtager han fødehjemmet (lb.nr. 62). 1897 køber han en ejendom i Kongsmark (lb.nr. 67), ophører med søfarten og arbejder med landbrug og som entreprenør i Lakolk. Kongsmark-ejendommen sælges igen i 1904, familien flytter midlertidig til Mølby, og Martin sejler igen som kaptajn. 1906 forliser skibet på Falsterbo rev, og han bliver fremtidigt hjemme på Rømø. Datter Christiane Maria giftes 1916 med Svend Degn, født 1882 i Sønderby (lb.nr. 173) som søn af styr-

Billede 47:

Kaffeselskab foran huset lb.nr. 57, i 1917. Der ses f.v. Svend Degn og hustru Christiane, født Lambertsen, med sønnen Martin, en ukendt pige, Amalie Mathilde Lambertsen, født Møller, og Martin Lambertsen. (PD)

mand Engelbret Degn og Anna Thomsen. Svend er også styrmand. De unge bor først i København, hvor de får 2 børn. Martin Engelbert fødes i 1917. Han bliver senere kaptajn og sejler verden rundt. Til sidst fører han en Fanø-færgе i 20 år. I 1919 følger en søn Jørgen Cornelius, der som voksen flytter til fødebyen. I 1921 flytter Svend og Christiane her til ejendommen og får endnu 2 børn (billede 47). Datter Anna (1924) bor senere i Århus, og en søn Engelbert (1927) findes i Korsør. Martin Lambertsens kone Amalie dør i 1925. Vindmølleforretningen bliver dårlig pga. udvikling af el-drevne møller. Der forhandles med Nationalmuseet om en restaurering af stubmøllen, men familien skal vedligeholde den derefter, og det kan ikke lade sig gøre. Efter gentagne stormskader brækkes møllen ned. I 1940 dør den gamle Martin Lambertsen, og datteren får ejendommen tilskødet som eneste direkte arving, der har drevet gården i mange år.

1940-1962

Christiane Maria Degn, født Lambertsen, gårdejendom.

I 1960 dør husbonden Svend Degn. 2 år senere sælger hun ejendommen og flytter til Esbjerg, hvor hun dør i 1983.

Siden 1962

Valdemar Peter Carstensen, gårdejendom.

Han er født 1914 i Bylderup og bliver arkitekt i Tønder, gift med Edith Marie (»Dikke«) Jørgensen, født 1917 i Århus. Parret har 3 børn, Bente, Poul Henning og Ole. Ejendommen overtages med de oprindelige 10 ha jorder, som tildels udforpagtes. Der holdes også nogle får og høns. Huset restaureres meget fint. Siden mandens død i 1993 bor enken ene i huset.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
58	47 Ko	Hattesvej 28	Haderslev	447	Cb	Cb

1967 (AS)

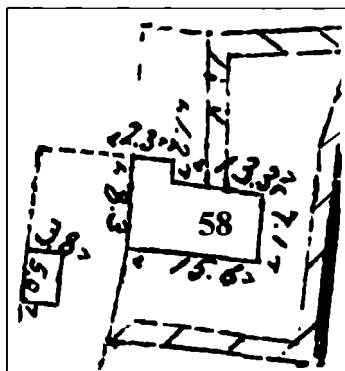

2002

Bygningshistorie:

Huset er vist den anden bygning på stedet og stammer formodentlig fra omkring 1700, en for datiden forholdsvis stor bygning, som i 1710 (HAV) har 12 fag stuehus med beboelse og stald såvel som en 2-fags lade. Huset er da 7.10 meter bredt. Højden under bjælkerne er 1.78 meter, og fagbredden omkring 1.70 meter. De fleste bjælker viser spor af indtappede knægte, 3 af dem i beboelsens sydlige del er forsynet med enkle profiler. I løbet af 1700-tallet udvides huset. Værdien i 1744, 103 rd., tyder på ialt ca. 16 fag, formentlig pga. en forlænget lade. I 1780 må huset være i en meget god tilstand, som brandforsikringsværdien med 140 rd. alene for beboelsen viser. Stalden er vurderet med 45 rd., laden med 40 rd., og derudover findes en ny nordlade i vest med 64 rd.,

formodentlig 8 fag. Ejendommen er på samme niveau som den fornemme kommandørgård lb.nr. 48. I 1802 synes staldfagene være indlemmet i beboelsen, ligesom i 1812. Stuehuset har nu med 580 rd. den højeste værdi i Tvismark. Men i midten af 1800-tallet bliver herligheden reduceret til 9 fag rethus med et lille tørveskur mod nord (kort billede 48). I 1904⁴ får østdøren til en aftægtslejlighed et vindfang, som senere bliver til en veranda (billede 49), og der bygges igen en mindre nordlænge til. Efter 1986 sløjfes verandaen og østdøren lukkes. Sådan står ejendommen der i dag. Af 1700-tallets ganske vist fornemme indretning er kun to døre bevaret, deraf en »køndør« fra århundredets begyndelse (jvf. billede 102 i bd. 1).

Billede 48:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommen lb.nr. 58

Ejendomshistorie:

omkr. 1590

Peder Nielsen, en forbedelse.

Han står i Haderslev amts jordebog af 1596/97 for forbedelsen nr. 4.

Billede 49:
Hus lb.nr. 58 efter 2.verdenskrig. (PD)

omkr. 1600

Peder Christensen, en forbedelse.

Han er efterfølger i jordebogen 1602/03. Måske er det mølleren (lb.nr. 54), der overtager nabohuset og giver det videre.

~1604-omkr. 1630

Lars Pedersen, en forbedelse.

Han følger i jordebøgerne fra 1604/05 indtil 1627/28 og kunne være en søn af mølleren, der får ejendommen. Efter ham følger en datter (JB). Begge er måske identiske med ejerne af lb.nr. 51.

omkr. 1630

Kirsten Larsdatter, en forbedelse.

Hun står i jordebøgerne indtil 1700-tallet, ikke ajourført. De faktiske ejere fra omkring 1660 fremgår derimod af fæsteprotokollerne og andre dokumenter. Pga. deres familieforhold formodes, at ejendommen efter hende tilfalder en svigersøn af mølleren, hvis kone må være en kusine af Kirsten.

omkr. 1640

Hans Jørgensen List, en forbedelse.

Dette ejerskab er ikke dokumenteret. Manden stammer ligesom bror Jens i Juvre (se lb.nr. 8) fra List og bliver gift med en Rømøpige, Maren Pedersdatter, formentlig fra møllegården (lb.nr. 54). Det fremgår af en dispensationssag (HAR 1690). Datter Boeld giftes med den næste fæstemand på ejendommen, Peder Michelsen.

omkr. 1660-1693

Peder Michelsen, en forbedelse.

I 1644 er han nævnt som gudfader i Krommes-familien i Kromose (PD). Peder Michelsen har i en periode også fæstet kapitelsjorder i nabolaget (JB 1667-70). Om han var skipper, vides ikke med sikkerhed. Peder og Boeld har mindst 4 børn. To kendes fra dispensationssager (HAR), en søn Michel (lb.nr. 59), og en datter Karen, hvis mand overtager ejendommen i 1693 (FP). Sønnerne Anders (lb.nr. 91) og Jørgen (fælleshistorie lb.nr. 46 m.m.) formodes pga. tilnavnet »List«.

1693-1701

Niels Hansen, en forbedelse.

Hans far Hans Pedersen (HAR) er formodentlig identisk med

Hans P. With i vest Kongsmark (/), stamfar til mange With'er, der efter sigende skal være blevet 103 år gammel.⁷ Niels' mor, Anna, er en datter af Niels Pedersen (se lb.nr. 54). I 1693 bliver Niels Hansen gift med Karen Pedersdatter. Om børn vides ikke noget, heller ikke om mandens færden. Men i 1701 er han vist død, da efterfølgeren får fæste.

1701-1740

Peder Hansen With, en forbedelse.

Denne sikre søn af ovennævnte Hans P. With overtager ejendommen, og det er formodentlig enken, han bliver gift med. Han kunne være husets bygherre. Der kendes 4 børn. 3 drenge bliver skipper fra København. Gregers nævnes som styrmand dér i 1725 og optages i skipperlauget i 1733. Jesper, født 1714 på Rømø,⁷ kendes som Ostindienkaptajn på storskibe til Canton i årene 1748-58 og som direktør i Altonas sildefangstkompani 1768-70. Gregers og Jesper er begge bosat i hovedstaden, mens Niels beholder bopæl på Rømø og overtager faderens hus. En datter, Anna Dorthea, bliver gift i nabolaget (lb.nr. 51). Som skipper betaler Peder With »Kriegssteuer« i 1711 (HAR). 1717 sejler han med egen båd ud til et vrug (THH), og i 1731 forekommer han med båden i List toldregnskab. 1743 klager han mod mølleren, der har bygget en ny mølle på Peder With's grund, og han får nogen jord i bytte. Da har han allerede overdraget ejendommen til sin søn Niels. Alligevel står han endnu for den i 1744 (HAV), betegnet som »gammel matros«. Husets forholdsvis høje værdi, fri for gæld, vidner om mandens dygtighed. Dødsåret kendes ikke.

1740-1800

Niels Pedersen With, en forbedelse.

Ved husets overtagelse er han gift. Der er en søn Svend, der bliver sømand og også virker som lærer, som en skyldt skoleløn i en konkurssag 1781 vidner om (THH). En søn Jesper findes 1765 som skipper i København, på skibet »Hvide Falk«, 52 læster stort og ejet af farbror Jesper. Sønnen Peder, født ca. 1740, bliver også skipper, og ligeså gårdmand i Juvre (lb.nr. 10), hvorfra han til sidst virker som skoleholder for den lille Toftum-skole. Gregers, født ca. 1749, sejler 1769 som styrmand på fregatten »Helvetia« fra København, med faderen som skipper. Far Niels må tidlig have tjent godt som skipper. Han angiver i 1744 50 rd. som kontant for-

mue, i 1746 låner han 600 rd. ud til fastlandet (PD), og der findes mange flere udlånsposter i forskellige dokumenter. I årene 1755/56 er han skipper på en galiot, »Weisses Lamm«, fra Flensborg.¹² I 1750erne er Niels P. With medforpagter af Nørlandets strand og betaler 71 rd. pr. år sammen med skipper og kromand Anders P. Møller (lb.nr. 75). 1752 må Niels af med 2 rd. bøde, fordi han ikke har meldt et lig fundet ved stranden. I 1758 er han »tödtlich krank«, da han er kurator for købmand Hans J. Kræmers enke Renle (THH). Formentlig i 1750erne dør Niels' første kone, og han gifter sig nu med Maren, født ca. 1735 som datter af skipper Hans Jørgensen Bleeg i Sønderby (lb.nr. 173). Denne kender han som kollega fra Flensborg. I det nye ægteskab fødes 6 børn, først 4 døtre, Margrethe (1758), Catharina Dorothea (ca. 1759), Maria (1760), og Anna Catharina (1766), senere sønnerne Johannes Peder (1773) og Gregers (1776). I 1760erne sejler far Niels igen som skipper fra København, hvor en søn og 2 brødre bor. I 1766 sejler han en stor fløjte, »Emmanuel« (208 læster), fra Memel til St. Ibes (WS). 1768 går turen til Middelhavet, med et 80-læsters-skib, »Tvende Venner«. Næste år sejler han igen sydpå, nu på en fregat, med søn Gregers. Senere bliver husfar Niels hjemme og virker bl.a. som brandopsynsmand og helligdagsfoged. I 1772 køber han 1/8 gårds jord i Kongsmark af en gammel skipper, Hans Jensen Præst. Gårdbygningen sælges senere særskilt og er i dag borte. Bygningen i Tvismark bliver videre forstørret og forbedret i Niels' ejerperiode. Der står et fornemt hus, da et langt, driftigt liv ender i 1784 (THH). Enken beholder ejendommen, hvor også hendes ugifte sønner og 2 yngre døtre bliver boende. Datter Margrethe er gift med styrmand Hans Christensen Holm (se lb.nr. 60), Catharina Dorothea med kommandør Niels H. Tønnes (lb.nr. 53). Enken Maren betaler i 1789 10 rd. formueskat, dvs. af angivne 2.000 rd. (ES). Niels har også efterladt sig en del obligationer, bl.a. til fhv. kommandør Hans Eriksen. I 1789 giftes datter Maria med skipper Mathias P. With. I 1800 laver enken Maren en aftægtskontrakt med én af sønnerne. Den anden får husly, så længe ugift. Han lever senere »af sine midler« (FKT) i Østerhede (/).

1800-1803

Gregers Nielsen With, en forbedelse og 1/8 gård.

Denne sømand og ungkarl dør kort efter overtagelsen. Nu er det søsterens mand, der køber ejendommen. Aftægten fortsættes for

enken Maren, der fremover bor alene i huset. Hun dør omkring 1810, og hendes endnu levende børn arver mange penge.

1803-1838

Mathias Pedersen With, en forbedelse og 1/8 gård.

Denne velhavende, barnløse skipper bor siden 1782 i Kongsmark, i sin første kones fødehjem (lb.nr. 90), hvor han foreløbig bliver med sin anden kone, Maria Nielsdatter With. Bygningen her indrettes delvis påny, hvorved stuehusets vurdering 1812 stiger til den højeste niveau i Tvismark (BF). Først derefter, i 1813, flytter parret herover (PD). Efterhånden købes flere ejendomme, der lejes ud eller rives ned (se lb.nr. 67, 71). I 1825 dør den anden kone, og den gamle mand ægter i 1828 en sømandsenke, Anna, i 1788 født som datter af skipper og gårdmand Jesper Pedersen (lb.nr. 41). Hun var gift med Jens N. Jørgensen, gårdmandssøn fra Juvre (lb.nr. 3), og bringer en datter Kirsten med, født 1823. I 1829 køber Mathias Pedersen With endnu en ejendom, en nedslidt kvartgård i Tvismark (se fælleshistorien og lb.nr. 53). 3 år senere dør han. Enken Anna arver de fleste ejendomme og sælger en del til skipper Jørgen Holm Hinrichsen. I 1838 er hun også død, og ejendommen her i Tvismark og et hus i Kongsmark tilfalder den unge pige, Kirsten Jensdatter. Hun sælger straks, også til førnævnte skipper, og flytter til sin moster Else og farbror Jørgen i Nørtvismark (lb.nr. 41). I 1842 gifter hun sig med en styrmand, Jesper L. Præst (se lb.nr. 94), men dør allerede i 1843, i barselseng.

1838-1842

Jørgen Holm Hinrichsen, en forbedelse og 1/8 gård.

Det ene hus i Kongsmark rives ned og det meste af jorderne dér og i Tvismark lægges til den større ejendom i Kongsmark (lb.nr. 67). Huset her lejes ud til en bager og skibskok, Peder Brodersen.

1842-1856

Peder Brodersen Jepsen, en forbedelse.

Han er født 1809 i Ballum og 1833 gift med Anne Kirstine, en datter af skipper, landfoged og gårdmand Otto J. Ottesen i Vestergård (lb.nr. 168). Konen dør efter få måneder. 1835 gifter han sig igen, med enken efter kommandør Jens Andersen Thuesen (lb.nr. 190), Mette Margrethe Marie, født 1805 nær Flensborg som datter af den senere Rømø-toldkontrollør Nicolaus Kall. Peder og Mette

får to sønner, Jens Christian Abraham (1835) og Julius (1837). Mettes pensionerede far og en bror, Jacob, flytter med ind i det lejede hus. Mette virker som jordmor. Der er råd til en tjenestepige (FKT). I 1842 købes ejendommen, nu igen en forbedelse. I 1844 dør den 74 år gamle toldkontrollør, og bror Jacob giftes på Sønderlandet (lb.nr. 126). 1851 forliser husfar Peder. Jordmor Mette klarer økonomien sammen med sine sønner, der alle er sømænd. I 1856 laves et arveforlig med sønnerne fra Mettes andet ægteskab. Jens får lovet 80 rd., Julius 64 rd. Derefter ægter jordmoderen en 20 år yngre snedker og skibstømrer, Jørgen Peder Thomsen, født 1825 på Juvre-gården lb.nr. 9. Mettes søn Jens bliver 1865 gift med Jette Holm, født 1841 som datter af skibskok Søren H. Holm (lb.nr. 61, senere 89). Sønnen Julius vies kun 3 uger senere med Mette Maria, født 1842 som datter af skipper Jørgen P. List i Mølby (/). Begge er da styrmænd og flytter til svigerforældrene. Allerede i 1869 dør Jens, nu skibsfører, og enken Jette gifter sig 1873 påny, med styrmand Andreas C. Wandahl, født 1840 i Kongsmark og vokset op i Vesterhede (lb.nr. 116). Til dette par sælger Mette Margrethe Maria ejendommen. Samme år dør hendes forholdsvis unge mand Jørgen i København. Enken flytter til Kirkeby, hvor hun dør i 1879.

1873-1904

Andreas Cornelius Wandahl, et hus.

Han er en søn af kaptajn Frederik W. A. Wandahl og Margrethe Elisabeth Pedersen (lb.nr. 116). I ægteskabet med Jette Holm er der 3 børn. En datter kaldes Jenny Christence Brodine (1873), en søn Martin Frederik Wilhelm (1877), og en anden søn Søren Margerius (1881). Far Andreas er skibsfører. I 1883 forliser han ud for Stavanger som kaptajn på skonnerten »Oscar«. I 1891 ægter Jette Holms datter Metha enkemanden Friedrich Martin Christian Bossen, der er lærer i Kongsmark (lb.nr. 78). 1893 giftes datter Jenny med Jens Christian Bundesen, en søn af gårdmand Søren Bundesen, født 1870 i Toftum (lb.nr. 17). De unge (billede 50) bor først i Mølby (lb.nr. 155), men flytter hertil, da posthuset ved århundredskiftet bliver lagt til Kongsmark. Husmor Jette sælger ejendommen til dem i 1904. Hun får beboelses- og nyderettighed i husets 2 østlige fag, dertil den østlige have og tilgang til brønden. Vsa. 1.300 mk. kontant får hun en obligation på 2.000 mk.

Billede 50:

Jens Chr. Bundesen, hustru Jenny, født Wandahl, og deres første 3 børn. (PD)

Jette's to voksne drenge synes at være flyttet fra øen (GA). Ejendommen har 6 ha jorder.

1904-1950

Jens Christian Bundesen, et hus.

Efter 4 år ophold i Australien bliver han landpostbud. I ægteskabet med Jenny fødes 13 børn, hvoraf et dør som spædbarn. En søn, Søren (1897) falder 1918 i Frankrig. Endnu 5 sønner er Andreas Cornelius (1894), Jens Christian (1903), Theodor Paul (1908), Hermann Carl (1909), og Arthur Siegfried (1913). Parrets 6 døtre er Metha Kirstine (1896), Jette Margrethe (1898), Jørgeline Cicilie (1902), Jenny Friederikke (1904), Johanne Elisabeth (1906), og tvilling Hilda Wilhelmine (1909). I 1906 udvides jordtilligendet med næsten 5 ha, deraf knap 4 ha i Juvre. Husmor Jenny driver en lille dagligvarebutik i huset. I 1934 dør aftægtskonen Jette. Efter Jens' pensionering opholder Jens og Jenny sig ofte ved deres spredte børn, mens først Paul og senere Arthur bor i huset og passer butikken. I 1940 dør Jens Chr. Bundesen. Jenny dør 1950 i Skærbæk, og ejendommen overtages af den yngste søn, Arthur.

1950-1958

Arthur Bundesen, et hus.

Han er udlært urmager og gift med Maria, datter af Nicolai Petersen i Østerhede (lb.nr. 118). Der er 3 børn, Asta, Oda og Jenny. Arthur virker som købmand og driver en butik ved landevejen (i dag købmand Mærsk). De østlige stuer lejes ud. Efter få år flytter familien til Bramming. Huset sælges.

1958-1986

Kurt Christian Bleeg, et hus.

Han er 1911 født i Kiel som søn af lokomotivfører og senere gårdmand Christian Bleeg (se lb.nr. 42). Kurt gifter sig med Metha Mærsk Jensen fra Vestergård (lb.nr. 168) og får en datter, Jytte (1933). Kurt Bleeg er lastbil- og rutebilchauffør. Han dør i 1985. Huset sælges, og enken flytter til Kongsmark.

siden 1986

Felix hhv. Asta Mortensen, et hus.

De er tilflyttere fra Bevtoft, fordi deres datter Bodil bor på Rømø (se lb.nr. 104). I 1989 dør Felix, enken Asta i 2002.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
59	45 Ko	Råbjergvej 107	Haderslev	48	Ca*	Cb

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

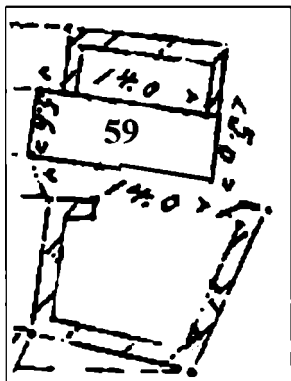
Husets ældste del, de østlige 4 fag, står formentlig på 1600-tallets fundamenter, kun 5.00 meter bredt. Bjælkerne ligger med 1.70 meter afstand, 1.78 meter over gulvet. Omkring 1710 (HAV) står der en 12 fags bygning, hvoraf 3 fag måske er en lade. I 1744 vurderes det hele kun til 45 rd. Huset må være temmelig slidt, måske allerede reduceret i størrelse. Også i brandforsikringerne for 1780 (45+10) og fremover er vurderingen meget lav, sikkert pga. fattige forhold. I 1820 er laden brudt ned. I 1855 (murankre) erstattes den vestlige del af stuehuset med 4 nye fag, formentlig dels som stald. Disse fag er 5.60 meter brede. I samme periode bliver østgavlen ommuret. 1875 har huset 8 fag som i dag (billeder 51 og 52). En glasveranda i østenden har ændret udseendet ganske væsentligt.

Ejendoms historie:

omkr. 1650-1690

Peder Hansen Holm, en forbedelse.

Navnet kendes fra fæsteprotokollen 1690 som forgænger for Michel Pedersen. Hvornår Peder H. Holm får fæste, vides ikke. Han er en søn af Hans Holm på ejendommen lb.nr. 53, og måske

Billede 52:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 59.

Billede 51:
Vestgavl af huset lb.nr. 59, omkring 1960. (PD)

får han jorden med et bygsted fra forældrene. Peder og konen Anne er omkring 1650 faddere for landfoged Peder Krommes' børn. Selv har de formentlig en søn Jens, der kendes som skipper og strandfoged med bopæl i syd Kongsmark (/). Ejendommen overtages af en nabosøn, der er gift med en brordatter af Peder.

1690-1724

Michel Pedersen, en forbedelse.

Han er en søn af skipper Peder Michelsen og Boeld Hansdatter List, der bor i nabohuset (lb.nr. 58). Michel er formentlig identisk med en kommandør, der 1683-85 sejler fra Hamborg (WS). I 1690 ægter han Anna, datter af gårdmand Hans H. Holm (se fælleshistorie). Michel må betale 6 rd. bøde, fordi deres første barn fødes for tidligt, en datter Anna (HAR). Formentlig er der en datter mere, født ikke langt senere, Kirsten (se lb.nr. 60). Konen Anna dør snart, og Michel gifter sig med en anden nabodatter, Merret fra huset lb.nr. 53. Hendes far er kommandør Fedder Michelsen, gift med en søster af Michel's første svigerfar. Der er en dreng Fedder (se nedenfor), og sandsynligvis endnu en dreng Michel, der bliver gårdmand (se lb.nr. 41). I 1708 er husfar Michel død, og Merret står for ejendommen i Haderslev amts vurdering. Der kan sås 6 sk. både af rug og byg. Og hun har 2 køer, der må holdes på toften ved det forholdsvis store hus. I 1719 står hun foran tinget, fordi hun har tilegnet sig en »schiøff« (fugtigt buskområde), som tilhører 3 af Tvismarks gårde. Merret gifter sig formodentlig igen, med Laurids Hansen fra Abterp. 1722 lejer Laurids en eng på fastlandet (SPP). I 1724 må Merret være død. I dette år overtager han en ejendom i nabolaget (lb.nr. 51) og gifter sig med en enke dér. Forbedelsen her deles imellem to af Michel Pedersens børn (FP). Søn Fedder får huset med en del jord, som $\frac{1}{2}$ forbedelse, inkl. ejendommens kirkesæder (KS). Michel Pedersens datter af første ægteskab, Anna, bygger et nyt, i dag forsvundet hus i nabolaget, også som $\frac{1}{2}$ forbedelse. I dette hus driver hun krohold uden tilladelse (THH 1755). Hun bliver vist aldrig gift og dør sidst i 1760'erne (se nedenfor).

1724-1764

Fedder Michelsen, $\frac{1}{2}$ forbedelse.

Han er 1717 gift med Maren, datter af Michel Lauridsen, hvis bopæl ikke kendes (HAR). Der er en datter, Merret, der senere får

ejendommen. Om Fedder vides ikke mere, end han engang er stokkemand på tinget. Og at han har 12 rd. gæld i 1744 (HAV). I 1762 er både Maren og Fedder endnu i live (THH). I 1764 får datter Merret fæste efter sin afdøde far.

1764-1818

Merret Feddersdatter, senere Bodser P. Lassen, 1/2 forbedelse.

Hun er gift med Bodser Pedersen Lassen, sandsynligvis en søn af Peder Hansen Lassen i Nørtvismark (lb.nr. 37). I 1769 arver Merret også Anna Michelsdatters 1/2 naboforbedelse. Kort efter dør Merret selv. Nabohuset arver en Kirsten Laustdatter, mens ejendommen her forbliver hos enkemanden Bodser. Han gifter sig snart igen, med en Dorthe Jensdatter, født ca. 1737. Der kendes 3 børn af dette ægteskab. Søn Peder Bodsers Lassen (1774) nævnes i 1801 (FKT) som forsvunden sømand, men 1835/40 bor han ugift på fattighuset i Kongsmark, hvor han dør i 1850. Datter Bodel (1776) forbliver også ugift og overtager ejendommen. Søn Hans Peder (1780) bliver sømand i kgl. tjeneste og forlader øen. Bodser dør før 1789. Enken står ikke i ekstraskattelisten og betegnes i 1801 som fattig. Hun dør i 1817.

1818-1842

Bodel Bodsersdatter, 1/2 forbedelse.

Hun får fæste og bor ene i huset. I 1835 skrives, at hun »lever af hendes jordlod«. I 1840, da hun også laver »håndarbejde«, har hun et ægtepar til leje i huset, Peder Jørgen Hansen og Marie Jespersen, der senere har et eget hus i Kongsmark (lb.nr. 74). I januar 1842 dør Bodel, og huset bliver solgt.

1842-1852

Hans Isaak Carl, 1/2 forbedelse.

Han er 1811 født i Kirkeby, som søn af Isaak Hansen Carl (lb.nr. 110). Han er udlært skomager og gift med Kirsten Michelsdatter Jessen, født 1803 i Tvismark som datter af Jørgen Michel Jessen, dengang harpuner og gårdmand (lb.nr. 48, senere 89). Det er mærkeligt, at Hans I. Carl i 1850 bor alene i Nørhede (lb.nr. 111), angiveligt som gift. Konen ses ikke i folketællingen, og heller ikke senere i kirkebogen. Også Hans Isaak Carl forsvinder sporløst fra dokumenterne. Det sidste er, at han i juni 1852 indgår en salgskontrakt med sømand Michel J. Pedersen, om hus og stald.

1852-1889

Michel Jørgen Pedersen, 1/2 forbedelse.

Han er født 1817 i Sønderby som søn af fisker Peder Jørgen Svendsen og Kirstine Michelsdatter. Forældrene dør i Sønderlandets fattighus, hvor han også lever indtil deres død i 1832 hhv. 1833. I 1835 er Michel møllerlærling i Tvismark. Senere bliver han sømand og bor med bror Jørgen på kost i Juvre (lb.nr. 1). Han gifter sig 1849 med Marie, datter af Jens Lytsen Christensen i Tvismark (lb.nr. 50). Hun er født i 1813. I 1850 fødes en datter, Kirstine Marie. I 1855 fornyes husets vestlige fag. I 1859 forulykker husfar Michel i San Francisco (PD), kommer hjem og dør i januar 1860. Enke og datter klarer sig fremover alene i huset, indtil husmor Marie dør i 1888. Kirstine Marie arver ejendommen, der har 6 ha jordtilliggende.

1889-1897

Kirstine Marie Pedersen, et hus.

Hun gifter sig aldrig, sælger ejendommen til en enke og får lov til at bo fortsat i huset, indtil hun dør i 1918.

1897-1932

Elene Mathilde Kahlke, født Lambertsen, et hus.

Hun er født 1855 som datter af skipper Jens Cornelius Lambertsen i nabolaget (lb.nr. 62). 1881 gifter hun sig med styrmand Julius Albert Kahlke, født 1853 i Østerby som søn af skipper Gert Kahlke (lb.nr. 146). Parret får en datter, Alma Elise (1882), og en søn, Cornelius (1884), begge født i Tvismark. Far Julius sejler som 1. styrmand på dampskibet »Jylland«. I 1886 dør han i Alexandria af tyfus. Hvornår enken kommer til at bo i det her hus, vides ikke, måske allerede før købet i 1897. Hendes mor flytter 1898 med ind i huset og dør her i 1902. Også søster Diane Alvine, der aldrig bliver gift, bor her indtil sin død i 1930 (billede 53). I 1912 giftes datter Alma i Amerika med Niels Christian Hansen, født 1881 som søn af Søren Lassen Hansen i Kongsmark (lb.nr. 73). Søn Cornelius bliver hovmester og sejler fra København, hvor han bliver gift i 1921. Han ejer senere huset lb.nr. 85 i Kongsmark. Elene Mathilde Kahlke dør 1931, og efter arveskiftet skødes huset til datter Alma.

*Billede 53:
Elene Mathilde Kahlke, født
Lambertsen (t.h.), med søsteren
Alvine ved huset lb.nr. 59.
(PD)*

1932-1961

Alma Elise Hansen, født Kahlke, et hus.

I Amerika fødes en søn, Niels Christian Julius (1912). Alma, der er syg, kommer alene hjem til Rømø, hvor hun dør i 1938. Mange år senere får mand og søn i Amerika tilskødet ejendommen, som straks sælges til husets lejer.

1961-1989

Johannes Poulsen, et hus.

Han er født 1907 på en bondegård i Egtved, siden 1931 gift med Agnes Sophie Jensen (1904), også fra fastlandet. Deres eneste barn, sønnen Helge, fødes i 1943. Efter en periode som landmand ved Vejen får Johannes Poulsen en stilling ved vejvæsenet og arbejder ved Rømø-dæmningen. Siden 1953 bor parret her til leje. På ejendommen bygges et lille lysthus. Konen dør i 1987, manden i 1988. Helge får huset tilskødet.

siden 1989

Helge Poulsen, et hus.

Han er udlært tømrer og bor i Sønderborg, gift med Bente Feddersen. Parret har 2 sønner, Henrik og Marcus. Huset benyttes til ferieophold og udlejning.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
60	25 Ko	Råbjergvej 99	Haderslev	49	Cb	Cb

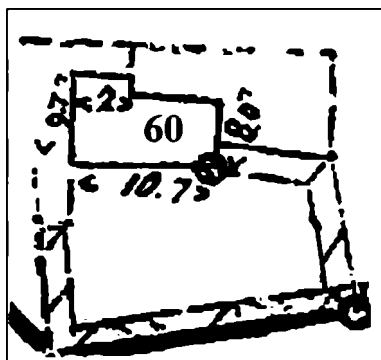
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Stedets ældste bygning findes ikke mere. Omkring 1710 står der 7 fag stuehus, og værdien i 1744, 41 rd., svarer til denne størrelse. Efter midten af 1700-tallet bygges et nyt hus, 8 meter bredt, med tidens typiske bjælker, 1.86 meter over gulvet. I 1779 indbringer auktionen for selve huset en god pris, 503 rd. I brandforsikringen for 1780 er værdien sat på 96 rd. for stuehuset og 28 rd. for laden. Det må være 8 hhv. 4 fag. Indtil begyndelsen af 1800-tallet synes huset være velholdt i den størrelse. Formodentlig i udlejningsperioden indtil midten af 1800-tallet slides bygningen så meget, at den i 1875 er reduceret til 6 fag med en lille tilbygning mod nord (se kort billede 54). En gennemgribende fornyelse af murværk og vinduer m.v. foretages i 1876, samtidig med en forlængelse af stuehuset med 2 smalle fag mod vest og bygning af et nyt skur mod nord.

Billede 54:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommen lb.nr. 60.

Ejendomshistorie:

omkr. 1590

Severin Pedersen, en forbedelse.

Han er nævnt ved forbedelsen nr. 10 i Haderslev amts jordebog af 1596/97. I den næste bog er allerede en efterfølger indført.

omkr. 1600

Hans Steffensen, en forbedelse.

Denne mand findes kun i jordebogen for 1602/03.

~1604 – ~1640

Hans Poulsen, en forbedelse.

Manden står i alle jordebøger fra 1604/05 indtil 1627/28. Formentlig er han ligesom Knud Poulsen (lb.nr. 52) en søn af Poul Hansen i Kongsmark (lb.nr. 81). Hans' navn er overstreget i jordebogen for 1627/28 og erstattet med »Maren Hanses«. Hun står som efterfølger af Hans Poulsen i alle jordebøger indtil 1716.

~1640 --1670

Hans Pedersen, en forbedelse.

Navnet kendes kun fra en ejendomsliste i skødet på Nørlandet til oberst v. Debbem, fra 1662, hvor han står istedet for Hans Poulsen. Om førnævnte »Maren Hanses« nu er den ene eller den anden Hans' kone, vides ikke. Korrekturen i jordebogen af 1627/28 er formentlig først sket i 1660erne. Et mellemed efter Hans Pedersen fremgår af fæsteprotokollen for 1694.

~1670 – 1694

Mette Christensdatter, en forbedelse.

Kvindens navn findes kun i fæsteprotokollen for 1694.

1694-1718

Jesper Andersen, 1/2 forbedelse.

Formodentlig har han en forbindelse til møllen. Forbedelsen er nu delt, og den anden del får Hans J. Krommes (lb.nr. 56) af mølleren, Peder Pedersen, med et bygsted (FP). Jesper får kun en mindre del af jorden. Omkring 1710 (HAV) sås ikke mere end 1/2 sk. rug og 1 sk. byg. Han har andel i en ko, der går i bjergeskifterne. Ejendommen regnes ved nyfæste i 1718 kun som 1/3-del forbedelse, hvilket bedre svarer til jordernes størrelse.

1718-1762

Kirsten Michelsdatter hhv. Anders Hansen, 1/3 forbedelse.

Fæsteprotokollen for 1718 melder Kirsten Michelsdatter for ejendommen. Hun er sandsynligvis en datter fra nabohuset, lb.nr. 59, og gift med Anders Hansen. Han er sømand og har 1744 8 rd. gæld (HAV). Anders Hansen er nogle gange stokkemand på tinget og virker i 1750erne som brandopsynsmand og helligdagsfoged. Der kendes én datter, Mette Marie, der giftes omkring 1748 med Hans Nielsen Thomsen. Anders Hansen overdrager ejendommen til denne svigersøn.

1762-1779

Hans Nielsen Thomsen, 1/3 forbedelse.

Hans oprindelse kendes ikke. Måske er han identisk med en harpuner, der 1757 sejler med kommandør Hans H. Tønnes til Grønland. Fra en formyndersag kendes 6 børn (THH). Karen (ca. 1748) findes senere på en forsvunden gård (se fælleshistorie), Niels (ca. 1751) i huset lb.nr. 56. Ellen (ca. 1753) kan ikke spores senere. Kirsten (ca. 1755) bliver sandsynligvis gift med skipper Peder P. Holm i Havneby (/). Anna Kirstine (ca. 1758) giftes 2 gange, først med sømand Anders C. With (/), og efter dennes død med sømand Anders J. Bækker (lb.nr. 73). Om Marie (ca. 1765) vides ikke noget. Hans N. Thomsen låner mange penge. Han bygger formodentlig et helt nyt hus med lade, som omtales i brandforsikringen for 1780. Men han er død allerede ca. 1775 (THH), og ejendommen går i konkurs. Lånene er løbet op på over 800 rd. Huset auktioneres 1779 med løsøre, og det bringer kun 535 rd. Efter rettens gebyr, privilegerede kreditorer m.v. får pengeudlånerne kun ca. 35 % af deres tilgodehavende.

1779-1784

Niels Hansen Tønnes, 1/3 forbedelse.

Køberen er kommandør fra nabolaget (lb.nr. 53). Måske bor han her med sin første kone, indtil han overtager fødehjemmet i 1783. I dette år fødes en datter Maren Tønnes, og konen dør, vist i barselseng.

1784-1826

Hans Christensen Holm, 1/3 forbedelse.

Han er født ca. 1754, sandsynligvis som søn af styrmand Christen

Nielsen Holm i Kongsmark (/). Konen er en datter af skipper Niels Pedersen With, Margretha, født 1758 (lb.nr. 58). I 1789 betales 1 rd. indkomstskat, dvs. han må være skipper (ES). Parret får ingen børn og opretter et indbyrdes testamente i 1797. 1815 sejler Hans som styrmand, på en 24-læsters-smakke, »2 Brødre«, fra København til Amsterdam. Han dør i 1822, enken 2 år senere. Ejendommen sælges 1825 på auktion for 32 rd., mobilierne bringer 26 rd. Efter omkostningerne er det ikke engang nok til et par privilegerede kreditorer, som præsten, betaling af ligkisten m.v. (THH).

1826-1843

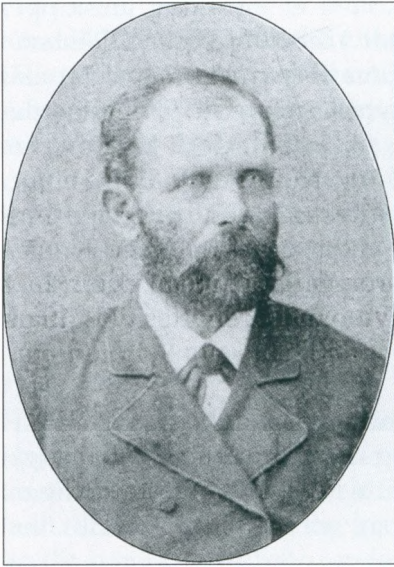
Peder Thomas Jensen, 1/3 forbedelse.

Han er gårdmand i Juvre (lb.nr. 7) og køber huset som udlejningsejendom. I 1835 (FKT) er lejeren Mette Maria Heitmann, tidligere gårdkone (lb.nr. 48). Hun nærer sig af at væve. Hendes søn Anders Diedrich sejler, bliver dog senere gårdmand i Juvre (lb.nr. 10). Og så lever der endnu en kvinde, Anna, Gregers Jensen With's enke, der også væver og i 1843 dør på fattighuset. 1840 (FKT) er mor og søn Heitmann flyttet til en gammel gårdbygning i nærheden (se fælleshistorie). Nu findes jordemoder Kirsten Møller i det her hus, med svigerdatter Mette Kirstine, der væver, og med barnebarnet (før se lb.nr. 51). 1843 sælges huset. Den gamle jordemoder dør 1857 i Kongsmark.

1843-1872

Niels Jensen Jørgensen, 1/3 forbedelse.

Han er født 1806 i Juvre, som søn af gårdmand Niels Jørgen Jørgensen (lb.nr. 3). Siden 1829 er han gift med en pige fra Oksby, Mette Cathrine Ludvigsdatter, født ca. 1803. Parret bor først i Juvre. Der fødes 6 børn, der alle får efternavnet Jensen. Den ældste søn, Ludvig Niels Jensen (1830) bliver kaptajn og gårdmand på naboejendommen lb.nr. 55. 3 døtre, Mette Kirstine (1832), Karen (1836) og Anna (1839) findes senere som tjenestepiger. Sønnerne Niels Jørgen (1834) og Jens Cornelius (1842) sejler og bliver begge kaptajner. Efter flytningen til huset her fødes endnu en datter, Kirstine Maria (1846). Niels Jensen Jørgensen er bødker hele sit liv. I 1865 giftes datter Anna med Jacob Brink Jensen fra Mølby (se lb.nr. 161 og 183). 1867 ægter søn Niels Jørgen en datter af skipper Henning J. Schmidt (se lb.nr. 85 og 126). 1871 vies datter Karen til

Billede 55:

Kaptajn Jens C. Jensen og hustru Caroline Maria, født Lambertsen. (PD)

Peter Marius Hansen i Kongsmark (lb.nr. 66). Hustruen Mette Cathrine dør 1872. Da overdrager enkemanden huset til søn Jens Cornelius mod aftægt.

1872-1924

Jens Cornelius Jensen, et hus.

Han er siden 1870 gift med Caroline Maria Lambertsen, født 1846 i nabolaget (billede 55), som datter af kaptajn Jens C. Lambertsen (lb.nr. 62). 1871 fødes en søn, Julius Christian, 1878 en datter, Jenny Cathrine. Aftægtsmanden Niels J. Jørgensen dør i 1877. I 1876 fornyes huset (se ovenfor), og i 1880 køber Jens C. Jensen nogen jord af Andreas M. Greisen (lb.nr. 52), hvorefter ejendommen har knap 10 ha. I 1895 tilføjes endnu 4 ha. 1803 dør husmor Caroline Marie. Søn Julius giftes 1904 i København. Senere flytter han til Esbjerg. Datter Jenny Cathrine («Trinne») ægter 1905 en søn af morbror Anders Chr. Lambertsen, Jakob Johan, der er købmand i Reykjavik. 1922 dør husfar Jens C. Jensen, få måneder senere Jenny Cathrines mand i Island. Hun kommer tilbage til Rømø og overtager fødehjemmet (billede 56).

Billede 56:

Huset lb.nr. 60 i 1920erne. T.h. står Jenny Cathrine Lambertsen, født Jensen. De andre personer kendes ikke. (PD)

1924-1931

Jenny Cathrine Lambertsen, født Jensen, et hus.

Hun efterlader 2 ældre børn i Island og bringer 6 børn med, Edith, Agnes, Diana Alvine, Andreas Christian, Line og Carl. Svigerfar Anders er også kommet med og dør her i 1924. 1931 flytter »Trinne« igen til Island. Huset sælges for 4.500 kr.

1931-1934

Jens Emanuel Sørensen, et hus.

Han er landmand fra fastlandet, gift med en Suse. Her virker han som vognmand, hvortil han holder 2 heste. Efter få år bliver huset solgt igen, nu for 6.000 kr.

1934-1960

Christian Hansen Christensen, et hus.

Han er født 1889 i Hjeriting sogn og kommer som ung landmand til Rømø. Han gifter sig med Anna Andrea Petersen, født 1888 som datter af Albert J. Petersen i Kongsmark (lb.nr. 68). Parret får en datter, Kirstine Henriette (1908) og bor til leje i et nabo hus tilhørende hendes forældre (/). 1923 dør konen. Christian giftes igen, med en pige fra Sild, Magda Merret Johannsen, født 1896.

En datter, Christa Carola, fødes 1924 på moderens fødeø. Parret flytter senere tilbage til Rømø og køber huset her. Christian arbejder ved færgen, hvor han passer fragtgods, og for købmand Marius Carl i Kirkeby. Han dør 1941. Enken forbliver i uskiftet bo på ejendommen. Magda dør i 1960, og datter Christa arver huset.

1960-1998

Christa Carola Adams, født Christensen, et hus.

Hun er siden 1944 gift med Ernst-Heinz Adams, født 1922 i Solingen i Tyskland. I anden verdenskrig er han soldat på Rømø, og her møder han sin kone. Parret flytter senere til Solingen, hvor der fødes 3 børn, Ernst Günther (1945), Claus Michael (1956), og Christel (1959). Huset her bruges til ferieformål. Efter mandens pensionering i 1982 nyder Ernst-Heinz og Christa Adams deres otium her. Begge dør på Rømø, konen i 1993, manden i 1998. Datter Christel arver ejendommen.

siden 1998

Christel Stritzke, født Adams, et hus.

Hun er gift med elektroteknikeren Bernd Stritzke og bor i Ed-
delak i Ditmarsken. Der er 3 drenge, Christian, Michael og Stefan.
Huset udnyttes af familien selv til ferieformål.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
61	567 Ko	Råbjergvej 103	Haderslev	50	Cb	Cc

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

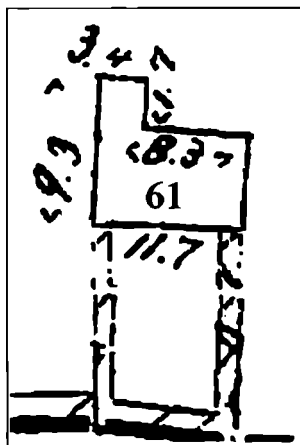
Fæsteprotokollen nævner 1745 et nyt hus. Stuehuset vurderes 1780 (BF) meget højt med 102 rd., men i 1792 nedsættes værdien til 64 rd. Det må være et nedslidt 8-fags hus. Et lille tørveskur, vurderet til 4 rd., findes også. I perioden 1802-1812 bliver værdierne sat op igen til et for bygningens størrelse normalt niveau. I 1800-tallets 3. kvartal bygges et nyt stuehus, 11.70 meter (6 fag) langt og 7.60 meter bredt. I vestenden opføres et lille skur mod nord, formodentlig et skomagerværksted (kort billede 57). I 1967 ser huset endnu sådan ud. Tilbygning af en moderne svømmehal i vest har ændret husets udseende.

Ejendoms historie:

1745-1764

Michel Andersen List, $\frac{1}{4}$ forbedelse.

Han er formentlig en søn af Anders Jensen, kommandør og gårdmand på »æ Listes« gård i Juvre (lb.nr. 8). 1745 får han fæste på »et nyt hus«. Michel A. List sejler på Grønlandsfart fra Hamborg, og han bliver harpuner ved kommandør Mathias S. Schouw (lb.nr. 43). Han er gift med Maren, ca. 1735 født som datter af spækskærer Jens Engelbretsen (lb.nr. 70). Der fødes 2 døtre, Mette (ca. 1760) og Anna Kirstine (ca. 1763), den sidste senere gift med kommandør Hans Eriksen (lb.nr. 72). I 1761 slutter Michel A. List en kontrakt med svigerfaderen, hvorefter han skal overtage dennes ejendom i Kongsmark. Inden gennemførelsen forliser Jens Engelbretsen i 1762 på vejen hjem fra et Grønlandstogt. 1764 er familien flyttet til Kongsmark, og Michel sælger huset her. I 1765 er han død og oplever ikke mere fødslen af sin søn Anders, der senere bliver berømt, fordi han overlevede Grønlandsfartens katastrofeår 1777 (videre se lb.nr. 70).

Billede 57:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 61.

1764-1825

Engelbret Nielsen Sieverts, 1/4 forbedelse.

Han er født ca. 1732 i Kongsmark, som søn af sømand Niels Nielsen Sieverts (lb.nr. 89). Engelbret sejler vist også på Grønland. Han er gift med en datter af gårdmand Peder P. Westerby (lb.nr. 54), Merred, født ca. 1741. Der kendes 2 sønner. Michel, født ca. 1764, forsvinder som ugift sømand omkring 1800 (FKT). Peder (ca. 1779), bliver ligeledes sømand og bor længe ugift hos forældrene. Økonomien er åbenbart ikke den bedste. Huset, som i 1780 endnu er højt vurderet, bliver i 1792 nedsat med 40%. I 1786/87 lånes forholdsvis mange penge, 400 mk. I 1789 betaler Engelbret 24 sk. indkomstskat som matros (ES). I 1800 bliver han »lejet« som lærer i Kongsmark, men det varer kun et år.⁸ I 1801 (FKT) betegnes manden som fattig. Men derefter hjælper måske søn Peder's indkomst. I 1811 er lånet tilbagebetalt, og husets værdi er sat op igen. I 1816 dør den gamle far Engelbret. I januar 1820 gifter søn Peder sig med en datter af bådsmand Christen With fra nabolaget (lb.nr. 56). Samme år dør mor Merred. Boet går fallit. I 1825 sælges ejendommen for 30 rd., og Peder flytter til konens fødehjem.

1825-1828

Kirstine, Thade Harckes enke, 1/4 forbedelse.

Hun bor i Toftum på gården lb.nr. 18 og køber ejendommen til delvis dækning af et lån, hun havde givet til Engelbret N. Sieverts (THH). Derefter lejer hun huset ud, formentlig til den senere køber.

1828-1839

Jens Nielsen Estrup, 1/4 forbedelse.

Han stammer fra fastlandet, er sømand og gift med Inger Jensdatter. En søn, Jens Hansen (1723), bringer de med til øen. 1829 fødes den næste søn, Peter Niels, og 1833 en tredje søn, Jens Niels. I 1838 dør faderen ombord på et skib fra Altona til Vestindien (KB). Huset må sælges. I 1840 finder man enken som tjenestepige i Kongsmark og de to yngre sønner fordelt ved andre familier, underholdt af fattigvæsenet. Senere forsvinder hele familien fra Rømø.

1839-1844

Søren Hansen Holm, 1/4 forbedelse.

Han er 1804 født i Norge som søn af Hans Sørensen Holm, der stammer fra Kongsmark (lb.nr. 83). Søren bliver konfirmeret på Rømø. Han sejler som skibskok og gifter sig i 1836 med Margarethe, født 1816 som datter af skomager Peder H. Pedersen i Kongsmark (lb.nr. 89). Parrets første barn, en datter Bine, fødes 1837 i Kongsmark. Efter køb af huset her kommer 3 døtre mere, Hanna Elisabeth (1839), Jette (1841) og Hanna Maria (1842). I 1844 kan Søren H. Holm overtage konens fødehjem i Kongsmark og sælger Tvismark-ejendommen (videre se lb.nr. 89).

1844-1854

Peder Hansen Bleeg, 1/4 forbedelse.

Han er født 1816 i Tvismark som søn af gårdmand Hans Engelbretsen Bleeg (lb.nr. 54). Peder bliver sømand og gifter sig i 1844 med Sara Kirstine, født 1822 som et af de mange børn af skipper Peder Hansen Pedersen i Wraa (lb.nr. 142). Hun er en søster til storbonden Chresten J. Pedersen på gården lb. nr. 53. Som første barn fødes en datter, Maren Tønnes (1844). I 1850 følger endnu en pige, Sophie Kirstine, og hun får ikke tilnavnet Bleeg, men Pedersen. Hendes far er en mand fra Schwabsted, Claus Eggers. Barnet bliver dog antaget af husfar Peder, der dør 1853 i København. Samme år gifter enken sig igen. Hendes nye mand lover gældovertagelse og børnenes forsørgelse. Han får huset tilskødet.

1854-1904

Hans Henrik Wittmack, 1/4 forbedelse.

Manden er skomager, født 1828 i Kellinghusen sogn (Holsten). En datter Petrea Kirstine fødes i 1859, en søn, Carl Marius, i 1860, og igen en datter, Mette Kirstine, i 1865. Hans Henrik, nu selv skomagermester, har råd til at bygge nyt og købe nogle parceller til ejendommen, som i 1883 omfatter 6 ha. I 1873 giftes husmor Sara's datter, Maren Tønnes, med en fætter, Peter H. Petersen (lb.nr. 53). Sønnen af ægteskabet med Hans H. Wittmack, Carl Marius, dør 1877 som skibsdreng i Manzanillo havn. Datter Petrea ægter en skomager i Lovrup, Carl Emil Overbeck, datter Mette Kirstine en svensker, Erik Hoglund. Dette par findes senere i Los Angeles. Efter næsten 50 år i huset dør husfar Hans Henrik Wittmack.

Billede 58:
Bryllupsbillede af Andreas Hansen og
Jensine Kirstine Lambertsen, 1905.
(PD)

Huset sælges med døtrene's samtykke for 1.300 mk. Den gamle mor dør i 1905 hos sin datter i Bolilmark (lb.nr. 30).

1904-1958

Andreas Hansen, et hus.

Han er født 1877 i Tagholm som søn af kaptajn og gårdmand Andreas Hansen og Kirstine Maria Bleeg (lb.nr. 96). Andreas lærer tømrerhåndværk og virker hele sit liv som bygmester på øen. Efter købet ægter han i 1905 Jensine Kirstine (billede 58), 1879 i Island født som datter af Andreas Chr. Lambertsen, der stammer fra ejendommen lb.nr. 62. 1906 fødes en datter, Anne Kirstine Cathrine, 1913 en søn, Aage. 1910 bygges et snedkerværksted og røgehus, 33 meter mod nord.⁴ I første verdenskrig bliver Andreas Hansen såret. 1922 køber han ca. 20 ha jord fra Caroline M. Tagholm (lb.nr. 54). I 1926 dør hustru Jensine Kirstine. Husholdningen klares af en husbestyrer, Kamille Hinrichsen. 1954 er Andreas Hansen død, og sønnen får ejendommen. Datter Anne er gårdkone i Juvre (lb.nr. 10).

1958-1984

Aage Hansen, et hus.

Han er sadelmager i Skærbæk og gift med Anne Marie Block, født 1914 i Vinum Der er én søn, Finn Block Hansen. Husets benyttes

som feriebolig, indtil Aage går på pension. Da bliver de gamle fastboende her. Aages søster Anne Kirstine overtager »æ røgehus«, som er udbygget til beboelse. Husmor Anne Marie dør i 1979, Aage i 1988. Sønnen overtager ejendommen.

1984-1995

Finn Block Hansen, et hus.

Han sejler og bliver færgekaptajn, først på Rømø, derefter ved Vognmandsruten over Storebælt. I en kort periode bor Finn på ejendommen, men ellers benyttes huset som sommerbolig. Efter ophør af Storebæltsejladser køber Finn Block Hansen et eget skib og sælger ejendommen her. Han bor i Hanstholm.

siden 1995

Heinrich Schumann Jepsen, et hus.

Han stammer fra Egernsund og bor som forretningsmand i Hongkong. Huset lejes ud til sommergæster.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
62	43 Ko	Hattesvej 50	Haderslev	51	Cb	Cb

1967 (AS)

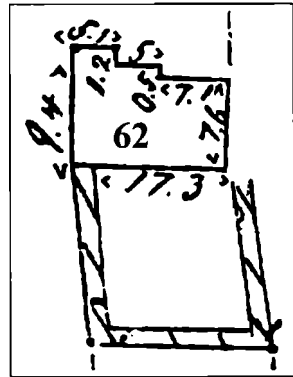

2002

Bygningshistorie:

Husets ældste del er bygget ca. 1743 (FP), men endnu ikke vurderet i 1744. Det er forholdsvis bredt med 7.60 meter og har formentlig allerede 7 fag i en bindingsværkskonstruktion, som der ses spor af den dag i dag. I østgavlen findes en ligdør fra en stue

med profileret bjælke. Stuehuset vurderes i 1780 (BF) til 70 rd. Og der er en nordlade med 12 rd., vist 2 fag. Spor af den ses i nordvæggen ved bygningens midterste fag. Indtil 1792 sker en vis forbedring af stuehuset (BF), men derefter slides det hele efterhånden. I 1812 er ladden væk. Nye ejere i 1800-tallet sørger for en forbedring og forstørrelse til vore dages 10 fag, som også 1875-kortet viser (billede 59). I 1862 laves en flot midterindgang på sydsiden (billede 60). I vestenden står 1875 en lille tilbygning mod nord, som er forsvunden. I 1909 opføres en ny skorsten.⁴ I dag er husets indre under en gennemgribende fornyelse.

Billede 59:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 62.

Ejendomshistorie:

1743-1791

Hans Erich Andersen, 1/4 forbedelse.

Han er en søn af Anders Johannsen og Hanna, Hans Eriksens dat-

Billede 60:

Indgangsparti af huset lb.nr. 62 ca. 1960. (PD)

ter (lb.nr. 51). Han har i 2 år ejet fødehjemmet, inden han bygger nyt her på stedet (FP). Hans er gift med en datter af Peder Hansen With (lb.nr. 58), Anna Dorthæa. Hendes far stiller en grund til rådighed, 135 gange 60 alen stor (THH, FP). Fra ægteskabet kendes kun en datter, Kirsten. Hans E. Andersen sejler som skibstømrer. 1757-69 er han på »Jonge Pieter«, 1771 på »Maria Susanna« fra Hamborg. Det er mandens sidste kendte Grønlandstogt. Han dør vist kort efter. I brandforsikringen følger 1785 en svigersøn, Anders Hansen Skov, der aldrig får fæste. I 1789 (ES) er han død, i 1791 også konen og svigermor. Ejendommen går i konkurs og sælges på auktion. Arvingerne, døtrene Maren og Dorothea, får intet.

1791-1795

Anders Jepsen Møller, 1/4 forbedelse.

Køberen er en søn af Jep Andersen Møller og Karen Christensdatter (lb.nr. 55). Huset ligger jo lige i nabolaget. I 1794 får han møllen og nogle jorder overdraget. Men samme år dør Anders. Bror Christen arver huset og møllen ved et arveforlig. Han foretager en bytteforretning med Hans Nielsen Falk i lb.nr. 57.

1795-1819

Hans Nielsen Falk, 1/4 forbedelse.

Han lever her med konen og har råd til at holde huset nogenlunde vedlige. Derudover støttes mor Cathrine i nabolaget (/) med små lån. Omkring 1810 er Hans N. Falk død. I 1812 afholdes konkursbo over den afdøde mor Cathrine's ejendom. Hans N. Falks enke Kirsten får kun 50 % af førnævnte lån tilbage. I 1819 sælger Kirsten ejendommen mod aftægt, men hun dør kun få måneder senere.

1819-1846

Cornelius Jepsen Schmidt, 1/4 forbedelse.

Han er født 1795 som søn af kommandør Jep Nielsen Schmidt i Kongsmark (lb.nr. 86). 1819 gifter han sig med en sømandsenke, Maria, født 1792 som datter af skipper Niels Th. J. Præst (se lb.nr. 94). Hun var siden 1813 gift med Mathias Pedersen Tagholm, skippersøn fra Kongsmark (lb.nr. 88), og boede med manden i faderens Tvismark-hus (billede 61). Mathias døde 1817 i Vestindien på et kongeligt orlogsskib. Maria bringer en datter med, Elene

Billede 61:

Skipper Niels Th. J. Præsts chatol fra 1813, gennem 6 generationer i familieejede på Rømo, deraf 3 i huset lb.nr. 62. (privateje)

Kirstine, født 1813. Med hende havde hun delt det nedarvede efter sin afdøde mand, 1.453 rbd. (THH). I ægteskabet med Cornelius J. Schmidt fødes 4 børn, Mathias (1819-25), Anna Maria (1821), Martin Cornelius (1823), og Kirsten (1827). Maria's datter Elene giftes med Jens Michelsen fra Janderup (lb.nr. 75 b). Datter

Billede 62:
Kaptajn Jens C. Lambertsens 4
døtre. F.v. Elene Mathilde, Diane
Alvine, Anna Magdalene og
Caroline Maria. (PD)

Anna Maria vies 1839 med Christen Chr. Møller (lb.nr. 57). Cornelius J. Schmidt er styrmand, bl.a. 1833 på briggen »Titus« til Spidsbergen (WS). 1840 tager han sønnen Martin med som skibsdreng på galeasen »Wilhelmine«, hvor han selv er styrmand. Skibet, ført af kaptajn Tranberg, forliser nord for Island. Alle drukner, deraf 8 sømænd fra Rømø. Nu er Maria Præst sømandsenke igen. Efter datter Kirsten's giftermål i 1845 overlader hun ejendommen til det unge par og får aftægt.

1846-1897

Jens Cornelius Lambertsen, 1/4 forbedelse.

Kirsten's mand er en søn af skipper Cornelius Jensen Lambertsen og født 1820 i Nørhede (lb.nr. 111). Han bliver selv snart skipper og fører i mange år (1850-59) det samme skib, hukkerten »Tykkebay« af København (se billede 60 i bd. 1), rømøsernes traditionelle uddannelsesskib. I ægteskabet fødes 10 børn. Pigerne (billede 62) er Caroline Maria (1846), Elene Mathilde (1855), Anna Magdalene (1858), Nathalie Marine (1861-67) og Diane Alvine (1863). Drengene er Cornelius (1848), Anders Christian (1850), Martin (1853), Julius Christian (1859-65) og Carl (1865). Far Jens' fortjeneste er god. I 1848 køber han svigermors fødehjem i nabolaget (/). Huset brækkes ned og jorderne lægges sammen. 1860 køber han nogle jordparceller af Gregers H. Falk's gård (lb.nr. 54).

Huset forbedres og forstørres i 1862, og over den nye indgang står initialerne »JCL KL«. I 1863 dør aftægtskonen, Maria Schmidt, født Præst. 1870 giftes datter Caroline med Jens C. Jensen (lb.nr. 60). 1876 forliser sønnen Cornelius, der er styrmand på barkskibet »Emma Arvigne«. Sønnen Anders gifter sig på Island, men vender senere tilbage til øen (lb.nr. 60). 1881 giftes døtrene Elene Mathilde og Anna (se lb.nr. 59 hhv. 52). Datter Diane bor fortsat ugift i huset. 1889 dør husfar Jens C. Lambertsen og efterlader et velholdt hus med 18 ha jorder. 1890 ægter søn Martin en datter af mølleren, Amalie Mathilde (se lb.nr. 57). 1894 overdrager enken Kirsten ejendommen til ham. Hun får ikke aftægt i huset og må »efter 66 år i fødehjemmet« flytte til datter Anna (lb.nr. 52), senere til datter Elene (lb.nr. 59), hvor hun dør i 1902.

1894-1896

Martin Lambertsen, et husmandssted.

Parret, hvis eneste barn, Christiane Maria, er født i 1891, sælger ejendommen for 4.100 mk. og flytter til et større hus i Kongsmark (lb.nr. 67).

1897-1909

Jens Simon Jensen, et husmandssted.

Han er tjenestekarl fra Blåvand, født 1870, og bliver gift med en gårdmandsdatter fra Toftum, Maren Bundesen, født 1868. Parret forbliver barnløst. I 1908 kan Maren overtage forældrenes gård (lb.nr. 17), hvor de nu flytter hen. Ejendommen sælges til en gårdmand fra Tvismark, der samtidigt overlader gården til en datter og svigersøn (lb.nr. 47). Han betaler 4.800 mk.

1909-1936

Niels Lausten Schmidt, et husmandssted.

Om denne enkemand se også lb.nr. 47. Aftalen med datter og svigersøn på gården er, at han beholder 3 ha jorder i Juvre ejerlav, 1 ko og en kalv, 5 får og en del møbler. Derudover får han spand-tjeneste for driften her. Hans to andre børn følger med til husmandsstedet. En ugift søster, Bodil Maria, får en lejlighed i husets østende, med egen indgang. I 1921 bliver hendes boligrettighed tinglyst. 1936 overlader Niels ejendommen til svigersønnen Anders P. Popp for 3.900 kr., aftægt for ham og husly for den ugifte datter Hanne Marine såvel som den gamle Bodil, der dør i 1939.

1936-1953

Anders Poulsen Popp, et husmandssted.

Han har solgt gården (lb.nr. 47) i 1933 og er enkemand siden 1935. Nu ægter han sin første kones søster Hanne Marine. Der drives lidt landbrug. Efter sin anden kones død i 1951 sælger han ejendommen og flytter til huset lb.nr. 60. Han dør i 1956.

1953-1998

Hans Carl Martinsen, et husmandssted.

Han er født 1918 i Juvre som søn af Sibrandt Martinsen (lb.nr. 9 og 12). 1943 bliver han gift med Thora Andrea Mensel fra gården lb.nr. 47, født 1920 i Ballum. Parret har 2 døtre, Bodil (1944) og Anna (1947). Husmor Thora passer det lille landbrug, mens far Hans arbejder ved dæmningen. Han dør i 1995, og enken sælger ejendommen få år efter.

siden 1998

Mona Eggert, født Müller, et hus.

Hun er født i Rødekro og gift med snedkeren Wolfgang Eggert i Agerskov. Han stammer fra Grossenwiehe i Sydslesvig. Parret har 3 børn, Tanja, Bianca og Jørn Wolfgang. Huset restaureres og skal bruges til ferieformål.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
63	42 Ko	Davidstræde 10	Haderslev	52	Cb	Cb

1967 (AS)

2002

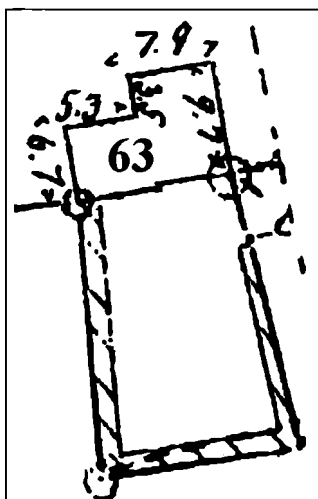
Billede 63:

Alkovevæg fra omkring 1800, som stammer fra huset lb.nr. 63. Malerierne er af nyere dato.

Bygningshistorie:

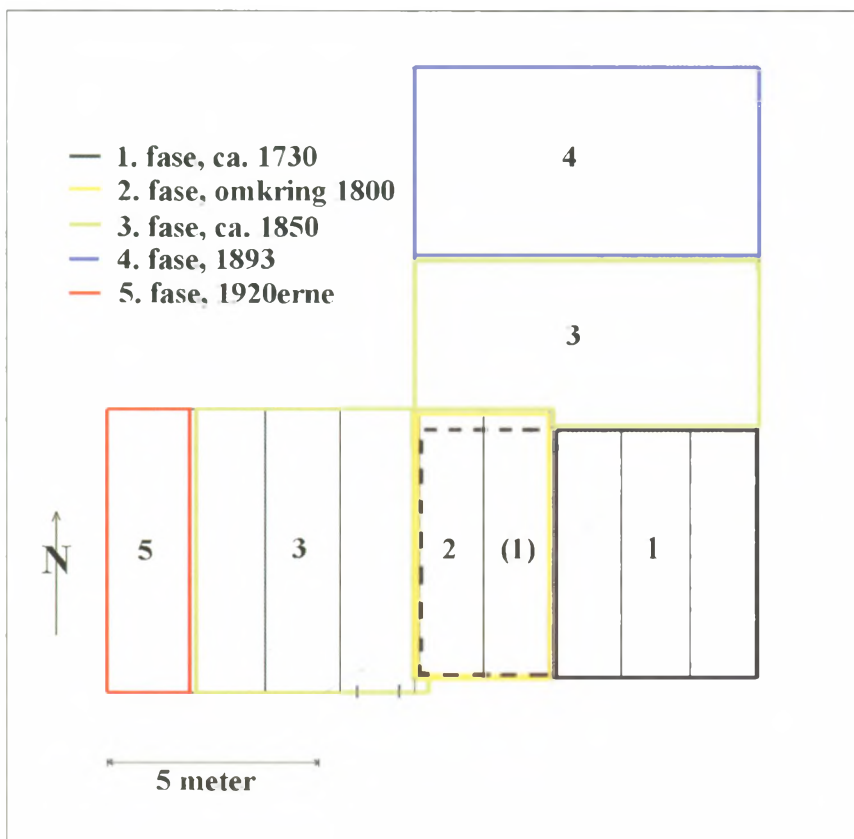
Af spor i den nuværende bygning og dokumenterne (THH, FP) fremgår, at husets ældste del stammer fra ca. 1730. 1744 (HAV) har huset 30 rd. værdi, formentlig vore dages østlige fag, kun 5.90 meter bredt, som gavlen. En meget lav vurdering i 1780 (BF), 20 rd., tyder på dårlig vedligeholdelse. Derefter går det fremad, og værdien i 1812 er med 110 rd. på et normalt niveau for 5 fag. 2 fag mod vest er da lidt bredere i nord. En rokokko-dør og en fin alkovevæg (billede 63) vidner om en indre forbedring. Et andet hus på ejendommen, bygget omkring 1770 og betegnet som »indestehus«, nedbrydes før 1835. Inden 1875, formodentlig i smed og vognmand Jensens tid, udvides den her beskrevne bygning med endnu 3 fag mod vest, som er 6.70 meter bredt. Derudover bygges en 7.90 meter bred nordlænge i husets østlige ende (kort billede 64). 1893 forstørres denne nordlænge samtidig med en ommuring af østgavlen, som får murankre med ejerparrets initia-

ler, »NC CC«. I 1920erne udvides stuehuset igen med et fag mod vest (grundplan billede 65). Sådan findes bygningen i dag, pænt vedligeholdt.

Billede 64:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 63.

Billede 65:
Grundplan af huset lb.nr. 63, som tydeliggør byggefaserne.

Ejendomshistorie:

1734-1776

Jens Madsen, 1/2 forbedelse.

Han er en bror til Hans Madsen (lb.nr. 66). 1726 er han stokkemand på tinget, og i 1736 virker han som vurderingsmand (THH). I 1728 køber han et stykke jord som bygsted. Det ligger »nord for Peder Andersens vestertoft« i vest Kongsmark og »vest for Mette, sal. Hans Sørensens Frueagger- og fenne«. I 1734 får Jens Madsen fæste på 1/2 forbedelse. 1744 (HAV) er han nævnt som »arm« matros med 40 rd. gæld. Konen kendes ikke, men en datter, Bodil, født ca. 1745. Og formodentlig er det en søn, bådsmand Jens Jensen med tilnavnet With, der i 1770 får et »indestehus« bygget på ejendommen. I 1776 er Jens Madsen død, og »enken og søskende« overlader 1/2 forbedelse til datter Bodil og hendes mand.

1776-1805

Jesper Sørensen Møller, 1/2 forbedelse.

Han er sandsynligvis en søn af Søren Olufsen Møller (lb.nr. 56). Ligesom sin far og 2 brødre sejler han som skibstømrer. Fra ægteskabet med Bodil Jensdatter kendes 2 døtre, Botella (ca. 1775) og Ellen (ca. 1784). Åbenbart er der råd til forbedring af det i 1780 meget nedslidte hus (BF 1785). I 1789 lever Jesper ikke mere, og derfor er der hverken indkomst eller formue at angive. Datter Botella giftes ca. 1802 med skipper Jesper Pedersen Holm i Kongsmark (lb.nr. 76). Og ikke langt senere ægter søster Ellen en sømand fra nabohuset (lb.nr. 64), ca. 1776 født som søn af styrmand Peder Gregersen. Parret får i 1805 huset overladt mod aftægt for mor Bodil, der dør i 1819.

1805-1833

Christen Peder Gregersen With, 1/2 forbedelse.

Ellen og Christen får 3 børn. En datter Mette Christine (1808), en søn Jesper Hansen (1812) og en pige Mette Maria (1815). 1827 dør mor Ellen, og i 1833 far Christen. Døtrene går ud at tjene, sønnen sejler og bor på kost i Juvre. Han gifter sig senere og bor i huset lb.nr. 49, hvor han i en periode også optager søster Mette Christine med hendes lille familie. Hun findes til sidst på Sønderlandets fattighus. Ejendommen her sælges til ejeren af »indestehuset«.

1833-1842

Peder Andersen Thygesen, 1/2 forbedelse.

Han har i 1825 købt nabohuset, som nu brækkes ned. Peder A. Thygesen er født 1802 som søn af sømand Thyge Michel Andersen i nabolaget (lb.nr. 65). Han er siden 1824 gift med en pige fra fastlandet, Maren Terkelsdatter. 4 drenge fødes, Andreas Tønnes (1823), Antoni (1830), Anders Jensen (1832) og Martin (1838). Husfar Peder sejler og bliver tømrer og bødker, senere harpuner på skibe til Ishavet. I 1835 er han meldt som »koffardifarer« (FKT). 1842 får efterfølgeren fæste på »to separate steder«. Om Peder A. Thygesens familie høres intet mere.

1842-1850

Peder Hansen Tagholm, 1/2 forbedelse.

Han er ca. 1792 født som søn af kommandør Hans Pedersen Tagholm og Kirsten Pedersdatter Holm (lb.nr. 77). 1818 bliver han gift med Susanne Cathrine Adams, hvis oprindelse er ukendt. Peder H. Tagholm sejler som matros. 1820 fødes en søn, Hans Peder. Da bor familien i Kongsmark (se lb.nr. 84). I 1831 dør konen. 1835 og 1840 er enkemanden hyrde i Kongsmark. Og det er han fortsat, da han overtager ejendommen her. Peder sælger ejendommen igen og bliver hyrde i Juvre (1855), hvor han bor til leje. 1860 er han hyrde i Tvismark og bor hos husets køber her. 1866 dør Peder H. Tagholm som fattiglem.

1850-1874

Jens Christian Jensen, 1/2 forbedelse.

I fæsteprotokollen bemærkes, at der kun står et »indestehus« på ejendommen, som stadigvæk består af to dele. Men pga. bygningens konstruktion må antages, at bygningen er det oprindelige forbedelseshus. Jens Chr. Jensen er ca. 1805 født i Emmerlev og arbejder som smed og vognmand. Han er gift med Hanna Maria Sørensen, født ca. 1808 i Guldager sogn. Der er to døtre, Christiane (1842) og Hanna Maria (1844). 1869 findes far Jens druknet ved stranden. Enken overdrager 1874 ejendommen til datter Christiane mod aftægt.

1874-1883

Christiane Jensen, et husmandssted.

Hun gifter sig i 1876 med skomager Niels Christian Clausen, født

1842 i Kongsmark som søn af sømand Georg Clausen Bækker og Hanne Margrethe Wandahl (/). 1877 fødes en datter, Georgine Margrethe. I 1883 bliver ejendommen overdraget til ægtemanden Niels. Da er der 13 ha jorder og et hus med stald og lade.

1883-1922

Niels Christian Clausen, et husmandssted.

I 1892 dør aftægtskonen Hanna Maria. Året efter begynder en større ombygning og udvidelse af huset (GA). Datter Georgine giftes med en snedker, Eduard Bendig. 1910 dør Niels' kone, 1922 han selv. Datteren, der har plejet ham til sidst, er enearving. Hun beholder plantagen mod vest og nord. Resten sælger hun straks for 6.000 kr.

1922-1992

Boy Peter Lorentzen, et husmandssted.

Han er født 1888 i Morsum på Sild som søn af fyrtårnsvogter Daniel Peter Lorentzen og konen Ida Bothilde Marie, født Hagensen. Hun stammer fra Mølby, og flytter som enke tilbage til Rømø, hvor hun gifter sig igen. Boy P. Lorentzen (billede 66) lærer bagerhåndværket ved stedfar Ludvig Marius Schmidt (lb.nr. 94) og bliver 1911 som bagermester gift med Eline Marie Jepsen, født 1882 i Ballum. Efter krigen, hvor han delvis taber hørelsen, bliver han postbud på Rømø. Her på stedet (billede 67) drives også lidt landbrug. Der fødes 3 døtre, Metteline (1915), Ida (1918) og Frieda

Billede 66:
Boy P. Lorentzen. (PD)

Billede 67:

Huset lb.nr. 63 ca. 1925. Foran står 4 af Boy Lorentzens børn, f.v. Frieda, Metteline, Laust og Ida. (PD)

(1925), og 2 sønner, Daniel Peter (1913) og Laust (1923). 1925-36 er Boy P. Lorentzen sognerådsformand. Efter mange år som postbud åbner han en vognmandsforretning med egen lastbil. I 1937 dør datter Ida, 1946 husmor Ida. Året efter gifter Boy Lorentzen sig igen, med en pige fra Haderslev, Cathrine Marie Eriksen. 1975 er Boy Peter Lorentzen død, og enken får ejendommen tilskødet. Efter hendes død i 1991 sælger arvingerne ejendommen, tildels som sommerhusgrunde.

1992-1995

Finn og Georg Andresen, et hus.

Disse to mænd fra Skærbæk køber ejendommen til ferieformål, men efter kort tid ændres planerne. Huset kommer til salg igen.

siden 1995

Bernhard Hans Hansen, et hus.

Han ejer en kro i List på Sild, men har rødder i Kliplev. Konen, Rita Braunschweig, stammer fra Hamborg. Der er 3 børn, Jan, Kristina og Arnika. Familien holder ferie i dette pæne hus.

Kongsmark

Navnet udvikler sig fra »Kundzmargk« (1524) over »Konsmarck« (1542), »Kønsmarck« (1602) og »Koensmarck« (1627) til »Konigsmarck« (1649). Én hypotese er, at navnet stammer fra en beboer »Kunze«. ¹³ Men det er også tænkeligt, at området var en »ko'ens mark«.

Områdets landbrug drives i middelalderen som én helgård, måske dér, hvor i dag gården lb.nr. 86 ligger på en varf. Men også en forhøjning lidt længere mod nord kunne være udgangspunkt for Kongsmarks landbrug (se kort billede 69). Endnu i begyndelsen af 1500-tallet synes bønderne på de dengang 3 delgårde at være af én familie, Niels Andersen og 2 sønner, Jeb og Clement. Én generation senere, omkring 1540, sker en omfordeling i 4 kvartgårde, hvoraf de 2 igen deles omkring 1700 (tabel 3 a og b). I begyndelsen af 1700-tallet er der altså tale om 6 gårde, hvoraf de 3 forsvinder indenfor 100 år. Økonomien må allerede have været dårlig i 1500-tallet, idet alle gårde tilsammen kun betalte 3 mk. i landgilde, mens beløbet nordpå lå mellem 8 og 12 mk. pr. helgård.

I Kongsmarks sydøstligste hjørne har Ribe Domkapitel siden »Arrilds tid« en ejendom (lb.nr. 93), formentlig en del af kapitlets »hyelm«-gård, nævnt i »Ribe Oldemoder« (se bind 1). Ejerrækken før 1722 fremgår af tabel 2.

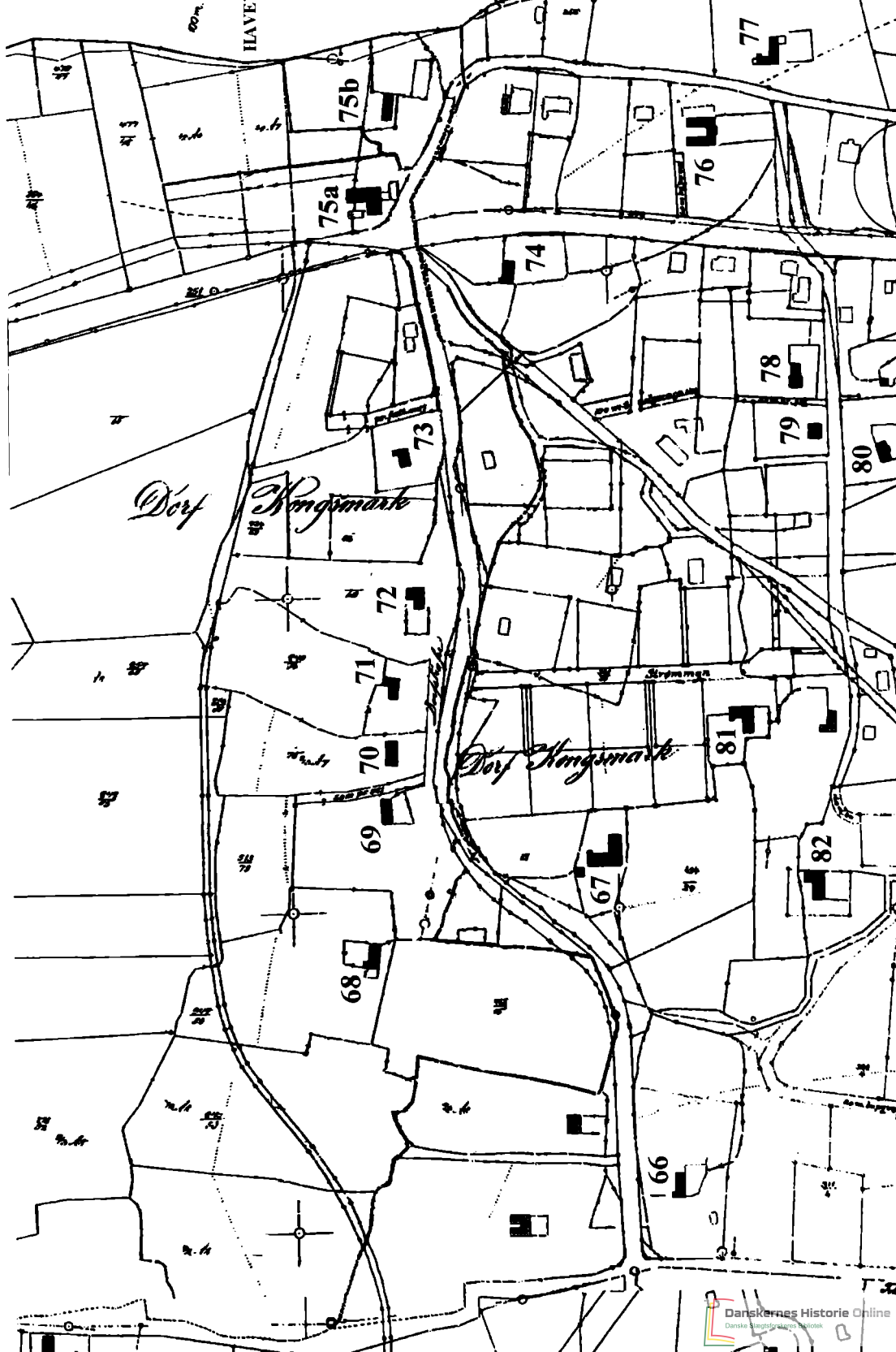
Billede 68:

Nordvest-Kongsmark omkring 1910. Der ses t.v. lb.nr. 81 (Strømmen 18), 67 (Prilen 33) og i baggrunden et forsvundet hus. T.h. lb.nr. 68-72 langs »æ sti« (Prilen). (Voswinkel)

For de fleste gårde gælder, at ejerrækken for tiden før 1700 ligesom for Juvre ejerlav ikke er let at slå fast. I tabellerne forsøges at danne et sandsynligt billede af deres ejerforhold. Men ved en del anførte ejendomsskifter må man tage tabellerne med forbehold.

Ligesom i andre områder udstykkedes allerede i 1500-tallet enkelte småejendomme, »forbedelser«, fra gårdene, formentlig som bopæl for familiemedlemmer. Udviklingen af Kongsmark som Rømøs »Nordhavn« har yderligere medført byggeri. Allerede tidligt findes kaptajner dér, senere også søfolk med ringe indkomster. Bønderne bygger dels såkaldte indestehuse, jordløse udlejningsejendomme, dels sælger de byggegrunde. Landbruget bliver på den måde berøvet en del af de dyrkede jorder, hvorfor en del af gårdene mister deres økonomiske basis og går fallit. Kun 3 huse vidner i dag om deres fortid som landbrug.

Kongsmarks forbedelser er fra sidst i 1600-tallet rimelig vel dokumenteret. Før den tid må man bygge på jordebøgerne, der dog ikke er pålideligt ajourførte. Indestehuse hører i begyndelsen til gårdene og er derfor ikke opført i fæsteprotokollerne. Først senere, når de bliver solgt som ejendom, dukker disse huse op i dokumenterne. Efter udskiftningen i 1802 får alle småejendomme del i klitområder og strandstykker. Derfor udviser de i anden halvdel af 1800-tallet jordtilligender på nogle ha.

HAVE

Dorf

Hongsmarkt

Dorf Hongsmarkt

66

68

69

70

71

72

73

75a

75b

74

67

75

81

82

79

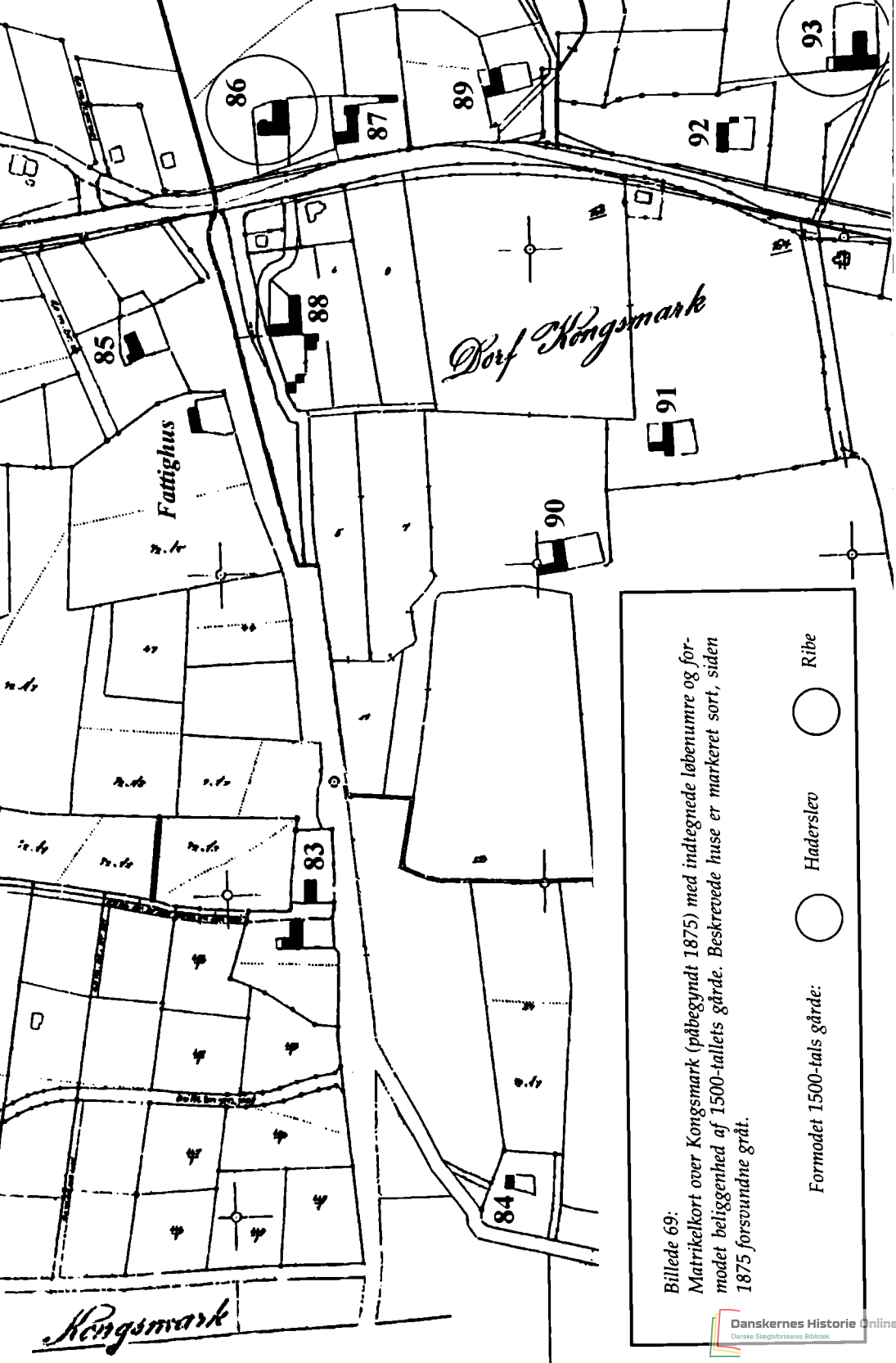
78

76

77

80

Kjærgade

Billede 69:
Matrikelkort over Kongsmark (påbegyndt 1875) med indtegnede løbenumre og for-
modet beliggenhed af 1500-tallets gårde. Beskrevne huse er markeret sort, siden
1875 forsøundne gråt.

Formodet 1500-tals gårde: ○ Haderslev ○ Ribe

%	før omkring 1590		omkring 1590 - omkring 1650				% + fisk	
1) 1/3	Niels Andersen JB 1524, 1542 KR 1516	(Anders Nielsen overskat 28 %) KR (1516) 3)	Søren Andersen KO 1554	Peder Jebsen JB 1596-1613 KO (1554) 1588		Jørgen Pedersen FP 1617 KO (1588)	JB 1627/28 *	2) 25% + 500 sk 20 rk
		Peder Lassen JB 1542 (Jeb Nielsen overskat 24 %)	KO 1554	Gregers Pedersen JB 1596/97 KO (1554)	Tøge Gregersen Hans Gregersen JB 1602-13 KO 1588	Nis Lundt Hans Gregersen JB 1627/28	Peder Jørgensen Maren Hanses (JB 1627/28) *	25% + 500 sk 20 rk
1/3	Jeb Nielsen JB 1524							
		Peder Jebsen JB 1542 (overskat 24 %)	KO 1554	Niels Pedersen JB 1596/97 KO (1554) 1588	Mette Nielse JB 1602-13	Jesper Nielsen Vind 1627/28 KO (1588)	Hans Nielsen (JB 1627/28) *	25% + 500 sk 20 rk
1/3	Clement Nielsen JB 1524							
		Truels Pedersen JB 1542 (overskat 24 %)	KO 1554	Peder Truelsen JB 1596/97	Michel Pedersen Kirsten Pedersdatter JB 1602-13 KO 1588	Jens Michelsen Hans Pedersen ^a JB 1627/28	Jens Michelsen (JB 1627/28) * KO 1648 4)	25% + 500 sk 20 rk

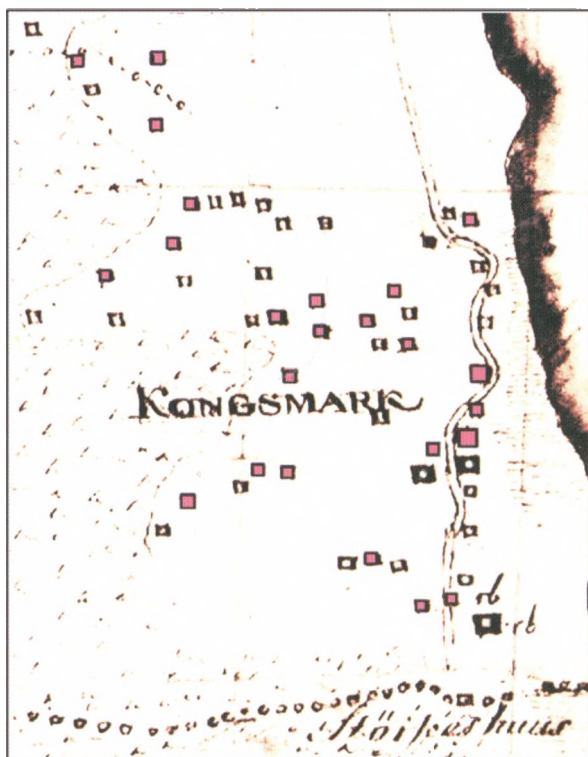
Tabel 3 a:

Haderslevske gårde i Kongsmark mellem 1500 og 1650, i alt svarende til 1 helgård. Ejerrækken kunne findes igennem en kombination af jordebøgernes og koregnskabernes oplysninger såvel som enkelte fæsteprotokoller. I begyndelsen drejede det sig formodentligt kun om et driftssted på én af varferne (kort billede 69). I jordebøgerne igennem 1600-tallet nævnes 4 gårde, hvoraf 2 blev yderligere delt efter midten af 1600-tallet (tabel

%	Div. kilder før 1650	Diverse kilder efter 1650		Vurdering 1708/10 m.v.	Art.nr.	Lb.nr.
1) 25	Jørgen Pedersen FP 1617 JB 1627/28 * KO (1588) 3)	Engelbret Jensen FP 1661-76 KO 1648 4)	Hans Christensen FP 1676-1709	Anders Pedersen Smed 5) FP 1709-34, 1/4 gård KO 1724	---	---
25	Peder Jørgensen FP 1632, (JB 1627/28) * Maren Hanses (JB 1627/28) *	Maren Peders Christen Michelsen 6)	Hans Christensen FP - 1701, KO 1648	Michel Christensen Tagholm FP 1701-32, 1/8 gård KO 1724	11	86
				Peder Hansen ("Ebs") 7) FP - 1724 1/8 gård	34	87
25	Hans Nielsen (JB 1627/28) *	Hans Jensen KO 1648 (Mette Hanskone FP 1676-80)	Knud Jespersen FP 1680-1701	Engelbret Pedersen 8) FP 1701-27, 1/4 gård KO 1724	2	88
25	Jens Michelsen JB 1627/28 * FP - 1690 hhv. -1693 KO 1648		Peder Ped. Tagholm æ. FP 1690-1706	Peder Pedersen Tagholm y. FP 1706-55 1/8 gård	---	---
			Peder Jensen	FP 1693-1727, 1/8 gård KO (1724) 9)	---	---

Noter:

- 1) Andel af afgifter i %, i jordebøgerne inden 1550 og efter midten af 1600-tallet, hvor kun angives pengebeløb, og hvor fisk er regnet om til penge.
- 2) Andel af pengeafgifter i % og naturalieafgifter i rødspætter (sk) og rokker (rk) for første halvdel af 1600-tallet.
- 3) Årstal i parentes angiver ejere, der er senere indført i samme dokument, dvs. efterfølgere af de oprindeligt indførte ejere/skyldnere.
- 4) "KO 1648" betyder, at personen findes i afskriften af en koliste fra 1648, lavet i 1666 med sandsynligvis aktualiserede navne.
- 5) HAR V 1708: "anstatt Hans Christensen oder vorhin Jürgen Petersen".
- 6) THH 1723: Der forelægges salgskontrakt for nogen jord, solgt i 1660 af Maren P(ed)ers og Christen Michelsen.
- 7) HAR V 1708: "anstatt Maren Hanses".
- 8) HAR V 1708: "anstatt Hans Nielsen".
- 9) Efterfølgeren findes i 1724-koregnskabet.

Billede 70:
 Udsnit fra S. Bruuns
 konceptkort af 1796.
 Små kvadrater er »for-
 bedelser«, større er
 gårde. I dag forsvundne
 huse er markeret rødt.
 Nederst ses skellet til
 Sønderlandet med
 »Størkes huus« (Ib.nr.
 94 i bd. 4).

Mange ejendomme er i dag borte. De fleste forsvinder i 1800-tallets første årtier, mange dog først i 1900-tallet med befolkningstallets nedgang. I Kongsmark findes 1596/97 10 forbedelser, fra omkring 1625 én mere (JB). Deraf eksisterer i dag kun de 6. Indtil 1700 opstår 17 nye ejendomme, hvoraf 10 findes endnu. I løbet af 1700-tallet dannes yderligere 19 ejendomme i Kongsmark, hvoraf de 10 findes i dag. Når man regner gamle gårdbygninger med, har Kongsmark i 1796 i alt 52 ejendomme med huse på. I 1908 findes 37 deraf, i dag 29, dels med fornyede, dels med helt nye huse (kort billede 70).

Med udviklingen af havnesteedet opstår også behov for krohold i området. En Nørlandskro nævnes for første gang i 1632, men den er formodentlig ældre. Hvor den lå, vides ikke. Retten til krohold bliver i ældre tid tit ikke direkte givet til en kromand eller krokone. Det er oftest embedsmænd, der sikrer sig rettighederne, betaler for dem og forpagter videre til andre. På Rømø er den første kendte kroholder dog en mand fra Nørlandet.

Det er Peder Madsen, der i 1632 betaler 1 dr. indfæste for »kro-
 en norden kirken«. Han er formentlig samtidig bonde i Juvre og
 derudover skipper. Måske har han forpagtet kroen til en anden,
 eller sønnen driver gården (se lb.nr. 14). Efter ham følger en em-
 bedsmand. Det er ridefogeden for Hviding og Rangstrup herre-
 der, Hans Outzen, der i 1656 betaler 1 dr. fæste for Nørlands-
 kroen. Outzen-familien beholder krorettigheden langt ind i 1700-
 tallet. 1686 får Hans Outzens enke, Dorethe, fæste efter manden,
 og i 1691 følger sønnen Detlef, ligeså ridefoged. Endnu i 1725 an-
 føres i Haderslev amts regnskab, at ridefogeden Outzen generelt
 betaler »die Schankgerechtigkeit« på Rømø. En underforpagter,
 der driver selve kroen på sin ejendom, kendes først fra sidst i
 1600-tallet (lb.nr. 75).

I 1700-tallet får 2 yderligere mænd lov til at holde kro i Kongs-
 mark (se lb.nr. 74 og 92), men omkring 1800 er der kun den gamle
 kro tilbage.

1831 indrettes et fattighus i Kongsmark. Alle Haderslev'ske
 beboere af Nørlandet fæster i fællesskab en gammel ejendom mel-
 lem husene lb.nr. 85 og 88 til dette formål (kort billede 69). I 1835
 bor der 12 personer. Senere indtinges fattiglemmerne efterhånden
 på enkelte ejendomme. I 1860 findes endnu 4 personer på fattig-
 huset, senere i 1800-tallet kun en enkelt mand. I 1900-tallet bræk-
 kes huset ned.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
64	26 Ko	Råbjergvej 55	Haderslev	53	Cb	Cb

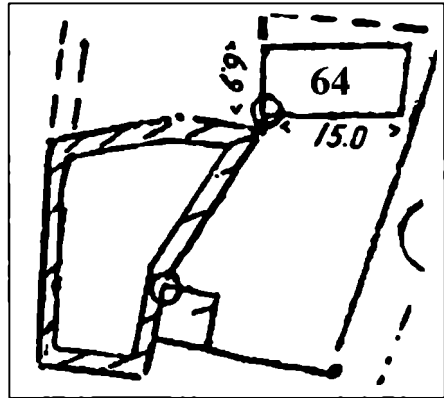

1967 (AS)

2002

Huset er det sidste af 3, som blev bygget på en fælles ejendom. Udgangspunkt for denne ejendom er en forbedelse, hvis rødder går tilbage til 1677. Huset, øst for Råbjergvejen, forsvandt i første halvdel af 1900-tallet. Omkring 1740 bygges det her hus på ejendommen. Det tredje hus opstår 1777 på tilkøbt jord i nabolaget, som sorterer under Tvismark. Begge ligger vest for markvejen.

Billede 71:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommen lb.nr. 64.

Alle 3 huse tilhører senere købmandsfamilien Kræmer (lb.nr. 87). Af et »Feste-Register« af 1835¹⁴ og fæsteprotokollen af 1838 fremgår, at et af husene vest for markvejen er nedbrudt. Såvel efter beliggenheden som efter konstruktionen at dømme er det bevarede hus identisk med den ældste af disse to bygninger.

Bygningshistorie:

Husets vestlige fag er bygningens ældste del fra omkring 1740. Bredden er 6.90 meter, og der ligger endnu 4 bjælker med spor af indtappede skråbånd, dvs. gammelt bindingsværk. Højden under bjælkerne er kun 1.75 meter. I 1744 (HAV) er værdien 63 rd., et forholdsvis nyt 7-fags hus. 1780 (BF) er vurderingen uændret, og det passer stadigvæk for 7 fag. Det samme gælder endnu i 1802, med 77 rd. værdi. I midten af 1800-tallet bygges huset om. Bygningen forlænges mod øst til i alt 15 meter (kort billede 71). Samtidig erstattes bjælkerne i husets 3 gamle østlige fag. Fagbredden dér reduceres ved denne lejlighed til omkring 1.50 meter, og de østligste staldfag bliver kun 1 meter bredt. Samtidig laves en ny indgang og nye døre indenfor. Sådan står huset indtil 1950erne (billede 72). Efter ejerskiftet i 1958 bygges en lille nordlænge som bryggers m.v. Den nyeste ejer foretager en gennemgribende indre renovering, udskifter plastvinduer m.m.

Billede 72:
Luftfoto af huset lb. nr. 64, ca. 1950. (PD)

Ejendoms historie:

ca. 1740-1750

Peder Andersen Møller, et hus.

Han ejer en større forbedelse i nordvesthjørnet af Kongsmark (/) og er kendt som skipper og sognefoged. Han optræder ofte på tinge. 1716 angiver såvel Peder som en datter en større pengeformue, i alt 310 rd. (HAR). Endnu i 1730erne er han nævnt som kreditor i en konkurssag (THH). Som gammel bygger han det her hus for sin datter Maren, født ca. 1717. I 1744 (HAV) er Peder. A. Møller betegnet som »gammel skipper, er arm«, og han har 60 rd. gæld. Datter Maren står da allerede som ejer af » $\frac{1}{4}$ landbol«, enke efter Jens Christensen, og ligeså »arm«, med 30 rd. gæld.

1750-1811

Maren, Jens Christensens enke, $\frac{1}{4}$ forbedelse.

Hun får fæste i 1750, efter at arvingerne har overladt hende ejendommen. Der kendes to døtre, Bodil (ca. 1741) og Anne (ca. 1742). I 1789 betaler husmor Maren 12 sk. formueskat, dvs. forholdene er da ikke helt fattige (ES). Anne giftes senere med en enkemand fra nabolaget (lb.nr. 66), Hans Sørensen, født ca. 1736 som søn af Søren Olufsen Møller (lb.nr. 57). Han er skibstømrer og sejler fra Hamborg til Grønland (WS). Manden har 2 børn fra sit første ægteskab. En søn, Søren, 1783 skibsdreng fra København, lever måske ikke mere. En datter, Anna Maria (ca. 1766), findes 1801

(FKT) ugift her i huset. Da er stedmor Anne død, og snart følger den gamle Maren, og formentlig også Anna Maria Hansdatter. Hans Sørensen Møller sælger ejendommen i 1811 mod aftægt og dør selv i 1819.

1811-1835

Anna Nielsdatter, 1/4 forbedelse.

Hun er født ca. 1768 som datter af kommandør Niels Hansen Falk i Tvismark (/), og er enke efter Gregers Jensen With. Parret boede i Annas fødehjem, som er bortauktioneret. Senere må hun også sælge huset her. Hun flytter til et andet sted, hvor hun i 1835 bor til leje (lb.nr. 60).

1835~1850

Christen Hansen Kræmer, 1/4 forbedelse.

Om denne dygtige skipper, gårdmand og købmand se ved lb.nr. 42 og 87. 1835/1840 synes det her hus være ubeboet. 1843 lejes det ud til Jens Jensen, født ca. 1812 i Henne sogn, og konen, Johanne Marie Laustdatter, født ca. 1818 i Hostrup sogn. Senere køber Jens Jensen ejendommen.

~1850-1899

Jens Jensen, et husmandssted.

Jens tjener som arbejdsmand. Der fødes to døtre, Ellen Maria (1843) og Lauriette (1853). I 1855 bor der en »aftægtskone« med i huset, enken Mette Christensdatter, 69 år gammel. Hun »forsørger af husfader«. Jens Jensen bliver efterhånden vognmand og kusk. I 1878 får datter Ellen en søn, Hans Christian, avlet med sømand Hans Cornelius Hinrichsen. Han er født 1847 i Kongsmark som søn af gårdmand Hans Chr. Hinrichsen (lb.nr. 93). Samme år aflægger han styrmandsexamen og gifter sig med pigen i 1879. Ikke 3 uger senere dør husmor Johanne Marie. Det unge par bor med i huset, og husfar Jens Jensen sælger i 1881 ejendommen til svigersønnen. Men allerede foråret 1882 drukner styrmanden med hele mandskabet på skibet »Oline« på vej fra England til Rio Grande. De forliser kort efter udsejlingen. Kaptajn er styrmandens svoger, Cornelius Holm. Ejendommen falder tilbage til Jens Jensen. Den gamle mand dør i 1891. 1899 udstedes arveattest for Jens' datter Ellen Maria. Den ugifte søster Lauriette får husly.

Billede 73:

Hans Chr. Hinrichsen og hustru
Halvine, født Hagensen. (PD)

1899-1912

Ellen Maria Hinrichsen, født Jensen, et husmandssted.

Hendes søn Hans Christian bliver tømrer og gifter sig i 1899 med Halvine Caroline, født 1870 i et forsvundet nabohus som datter af sømand Hagen Jens Hagensen. De unge (billede 73) får 1899 en søn, Elius Holger, i 1900 en datter, Cornелиe Maria. 1905 følger endnu en søn, Hans Carl. Efter husmor Ellen's død i 1912 arver Hans Christian ejendommen.

1912-1954

Hans Christian Hinrichsen, et husmandssted.

Vsa. tømrerarbejdet driver han sit lille landbrug. Med egen hestevogn kører han varer til Lakolk. Konen Halvine Caroline dør i 1920. Hans Christian giftes igen, med Esther Jensine Lytsen, født 1891 i Juvre som datter af tækkemand Martin J. Lytsen (/). I 1928 dør aftægtspigene Lauriette Jensen, 76 år gammel. Hans Christian's børn flytter efterhånden ud. Elius bliver maler og køber huset lb.nr. 80. Cornелиe giftes med Julius Hansen, en søn af

»Hans Fisker« (lb.nr. 73), og flytter til fastlandet. Hans Carl bliver gårdejer i Rise ved Rødekro. Husfar Hans Christian sælger ejendommen i 1954 og dør 3 år senere.

1954-1958

Christian J. With, et husmandssted.

Han er født 1914 som søn af Sibrandt With (lb.nr. 34), bliver aldrig gift og boede hidtil hjemme. Christian driver lidt landbrug med 2 køer. Han dør efter få år, og huset sælges.

1958-2000

Anna Boldt, et hus.

Med sin mand Iver driver hun en tøjforretning i Skærbæk. Huset tjener først kun til ferieførmål, men senere flytter de helt til øen. Efter Iver Boldt's død lever enken mange år alene i huset, indtil hun i 1999 igen tager bopæl i Skærbæk.

siden 2000

Morten Sixtus Rasmussen, et hus.

Han er født 1976 og vokset op i nabolaget (lb.nr. 66). Morten følger faderen med driften af Sixtus Stålmontage A/S i Havneby. Huset restaureres som fremtidig fast bopæl.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
65	84 Ko	Sukkertoppen 4	Haderslev	61	Cb	Cc

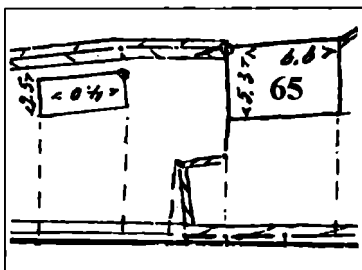
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Huset er bygget 1760 som 4-fags-
indestehus, 5.40 meter bredt, i
grundmur uden bindingsværk.
Fagene er smallere end normalt, i
gennemsnit under 1.60 meter.
Huset bliver indtil 1780 udvidet
til 6 fag. Brandforsikringsvær-
dien er da 42 rd., indtil 1792 ned-
sat til 36 rd. Sandsynligvis 1875
rives 2 fag ned (kort billede 74).

Billede 74:

Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommen lb.nr. 65.

Derefter står der et pænt lille hus (billede 75). Senere bygges et
skur til. Langt ind i 1900-tallet forbliver husets indre uændret. Nu
er det totalt forandret, indenfor og udenfor.

Ejendoms historie:

1760-1796

Anders Andersen Møller, et indestehus.

Han er sandsynligvis en søn af kromand og skipper Anders Pe-
dersen Møller (lb.nr. 75). 1760 køber han huset. Det er nybygget

Billede 75:

Huset lb.nr. 65 omkring 1930. Ved huset står Martin H. Schmidt, måske med en datter.
(PD)

af Christen Pedersen Snedker på en grund, han har købt af gårdmand Peder Knudsen (se fælleshistorie). I fæsteprotokollen er ejendommen opført som indestehus, dvs. faktisk jordløst. Anders A. Møller udvider huset til 6 fag (FP). Han er gift med en Kirsten af ukendt oprindelse. Der kendes 2 børn, en datter Merred (ca. 1766) og en søn Hans. Anders sejler fra København med skipper Jens Christian Møller af Vråby. 1761 er han kok på »Haabet« til Island og Bordeaux, 1771 bådsmand på hukkerten »Pack an« til Archangelsk og Bilbao. Muligvis er han selv den skipper Anders Møller, der dør 1786 på rejse til Vestindien (THH). I 1789 bliver familien ikke lignet til ekstraskat (ES). 1796 er enken Kirsten død. Børnene afhænder ejendommen mod aftægt for dem selv. Datter Merred findes senere med sin mand, Christen P. Bruun, i et lejet hus i Kongsmark (FKT).

1796-1839

Thyge Michel Andersen, et indestehus.

Han er født ca. 1763 og bliver sømand. Thyge er gift med Anna, datter af gårdmand Peder Michelsen Holm i Kongsmark (/). 1794 fødes en datter, Mette Maria, 1796 endnu en pige, Anna Kirstine. Moderen dør vist i barselseng, idet far Thyge snart gifter sig igen, med Anna's yngre søster, Anna Maria, født ca. 1774. Hun får 4 børn, Maren (1797), Kirsten (1799), Peder Andersen Thygesen (1802) og Jens Thyge Andersen (1809). Husfar Thyge dør inden 1815. Sønnerne bliver begge skibstømrere. Peder ægter 1824 en pige fra fastlandet og overtager et hus i nabolaget (lb.nr. 63). Jens gifter sig 1831 med Kirsten Holm, datter af skipper Jesper J. H. Præst (lb.nr. 92), og flytter derover. Datter Anna Kirstine af Thyge's første ægteskab gifter sig 1831 med Lars Michel Pedersen af Toftum (se lb.nr. 27 og 30). 1832 dør husmor Anna Maria, og huset overtages af datter Kirsten. Hun er ugift, arbejder som daglejerske og bor i et andet hus i Kongsmark.

1839-1875

Kirsten Andersen, et indestehus.

Fæste »på et 6-fags-indestehus« får hun først i 1839. Hun lejer huset ud til en sømand med 5 børn, Gisbert Engelbret Jensen, født ca. 1787 som søn af kommandør Engelbret Jensen (lb.nr. 81). Han er gift med Maren Franzdatter, født ca. 1784 (lb.nr. 52). Børnene er Engelbrecht (1821), Franz Gisbert (1823), Mette Marie (1824), Jens

(1827) og Cecilia Maria (1830). 1834 fødes endnu en pige, Mette. Mor Maren dør i barselseng. Der hersker små kår i familien. Fattiggassen hjælper økonomien, og Gisbert's ældste 3 børn bor nu på fattighuset. 1839 flytter husejerinden, Kirsten, ind og gifter sig med enkemanden Gisbert. 1840 bor Gisbert's børn Engelbrecht, en matros, og Mette Marie igen her, mens Franz er tjenestekarl i Juvre. Jens og Cecilia lever som »almisselem« på to forskellige gårde i Toftum og Tvismark. 1850 dør Jens som ugift matros af brystsvaghed. 1854 giftes Mette Marie med en gårdmand i Juvre (lb.nr. 10), Peder B. H. Manøe. Hun tager sin søster Cecilia med som tjenestepige, der i 1856 dør af watersot. Franz bor igen hjemme, er ugift og skibskok. Gisbert Engelbret Jensen dør 1869 efter et langt og broget liv. Ved døden skrives i kirkebogen »fhv. spillemand og sømand«. Enken Kirsten følger 5 år senere. Ejendommen med 5 ha jord »adjudiceres« til en efterfølger.

1875-1895

Niels Jensen, et hus.

Niels Jensen var styrmand og boede hidtil i nabohuset (se lb.nr. 66). Nu virker han som arbejdsmand. Datter Maren giftes 1881 (se lb.nr. 73 og 83), datter Kirstine Marie 1887 (se lb.nr. 70). Niels Jensen dør i 1886. Enken Kirstine Holms flytter 1895 til en datter og sælger huset med 7600 kvm. grund for 400 mk. De resterende jorder fordeles senere til hendes døtre hhv. sælges til »Nordseebad Lakolk«. Enken dør i 1902.

1895-1909

Mads Jensen Lund, et hus.

Han er skorstensfejer, født ca. 1841 sandsynligvis i Ballum, og gift med en Rønmø-pige, Anna Bothilde Jessen, født 1840 i Nørtvismark (/). Parret får 3 piger, Caroline Bothilde (1867), Andrea Jørgeline (1870) og Kirstine Jacobine (1873). Den sidste giftes i Bolilmark (se lb.nr. 34). Mads J. Lund dør i 1903, enken i 1909. Huset sælges.

1909-1913

Chresten Møller Petersen, et hus.

Han er arbejdsmand, født 1882 som søn af gårdmand Christian Petersen i Juvre (lb.nr. 4). Chresten er gift med Karen Mathilde

Christiansen, født 1886 i Tjæreborg. De har en pige, Elise (1907), og en dreng, Chresten Jørgen (1908), da de kommer her til ejendommen. I 1910 fødes endnu en dreng, Søren Marinus. Parrets næste børn, datter Christense (1911) og sønnerne Christian Møller (1913) og Niels Peter (1914) kommer til verden i Tjæreborg, hvor familien er flyttet hen igen. Huset her sælges til naboen. Videre om familien ved lb.nr. 143.

1913-1938

Martin Hansen Schmidt, et hus.

Han er møllersvend og arbejdsmand. Siden 1892 ejer han nabo-huset, lb.nr. 66. Af Martins mange børn er den ældste datter gift 1912, med murer Hermann S. Holm. Sandsynligvis bor de her, inden parret i 1914 overtager en gård i Tvismark (se lb.nr. 46). Derefter følger vist den næste datter, Maria, med skomager Engward Holm, inden de overtager et andet hus i Kongsmark (/). 1925, efter sønnen Magnus' giftermål, flytter Martin Schmidt selv herover. Han er siden 1922 enkemand og dør 1936. 1938 optræder alle 10 børn som arvinger, deraf 2 i Amerika. De sælger huset, men uden 4 ha tilhørende jord.

1938-1992

Frederik Julius Jensen, et hus.

Han er født 1903 som søn af gårdmand David Chr. F. Jensen i Kongsmark (lb.nr. 88). Frederik Jensen (billede 76) bliver landpostbud, og det er han indtil han bliver 75, kendt med alle i området. Han bliver aldrig gift og bor indtil sin død i 1993 i det lille hus, som han overdrager til en brordatters søn.

Billede 76:
Landpostbud Frederik Jensen. (PD)

1992-2000

Pau Schramm, et hus.

Han er født 1973 i Ballum og gift med Randi Bilgrav Antonsen, født 1974 i Vilsted sogn. Deres fælles oldefar er David Chr. F. Jensen, forgængerens far. Pau er fiskeskipper. 1999 får parret en søn Frederik.

siden 2000

Aage Søndergaard, et hus.

Han er direktør i et Haderslev-firma og køber ejendommen til ferieformål. Huset fornyes og bygges om.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
66	23 Ko	Prilen 37	Haderslev	62	Cc	Cb

1967 (AS)

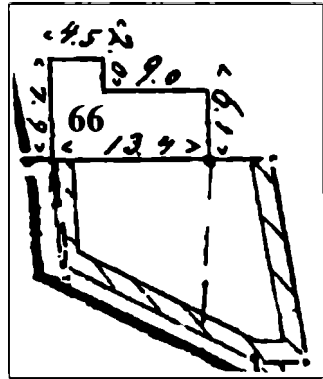

2002

Bygningshistorie:

Husets østligste fag er ældst, formentlig bygget mellem 1710 og 1720, 6.10 meter bredt. I fæsteprotokollen for 1742 står »et lidet hus«. I 1744 (HAV) bliver huset vurderet til 20 rd., formentlig 4 fag langt, med den normale fagbredde på lige over 1.70 meter. I bjælkerne findes spor af knægte, og én af dem har tidens typiske profilering. Før 1780 (BF) bygges endnu 3 fag mod vest, 2 meter bredt. Husets værdi er da 48 rd., og den stiger indtil 1792 til 56 rd., vist pga. nogle forbedringer. Vurderingen i 1812 svarer med 160

rd. til en bygning af den størrelse. I 1875 (kort billede 77) findes en lille længe mod nord, et fag, 4 1/2 meter bredt, som senere forsvinder. Billede 78 viser huset omkring 1910. Syd-døren med framgulvet findes endnu i fag nr. 3 fra vest, mens den i 1920erne lægges til det tredje fag fra øst. Efter 1976 bygges en sønderlænge i øst. Murankrene »1777« på vestgavlen er sat på i vores tid, som gættet årstal for en udvidelse.

Billede 77:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 66.

Ejendoms historie:

omkr. 1720-1733

Søren Jensen, en forbedelse.

Ejendommen findes endnu ikke i vurderingen af omkring 1710. Søren Jensen må derfor antages som bygherre. I 1732 bliver han gift med Karen Jørgensdatter, enke efter gårdmand Knud Pedersen (se fælleshistorie). Han sælger huset og flytter til gården.

1733-1742

Hans Madsen Kypper, en forbedelse.

Hans stedfar er Niels Sørensen Ravn (HAV, se nedenfor). Hans er bødker, vist til søs, hvorfor han får tilnavnet Kypper. I 1738 dør Hans' første kone og efterlader en datter Anna. Hans Madsen gif-

Billede 78:
3 huse i NV-Kongsmark omkring 1910. F.v. lb.nr. 66, et forsvundet hus, lb.nr. 64. (Voswinkel)

ter sig igen, med en Merred, og en datter Hanna fødes samme år. 1739 bliver Hans Madsen straffet for »ulovlig stranden«. I 1740 overtager han et større hus i midten af Kongsmark, måske efter sin nye svigermor (se lb.nr. 85). Det lille hus her fæstes uden megen jord af en sandsynlig svoger, der vist allerede bor på stedet.

1742-1750

Laurids Nielsen, 1/4 forbedelse.

Laurids betegnes 1744 (HAV) som »gammel matros«, der er »arm«. Jorden er kun 2 rd. værd. Og Laurids har 150 rd. gæld. Han er formentlig gift med en søster til Hans Madsen Kypper. En søn Niels bliver bødker og skibstømrer ligesom Hans Madsen (lb.nr. 71). En anden søn kaldes Mathias (=Mads). Allerede i 1750 er Laurids Nielsen nødt til at afhænde sin lille ejendom her, og det er til sin formentlige svigermors tredje mand.

1750-1768

Niels Sørensen Ravn, 1/4 forbedelse.

Han må være omkring 60 år gammel. Hans første kone er død omkring 1740. Da laves arveskifte med den afdødes børn af 3 ægteskaber, deraf en fælles søn, Mathias (HAV). Enkemanden gifte sig igen, med en ukendt kvinde. Mellem 1740 og 1750 bor de formodentlig hos Niels' søn Mathias (/). Parret får 2 døtre, hvis navne ikke kendes. Nu overtages det lille bitte hus her. Niels S. Ravn findes forholdsvis tit i arkivalierne. Han virker 1722 som stokkemand og 1755 som takseringsmand. 1752 og 1768 låner han penge. Døtrene giftes, og begge svigersønner bor med i huset (HAR). 1768 overlader han ejendommen til den ene af dem og får aftægt i huset. Niels Sørensen Ravn dør inden 1772. Den anden svigersøn, Hans Sørensen Møller, flytter til nabolaget (lb.nr. 64).

1768-1796

Michel Nielsen Sieverts, 1/4 forbedelse.

Han er ca. 1738 født i Kongsmark som søn af sømand Niels Nielsen Sieverts (lb.nr. 89). 1761 finder vi ham som matros på Sønderland-skipper Mathias Jespersens skib (lb.nr. 153). Han må klage for at få sin hyre (TBB). 1765/66 sejler han som styrmand med kommandør Rasmus Lassen (lb.nr. 76) til Grønland. I 1780erne er han først styrmand ved Islandsselskabet fra Kø-

benhavn, og i 1783 når han at blive skipper på et af deres hukkerter, »Øreback«, 47 læster stor. Allerede i 1777 er der penge til husets udvidelse. Fra ægteskabet med Niels Ravn's datter kendes 4 børn, Cornelius, Mathias, Niels (1768), og Mette Maria (1771) (SPP). Niels er 1783 skibsdreng hos sin far. I 1789 betaler husfar Michel kun ekstraskat som matros (ES). 1791 stiftes gæld, 430 mk. Formodentlig er Michel da allerede død, og i 1796 også enken. Ejendommen overtages af sønnen Niels. Søster Mette Maria får husly.

1796-1834

Niels Michelsen Sieverts, 1/4 forbedelse.

Han er gift med Anna, født ca. 1762 som datter af Peder Knudsen i Kongsmark (/). Parret får en datter, Cathrine Marie (1801). Niels sejler og dør i oktober 1827 ved Havanna. Datteren forbliver ugift og går ud at tjene hele sit liv. 1834 sælger enken Anna ejendommen. Niels' ugifte søster Mette Maria beholder boligret »samt fælles skorsten«, mens hun må give afkald til et beløb, hun har tilgode fra arveskiftet i 1796. En aftægt til enken kan der ikke ydes. Hun flytter til fattighuset, hvor hun dør samme år.

1834-1859

Christen Jespersen, 1/4 forbedelse.

Han er født 1808 i Kongsmark som søn af sømand Jesper Christensen (/). Christen sejler til Ishavet og bliver harpuner. 1833 ægter han en ældre pige, Kirsten, der 1793 er født på gården lb.nr. 47. Christen og Kirsten får ingen børn, men i 1840 bor hos dem en 7-årig dreng, der er fattiglem, såvel som konens halvbror, Cornelius Bennedsen, og Mette Maria Michelsdatter, der nærer sig af vævning. Hun dør 1853, som fattiglem i Juvre. 1859 sælger Christen og Kirsten ejendommen mod aftægt til en styrmand.

1859-1863

Niels Jensen, 1/4 forbedelse.

Denne mand er født 1830 i Toftum som søn af smed og gårdmand Jens Lambert Jensen og Maren, født Tagholm (lb.nr. 17). I 1857 gifter han sig med Kirsten Holms Præst, født 1823 som datter af skomager Michel Jensen Præst i Tagholm (/). Parret får to døtre, Maren (1858) og Kirstine Marie (1859). I 1863 får sælgeren, Christen Jespersen, ejendommen tilbageskødet.

1863-1874

Christen Jespersen, 1/4 forbedelse.

Niels Jensen bliver vist boende med familien, indtil ejendommen endeligt bliver afhændet. I 1873 dør Christen Jespersens kone, Kirsten, 81 år gammel. Året efter sælger enkemanden huset til en søstersøn. Han beholder boligret. Niels Jensen flytter til et lille nabohus (lb.nr. 65). Christen Jespersen dør i 1879, i kirkebogen anført som daglejer.

1874-1892

Peter Marius Hansen, et hus.

Han er 1843 født i Kongsmark som søn af harpuner Peter Jørgen Hansen og Maria Jespersdatter (lb.nr. 74). 1871 bliver han gift med Karen, født 1836 som datter af bødker Niels Jensen Jørgensen (lb.nr. 60). Peter må låne penge til købet, men er senere, som styrmand hhv. skibsfører, istand til at tilbagebetale gælden. Parret får i 1873 tvillinger, pigen Clara og drengen Peter Marius. I 1887 køber Peter M. Hansen et større hus (lb.nr. 81) og flytter derover. Huset her lejes ud og sælges 1892 til lejereren, med 3 ha jord, for 900 mk.

1892-1944

Martin Hansen Schmidt, et hus.

Han er født 1862 i Ballum og bliver møllersvend. Konen, Hansine Christine Hansen, er født 1866 ved Christiansfeld. Deres første barn, en søn Marius Hansen (1887), bringer de med. Parret (billedet 79) får endnu 12 børn mellem 1889 og 1909, hvoraf dog 3 dør som spæde. Alle andre overlever deres forældre. Marius findes senere som dr.phil. i New York. Ingeline (1889) bliver gårdkone i Tvismark, gift med Hermann S. Holm (lb.nr. 46). Dennes bror Engward ægter søster Maria (1894) (/). Magnus (1896) deltager i første verdenskrig og bliver hårdt såret. Han vies 1925 til Malvine Lytsen fra Juvre. Lydia (1899) bliver gift i Brooklyn, Viktor (1900) i Ribe, Herle (1901) og Marga (1908) i Vedsted. Lilly (1903) bor senere ugift i Bredebro og Selinda (1909) gift i Ribe. Martin H. Schmidt køber i 1913 et lille nabohus, lb.nr. 65, hvor nygifte børn kan bo. Hustruen Hansine dør i 1922. Efter Magnus' bryllup flytter enkemanden selv til det lille nabohus, mens det unge par får lov til at blive her. I 1931 køber Magnus et andet hus i Kongsmark

Billede 79:
Martin H. Schmidt og
hustru Hansine, født
Hansen. (PD)

(/), mens det her hus lejes ud. Far Martin dør i 1936. I 1943 får alle 10 børn ejendommen i fællesskab og sælger det til lejeren.

1944-1976

Antoni Andresen With, et hus.

Han er 1905 født i Nørvismark som søn af Sibrandt M. With og Kirstine Holmine, født Hinrichsen (se lb.nr. 34). Antoni, i almindelighed kaldt »Tonne With«, er arbejdsmand og bliver gift med Petra Mikkeline Petersen, født 1909 i Esbjerg. Der er ingen børn i ægteskabet. Manden dør i 1969, Petra i 1975.

siden 1976

Kirsten og Mogens Sixtus Rasmussen, et hus.

Konen, født Dyhrberg Nielsen, stammer fra Nordvestjylland, manden fra Vadehavsområdet. Der er to drenge, Peter Sixtus (1967) og Morten Sixtus (1976). Mogens driver et værft- og maskinfirma i Havneby, som overtages af sønnen Morten (se lb.nr. 64).

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
67	822 Ko	Prilen 33	Haderslev	63	Cc	Cc

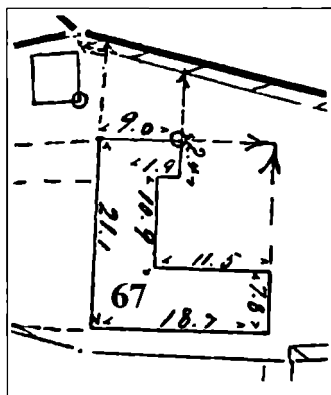
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Det første hus på stedet bygges formentlig sidst i 1600-tallet, en 5-fags-bygning, som står der omkring 1710 (HAV). I vurderingen af 1744 er der tale om 7 fag (42 rd.). I 1770 kommer der en ny ejer, der bygger helt nyt i 1791 (murankre). Det bliver et flot hus med 10 højt vurderede, 7.80 meter brede beboelsesfag (200 rd.), dengang formentlig uden stald (BF). Bygningen opføres uden bindingsværk med nye bjælker, som har datidens typiske profilering. På sydsiden benyttes de gamle syldstensfundamenter, på nordsiden er der grundmur. En lille lade på 2 fag, 7.20 meter bred, står i vestenden. Mange af de meget pæne paneler fra byggetidspunktet er bevaret (billede 81). I 1800-tallet udbygges avlsafdelingen. Stuehusets 3 fag vest for framgulvet er nu stald. Efter den sidste udvidelse i 1874 (murankre) er ladens nordlænge 8 fag lang, med endnu et fag mod øst i nordenden (kort billede 80). Indgangspartiet bliver meget flot (billede 82). 1896 indrettes en 2-fags aftægtslejlighed i

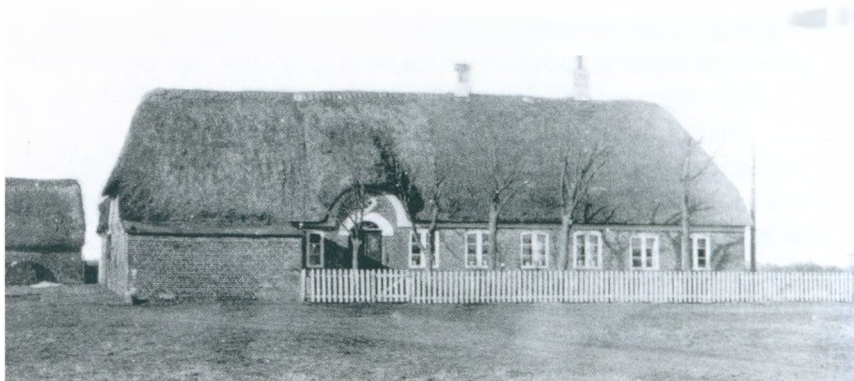
Billede 80:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 67.

beboelsens østende, inkl. loftetagen, med egen indgang. I dag står bygningen næsten uændret, men med fast tag og enkelte fornyede ydermure. Ved den indre modernisering er der taget hensyn til husets gamle indretning.

*Billede 81:
Panelvæg fra sidst i 1700-tallet i huset lb.nr. 67.*

*Billede 82:
Huset lb. nr 67 omkring 1910. Den meget flotte syddør findes endnu.*

Ejendomshistorie:

1698-1734

Kirsten Sørensen hhv. Anders Hansen Boesen, en forbedelse

Kvinden får i 1698 et bygsted overladt af »bymændene« i Kongsmark (FP). I vurderingen fra omkring 1710 står hun for et lille hus med en toft, hvor der kan sås 2 sk. rug og 3 sk. byg, regnet som »en landbol«, dvs. en forbedelse. Der findes en ko og et får. Fra en Søren Hansen, måske hendes far, får hun et kirkesæde overdraget. Et andet sæde overlades af Søren til Anders Hansen Boesen. Han må være gift med Kirsten. Anders kendes fra perioden 1721-30 som stokkemand på tinget. Han er formodentlig en efterkommer af kommandør Peder Boesen (lb.nr. 72).

1734-1755

Engelbret Andersen, en forbedelse.

Han er en sandsynlig søn af Anders H. Boesen, bliver sømand og er gift med en Maren. I 1744 (HAV) har han en gæld på 10 rd. 1748 er han død, og af formyndersagen kendes 5 børn (THH). Døtrene er Kirsten (ca. 1734) og Maren (1747), sønnerne er Peder (ca. 1735), Anders (ca. 1739) og Hans (ca. 1741). Anders og Hans findes senere ikke mere. Om de andre 3 børn se nedenfor. 1755 er enken Maren vist også død. Peders søskende overlader ham ejendommen, og han må låne 140 rd. til udbetalingerne.

1755-1767

Peder Engelbretsen, en forbedelse.

Han overlader 1767 ejendommen til søsteren Kirsten, mod gælds-overtagelse og 100 mk. udbetaling. Søsteren Maren får lovet husly og et bygsted på grunden, alternativ 20 rd.¹⁵ Hun gifter sig dog senere med husets ny ejer (se nedenfor).

1767-1770

Kirsten Engelbretsdatter, en forbedelse.

Hun er gift med Peder Hansen fra sydvest Kongsmark (/). Han får ligesom en bror Knud (lb.nr. 46) tilnavnet »Wandahl«. Måske er den Peder Wandahl af Rømø, der i 1711/12 låner 1.500 rd. ud til Tønder by⁵, deres morfar. Det er første gang, dette navn dukker op på øen. Kirsten er Peders anden kone, gift i 1750 (SPP). Parret har en datter, Ellen, født ca. 1753 (se lb.nr. 85). Fra sit første

ægteskab har manden en søn, Niels, født ca. 1744. Familien bor i Peders fødehjem. Det her hus overtages formodentlig, fordi Kirstens bror har økonomiske problemer. 1770 sælger Peder H. Wandahl på hustruens vegne ejendommen, som »Peder Engelbretsen forhen har beboet« (FP), til sønnen Niels.

1770-1806

Niels Pedersen Wandahl, en forbedelse.

Da hans far gifter sig igen i 1750, får lille Niels lovet 200 mk., og at han skal »lære styrmandskonsten ved den bedste Skole-Mester på Römme«. Han bliver styrmand på Grønlandsfart, 1764 på »Sara Galley«. I mange år sejler han derefter på forskellige skibe, dels som bådsmand eller harpuner, dels som styrmand. 1784, 40 år gammel, når den erfarne mand selv kommandørstillingen, på »Maria Elisabeth« fra Hamborg. Dette skib fører han indtil 1795 og opnår i 1789/90 Hamborg-flådens største fangst. Det ene år er det 17 mindre hvaler og 460 sæler, det andet år 5 større hvaler og 2904 sæler. Det giver et udbytte på 360 hhv. 431 »Quardelen« tran og 7424 hhv. 5302 pund »Barten«. ¹⁶ Intet under, at han i 1791 kunne bygge et nyt, stort og fornemt hus. Niels Pedersen Wandahl bliver først gift med en Mette Maria Jensdatter (PD). 1772 fødes en datter, Ellen. 1774 er konen død, og Niels gifter sig igen, med den yngste søster af stedmor Kirsten, Maren Engelbretsdatter. Lille Ellen får lovet forsvarlig opdragelse. Fra det nye ægteskab kendes 4 børn. Der er 3 sønner, Peder (ca. 1776), Engelbret (ca. 1779) og Anders (ca. 1783) såvel som en datter, Mette Maria (ca. 1786). I 1789 betaler den dygtige kommandør kun 1 rd. i indkomstskat og 24 sk. formueskat (ES). I 1790erne giftes datteren Ellen med landfogedsønnen Hans Chr. Winther (lb.nr. 82). Niels' anden kone dør før 1801. Da lever han i huset sammen med de 4 andre, ugifte børn. Alle sønner sejler. Peder dør 1815 som bådsmand i Danzig. Engelbret bliver kommandør med bopæl i Vråby (lb.nr. 143), og Anders – kaldt »Andreas Cornelius« – findes senere som skipper og gårdmand i Kongsmark (lb.nr. 93). Mette Maria giftes omkring 1805 med Knud Pedersen Lytsen, født ca. 1777 i Tvismark (lb.nr. 47). Året efter sælger husfar Niels ejendommen til ham, mod aftægt og 400 rd. såvel som husly for de endnu ugifte sønner.

1806-1821

Knud Pedersen Lytsen, en forbedelse.

Knud er sømand. 1803 finder vi ham som harpuner på »Johanna Catharina« fra Altona, skibet, hvorpå svoger Peder N. Wandahl er styrmand. Begge synes senere være gået over i handelsfart. I ægteskabet med Mette Maria fødes to børn, en pige, Maria (1809) og en dreng, Peder (1810). I 1819 kommer uheldet. Inden for 3 døgn dør far Knud og mor Mette Maria. Børnene er tilbage med den gamle bedstefar Niels. Knud P. Lytsen har stiftet forholdsvis megen gæld. Huset kommer på auktion og købes af Niels P. Wandahls barnebarn, landfogedens søn, Niels Chr. Winther fra nabohuset (lb.nr. 82). Han sælger samme år videre til Mathias Pedersen With, der selv bor i Tvismark (lb.nr. 58).

1821-1834

Mathias Pedersen With, en forbedelse.

Denne barnløse, velhavende mand køber huset formodentlig kun for at sikre en bolig for Niels P. Wandahl og de 2 forældreløse børn. Den gamle bedstefar lever indtil 1823. Børnene konfirmeres i 1824. Pigen Maren flytter senere til Ballum, hvor hun bliver gift (PD). Drengen sejler med farbror, kommandør Jørgen P. Lytsen, til Grønland. Efter husejeren Mathias P. With's død sælger enken ejendommen for 360 rbd.

1834-1870

Jørgen Holm Hinrichsen, 1/8 gård.

Han er født 1811 i Kromose som søn af købmand og gårdmand Hinrich C. Hinrichsen og Cathrine Marie, født Holm (lb.nr. 98). Jørgen sejler og bliver medlem af Københavns skipperlaug. 1832 køber han et eget skib, som kaldes »Cathrina Maria« efter sin mor (billede 57 i bd. 1). Jagten er hjemmehørende på Rømø. 1834 gifter Jørgen sig med en nabopige, Christiane, født 1810 som datter af skipper Christen J. Holm (lb.nr. 100), og køber ejendommen her. De får en datter, Cathrine Marie (1835), og i 1836 følger en søn, Christen Holm. 1837 køber den driftige husfar en kvartgård i Tvismark (lb.nr. 48). Bonden får aftægt i huset her, mens gården sælges igen i 1839. Da har Jørgen H. Hinrichsen allerede købt flere ejendomme fra Mathias P. With's dødsbo. Et hus i Tvismark er forbundet med 1/8 gårds jord i Kongsmark (lb.nr. 58). Jorden forenes med ejendommen her, mens selve huset sælges igen. Et an-

det hus i nabolaget rives ned, og også denne jord lægges hertil. Nu er Jørgen også gårdmand. 1851 køber han endnu en ejendom, i Østerhede, hvor svoger Jørgen Chr. Holm lige har mistet sin kone (lb.nr. 129). Men samme år sker tragedien. Husfar Jørgen »afliver sig selv i sindsforvirring« og kun 6 dage senere dør sønnen Christen »af hjernebetændelse« (KB). 1852 kommer igen en mand i huset, idet datteren Cathrine Marie, kun 17 år gammel, giftes med købmandssønnen Hans Christensen Kræmer, født 1827 i Nørtvismark (lb.nr. 42, se også lb.nr. 87). Han er styrmand og bliver senere skibsfører. Det unge par får to sønner, Jørgen Hinrich (1855-65), og Christian Holm (1861). 1868 dør mormor Christiane, og Hans Chr. Kræmer arver gården, der nu er på 32 ha.

1870-1896

Hans Christensen Kræmer, en gård.

1879 køber han endnu en lille ejendom i nabolaget og river huset ned. 1887 mistes sønnen Christian, der er krøbling (PD). 1894 dør husbonden, og enken sælger ejendommen 2 år senere for 8.900 mark. Hun beholder en lejlighed i østenden af stuehuset, hvor hun dør i 1899.

1896-1903

Martin Lambertsen, en gård.

Han er født 1853 i Tvismark som søn af skipper Jens C. Lambertsen (lb.nr. 62) og har lige solgt sit fødehjem. Siden 1890 er han gift med en datter af mølleren, Amalie Mathilde (lb.nr. 57), og parret har en datter, Christiane Maria (1891). 1897 køber han jord fra en Tvismark-gård (lb.nr. 53). Jorderne sælges til Lakolk-selskabet i de følgende år. Martin, hidtil skipper, bliver til en slags entreprenør for dette selskab. Men i 1903, vist også pga. selskabets problemer, opgiver han forretningen, sælger huset her med 28 ha jord, lejer et hus i Mølby og sejler igen som kaptajn. Senere overtager han konens fødehjem.

1903-1957

Jens Christian Knudsen, en gård.

Han er gårdmandssøn fra Toftum, født 1874 (lb.nr. 25), og betaler 11.000 mk. for ejendommen, deraf halvdelen kontant. Siden 1898 er han gift med Birgitte Poulsen fra Oksby sogn. Parret (billede

Billede 83:
Jens Chr. Knudsen og hustru Birgitte i huset lb.nr. 67. (PD)

83) bringer to sønner med, Hans Poulsen (1898) og Christian (1902). Den sidste dør allerede i 1910. Jordtilliggendet udvides til 40 ha. Ekstraindtægter tjenes ved vognmandskørsel og landbrugshjælp for mange kådnersteder. Husfar Jens bliver i første verdenskrig indkaldt til vagttjeneste på Sild. Også sønnen Hans bliver soldat i 1917, men kommer uskadt hjem. I 1920 bliver Jens Chr. Knudsen sognefoged. Sønnen Hans gifter sig efter højskolebesøg med en pige fra Sjælland, Rigmor Hansen. Parret får i 1923 en søn, Arne. 1928 køber Hans en gård i Nørtvismark (lb.nr. 41). Husmor Birgitte dør i 1953. Enkemanden flytter til sønnens familie og dør i 1957.

1957-1967

Hans Poulsen Knudsen, en gård.

Han arver ejendommen, hvis landbrug han allerede har drevet fra Nørtvismark. Sønnen Arne bor med familien her i huset, indtil moderen dør i 1965. Da flytter han til forældrenes gård, som han senere overtager (se videre ved lb.nr. 41). To år senere sælges huset.

siden 1967

Erik Hansen, et hus.

Han er selvstændig tækkemand, født 1939 i Nørtvismark (lb.nr. 44) og vokset op på gården lb.nr. 24. I 1963 gifter han sig med Vera Wraae, født 1942 i Skærbæk. Parret har 3 børn, Mary-Anna (1964), Helena (1965), og Lars Alfred (1967). Erik går senere ind i muslingefiskeriet. Derefter bliver han ansat som havnebetjent, mens Vera indretter en butik på ejendommen.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
68	37 Ko	Prilen 22	Haderslev	54	Ca*	Ca

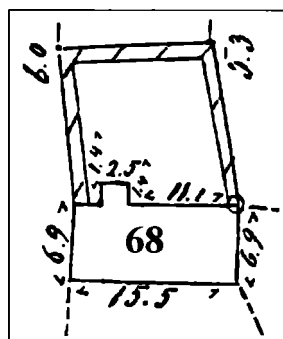
1967 (AS)

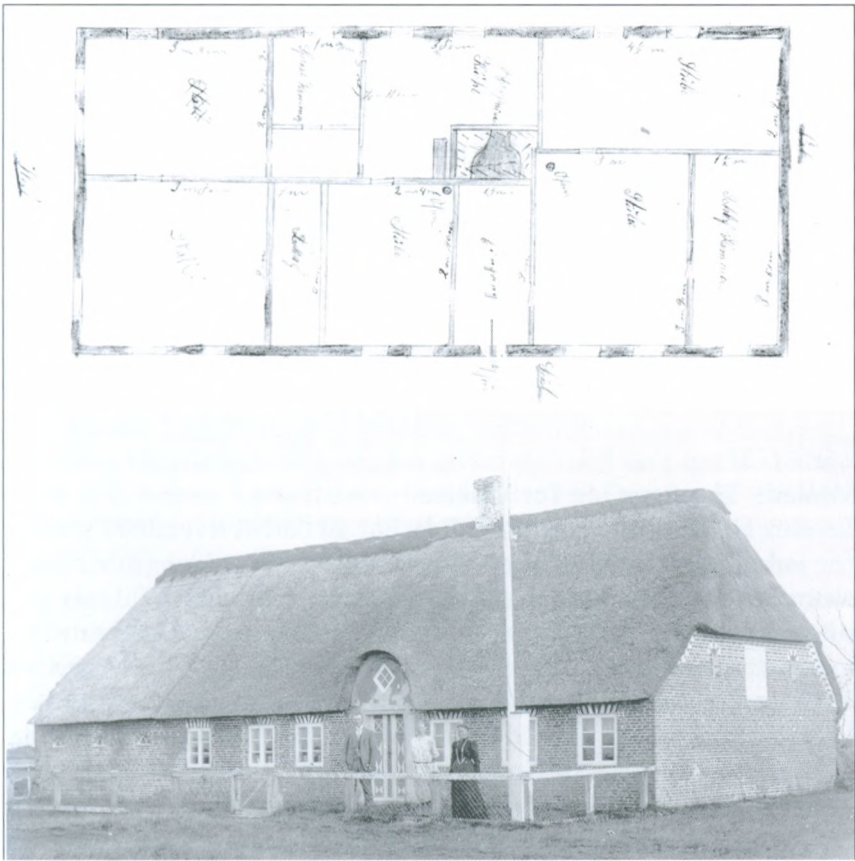
2002

Bygningshistorie:

Nutidens hus er vist videreudviklet af stedets første bygning, opført omkring 1670. Det støttes af husets konstruktion i en bredde på 6.80 meter, bygget på syldesten. Omkring 1710 (HAV) har stuelængen med stald 9 fag og laden 4 fag. 1744 (HAV) vurderes det hele kun til 47 rd. 32 sk., hvilket antyder en dårlig tilstand. I 1780 (BF) er laden borte, og værdien af de 9 fag beboelse er 54 rd., stadigvæk meget lav. Indtil 1792 sker der en forbedring til 81 rd. Husets østlige fag får nye bjælker med en gennemgående profilering. Højden under bjælkerne er nu 1.82

Billede 84 :
Udsnit af opmålingskortet
fra 1875 med ejendommen
lb.nr. 68.

Billede 85:

Huset lb.nr. 68, før udvidelsen i 1930. Grundplanen er i 1901 tegnet af den 15-årige tømrerlærling Jørgen M. Petersen. Der er 3 fag stald og 6 fag beboelse. Proportionerne og angivne mål er ikke helt præcise. Men den oprindelige grundplan kan let afledes. Det smalle staldfag vest for den vestre sønderstue har været husets framguld. Køkkenet med skorstenen er ikke flyttet, mens sønderdørnset måtte afgive en del til den nye forstue. Nørredørnset er udvidet med det østlige kammer, og piselen er delt i 2 stuer. Fotografiet nedenunder er fra ca. 1928. Foran huset står f.v. Alfred Petersen, hustru Birgitte, sødt Lytzen, og Alfreds mor Carstine, født Kræmer.(PD)

meter. 1875 står der endnu 9 fag, med en lille udbygning på nordsiden (kort billede 84). Sydfacaden har da formentlig allerede en fin indgangsdør med arkengab i beboelsens midte. Grundplanen og husets facade ses på billede 85. 1930 udbygges stalden, hvorved huset får i alt 12 fag (billede 86 på side 186). Sådan står det i dag som et meget pænt gammelt Rømø-hus.

Ejendomshistorie:

indtil 1673

Karen Hanskone, en forbedelse.

Ejendommen findes ikke i jordebogen og nævnes for første gang i fæsteprotokollen for 1673. Da bliver den måske skilt ud fra en Tvismark- eller Kongsmark-gård og overdraget til en mulig søn.

1673-1685

Jørgen Hansen, en forbedelse.

Manden kendes kun fra fæsteprotokollerne. Det er formodentlig en svigersøn, der får fæste efter ham.

1685-1734

Willads Thomsen, en forbedelse.

En søn Thomas fødes 1691 (THH). Far Willads bliver 1699 straffet for »ulovlig stranden«. Hans profession kendes ikke, men husets størrelse omkring 1710, i alt 13 fag, tyder på en forholdsvis god økonomi. Ellers er Willads Thomsen kendt som stokkemand og vurderingsmand på tinget, indtil 1726. Sønnen giftes med en Barbara, og parret bor med i huset. De får 4 børn, sønnerne Willads og Niels såvel som døtrene Maren (ca. 1718) og Anne (ca. 1722). Thomas sejler til Grønland og er 1725 vidne i en strid mellem to kommandører, der begge påstår at have fangstrettighed for en hval (THH). Han optræder også som stokkemand, stævnsmand m.m., indtil 1726. Omkring 1730 må såvel far Willads som søn Thomas være død, idet enken Barbara i 1734 får fæste »efter afdøde Tammes Willadsen«, hvis fæste aldrig var dokumenteret.

1734-1750

Barbara Thomasenke, en forbedelse.

Den ældste søn, Willads, giftes med Kirsten, født ca. 1712 som datter af Peder Nielsen Tagholm i Tagholm. Han flytter derover (/). I 1744 (HAV) er bygningen temmelig slidt, og enken har 50 rd. gæld. Men hun er ikke betegnet som »arm«. Datteren Maren er da lige gift med en bror til Willads' kone, Hans Pedersen Tag. De unge får i 1744 deres første barn, en datter Maria Barbara. I 1750 afstår husmor Barbara ejendommen til svigersønnen. Om hendes børn Niels og Anne hører man endnu omkring 1750, men ikke mere derefter.

1750-1780

Hans Pedersen Tag, en forbedelse.

Endnu to børn kendes fra ægteskabet med Maren, en søn Jørgen og en datter Hanna Maria (ca. 1767). Hans sejler som matros til Grønland (WS), men fortjenesten synes ikke at være tilstrækkelig. I perioden 1748-75 må Hans nogle gange låne penge. Huset er meget slidt (BF). I 1780 overlader Hans Pedersen Tag ejendommen til sin søn.

1780-1837

Jørgen Hansen Tag, en forbedelse.

Han er siden 1778 harpuner på »Martin« fra Hamborg og tjener gode penge. Faderens gæld betales efterhånden tilbage. Stuehuset forbedres betydeligt (BF). Jørgen gifter sig med en pige fra nabo- huset (/), Karen Laustdatter, født ca. 1759. Der fødes 2 børn, Kirsten Maria (ca. 1788) og Laust Nielsen (ca. 1794). Økonomien bliver dårligere. Indkomsten angives i 1789 kun for en matros (ES), og i 1794 må der igen lånes penge. Husfar Jørgen dør inden 1801 (FKT). Da lever enken sammen med 2 børn, den gamle svigermor Maren og 2 ugifte svigerinder, der alle skal forsørges. Laust sejler så snart som muligt. Kvinderne laver håndarbejde. Gammel Maren dør snart. Én af hendes døtre, Maria Barbara, følger 1822. I løbet af 3 måneder 1835/36 dør Hanna Maria Hansdatter, Kirsten Maria Jørgensdatter og husmor Karen. Laust sælger ejendommen og får husly »sålænge i ugift stand«. Og det bliver han resten af livet. Han arbejder først som daglejer, senere som Tvismark-hyrde. Han dør i 1847.

1837-1870

Svend Christensen Tagholm, en forbedelse.

Han er 1814 født som søn af skipper Christen P. Tagholm (lb.nr. 88). 1833 tager han styrmandseksamen i København. 1836 gifter han sig med en pige fra Tjæreborg, Maren Hansdatter, født ca. 1808. Fra 1840 sejler han som skipper til Island (WS). I ægteskabet fødes 5 børn. Der er 3 sønner, Christian Peter (1841), Hans Mathiesen (1843) og Christoffer (1844). Derefter kommer to piger, Maria (1847) og Caroline (1850). Mellem 1859 og 1860 (FKT) forliser husfar Svend et ukendt sted. Og 1860 dør sønnen Hans Mathiesen, der er skrædderlærling, 1865 også husmor Maren. Christian Peter og Christoffer sejler og bliver i USA, hvor den ældste

gifter sig i 1869. Han kommer dog senere, som enkemand, tilbage for en kort periode (se lb.nr. 54). I et arveforlig af 1870 overlader alle søskende ejendommen til søsteren Maria.

1870-1883

Maria Tagholm, et husmandssted.

Hun forbliver foreløbig ugift i huset, sammen med søsteren Caroline. 1875 gifter Maria sig med skipper Hans Andresen Dichmann Hansen. Parret bor her, indtil de overtager mandens fødehjem, som bygges helt nyt efter 1880 (se lb.nr. 76). Her fødes deres første 2 børn, Johanne Marine (1875) og Anne Cathrine (1879). I 1883 sælger Maria den her ejendom. Marias søster Caroline flytter til Kirkeby (lb.nr. 106).

1883-1925

Albert Jens Petersen, et husmandssted.

Han er født 1853 i Kongsmark som søn af kommandør Peder Jørgen Pedersen (lb.nr. 90). Albert er styrmand og gifter sig med Carstine Henriette Kræmer, født 1860 i Kromose som datter af gårdmand Andreas Chr. Kræmer (lb.nr. 98, se også lb.nr. 41). Der fødes 3 drenge, Jørgen Mathiesen (1886), Peter Marius (1889) og Alfred Christian (1895). Og så er der en datter, Anna Andrea, født 1888. Efter få år opgiver Albert, der nu er kaptajn på jagten »Any« af København, søfarten. 1896 køber han et nabohus, som nedrives. 1911 dør sønnen Jørgen Mathiesen, en udlært tømrer. Datte-

Billede 86:

Huset lb.nr. 68 ca. 1935. Beboelse og stald er udvidet, stalden med malede vinduer. Foran huset står bedstemor Carstine, Alfred Petersen, og 3 børn. (PD)

ren Anna Andrea giftes med Christian H. Christensen, der stammer fra fastlandet. 1913 køber Albert Petersen endnu et nabohus til datterens familie. Jorden lægges til Alberts ejendom, som derved bliver på over 8 ha. 1916 dør husfar Albert, og enken sidder i uskiftet bo. En af de sidste dage af første verdenskrig falder sønnen Peter Marius. Søn Alfred deltager også i hele krigen og bliver 2 gange såret, i Rusland og i Frankrig. 1923 dør datteren Anna Andrea. Hendes mand gifter sig igen (se lb.nr. 60), og det gamle nabohus rives ned. Samme år giftes søn Alfred med en pige fra Juvre, og året efter laves skifte mellem de tilbageværende arvinger, enken, sønnen Alfred og datterens barn Kirstine Henriette. Alfred køber ejendommen for 8.200 kr. Enken får 3 fag øst for indgangen som aftægtslejlighed. Hun dør i 1927.

1925-1978

Alfred Christian Petersen, et husmandssted.

Han er snedker og gift med Birgitte Marie Lytsen, født 1897. Der er 4 børn i ægteskabet, Albert Karsten (1925), tvillingerne Petrine Marie Jørgeline og Carstine Meta Maria (1933), og Martin Lytsen (1935). 1930 bygges flere staldfag i vest. Alfred dør 1974. Den yngste søn overtager ejendommen. Enken Birgitte lever indtil 1982.

siden 1978

Martin Petersen, et husmandssted.

Han bliver udlært bager, men arbejder senere ved skovvæsenet. Martin er ugift og værner omhyggeligt det nedarvede.

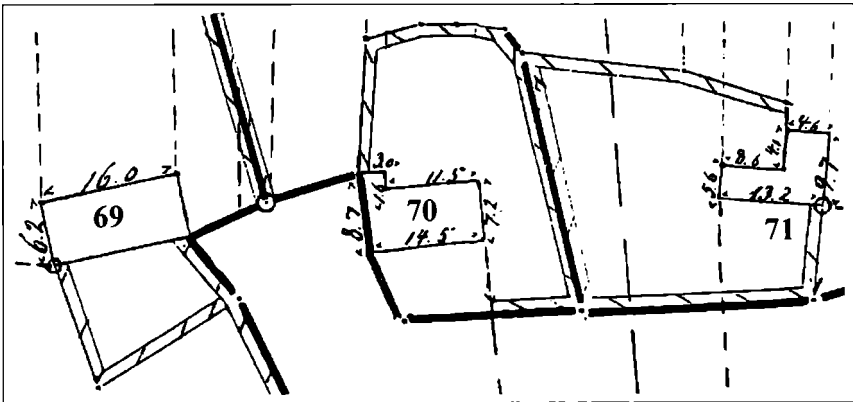
Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
69	31 Ko	Prilen 18	Haderslev	55	Cb	Cb

1967 (AS)

2002

Billede 87:

Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommene lb.nr. 69-71.

Bygningshistorie:

Husets vestlige 7 fag stammer sandsynligvis fra omkring midten af 1600-tallet. Der er spor af bindingsværk i en del af bjælkerne. Hele bygningen står på syldsten og er 6.20 meter bred, ét af de sjældne Rømø-huse, hvor beboelsen ligger i vestenden. Omkring 1710 nævnes disse 7 fag (HAV). I 1744 (HAV) er huset meget slidt og kun vurderet til 28 rd. 1780 har ejeren forbedret bygningen (63 rd.), og i 1785 er 2 fag i øst bygget til (81 rd.). Ved denne lejlighed er de gamle 2 østfag omdannet til beboelse, med nye bjælker og fine paneler. De nye 2 fag bliver igen til stald. Indgangen lægges senere i husets midte. Sådan står huset i 1875 (kort billede 87) og faktisk også i dag, men rødtmalet, med indre ændringer og andre vinduer m.v. Først i 1994 bygges i vestenden en nordlænge på 6 meter, i gammel Rømø-stil.

Ejendoms historie:

~ 1650-1701

Mouritz og Maren, en forbedelse.

Ejendommen findes ikke i gamle jordebøger. I fæsteprotokollen for 1701 står Maren Mouritzkone som forgænger til Hans Pedersen. I fortegnelsen over kirkestandelser (1728) findes såvel Maren Mouritzkone som Peder Mouritzen som forhenværende ejere. I vurderingen fra omkring 1710 nævnes en Maren Peders på stedet. Hun har »ikke fæstet efter hendes sal. mands død« (HAV).

Rækkefølgen må altså være, at en Mouritz med konen Maren først har ejendommen, formodentlig som stedets første ejere. Efter dem nævnes huset senere »ad Moustes«. Deres søn Peder, også gift med en Maren, dør inden 1701, uden at han eller enken har fæstet. Deres formodede søn Hans Pedersen fæster derfor i 1701 direkte efter farmor Maren Mouritzkone (FP). Mouritz og Maren må være forældre til mindst 2 børn mere. En Hans Mouritzen af Kongsmark kendes i forbindelse med Tanderup-sagen¹⁷ (se lb.nr. 98). En datter er formodentlig gift med Hans Pedersen With i nabolaget (/), stamfar af mange With'er.

1701-1734

Hans Pedersen, en forbedelse.

Ved vurderingen omkring 1710 nævnes endnu hans mor. Der er 1 ko og 3 får, og der kan sås 2 sk. rug og 2 sk. byg. Om Hans Pedersen vides kun, at han optræder nogle gange som stokkemand ved tinget. Konen kendes ikke. Efterfølgeren i 1734 er sandsynligvis en søn.

1734-1769

Peder Hansen »Mousten«, en forbedelse.

Han bliver gift med en Anna. Ægteparret får en datter Karen (ca.1732) og en søn Hans (ca.1735). I 1744 er Peder død, og enken betegnes som »arm«. Hun har 50 rd. gæld (HAV). I 1748 bestilles formynder for familien (THH). Enken sidder alene på ejendommen i mange år, måske til sidst sammen med datteren Karen og dennes første mand. I 1769 får Karens anden ægtemand fæste.

1769-1796

Hans Jespersen Tagholm, en forbedelse.

Han stammer fra en gård i Kongsmark (lb.nr. 86) og farer til søs. I 1780 er han skipper på Islandsselskabets hukkert »Laurentius«, 26 læster stor, fra København på fiskeri og videre til Ostende (SL). Der kendes ingen børn. Hans J. Tagholm investerer i husets forbedring og forstørrelse. Han dør før 1789, og enken betaler i dette år 1 rd. formueskat, svarende til 200 rd.(ES). Hun sælger huset til Hans Rasmus Lassen, der overlader øststuen og yder aftægt til hende. Hun er endnu i 1811 istand at låne penge ud. Efter hendes død i 1818 kan hendes dødsbo, 55 rbd. efter gebyrer, ikke mere dække gælden, et lån på 141 rbd. fra fhv. kommandør Jesper Tagholm Landbo (THH).

1796-1835

Hans Rasmus Lassen, en forbedelse.

Han er født ca. 1765 som søn af kommandør Rasmus Lassen (lb.nr. 76) og sejler også til Grønland. Han er gift med Kirsten, født ca. 1771 som datter af Jesper Michelsen Møller (lb.nr. 75). Der kendes 3 børn, Anne Cathrine (ca. 1797), Hans Tagholm (1801) og Karen (1803). I årene 1817-18 er Hans R. Lassen kommandør på »Hoffnung« fra Hamborg og har sønnen Hans Tagholm Lassen med som matros. Som gammel mand sejler husfar Hans somme tider med en båd på vadehavet (THH). Han dør i 1830, og enken overdrager ejendommen i 1835 til datter Karen's mand. Hun får aftægt og datteren Anne Cathrine husly, så længe hun forbliver ugift. Kirsten Jespersdatter Møller dør 2 år senere.

1835-1881

Christian Gerhard Neve, en forbedelse.

Han er i 1809 født i Tvismark på »Tønnisgården« (lb.nr. 53) og bliver sømand. I 1835 gifter han sig med den 6 år ældre Karen Lassen. Der er 4 sønner, Hans Lassen (1835), Christian (1837), Martin (1839) og Peder Holm (1841). I 1860 (FKT) lever hustruens søster Anne Cathrine endnu i huset. Da er Christian Gerhard Neve »daglejer«, mens sønnerne farer til søs, den ældste, Hans Lassen Neve, som skipper. Alle er endnu ugifte. I 1867 dør husfaderen. Året efter gifter sønnen Hans Lassen sig med Hanna Maria Thomsen, født 1836 i Kongsmark (lb.nr. 77). Parret bor med i huset og får i 1880 en søn, Christian Thomsen. Denne familie får ejendommen, hvor den gamle mor forbliver på aftægt. Hun dør i 1885.

1881-1887

Hans Lassen Neve, et hus.

Han køber 1886 nabohuset (lb.nr. 70) og flytter med familien derover. Dette hus sælges for 800 mk., med 6 ha jord.

1887-1930

Gregers Nielsen Falk, et hus.

Han er født 1846 som søn af gårdmand Ehm H. Falk (lb.nr. 48) og sejler 22 år som matros og bådsmand. I 1881 gifter han sig med gårdmandsdatter Kirstine Marie Nielsen, født 1851 i Bolilmark

Billede 88:

Huset lb.nr. 69 ca. 1935. Foran sidder f.v. Martin Falk, lille Gertrud, mor Marine, født Lytsen, Johannes og Peter Marius. (PD)

(lb.nr. 32). Der bor parret de første år og får en søn, Martin Nielsen (1881), og en datter, Emma Elene Rebekka (1883). Her kommer endnu en pige, Anna Kirstine (1889). 1897 får »Grejs« (se billede 107 på side 225) 23 ha bjergeskifter og strandstykker af fødegårdens jordtilliggende. 1911 dør husfaderen og enken forbliver i uskiftet bo. Hun dør i 1923. Alle børn bor endnu i huset. Søn Martin, der tilbringer hele første verdenskrig ved vestfronten og vender uskadt hjem, gifter sig med Marine Petrine Lytsen, født 1902 i Juvre som datter af Martin J. Lytsen og hustru Petrine S. J. T. Dahl (/). Martin overtager ejendommen. Søsteren Anna Kirstine er død, og den anden søster Emma bor hos sin faster i Tvismark (lb.nr. 48).

1930-1975

Martin Nielsen Falk, et hus.

Han er fisker og arbejdsmand. I ægteskabet med Marine Petrine fødes 4 børn, Peter Marius (1927), Johannes (1928), Gertrud (1932) og Gregers (1938) (billede 88). Martin N. Falk, 21 år ældre end konen, dør 1947. Samme år dør også hustruens moster, Henriette (»Jette«) Kirstine Hansen, født 1865 i Juvre (lb.nr. 1), der har levet

i pleje her. Martin Falks enke får tilskødet ejendommen. Hun klarer økonomien med at holde bl.a. høns. Marine Petrine dør i 1974, og sønnen Gregers køber ejendommen.

1975-1992

Gregers (Grejs) Falk, et hus.

Han er arbejdsmand ved Skov- og Naturstyrelsen og gift med Kirsten Rasmussen, født 1942 i Nibe. Parret får 3 sønner, Martin (1962), Aage Nielsen (1964) og Ehm (1972). I 1992 sælges ejendommen til sønnen Aage, og forældrene flytter til Havneby. Der dør mor Kirsten i 1995.

siden 1992

Aage Nielsen Falk og Ulla Matzen, et hus.

Han er murer og gift med Ulla, født 1960 i Hjordkær. Der er 3 børn, Johnny (1987), Charlotte (1990), og Camilla (1996). Huset vedligeholdes i gammel stil og udvides med en nordlænge.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
70	32 Ko	Prilen 16	Haderslev	56	Ca*	Ca

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Stedets første bygning findes ikke mere. Den stammede formentlig fra 1500-tallet og havde omkring 1710 9 fag. I 1744 (HAV) står der et nyt hus med 8 fag, 7.20 meter bredt, og vurderet til 64 rd. Det er faktisk vore dages bygning, hvor der findes mange spor af

Billede 89:
Indgangsparti fra 1873 ved huset
lb.nr. 70. (PD)

gammelt bindingsværk. Højden under bjælkerne er kun 1.72-1.75 meter. Pga. beboernes økonomiske forhold og deraf følgende dårlig vedligeholdelse er brandforsikringsværdien i perioden 1780-1812 forholdsvis lav, f.eks. i 1792 kun 56 rd. I 1873 bliver huset restaureret og sydindgangen lagt i midten, med en meget flot dør (billede 89). I 1875 har bygningen et lille nordskur i den vestlige ende (kort billede 87), som senere forsvinder igen. I 1979 bygges en ny nordlænge med moderne østfacade, 13 meter lang, hvorved beboelsen udvides.

Ejendoms historie:

~1595-1661

Anders Sørensen, en forbedelse.

Manden findes på forbedelsen nr. 15 i jordebogen fra 1596/97 indtil 1608, derefter konen Anna indtil 1627/28. Den sidstnævnte jordebog er formentlig ajourført i 1660'erne. »Anna Anderskone« er gennemstreget og erstattet af en ny ejer, Peder Jespersen, i senere jordebøger også kaldt Iversen. Det kunne være den mand, der får fæste i 1661, eller Peder Jespersen er et mellemlid.

1661-1724

Peder Jessen Møller, en forbedelse.

I fæsteprotokollen for 1661 nævnes en Peder Jessen, der i vurderingen omkring 1710 har tilnavnet »Møller«. Måske er han møllersvend, eller gift med en datter af mølleren. På ejendommen sås 2 sk. rug og 2 sk. byg, og Peder har 2 køer. Efter over 60 år skiftes ejerskab. Da er Peder Jessen formodentlig død.

1724-1731

Gregers Terkelsen, en forbedelse.

Navnet tyder på en oprindelse fra fastlandet. Også denne mand har noget med møllen at gøre, idet han lejlighedsvis kaldes »Møller«. Han er derudover kendt som strandfuldmægtig (THH). Gregers er gift med en datter af den velhavende skipper Jørgen Eriksen, Mette (lb.nr. 72/73), og parret får en søn, Gregers. Men faderen dør snart. Enken giftes igen, og hendes anden mand fæster ejendommen. Lille Gregers får lovet opdragelse og 55 rd. konstanter (HAV).

1731-1765

Jens Engelbretsen, en forbedelse.

Han er en efterkommer af øens 1600-tals-præst med samme navn, og af Krommes-slægten. Fra ægteskabet med enken Mette kendes 5 børn, Jørgen (ca. 1730), Maren (ca. 1735), Johanna (ca. 1737), Mette Maria (ca. 1741) og Engelbret (1743). Husfar Jens sejler fra Hamborg til Grønland, og det gør han indtil en forholdsvis høj alder. Som partfarer tjener han godt og kan bygge et nyt hus på stedet. Senere må han dog stifte gæld. Konen arver 1758 nogle penge efter sin farbror Niels Eriksen Muldvad (se lb.nr. 17)(THH). Sønnen Jørgen giftes i Kongsmark (lb.nr. 81), datteren Johanna i nabolaget (lb.nr. 63). Datteren Maren vies til harpuner Michel Andersen List, der har et hus i Tvismark (lb.nr. 61). 1761 laver husfar Jens en overdragelseskontrakt med denne svigersøn, men begge forliser. 1762 strander Hamborg-skibet »Maria Galley« ved Jyllands vestkyst. Derpå sejlede Jens som spækskærer (THH). 1765 er også svigersønnen død. Enken overtager ejendommen.

1765-1836

Maren Jensdatter, en forbedelse.

Allerede i 1764 var hun flyttet herover, med sin mand og 2 døtre,

Mette (ca. 1760) og Anna Kirstine (ca. 1763). Her fødes 1765, efter mandens død, en søn, Anders. Søsteren Mette Maria ægter en enkemand i Toftum, kommandør Jens Lambertsen, der i første ægteskab var gift med en anden efterkommer af Eriksen-familien (lb.nr. 17). Broderen Engelbret bliver kommandør, gifter sig og overtager sin ældre brors hus (lb.nr. 81). I 1777 er Marens søn Anders med på denne morbrors skib »Twe jonge Hermans« (billede 42 i bd. 2) og overlever de utrolige strabadser ved skibets forlis og mange dages vandring over isen til Grønland.¹⁸ Anders bliver senere selv kommandør og gifter sig ind på en gård i Tagholm (lb.nr. 95). Marens datter Anna Kirstine ægter kommandør Hans Eriksen i nabolaget (lb.nr. 72). Husmor Maren dør inden 1815. Datter Mette bor fortsat i huset og dør i 1835. Huset overtages af en brorsøn.

1836-1853

Martin Andersen List, en forbedelse.

Han er født 1812 i Tagholm som den yngste af 7 børn (lb.nr. 95). Martin sejler også til Ishavet. 1836 er han styrmand på briggen »3 Venner« på sælfangst fra København. Ved vielsen i 1839 er han selv skipper, og i 1844 fører han briggen »Cecilie« af Rønne til Grønland. Konen Maren er en datter af skipper Christen P. Tagholm (lb.nr. 88). Ægteskabet forbliver barnløst. 1840 køber Martin en forbedelse i nabolaget. Huset rives ned og jorden lægges til den her ejendom. Omkring 1850 ejer Martin en galeaserigget evert, »Formica«, 29 læster stor, som er registreret på Rømø. I 1850 overtager parret en ejendom i Kirkeby, hvor de driver en købmandsforretning (lb.nr. 106). Kongsmark-ejendommen sælges.

1853-1867

Peder Sørensen Schmidt, en forbedelse.

Han er i 1827 født på en kapitelsgård i Juvre (lb.nr. 6) og bliver sømand. I 1851 gifter han sig med en pige fra Juvres nordligste gård (lb.nr. 1), Jørgeline Jørgensen, født 1826. Han bliver styrmand og køber huset i Kongsmark. Parret får ingen børn. 1860 er Peder kaptajn på skonnerten »Fortuna« af København (billede 90). Han siges at have behandlet mandskabet hårdt. Kokken Gregers N. Falk (lb.nr. 45) beretter, at han fik »mere tamp end spise« ombord. 1866 dør Peder S. Schmidt »under Island« (KB). Enken gifter sig i 1867 igen, med en enkemand fra Juvre.

Billede 90:
Skonnert »Fortuna« af København, 1860 ført af kaptajn Peder S. Schmidt. (privateje)

1867-1886

Thomas Nielsen Carl, en forbedelse.

Han er født 1829 på »hvalgården« i Juvre (lb.nr. 8) og sejler som styrmand. Thomas bringer 2 sønner med fra et første ægteskab med Anne Marie, født 1836 som skipper og gårdmand Jens Jørgensens datter (lb.nr. 23). I det nye ægteskab fødes ingen børn. Husfar Thomas bliver kaptajn og fører 1881 skonnertbriggen »Ingeborg« af København (billede 45 i bd. 2). 1882 dør den 17-årige søn Niels Christian. 1887 overtager Thomas halvdelen af sin fødegård og flytter til Juvre, hvor den ældre søn, Jens Jørgen, dør samme år (videre se lb.nr. 8). Huset her sælges med 6 ha jord til en nabo. Prisen er 1.625 mk.

1886-1892

Hans Lassen Neve, et hus.

Denne kaptajn er født og bor i nabohuset, som nu sælges (se lb.nr. 69). 1891 dør konen, Hanna Maria, født Thomsen. Sønnen Christian Thomsen er kun 11 år gammel. Enkemanden beslutter sig til

at sælge ejendommen for 1.350 mk. og flytte med Christian til konens fødehjem. Drengen bliver sømand (se lb.nr. 77). Hans Lassen Neve dør i 1895.

1892-1922

Carl Eduard Magnus Nielsen, et hus.

Han er Thomas Nielsen Carls brorsøn, født 1865 i Juvre (lb.nr. 9), og siden 1887 gift med Kirstine Maria Jensen. Hun er født 1859 i Kongsmark (lb.nr. 66). 5 børn overlever barndommen, Ida Maria (1887), Carl (1888), Knud (1889), Caroline Christine (1890) og Emilie Maria (1894). Husfar Carl tjener som arbejdsmand. Og han er aktiv i Nørlandets redningsmandskab, hvor han får medaljen i 1908. 1920 kan han købe en mindre gård i Østerhede (videre se lb.nr. 117). Ejendommen sælges.

1922-1927

Hans Laurids Jensen List, et hus.

Han er den ældste søn af skomager Hans Cornelius List og lærer-datter Laurine A. E. Ebbesen, født 1868 i Vråby (lb.nr. 144). Hans Laurids sejler og bliver hovmester med bopæl i København. Han er siden 1903 gift med Kristine Marie Elise Kristiansen, født 1866. Parret har 3 børn, Grethe, Lissy og Willy. Huset lejes snart ud og afhændes senere til lejeren.

1927-1930

Mathias Lassen, et hus.

Han er født 1888 i Sønderby som søn af sømand Peter Lassen og Sibrandine, født Dahl (/). Mathias gifter sig i 1924 med Nicoline Nielsen fra Østerby-Daler. Der er 2 døtre, Karen og Ellen. Mathias er landpostbud og flytter efter nogle år til fastlandet.

1930-1961

Kristian Jessen Hansen, et hus.

Han er født i 1905 i Tolstrup sogn og gift med Alfrida, født i 1909, ligeså på fastlandet (billede 91). En bror bor i Kongsmark (lb.nr. 77). Kristian virker som arbejdsmand med mange evner. Bl.a. laver han indre ombygninger og restaureringer. Efter anden verdenskrig benytter øvrigheden et værelse i huset som fængsel. Parret har ingen børn. I 1961 sælges ejendommen, efter at Kristian

*Billede 91:
Kristian Jessen Hansen og hustru
Alfrida. (PD)*

har bygget sig et nyt hus på den anden side af gaden. Indtil sin død i 1969 er han aktiv ved restaureringen af sit forhenværende hus. Enken Alfrida dør i 1999.

1961-1976

Aksel Bitsch-Christensen, et hus.

Han er født 1926 i Roskilde og virker som skibsreder i Hamborg. Rederen er gift med Brita Smedberg, født 1926 i en svensk-finsk familie. Der er 4 børn, en søn Anders (1951), og døtrene Ulla (1954), Elisabeth (1959) og Ane (1963). Huset benyttes som sommerhus, men tilknytningen til Rømø får i 1962 en ny dimension, idet hustru Brita stifter den første danske færgeforbindelse fra Havneby til Sild. Sønnen Anders tager i 1971 fast bopæl på Rømø og overtager ejendommen.

1976-1990

Anders Bitsch-Christensen, et hus.

Han er først lærer i Brørup, men bliver senere assurandør. I ægteskabet er der 3 piger, Anne, Karen og Inger. I Anders' ejerperiode restaureres huset videre, og der sker en del væsentlige ændringer

ved bygningen. Af arbejdsmæssige grunde må ejendommen sælges.

siden 1990

Jørgen Ohmsen, et hus.

Han er gift med Jytte Straarup og ejer en fabrik for rustbeskyttelsesmidler i Odense. Der er 2 voksne børn, Mette og Jesper. Huset bruges til ferieformål.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
71	28 Ko	Prilen 14	Haderslev	57	Cb	Ca

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Her står endnu nogle fag af stedets ældste bygning, formentlig bygget i midten af 1600-tallet. Husets stuelænge er kun 5.60 bred. Højden under bjælkerne er 1.72 meter. En alkove fra huset, i 1600-tallets typiske stil, findes i dag i nabohuset (lb.nr. 70). Omkring 1710 står der i alt 6 fag. I 1744 (HAV) er vurderingen 44 rd., passende til et pænt vedligeholdt hus i denne størrelse. Det gælder også for brandforsikringsværdien i 1780, i alt 60 rd. 2 fag er da stald og 4 fag beboelse. Omkring 1800 findes også en lille lade (BF). I 1875 er stuehuset 2 smalle fag længere mod øst og har i den ende en nordlænge (kort billede 87). Sådan står huset der i dag som fint eksempel på et mindre Rømø-hus (billede 92).

Billede 92:
Luftfoto af huset lb.nr. 71 omkring 1950. (PD)

Ejendoms historie:

indtil 1693

Anders Jespersen, en forbedelse.

Ejendommen findes ikke i jordebogen, men i fæsteprotokollen for 1693. Da er Hans Pedersen »Scherrebeck« angivet som efterfølger.

1693-1736

Hans Pedersen Stump, en forbedelse.

Manden, der sandsynligvis er en svigersøn af Anders Jespersen, stammer vist fra Skærbæk, idet han får dette tilnavn også i ejendomsvurderingen fra omkring 1710. Senere ændres navnet til »Stump« (KS, FP). På ejendommen sås 3 sk. rug og 2 sk. byg, og der er 1 ko hhv. 3 får. I 1727 er husfar Hans død. Da er enken ejerinde af kirkesæderne efter Anders Jespersen. 1736 får en søn fæste på ejendommen.

1736-1762

Anders Hansen Stump, en forbedelse.

Manden forekommer allerede før 1736 i tingbøgerne, som stokkemand m.v. Han er gift med en Mette. Fra ægteskabet kendes en datter, Maren, født ca. 1735 (THH). Anders dør ca. 1743, idet han er noteret, men gennemstreget i vurderingen (HAV). Enken har

da 50 rd. gæld og betegnes som »arm«. Hun klarer sig mange år alene, indtil hun i 1762 kan overdrage ejendommen til Marens mand.

1762-1818

Niels Lauridsen Kypper, en forbedelse.

Han er født ca. 1734 i nabolaget (lb.nr. 66) og bliver skibstømrer. Bl.a. sejler han 1766 på »Jfr. Maria« fra Hamborg. Professionen udtrykkes i tilnavnet, som står for »bødker«. Der fødes 5 børn, døtrene Mette (ca. 1764), Maren (ca. 1768) og Kirsten (ca. 1773), og sønnerne Hans (ca. 1765) og Anders (ca. 1770). Der er penge til en god pleje af huset og tilbygning af en lille ladelænge. Sønnen Hans bliver kommandør fra Altona, gifter sig med en kommandørdatter, Mette (fra lb.nr. 76), og køber en ejendom i nabolaget (/). Datteren Maren giftes med en sømand, Mathias S. Kjær (lb.nr. 74). De andre 3 børn lever i 1801 endnu ugift i huset. I 1789 sejler husfar Niels formodentlig ikke mere som tømrer, idet han kun betaler 16 sk. indkomstskat (ES). Senere må stiftes gæld. Faderen dør inden 1814, enken Maren følger 1816. Også datteren Kirsten er da allerede død. Sønnen Anders dør 1817 som kok på Grønlands-skibet »Johann Abraham« fra Hamborg. Kun den ugifte datter Mette er tilbage i huset. Kommandøren Hans i nabolaget får pga. kontinentalspærringen ingen hyre efter 1804 og må nære sig med små bådstransporter i vadehavet. Der omkommer han i 1817. Såvel familieejendommen her som Hans' i nabolaget kommer på auktion.

1818-1832

Mathias Pedersen With, en forbedelse.

Denne barnløse, velhavende mand bor selv i Tvismark (lb.nr. 58) og køber huset formodentlig kun til sikring af en bopæl for den ugifte datter af Niels L. Kypper, Mette. Snart flytter også søsteren Maren ind med sin familie (se lb.nr. 74). Deres søn Michel skyldes i 1826 overbord på en rejse til Vestindien. 1827 giftes hendes datter Mette Maria med en sømand i Nørtvismark, Hans Todsen Carl (/). 1828 dør hendes mand, Mathias Sørensen Kjær, på vej til Altona. Nu bor der kun 3 kvinder i huset, Mette og Maren med datteren Karen Holms. De nærer sig af håndarbejde. Efter Mathias P. With's død arver Maren, Mathias S. Kjærs enke, ejendommen.

1832-1856

Maren, Mathias S. Kjærs enke, en forbedelse.

Hun er »for fattig til at løse fæste« (FP), men får alligevel ejendommen »adjudiceret«. 1837 dør hendes søster Mette. Hun selv følger i 1848, som »fattiglem«. Datteren Karen Holms Kjær er stadigvæk ugift og arbejder som daglejerske. Hun lejer dele af huset ud. I 1855 får hun ejendommen i fæste, men sælger den straks mod aftægt til husets lejer.

1856-1865

Hans Peter Nielsen, en forbedelse.

Han er født 1821 i Aal sogn og bliver skomager. På Rømø gifter han sig i 1849 med en pige fra Nørtvismark, Anna Margrethe, født 1822 som datter af gårdmand Jørgen N. Jørgensen (lb.nr. 41). Først bor de til leje i Kromose (/), hvor deres første barn, Else Jørgeline bliver født i 1849. Derefter flytter familien herover, hvor deres anden datter, Anne Cathrine fødes (1852). 1860 bor endnu en familie på ejendommen. Det er sømand Peter Jensen Falk (1838) fra Juvre (lb.nr. 12) og Maria, født Michelsen (1832) fra Kongsmark (lb.nr. 75), med 2 børn, Jens Michel Elius (1858) og Jette Christine (1859). 1865 sælger Hans P. Nielsen ejendommen med 3 ha jord. Aftægtskonen Karen Holms bor fortsat i huset.

1865-1904

Søren Knudsen, en forbedelse.

Det er konen, Hanna Cicilie Dahl, der får ejendommen i fæste. Hun er født 1831 i Juvre på øens nordligste gård, lb.nr. 1. Hun gifter sig med Søren Knudsen, født 1834 i Hostrup sogn. Han er bådfører, også kaldt skipper, der sejler for købmand Hans Andreasen og senere dennes søn (lb.nr. 76). I 1869 fødes tvillinger, Hans Metanus og Carl Cornelius. I en periode bor familien i Havneby, men beholder huset her. 1871 fødes en datter, Halvine Kirstine. Sønnen Carl, der er skibsdreng, dør 1891 i Havneby. I 1897 dør husmor Hanna Cicilie, og det er her igen. I 1901 giftes datteren med en arbejdsmand fra Skærbæk, Thomas Stoffer. Husfar Søren opgiver sejladsen, men virker trods alderen endnu som arbejdsmand. 1904 overdrages ejendommen til svigersønnen, og den gamle Søren Knudsen får aftægt og et værelse i vestenden. Han dør i 1909.

*Billede 93:
Thomas Stoffer og
hustru Halvine, født
Knudsen. (PD)*

1904-1954

Thomas Stoffer, et hus.

Manden er født 1866 og kommer formodentlig til Rømø i forbindelse med oprettelsen af badestedet i Lakolk. Halvine Kirstine og Thomas (billede 93) får 4 børn, pigerne Anna Cicilie (1902) og Thomasine Alvine (1909) og drengene Søren (1906) og Hans Louis (1912). Familien bliver på Rømø, og Thomas virker som arbejdsmand og kusk ved Kongsmark-skibsbroen. Mens 3 børn flytter til fastlandet, giftes datter Anna Cicilie med Elius Hinrichsen på Rømø (lb.nr. 80). Husmor Halvine dør i 1949, enkemanden i 1954, og ejendommen sælges.

1954-1993

Peter Hansen Thuesen, et hus.

Han stammer fra en gård i Bolilmark (lb.nr. 33), hvor han er født i 1919 som søn af landmand Carl O. M. Thuesen. Peter bliver lokomotivfører, bor i Tønder og gifter sig ikke. Huset købes til ferieformål. Efter pensioneringen bliver Peter fastboende her. I 1993 sælges huset med livsvarig boligret for Peter Thuesen.

siden 1993

Grethe Wellnitz, et hus.

Hun er født i 1950 som datter af Laust Lorentzen, dvs. et barnebarn af Boy P. Lorentzen (lb.nr. 63). Hun bliver gift med Kaj Wellnitz, der driver en tankstation på Rømø, mens hun arbejder ved Rømø Andelskasse. Parret har 2 børn, Christian og Carsten.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
72	29 Ko	Prilen 10	Haderslev	58	Ca	Ca

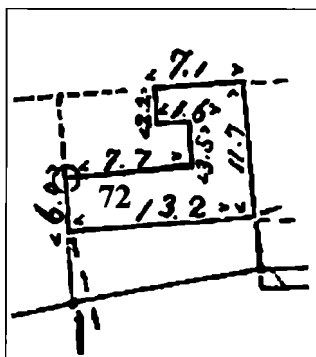
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Bygningen står på en slags værft, ganske usædvanligt for et husmandssted på Rømø. Stuehuset har i dag faktisk samme grundmål som på byggetidspunktet, formentlig omkring midten af 1600-tallet. Da er det 6.10 meter bredt. Omkring 1710 står der 8 forholdsvis smalle – 1.65 meter brede – fag beboelse og 3 fag lade. Spor af bindingsværket ses endnu i enkelte bjælker. I 1744 (HAV) er vurderingen høj med 99 rd., hvilket tyder på en forholdsvis fornem indrettet bygning. I anden halvdel af 1700-tallet ser det dårligt ud med huset, efter brandforsikringsværdien i 1780 at dømme, 60 rd. inkl. stald. Laden er væk og bygningen slidt. I 1792 er en første forbedring sket og vurderingen sat op til 70 rd. I perioden 1802-12 er værdien endnu højere, formentlig for en mere eller mindre ny bygning med 3 fag ladelænge (BF). En del bjælker er fra denne periode, og før den sidste restaurering fandtes også døre fra denne tid. Fundamenterne er lavet om til grundmur. I 1860erne får bygningen en ny facade med en

Billede 94:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 72.

*Billede 95:
Panelvæg i huset lb.nr.72, senest fra begyndelsen af 1700-tallet.*

flot dørbue og laden en lille udbygning mod vest, som senere forsvinder igen (kort billede 94). Til gengæld forlænges nordlængen. I 1980'erne foretages en grundig, men nænsom restaurering af den ellers uændrede bygning. En panelvæg, som formentlig er fra stedets hus omkring 1700, findes den dag i dag (billede 95).

Ejendomshistorie:

For tiden indtil 1760 er historien fælles for ejendommene lb.nr. 72 og 73, idet der er tale om 2 forbedelser med et hus.

omkr. 1650-1693

Peder Boesen, to forbedelser.

Ejendommen er ikke nævnt i jordebogen og for første gang registreret i fæsteprotokollen for 1670. Da får manden en forbedelse i fæste efter Hans Nielsen. Den er måske identisk med en bonde i Tvismark (se fælleshistorie), der sælger jord til dannelse af en ny ejendom, som det tit er tilfældet i hine tider. Sandsynligvis drejer det sig om Peder Boesens anden forbedelse, dvs. han har i 1670 allerede det her hus på en varft og nogen jord. Han er kommandør¹⁷ og har råd til et dyrt byggeri. Parret har 2, måske 3 sønner. Jens bliver på ejendommen. Boe findes senere i Tvismark (lb.nr. 51). Og måske er der endnu en søn, Hans, hvis man skal tro fæsteprotokollen. 1682 overlader Peder Boesen én forbedelse til sønnen Jens (FP), 1693 fæster en Hans Pedersen 2 forbedelser efter Peder Boesen. Men der er kun 2 ejendomme i alt. Hans forsvinder helt fra dokumenterne igen, mens Jens i 1700-tallet ejer begge forbedelser. Af Hans findes senere kun et spor, en mand med navnet Anders Hansen Boesen (THH), der må være en søn.

1693-1711

Jens Pedersen, to forbedelser

I 1693 er han vist forholdsvis gammel. Muligvis er han identisk med én af Hamborg-kommandørerne med dette navn, i årene 1673-81 (WS). En datter, Maren, giftes med skipper Jørgen Eriksen, der ligesom broderen Hans (lb.nr. 17 og 51) er en søn af Erik Iversen på Muldvadgård ved Ribe. Ved vurderingen omkring 1710 bor dette par med i huset (HAV). På dobbelt-ejendommen kan sås 5 sk. rug og 8 sk. byg, og der holdes 2 køer og 3 får. 1711 overlader Jens Pedersen ejendommen til sin svigersøn. Derefter finder vi ham indtil 1721 som stokkemand på tinget, en gang med tilnavnet »færgemand«.

1711-1733

Jørgen Eriksen, to forbedelser.

Desværre vides ikke noget om hans karriere som skipper. Men han må have tjent gode penge. I 1711 betaler han krigsskat. I 1715 er Jørgen Eriksen død. Da låner enken 400 rd. ud til Tønder by.⁵ Fra ægteskabet med Maren Jensdatter kendes tre døtre, Maren, Mette og Dorth Margrethe. Maren ægter sidst i 1720'erne et medlem af Krommes-familien og bliver på ejendommen, mens Mette

og Dorthe giftes med sømænd i nabolaget (lb.nr. 70 hhv. borte). Enken overlader de to forbedelser til svigersøn Hans Hansen Krommes. Hun får aftægt i huset.

1733-1771

Hans Hansen Krommes, to forbedelser.

Han er født i 1701 som søn af Hans Jørgensen Krommes i Tvismark (lb.nr. 56) og bliver først skrædder. Det indbringer ham tilnavnet »Skrædder« i nogle dokumenter, bl.a. i 1744-vurderingen (HAV). Da skal han som håndværker betale kopskat, men det bliver streget, fordi han nu er »matros«. Han bor i et stort og værdifuldt hus, men har 35 rd. gæld. Svigermor Maren sidder på pengene. Hun angiver 300 rd. kontant formue. Hans Krommes findes nogle gange på tinget. 1739 bliver han straffet for »ulovlig stranden«. Og 1752 har han »indslagen vinduer ved Anders P. Møller (kroen) og injureret ham«. Der kendes 3 børn af Hans' og Maren's ægteskab. Erik bliver sømand og bygger omkring 1760 et nyt hus på ejendommen, hvorpå han får fæste i 1762 (lb.nr. 73). En datter med ukendt fornavn bliver med sin mand i huset. En formodentlig søn, Jørgen, sejler også og er måske identisk med en Hamborgkommandør (se lb.nr. 56). 1758 arver husmor Maren en del penge efter sin farbror, Niels Pedersen Muldvad i Toftum (THH). 1771 overdrager Hans H. Krommes en forbedelse med huset til svigersønnen (FP).

1771-1784

Jens Nielsen Friis, en forbedelse.

Han er sandsynligvis en bror til kapellanen (lb.nr. 57). I ægteskabet fødes to børn, Hanna Maria (1774) og Niels Jensen (1776). Af en formyndersag i 1780 fremgår, at både far og mor er død. Hanna arbejder senere som tjenestepige (FKT). 1784 kommer huset på auktion.

1784-1787

Christen Eriksen Bækker, en forbedelse.

Han ejer i forvejen et hus med bageri og krohold (se lb.nr. 74). Men han er totalt forgældet, hvorfor han snart går fallit. Under konkurssagen dør han såvel som sin kone. Begge ejendomme sælges på auktion. Det er en af kreditorerne, der får den her ejendom.

1787-1806

Peder Nielsen Skrang, en forbedelse.

Denne velhavende skipper og gårdmand fra Vestergård (lb.nr. 169) køber ejendommen og lejer den ud til et barnebarn af Hans H. Krommes, Hans Eriksen. Efter en typisk Grønlandskarriere bliver Hans Eriksen i 1783 styrmand ved Islandsselskabet, fra København (PD). 1788 sejler han igen til Grønland, nu fra Altona, og han når i 1793 kommandørstillingen på fregatten »Grønland« (billede 96). Efter to uheldige fangstår sejler han i mindre positioner og går over i handelsfarten. Da er han bl.a. skipper på snauen »Minerva« fra Flensborg (SL). Hans Eriksen, født ca. 1763 som søn af Erik Hansen (lb.nr. 73), er gift med Anna Kirstine Michelsdatter, født ca. 1763 i et nabohus (lb.nr. 70). Parret får 5 børn, Karen (ca. 1793), Michel (ca. 1795), Maren (ca. 1797), Erik (1799) og Kirstine (1804). I 1799 optages Hans Eriksens forældre, der har solgt deres ejendom. 1806 er husejeren, Peder N. Skrang, død, og Hans Eriksen køber ejendommen.

1806-1834

Hans Eriksen, en forbedelse.

Det er svært at få hyre i krigstiderne. Med familiens økonomi går det ikke så godt. Hans' forældre dør inden 1815, i 1816 husmor Anna Kirstine. 1821 drukner sønnen Erik ved Fanø. 1834 er Hans Eriksen nødt til at sælge ejendommen. Han bliver forsørget af fattigvæsenet og bor på en gård i Toftum, hvor datteren Kirstine er tjenestepige (lb.nr. 23). Der dør han i 1835. Datteren findes senere gift i nabolaget (lb.nr. 29). Hendes søster Maren tjener i Tvismark (lb.nr. 46) og gifter sig aldrig.

1834-1839

Hans Mathiesen Kræmer, et hus.

Denne velhavende købmand (se lb.nr. 87) køber ejendommen til udlejning. Lejeren er Michel J. Jessen, tidligere ejer af ejendommen lb.nr. 89. I 1817 blev han gift anden gang, med Anna Hansdatter, hvis oprindelse ikke kendes. 1817-19 er han kommandør fra Altona. Derefter sejler han igen som harpuner og styrmand. I det nye ægteskab er der 2 børn, Margaretha (1821) og Hans Michel (1823). Michel J. Jessen dør 1848 på fattighuset. Husejeren her, Hans M. Kræmer dør 1835, 80-årig, og sønnen arver alle hans ejendomme.

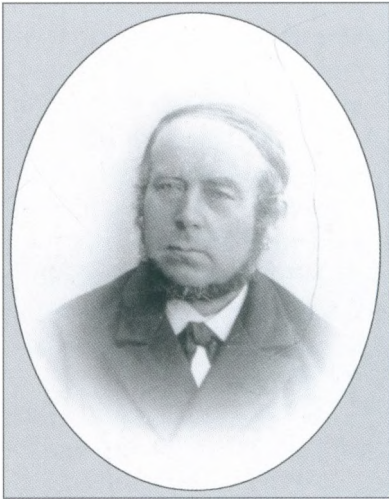
Billede 96:

Fregatten »Grønland«, 1793/94 ført af kommandør Hans Eriksen, 1789-92 og 1795-98 af kommandør Niels H. Tønnes (lb.nr. 53), 1799-1807 af kommandør Jep N. Smed (lb.nr. 86). (Skibsfartsmuseum Flensborg)

1839-1862

Christen Hansen Kræmer, et hus.

Han ejede i nogle år en gård i Nørtvismark (lb.nr. 42) og bor nu på slægtsejendommen i Kongsmark (lb.nr. 87). Huset lejes fortsat ud. I løbet af året 1855 flytter en søn ind, kaptajn Mathias Chr. Kræmer, født 1828 i Nørtvismark (billede 97). Han er siden 1854 gift med Ellen, datter af kaptajn Henning J. Schmidt (lb.nr. 85). 1855 fødes en søn, Christian. Som anden familie kommer 1858 Ellens yngre søster Maria Kirstine (1836) med sin mand, kaptajn Jesper J. Andersen, født 1830 (lb.nr. 92). 1862 får Mathias Chr. Kræmer ejendommen overdraget. Den anden familie flytter til Kirkeby (lb.nr. 109).

Billede 97:
Mathias Chr. Kræmer og hustru Ellen, født Schmidt. (RLF)

1862-1910

Mathias Christensen Kræmer, et hus.

Efter sejlads som harpuner og styrmand fra København til Ishavet bliver han, kun 24 år gammel, 1853 kaptajn på briggen »Nordby« fra Fanø. Skibet sejler med 30 mands besætning på robbefangst ved Grønland. Efter togtet i 1856 bliver det solgt til Norge. Derefter sejler Mathias i handelsfart mellem Hamborg og Finmarken, først på »Lovisa Augusta«, men dette skib forliser. Mandskabet bliver reddet, og i nogle år fører Mathias skibet »Isabella«, inden han ophører med søfarten. I 1868 bliver han kommuneforstander i Kongsmark. 1882 giftes sønnen Christian, der er styrmand, med Caroline Petrea, født 1857 som datter af krydstoldassistent Christen P. C. Møller i Nørhede (lb.nr. 113). 1889 dør Mathias Chr. Kræmer og bliver i kirkebogen betegnet som »Stadsbetjent«. I testamentet af 1887 bestemmer han, at konen skal være i »uforstyrrret besiddelse og nydelse« af formuen, hvis hun ikke giftes igen. Det gør hun ikke og lever ene i huset indtil sin død i 1910. Sønnen er flyttet til København. Han arver ejendommen med ca. 7 ha jord.

1910-1955

Christian Mathiesen Kræmer, et hus.

Han er skibsfører og sejler dampskibe på Østersøen. Christian har 3 børn, Elna Mathilde (1890), Anna Kristine (1892) og Axel (1897). Konen dør i 1905, og en husbestyrerinde ansættes. Huset på Rømø benyttes som sommerbolig. Under 2. verdenskrig indrettes besættelsesmagten huset som kontor, i en periode også som lazaret. Christian M. Kræmer dør i 1943. Arvesagen trækker sig pga. krigen. Huset lejes ud til lokale folk på Rømø. Endeligt arves ejendommen af alle 3 børn i fællesskab.

1955-1984

Christian M. Kræmers arvinger, et hus.

Huset benyttes som sommerbolig for familierne. En generation senere sælges ejendommen.

siden 1984

Kaj Hansen, et hus.

Han er født 1936 i Ribe og bliver stationsmester ved EASV i Skærbæk. Kaj er gift med Gerda Clausen, født 1939 på Fanø. Hun virker som sygeplejerske. Der er 2 børn, Bo Dalgren (1965), og Helle Atzen (1966).

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
73	19 Ko	Prilen 6	Haderslev	59	Cb	Cb

1967 (AS)

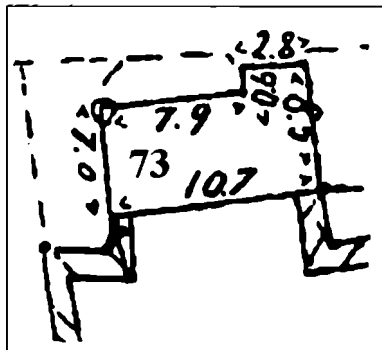

2002

Bygningshistorie:

Huset er vist bygget i 1761, som såvel fæsteprotokollen som formentlig senere omsatte murankre på vestgavlen lader formode (1917). Pindhuller i nordsidens rem henviser til bindingsværk, mens bjælkerne ikke har spor af knægte. Bygningen står på syldsten. Alle bjælker har gennemgående kvartstav-kantprofiler, som man finder dem overalt i 1700-tallets sidste årtier. Højden under bjælkerne var oprindeligt kun 1.73 meter. I 1780 (BF) står der 6 fag, 7 meter bredt, vurderet til 54 rd. Indtil 1792 går værdien

ned til 8 rd. pr. fag, men den stiger langt over gennemsnittet efter 1800. Ejeren har måske investeret i husets indre. I 1875 (kort billede 98) har huset en lille tilbygning i østenden, som senere bliver udbygget til bryggers. Det østligste fag var oprindeligt stalden, og indgangen til beboelsen lå i andet fag fra øst. I dag har huset desuden en tilbygning i vest, som udvider opholdsstuen.

Billede 98:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommen lb.nr. 73.

Ejendomshistorie:

1762-1799

Erik Hansen, en forbedelse.

Han er født ca. 1737 som søn af Hans H. Krommes i nabohuset (lb.nr. 72). Erik giftes med Karen, datter af kommandør Hans Jensen Præst, der ejer en gård i Kongsmark. Erik får 1762 fæste på »et øde forbedelsessted«. Det havde oprindeligt været del af faderens naboejendom (lb.nr. 72). Erik Hansen er måske den skipper, der sejler 1781-99 fra Flensborg. Af ægteskabet med Karen kendes kun en søn, Hans, født ca. 1763, senere kommandør og ejer af sin fars fødested. I 1778 overtager Erik Hansen svigerfaderens i dag forsvundne gård, og sælger den snart videre til Niels Erik Jørgensen, der er i familie med ham. I 1789 svarer Erik ekstraskat

som »matros«, 24 sk. (ES). 1799 sælges den her ejendom, og ægteparret flytter til sønnen i nabohuset. I 1801 betegnes Erik Hansen som fisker (FKT). Han dør ligesom konen før 1815.

1799-1815

Peder Jensen, en forbedelse.

Han er født ca. 1768, ligesom konen Kirsten, en datter af Christen Hansen og Anna Johannesdatter Franck i Nørhede (/). Peder sejler og er muligvis den sætteskipper, der 1809 får borgerskab i Ribe. Efter høje vurderinger i brandforsikringen at dømme er han istand til at investere i huset. Der kendes 2 børn, Jens (1799) og Cornele Kirstine (1809). I 1809 overtager Peder Jensen svigermoderens fødegård i Vråby, hidtil ejet af Kirstens moster, Anne Kirstine, og Rønmø-maleren Niels Pedersen Bækker, der får aftægt (videre se lb.nr. 123). Huset her sælges 1815 til et medlem af Bækker-familien.

1815-1834

Anders Jørgensen Bækker, en forbedelse.

Det er Erik Hansens brorsøn, født ca. 1769 i Tvismark (lb.nr. 56), gift med enken efter Anders Christensen With, Anna Kirstine. Hun er 12 år ældre, datter af Hans Nielsen Thomsen (lb.nr. 60), og hun bringer 3 børn med ind i det nye ægteskab, Hans Christian (ca.1784), Peder Møller (ca. 1787) og Anna (ca. 1789). Med den nye mand får hun en søn, Andreas With Andersen (1800). Husfar Anders sejler til Grønland, bl.a. som kok og »Schiemann«¹⁹ fra Altona. 1822 giftes steddatteren Anna med sømand Martin P. Greisen (lb.nr. 52). 1824 dør stedsønnen Peder Møller på en rejse til Glückstadt, hvor han ville gifte sig. Sønnen Andreas, med efternavnet »With«, bliver matros og gifter sig ind på en gård i Vesterhede (/). 1826 dør Anders J. Bækker. Konen sælger huset i 1834 og flytter til datteren Anna, hvor hun dør samme år.

1834-1847

Hans Jensen Pedersen, en forbedelse.

Han er 1811 født i Vråby som søn af skipper Peder Hansen Pedersen (lb.nr. 142). 1834, som styrmand, gifter han sig med Anna Maria, født 1813 i Tvismark som datter af gårdmand Hans E. Bleeg (lb.nr. 54). Parret får 4 børn, pigerne Mette Kirstine (1835)

og Maren Tønnes (1839) og drengene Hans Engelbret (1837) og Peder Hansen (1841). Ved den sidstes fødsel er faderen betegnet som skipper. 1843 finder vi manden igen som styrmand, på sluppen »Immanuel« fra København til Island. I 1846 er han død (FP), og enken sælger ejendommen. Familien spredes. Enken tjener først på møllegården (lb.nr. 57), hvor hun får endnu et barn i 1849, Jep Anton Jepsen, med en møllersvend. Senere bliver hun husholderske på kroen (lb.nr. 75). Døtrene findes spredt som tjenestefolk. Sønnerne sejler og bor andetsteds.

1847-1857

Albert Jørgen Lytsen, en forbedelse.

Denne kommandør og gårdmand (se lb.nr. 46 og 88) køber huset til udlejning. Da han selv flytter til Havneby i 1857 (se lb.nr. 190), sælges ejendommen til lejeren.

1857-1875

Peder Poulsen Due, en forbedelse.

Han er født 1788 i Sønder Sejerslev og bliver møllersvend i Emmerlev. Senere får han en stilling ved Mølby-møllen, og i 1839 avles en søn med en pige fra Juvre, Bodil Marie, født 1816 som datter af gårdmand Søren Chr. Smidt (lb.nr. 6). Barnet kaldes Søren Pedersen Due. I 1843 er Peder's kone død, og han får »højeste bevilling« til vielsen med Bodil Marie. Hun tjener på Albert J. Lytsen's gård, mens manden bor i Mølby. 1846 fødes endnu en søn, Martin Cornelius. Familien får nu huset her som bopæl. Peder arbejder fortsat i Mølby. Sønnen Søren bliver sømand. I 1875 indgås en salgskontrakt med storbonden Chresten J. Petersen i Tvismark (lb.nr. 53). Peder og Bodil må bo der på aftægt.

1875-1882

Chresten Jørgen Pedersen, et hus.

Om denne mand se ved gården lb.nr. 53. Ved salget i 1882 lever Peder og Bodil endnu i huset. Manden dør 1884, enken 1890.

1882-1943

Søren Lassen Hansen, et hus.

Han er født ca. 1858 ved Esbjerg og kommer som arbejdsmand til Rømø (billede 99). Her gifter han sig 1881 med Maren, født 1858 som datter af styrmand Niels Jensen (lb.nr. 66). Parret får 9 over-

levende børn, deraf 4 drenge, Niels Christian (1881), Sibrandt Marius (1882), Julius Marius (1884) og Frederik (1891). Pigerne er Sophie Marie (1885), Hulda Petrea (1887), Maria (1888), Petrine Antine (1889) og Anna Kjerstine (1897). Det er en stor flok i det lille hus! Efterhånden flytter børnene ud, de fleste til fastlandet, 2 sønner til Amerika. Døtrene Sophie Marie og Petrine Antine findes senere i sydvest Kongsmark (lb.nr. 84). Søren L. Hansen, også kaldt »Hans Fisker«, køber 1920 yderligere jord i Kongsmark. Søren dør i 1941, Maren følger i 1942. Datteren Sophie Marie sælger ejendommen.

Billede 99:
Søren Lassen Hansen, almindelig kaldt »Hans Fisker«, opretter omkring 1910 et tørvedige ved et ukendt hus.
(Voswinkel)

1943-1952

Anton hhv. Andreas Christian Nielsen, et hus.

Det er postmanden fra huset lb.nr. 78, der køber ejendommen med alt indbo. Han overlader det til sønnen Andreas, der allerede i en årrække selv har været postbud. Andreas er gift med Caroline Petrea, født 1914 i Bolilmark som datter af gårdmand Carl O. M. Thuesen. Der er 3 børn, Bent (1937) og tvillingerne Kjeld og Birte (1940). 1952 flytter familien til Andreas' fødehjem.

1952-1972

Hans Christian Tagholm, et hus.

Manden er født 1892 i Kongsmark som søn af styrmand Niels Marius Jensen (lb.nr. 83). Han er Andreas Nielsens fætter. Navnet »Tagholm« antager han i 1922 som tegn på sin forbindelse til Rømø. Hans Christian er brandmester i København og køber huset her til feriemål. Senere, som pensionist og enkemand, bliver han fastboende, men lejer størstedel af huset ud til feriegæster. Hans Chr. Tagholm sælger ejendommen til en søsterdatter og dør i 1976.

1972-1982

Effie Møller, født Duhn, et hus.

Hun er født 1918 i København som datter af Jens Christian Duhn og Malvine Jensen, begge fra Rømø. Effie bliver gift med Helge Møller fra Bornholm, der driver en guldsmedeforretning i København. Parret bor i Søborg og har 3 børn, Steen, Janny og Frank. I Effie's ejerperiode lejes huset helårs ud som feriebolig. 1982 sælges ejendommen.

siden 1982

Hans Poul Bech, et hus.

Han er født 1936 i Sæby og bliver landbetjent. Hans er gift med Ruth Levisen, født 1934 i Skærbæk. En datter, Lone, bliver lærer, en søn, Claus, politimand. Huset købes først som feriebolig, men siden 1996 er parret fastboende.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
74	22 Ko	Havnebyvej 62	Haderslev	60	Ca*	Ca

1967 (AS)

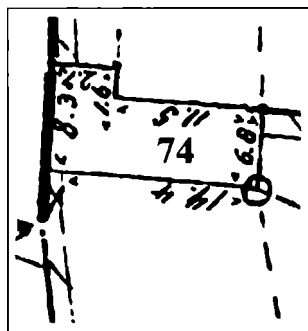

2002

Bygningshistorie:

Omkring 1710 står på stedet en 6-fags bygning, vist bygget engang i 1600-tallet. Omkring 1720 ændres huset til 11 fag stuehus, 6.75 meter bredt. Vore dages hus må være en del af byggeriet fra denne tid, 1.85 meter højt under bjælkerne. Huset bliver til kro og bageri. En syddør leder den dag i dag direkte ind til et større søn-

derdørns, som måske oprindelig var krostuen. I samme fag findes en dør mod nord, i dag husets indgang. Faget var formentlig framgulvet i det ældste hus. I 1744 (HAV) vurderes det hele til mere end 131 rd. Af brandforsikringen i 1780 fremgår, at det drejer sig om nævnte 11 fag stuehus og stald (90 + 16 rd.), derudover et tørveskur (6 rd.) og et bagehus (20 rd.). 1792 sættes værdierne væsentlig ned. Stuehus og stald (54+12 rd.) er sandsynligvis reduceret til 8 fag. Bagehuset findes endnu, mens tørveskuret er væk. I 1875 er huset på 14.40 meter, dvs. de nævnte 8 fag, og har en lille udbygning mod nord i husets vestende (kort billede 100). Derefter bliver huset igen forlænget 2½ meter mod vest, med en ny udbygning mod nord, mens den gamle nedtages. Sådan står huset i dag (billede 101).

Billede 100 :
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 74.

Ejendomshistorie:

indtil 1679

Bunde Sørensen, ½ forbedelse.

Denne mand kendes kun fra fæsteprotokollen for 1679. Han er formodentlig den første ejer.

Billede 101 :
Huset lb.nr. 74 set fra nordøst.

1679-1718

Karen Bundes, 1/2 forbedelse.

Om hun er enken eller datteren af forgængeren, vides ikke. Hun har ingen kreaturer, og der kan kun sås 3 sk. rug og 2 1/4 sk. byg (HAV). I 1718 overlader hun sin lille ejendom til efterfølgeren.

1718-1758

Jørgen Clausen Bækker, 1/2 forbedelse og kro.

Han stammer vist fra fastlandet, født 1693 (THH), og han er bager. I 1717 driver han åbenbart allerede krohold, idet han må betale 10 rd. bøde for at have gjort »indpas i Anne Tønnisses ret-tighed«. Hun er krokone i nabohuset (lb.nr. 75). Jørgen C. Bækker får dog snart også krorettighed, idet Hviding herreds ting benyt-ter huset fra 1722 og fremover som mødested mange gange. 1728 bliver han opfordret at blive sognefoged, men han giver afbud, fordi han skal passe sit håndværk og andre foretagender. 1739 bli-ver han straffet for ulovlig stranden ved List. 1744 (HAV) betaler Jørgen 32 sk. kopskat som kromand og bager. Og han melder 100 rd. gæld. Jørgen Clausen har mindst 3 døtre. Anna, født ca. 1747, giftes med skibstømrer Peder Nielsen Møller (/). En anden datter ægter Jørgen Hansen, formodentlig en kommandør (lb.nr. 56), den tredje Christen Eriksen, begge efterkommere af Muldvad-familien (se lb.nr. 17, 23, 51 og 72). 1758 får den sidstnævnte fæste efter sin afdøde svigerfar.

1758-1787

Christen Eriksen Bækker, 1/2 forbedelse og kro.

Han er født på Toftum-gården lb.nr. 23 som søn af Erik Hansen. Kroen og bageriet drives videre, og huset benyttes ligesom før som mødested, når Hviding herred holder ting på Rømø. Chri-sten stifter megen gæld såvel på Rømø som i Altona. Det hindrer ikke købet af et nabo- hus i 1784, lb.nr. 72. Men i 1786 går han fal- lit. Før begge ejendomme og alt indbo kommer på auktion i 1786, dør parret. Salget bringer 596 rd., langt mindre end gælden.

1787-1790

Christen Pedersen, 1/2 forbedelse.

Det er sandsynligvis skipperen Christen Nielsen Pedersen fra Tvismark (lb.nr. 48), der er højstbydende på auktionen. Han be- holder ikke ejendommen.

1790-1821

Mathias Sørensen Kjær, 1/2 forbedelse.

Denne sømand er født ca. 1766 som søn af Søren Madsen Kjær (lb.nr. 83) og gift med Maren, født ca. 1768 som datter af Niels Lauridsen Kypper (lb.nr. 71). Der er en søn, Michel (1804), og to døtre, Mette Maria (1796), og Karen Holms (1800). Der er ikke råd til husets vedligeholdelse, som det fremgår af meget lave vurderinger (BF). I 1821 må ejendommen sælges, og familien flytter til konens fødehjem (lb.nr. 71), som siden 1818, efter en auktion, ejes af den velhavende Mathias P. With.

1821-1832

Hans Johannsen, 1/2 forbedelse.

Køberen er landmand og daglejer, født ca. 1791 i Billum sogn. 1821 gifter han sig på Rømø med en pige fra Rejsby, Anna Else Bennedsdatter, født ca. 1794. Der kommer 6 børn, Hans Johannsen (1822), Laust Bennedsen (1824), Johanne Line og Anna Kirstine (1826), Thue Jensen (1829) og Mathias (1832). Ved den sidste fødsel bor familien dog allerede til leje i Nørhede, inden de i 1834 flytter tilbage til fastlandet, til Hostrup sogn. Huset her sælges.

1832-1851

Peder Nielsen, 1/2 forbedelse.

Han stammer fra Hviding (KB) og må være født ca. 1787. Siden 1828 er han gift med Botella, født 1799 som datter af skipper og gårdmand Lars Jensen i Toftum (lb.nr. 25). Peder havde overtaget konens fødegård, men opgiver at drive eget landbrug. Parret køber huset her, og Peder Nielsen arbejder fremover som daglejer. 1851 dør manden, og huset sælges af enken. Hun beholder boligret, forsørger af fattigvæsenet, og dør i 1855.

1851-1876

Peter Hansen, 1/2 forbedelse.

Han er født 1814 i Kirkeby som søn af Anna Botilla Pedersdatter (/). Faderen er en Hans Nielsen, ungkarl af Rejsby sogn. Peters mor giftes 1821 med Mads Lassen i Kongsmark (lb.nr. 80), hvor drengen vokser op. Senere sejler han og gifter sig 1836 med Maria, født 1801 som datter af sømand Jesper Christensen i nabolaget (/). En søn, Peter Marius, fødes i 1843. 1851 købes huset. Husfar

Billede 102:

Hans P. Falk og hustru Cathrine Marie, født Schmidt. (PD)

Peter er nu harpuner og bliver senere bådfører på Rømø. 1871 gifter sønnen sig og flytter ud (lb.nr. 66). Husmor Maria dør 1874, hvorefter Peter Hansen sælger ejendommen med 3 ha jord. Han dør i 1880, sandsynligvis hos sønnen.

1876-1921

Hans Pedersen Falk, et hus.

Han er født 1841 som søn af sømand og gårdmand Ehm H. Falk (lb.nr. 48). 16-årig begynder Hans som sømand med en hyre fra København til Ishavet på sælfangst. 1869 er han styrmand og gifter sig med Cathrine Maria (billede 102), født 1848 som datter af skipper Cornelius H. Schmidt i Kongsmark (/). 1877 bliver han kaptajn på briggen »Ane«. Fra 1882 til 1887 følger briggen »Mercurius«, og derefter indtil 1895 skonnertbriggen »St. Clements« (billede 103). Rederen er konens farbror Jep H. Schmidt, og sejladsen foregår på Østersøen, Vesterhavet og ned til Spanien.²⁰ På rejserne begynder Hans P. Falk at skrive en familiejournal og dagbog, som er bevaret.²¹ 1896, efter at rederiet har solgt »St. Clements«, holder han med søfarten, men han køber sig en båd til sejlads på vadehavet. I familien er der 7 børn. Døtrene er Emma Eleonora Rebekka (1872) og Clara Maria Andrea (1876), sønnerne Marius Emil Leonidas (1878), Carl Henning Severin (1879), tvil-

ST. CLEMENTS i København — (1885)

Billede 103:

Skonnertbrig »St. Clements«, ført af kaptajn Hans P. Falk. (foto F.J. Falk)

lingerne Harald Peter og Conrad Marluf (1885), og Henning (1889). Efter forældrenes død overføres 28 ha jord i 1897 fra gården i Tvismark til den her ejendom. I begyndelsen af 1900-tallet giftes datteren Emma med enkemanden, kaptajn Johannes Degn (lb.nr. 87). 1904 bliver datteren Clara i København gift med styrmand Julius Chr. Jensen, født i Tvismark (lb.nr. 60). 1905 drukner sønnen Harald ved Cap Horn. 1906 dør husmor Cathrine Maria. 2 år senere vies sønnen Marius til Anna Kjerstine List, datter af kaptajn Joccum F. List i Østerhede (lb.nr. 128). Marius bliver lods i Brunsbüttel og far til Rømø-kronikøren, Fritz Joachim Falk. Søn Carl findes senere som lods i Pillau. Sønnen Conrad aflægger styrmandseksamen i 1907, sønnen Henning bliver lærer i Ravsted sogn. Conrad bliver indkaldt til marinen og deltager i første verdenskrig, til sidst på en ubåd. 1916 dør Hans Pedersen Falk. En del af jorderne bliver solgt, en del havner ved søskende. Conrad og Henning arver huset i fællesskab, derefter den længstlevende alene.

Billede 104:

S/S »Comet«, hvorpå Conrad M. Falk sejlede som styrmand. (privateje)

1921-1958

Conrad Marluf Falk, et hus.

Han er nu styrmand og giftes med Christine Christensen, født 1886 i Højer. Parret bor først i København, hvorfra Conrad sejler, bl.a. på dampskibet »Comet« (billede 104). Der fødes deres første barn, Hans (1921). Derefter flytter familien til Rømø, hvor Cathrine Marie (1922) og Dagmar (1924) er født. 1928 får Conrad bror Hennings andel i ejendommen overdraget. 1943 dør husmor Christine, i 1949 forliser husfar og første styrmand Conrad Marluf sporløst med skibet »Anna Rita« af København i Østersøen. Døtrene giftes, Cathrine Marie på fastlandet, Dagmar på Rømø. Sønnen Hans overtager ejendommen.

siden 1958

Hans Falk, et hus.

Han er sømand og siden 1956 gift med Carstine Petersen, født 1933 i Kongsmark (lb.nr. 68). I familien er der 3 børn, tvillingerne Conrad og Christine, og pigen Birgit. Alle bor i dag på fastlandet. Hans Falk dør i 1999, og enken er nu ene i huset.

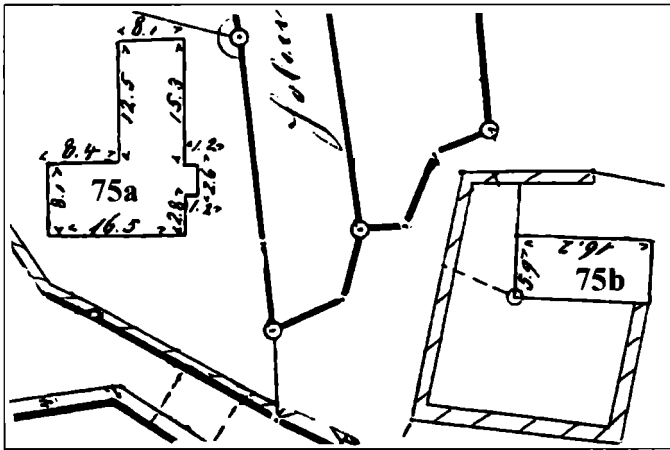
Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
75 a/b	139 Ko	Gl. Færgevej 1	Haderslev	-	-	D

2002

Bygningshistorie:

Hvor i dag Motel Rømø står, findes indtil slutningen af 1800-tallet 2 ejendomme (kort billede 105). Den ene, vestlige, er den gamle kro, som nævnes fra 1600-tallet (lb.nr. 75a). Den anden er en »forbedelse«, hvis historie kendes fra omkring 1700 (lb.nr. 75b). Kroen har omkring 1710 16 fag stuehus og lade, er altså en stor bygning. I 1744-vurderingen står huset med kun 24 rd. og er formentlig totalt forfalden. En ny ejer bygger en ni-fags-kro, 8.10 meter bred, med en karnap i østgavlen mod Kongsmarks havn. I brandforsikringen af 1780 er værdien sat til 90 rd., og derudover findes et 22-rd.-bagehus. Mens det går ned med konkurrenten (lb.nr. 74) efter nedlæggelsen af kroeriet, får kroen her en høj værdi omkring 1800. Nu er der en nordlænge kommet til i øst, 7 fag lang, med stald, også 8.10 meter bred. Den østlige ejendom (lb.nr. 75b) er omkring 1710 også forholdsvis stor, med 14 fag, 6.50 meter bred. 1744 (HAV) er huset slidt, vurderet til kun 44½ rd., og formentlig allerede reduceret til 9 fag. Værdien i 1780 (BF) er 72 rd. Omkring 1800 er fagene særlig højt vurderet, måske pga. ny indretning. 1875, da begge bygninger er i samme eje, står der endnu de 9 fag (kort billede 105). I 1899 nedrives det vestlige hus. Der bygges »Hotel Römerhof«, senere udvidet med en længe i nord, som bliver til postkontor. Det østlige hus forsvinder først

Billede 105:

Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommene lb.nr. 75a/b.

efter dæmningens færdiggørelse (se billederne 106-108 på side 230-31).

Ejendomshistorie for lb.nr. 75a:

omkr. 1670-1736

Michel og Hans Hansen Thomsen, en forbedelse og kro.

Formodentlig er de stedets første ejere, idet ejendommen mangler i 1600-tallets jordebøger. De to er måske sønner af Hans Thomsen i Østerby (lb.nr. 147), efter det på Rømø ellers sjældne navn at dømme. Begge kaldes også »Tønnesen«. Det er den ældre bror, Michel, og hans kone, der i 1677 bliver straffet for ulovligt krohold (HAR). Derefter får de vist tilladelsen, idet Michel i 1678 nævnes som brændevinsforhandler.¹⁷ Ejendommen bliver til Nørlandets »gammel kro«. I 1681 må brødrene, ligesom andre Kongsmark-beboere, betale 10 rd. bøde for at have slået forbryderen Jens Sørensen Tanderup ihjel (HAR). Omkring 1710 (HAV) er begge nævnt som »Krüger« med en forbedelse, hvor der holdes 2 køer og 6 får. På ejendommen kan sås 4 sk. rug og 8 sk. byg. Bøden fra 1677, 2 rd., er endnu ikke betalt. Hans Thomsen hhv. Tønnesen er måske den skipper, der sejler på et lille fartøj med rug og østers (TR). Hans' kone, »Anne Tønneses«, står for krodriften, idet det er hendes »rettighed«, som forstyrres i 1717 af en ny kon-

kurrent i nabolaget (lb.nr. 74). Hans og Anne har mindst 2 børn, en ugift datter Anne og en søn Hans, som bliver en kendt kommandør. Michel Thomsen nævnes snart ikke mere, men en sandsynlig søn, Hans Michel Thomsen, findes 1717 med bopæl på Sønderlandet (THH). Indtil 1721 holder Hviding herreds ting Rømø-møderne i kroen her, senere hos konkurrenten. 1724 er husfar Hans død. Enken lever indtil omkring 1735, hvorefter sønnen Hans får fæste på ejendommen.

1736-1748

Hans Hansen Tønnes, en forbedelse og kro.

Han sejler til Grønland og bliver i 1742 kommandør. Da bor han allerede i Tvismark (lb.nr. 53). Han selv driver næppe kroen, men måske gør søsteren det. Allerede i 1744 (HAV) nævnes efterfølgeren som ejer af kroen, men den fæstes først i 1748.

1748-1770

Anders Pedersen Møller, en forbedelse og kro.

Han er født som søn af skipper og landfoged Peder Andersen Møller i vest Kongsmark (/). Anders er en meget driftig mand. I formuevurderingen af 1744 står han som »matros«, gælden overstiger husets værdi, og han betaler kun 16 sk. kopskat for kroeriet. Allerede i 1745 er han istand at låne 100 rd. ud til en bonde i Havervad! 1746 og 1751-54 sejler han fra København på Østersøen, som skipper på 22-kl-bysen »Enigheden« hhv. »Margarethe Elisabeth« (WS). Fra 1751 er han medforpagter af Nørlandets strand, sammen med skipper Niels P. With, senere også med præstesønnen, Christian A. Neve. I 1755 køber han en galiot i Haderslev og stifter 600 mk. gæld. 1758 overtager han et smediehus i nabolaget og sælger det igen i 1762. I stedet for køber han et indestehus, men det afhændes året efter igen (lb.nr. 83). Omkring 1760 er han landfoged.⁹ Krobygningen fornyes, som brandforsikringen i 1780 viser. Da står Anders Møller endnu som ejer. Hans kone er en Kirsten. Af 4 børn, 2 piger og 2 drenge (GS), findes sønnen Anders senere i huset lb.nr. 65, datteren Anna (ca.1745) bliver gift med sømand Niels Jespersen og bor i nabolaget (/), og datteren Else (ca. 1740) bliver på ejendommen, som købes af hendes mand. Det sker i 1770, året efter Anders Pedersen Møller's død (KR). Enken er endnu i 1772 istand til at låne 50 rd. til en kvinde i Mølby.

1770-1799

Jesper Michelsen Møller, en forbedelse.

Han er muligvis en søn af kommandør Michel Jespersen i Duhnby (/). Efternavnet Møller får han i forbindelse med ejendommen her. I ægteskabet med Else fødes 3 børn, Kirsten Møller (1771), Kirsten Maria (1772) og Anders Møller (1773). Jesper sejler som styrmand fra Hamborg til Grønland, på »Jonge Pieter«, og deltager 1777 som harpuner på »Jacobus«. Derefter skifter han til København, nu som spæksnider med en kommandør fra Føhr. 1779 dør han på en rejse til Straat Davis. Kroeriet er åbenbart ikke mere i drift, idet enken mangler i ekstraskattelisten af 1789 (ES). Den ældste datter giftes med senere kommandør Hans R. Lassen (lb.nr. 69), den næste med enkemanden, skipper og gårdmand Peder P. Tagholm (lb.nr. 88). Sønnen Anders ægter en pige fra Juvre, skipper og gårdmand Jørgen N. Bleege's datter Elene Maria. Husmor Else overdrager ejendommen til ham og får aftægt i huset.

1799-1839

Anders Jespersen Møller, en forbedelse.

Han er sømand som sin far. Snart bliver han styrmand fra Altona til Grønland. Anders og Elene får 6 børn. Pigerne er Else (1800), Maren (1801), Mette Cathrine (1803) og Kirstine (1811), drengene Jesper (1802) og Jørgen (1807). Kroeriet drives formentlig ikke. I årene 1817-20 er Anders kommandør på »Johann Abraham« fra Hamborg. Senere sejler Anders som spækskærer og styrmand med kommandør Hans H. Carl. 1826 giftes datteren Else med en matros og enkemand i Toftum (lb.nr. 28). 1828 bliver datteren Mette Cathrine gift med senere landfoged Niels Chr. Winther (lb.nr. 82). 1834 indgår sønnen Jørgen, der er skolelærer, ægteskab med gårdmandsdatter Karen Lytsen i Tvismark (lb.nr. 50). I 1836 dør husmor Elene, og i 1837 manden på en Grønlandsrejse fra København. Den endnu ugifte datter Kirstine overtager ejendommen, mens de to ligeså ugifte Maren og Jesper får husly. I 1839 får Kirstine fæste. Et år efter overtagelsen bliver Kirstine gift med naboen (lb.nr. 75b), Jens Michelsen, der er enkemand siden 1839. Fra nu af er begge ejendomme i samme familie, hvorfor de nedenfor beskrives under ét, som lb.nr. 75.

Ejendoms historie for lb.nr.75 b:

indtil 1724

Hans Pedersen, en forbedelse.

Manden, formodentlig stedets første ejer, nævnes for første gang i Haderslev amts ejendomsvurdering omkring 1710. Af en arvesag i 1728 (THH) fremgår, at han må være søn af mølleren Peder Pedersen (lb.nr. 54). Han er tømrer, efter et lejlighedsvis benyttet efternavn »Timmermand« at dømme. Huset er dog med 14 fag meget stort for en håndværker. På ejendommen sås 5 sk. rug og 5 sk. byg, og der er 1 ko og 1 får. Der må mindst være en datter, idet efterfølgeren i 1724 er en svigersøn. Denne betaler i 1723 svigerfaderens gæld, 11 mk., og igen i 1728 16 mk. Hans' dødsår kendes ikke.

1724-1748

Niels Nielsen Eschelsen, en forbedelse.

Han er matros, født 1691. Fødeåret fremgår af en tingsag, hvor han i 1726 er vidne. 1737 må Niels tage nogle »skammelige ord« om nabodatteren Anne tilbage (THH). 1744 (HAV) er han »arm« og har 50 rd. gæld. Huset er lavt vurderet og er sandsynligvis allerede reduceret i størrelse. I 1747 laver han en aftægtskontrakt med efterfølgeren, der også overtager 50 rd. gæld og betaler 20 rd. kontant (SPP).

1748-1796

Hans Eriksen, en forbedelse.

Han er født i Toftum (lb.nr. 23) som søn af gårdmand Erik Hansen, altså en Muldvad-efterkommer. Der er mindst en datter, Bodil. Hans Eriksen sejler til Grønland og når at blive kommandør. Han fører »Jfr. Maria« 1753-61 og »Johannes« 1762, begge fra Hamborg. Trods formentlig gode indtægter stifter Hans megen gæld mellem 1751 og 1777, i alt henved 400 rd. Husets brandforsikringsværdi falder i løbet af årene. Måske er Hans Eriksen død før 1789, idet han ikke står i ekstraskattelisten (ES). I 1796 er formodentlig også konen død. Boet går fallit. Ejendommen med hus og løsøre sælges på auktion for knap 400 rd., som ikke dækker gælden. Højstbydende er gårdmand og skipper Hans Pedersen Manøe fra Toftum (lb.nr. 23), der straks videre-sælger ejendommen. Datteren Bodil får aftægt, men dør inden 1801 (FKT).

1797-1829

Hans Møller Pedersen Tagholm, en forbedelse.

Han er født 1767 som søn af kommandør Peder P. Tagholm i nabolaget (lb.nr. 77). Hans giftes med Anne Cathrine Jensdatter, født ca. 1770, datter af kommandør Jens H. Præst (lb.nr. 86). Der kendes kun en søn, Hans Møller, født 1806. Hans M. P. Tagholm er skipper fra Altona. Galeaserne »Catherina Elisabeth« og »Der kleine Jürgen«, begge 51 læster stor, sejler han mellem 1800 og 1805 skiftevis mellem Nord- og Sydeuropa (se også bd.1, s. 116). Manden virker også som reder. På hans regning går skibet »De Hoffnung« i 1801 til St. Croix, med svoger Hans J. Præst som skipper. Senere køber han i Hamborg en lille evert, »Die Einigkeit«, 3 læster stor, vist til kystsejlad. Han låner også penge ud. Hans Møller Tagholm dør i 1828. Enken sælger ejendommen og flytter til et hus i nabolaget (/), hvor hun bor med andre lejere og nærer sig af at væve. I 1840 dør hun på fattighuset.

1830-1832

Frands Hansen, en forbedelse.

Han er født ca. 1803 i Tjæreborg sogn og gift med Maren Andersdatter, født ca. 1806 i Ballum sogn. Frands er sandsynligvis i familie med Thomas G. Hansen (lb.nr. 77). Frands og Maren får deres første barn, Dorothea, i 1831. 1832 købes en gård i Havneby (lb.nr. 190), og ejendommen her sælges.

1832-1839

Jens Michelsen, en forbedelse og kro.

Han er sømand, født 1803 i Vodder sogn. 1831 kommer han til Rømø og får et barn med en 19-årig pige fra Tvismark, Elene Kirstine Tagholm (lb.nr. 62). Efter fødslen af Maria giftes parret i 1832, og Jens køber 1832 huset her for 240 rbd. Han begynder med at holde kro. 4 børn mere fødes, indtil Elene dør 1839 i barselseng, Mathias (1834), Christiane (1836), Cornele Marie (1838) og Cornelius (1839). I 1840 ægter enkemanden nabopigen, Kirstine Andersdatter Møller, hvorefter begge ejendomme drives i fællesskab. Børnene af første ægteskab får tilsagn om forsørgelse.

Fælles ejendomshistorie for lb.nr.75:

1840-1871

Jens Michelsen og Kirstine, født Møller, to forbedelser og kro.

Jens betegnes i dokumenterne som kromand og bådfører. Han ejer vist en båd som sejler forsyninger til øen. I det nye ægteskab fødes endnu mange børn. Eline Kjestine (1841), Anders Møller (1843), Martin (1845), Lehmann Marius (1848), Jensine Kjestine (1851), Nicoline Jesperine (1853) og Christian Marius (1855). Efter den sidstes fødsel dør mor Kirstine i barselseng, i januar 1856. Jens Michelsen henter enken Anna Maria Bleeg (se lb.nr. 73) som husholderske. I 1857 dør drengen Martin af »tæring«. Døtrene af første ægteskab er allerede spredt som tjenestefolk, og 2 af dem, Maria og Cornele giftes i 1859 hhv. 1861. Men i 1860 er der stadigvæk 7 børn i huset, deraf 3 søfarende, ugifte sønner. Den yngste dreng er i pleje andetsteds. Økonomien er vist dårlig, men husfar Jens køber trods alt lidt jord i 1861. I 1868 opgiver han alligevel og slutter en salgskontrakt for hele herligheden, som dog først gennemføres i 1871. Børnene giver afkald på deres rettigheder pga. stor gæld. Jens selv får aftægt og flytter først til sønnen Cornelius, nu en af øens fotografer (lb.nr. 191). Efter dennes død kommer han 1885 til Vråby, hvor han dør samme år (lb.nr. 116).

1871-1872

Frederik W. A. Wandahl, 2 huse med kro.

Han er kaptajn med bopæl i Vesterhede (lb.nr. 116). Ejendommen sælges snart videre. Jordtilligendet er på 7 ha.

1872-1899

Niels Lassen Bertelsen, 2 huse med kro.

Han kommer fra Bådsbøl-Ballum og er »Gastwirt« (GA), kromand, også betegnet som købmand. Konen er Margarethe Marie, født Schmidt (1833). En søn, Bertel Nicolaus, født 1860 i Ballum, er styrmand og gifter sig 1890 med Margrete Charlotte Hansen (lb.nr. 98). På Rømhø fødes eller konfirmeres Ingeborg Emilie (1862), Frederik Carl Christian (1866), Andreas (1869), og Peter Julius Marlot (1873). I 1897 er Niels L. Bertelsen som skipper blandt initiativtagerne til en dampskibsforbindelse fra Skærbæk brohoved til Kongsmark. Og året efter kommer den store chance for ham. Det nystiftede »Nordseebad Lakolk« er interesseret i ejendommen, og han kan sælge for et meget stort beløb, 12.000 mk.

Billede 106:

»Hotel Römerhof« med tilbygget posthus omkring 1910. (Voswinkel)

1899-1916

Nordseebad Lakolk, Hotel m.v.

Det er et »GmbH« i Skærbæk, som allerede har købt megen jord og opført mange bygninger i Lakolk. Desuden har selskabet indrettet en hestebane fra Kongsmark og bygget en skibsbro. I 1899 rives den gamle kro ned og hotellet »Römerhof« bygges, senere udvidet med en længe til poststation (billede 106). Bygningen lb.nr. 75b bliver til et pakhus (billede 107). Der investeres store beløb, finansieret med banklån. Indtil 1915 går foretagendet 3 gange fallit men genoprettes hver gang. Det er en historie for sig.²² De store banklån er faktisk alle tabt.

1916-1923

Diverse købmænd, Hotel m.v.

På en tvangsauktion i 1916 køber 3 købmænd fra Hamborg ejendommen, der sælges igen til andre købmænd i Berlin og Posen. Pga. krigen er badestedet ikke i drift. I 1919 overtager en af købmændene, Meyer-Goldstein fra Berlin, ejendommen alene. 1920 er han død, og enken arver det hele. Hun sælger straks til en svensker, ritmester Brunstrøm fra Ängelholm. Badedriften sættes igen igang, men ikke med stor succes. I 1923 køber 2 rømø'ser ejendommen i Kongsmark og deler den 1925 imellem sig (se plan billede 108). Den nordlige del købes af Holger Hansen Carl, den sydlige af Arthur Chr. B. Hagensen.

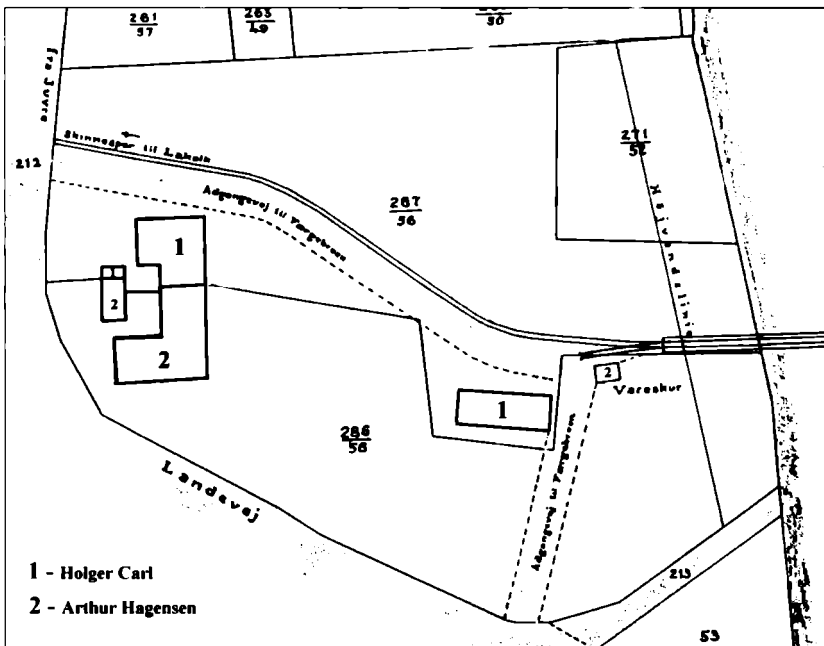

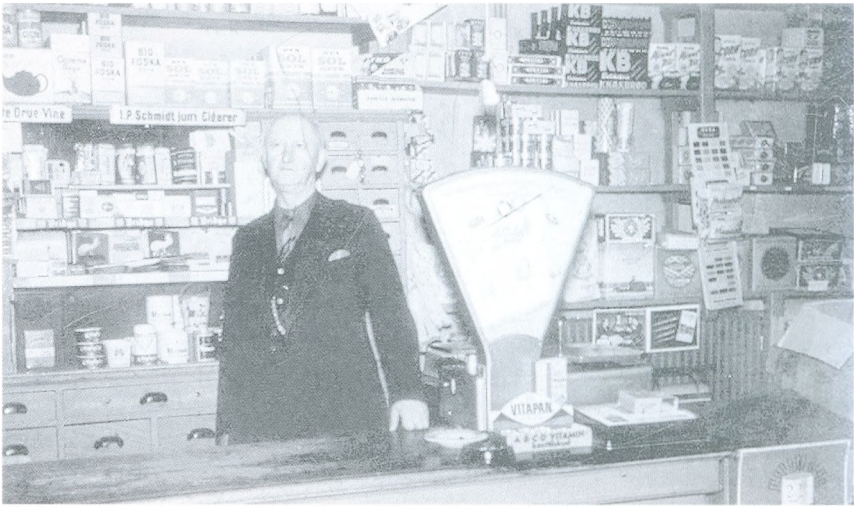
Billede 107:

Nogle rømsøer hviler sig omkring 1910 nær anløbsbroen i Kongsmark. F.v. kaptajn H. Chr. Schmidt (lb.nr. 85), hovmester Otto Møller (lb.nr. 81), bager Ludvig Schmidt (lb.nr. 94), arbejdsmand Grejs Falk (lb.nr. 69), og en ukendt mand. T.v. ses den østlige ende af huset lb.nr. 75 b, som dengang tjente som pakhhus m.v. (Voswinkel)

Billede 108:

Delingsplan af ejendommen lb.nr. 75 a/b fra 1925. Det gamle hus lb.nr. 75 b bliver en del af den nordlige ejendom. (LAA)

Billede 109:
Holger Carl i sin købmandsbutik. (PD)

1924-1987

Holger Hansen Carl, købmandsforretning.

Han er født 1894 i Kirkeby som søn af købmand Marius H. Carl (lb.nr. 110). Holger giftes 1924 med Jørgeline Margaretha, født 1905 som datter af skibsfører Jørgen H. Møller (lb.nr. 82). I ægteskabet fødes 4 sønner, Marius (1925), Hans (1926), Svend (1932) og Axel (1940). Holger Carl indretter en købmandsbutik i hotelbygningens nordlige del (billede 109), som i 1933 udvides mod vest til den nuværende størrelse. Det østlige hus (lb.nr. 75 b), som ligeså ejes af ham, benyttes som stald og øldepot. 3 sønner flytter fra Rømø. Hans indretter en købmandsforretning i Lakolk. Holger H. Carl dør 1979, hvorefter butikken står tom i nogle år. I 1987 sælger enken Jørgeline ejendommen til ejeren af anlæggets anden del, som i mellemtiden har gennemgået mange ejerskifter. Hun dør i 1997.

1924-1943

Arthur Christian Baldur Hagensen, hotel.

Han er en søn af styrmand Jens Magnus Hagensen, født 1895 i København og vokset op i Vråby (lb.nr. 136), moderens fødehjem. Arthur gifter sig med Kirstine Ingertine Victorine, født 1896 i

Esbjerg som datter af fiskeskipper Jørgen Jørgensen, der stammer fra Kirkeby (lb.nr. 101). Der fødes 2 børn, Gyda (1924) og Frode (1933). Lige før anden verdenskrig overtager Arthur Hagensen sammen med Holger H. Carl og en tredje partner Lakolk-aktiviteterne samtidig med marketender-forretningen for dæmnings-byggeriet. Hotellet drives nu af fhv. kaptajn Marius Mathiesen, der 1940 overtager halvdelen af ejendommen. Han er født 1891 i Kirkeby (lb.nr. 109) og er nu, efter mange års sejlads for A. P. Møller, igen flyttet til hjemøen. I 1943 afhænder Arthur og Marius hele herligheden. Arthur, der efter krigen driver restaurant »Søstjernen« i Lakolk, bygger et nyt hus i Kongsmark. Konen dør i 1980, Arthur i 1987.

1943-1946

Michael Koch, senere Martin Truelsen, hotel.

Michael Koch er købmand i Aabenraa og i familie med Marius Mathiesen's kone, Anna Nielsine, født 1897 som datter af kaptajn Niels M. Jensen (lb.nr. 83). Han sælger ejendommen efter krigen til vognmand Martin Truelsen, der igen afhænder det hele i 1946.

1946-1948

Arnold Hagensen, hotel.

Nu er ejeren igen en Hagensen, en yngre bror af Arthur, født 1897 i København. Han er gift med Oda Jørgensen, også født på Sjælland. Deres 2 børn er Lis (1928) og Ib (1935). Arnold har sejlet som hovmester. Efter den korte periode med hotellet her er han restauratør forskellige steder, bl.a. også i København. Til sidst tager han ud igen som hovmester. Arnold og Oda tilbringer deres otium på Rømø i et nybygget hus i Kongsmark. Arnold dør i 1993, Oda i 1997.

1948-1968

Svend Aage Munk, hotel.

Han er en fætter af Kaj Munk, født i 1902 og gift med Ellen Tang, født 1906 i Varde. Der har han hidtil arbejdet som kok. Parret har 2 døtre, Grete og Karen Elisabeth. Svend og Ellen bygger sig senere et hus ved landevejen vis-à-vis hotellet, som sælges i 1968. Manden dør i 1975, enken i 1977.

siden 1968

Børge Jørgensen Ravn, motel.

Han er født 1939 i Vandling ved Haderslev og gift med Ingrid Stumme fra Flensborg. Parret har 3 børn, Carsten (1970), Torben (1973), og Susanne (1980). I 1972 bygges et Motel øst for det gamle hotel. 1987 køber Børge den anden halvdel af det gamle hotelanlæg, hvorved det hele er samlet igen.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
76	12 Ko	Gl. Færgevej 10	Haderslev	69	Cc	Cc

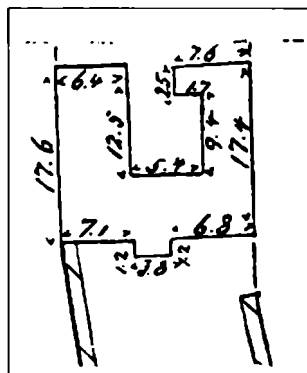
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Af stedets oprindelige bygning findes i dag ingen spor. Den er formentlig bygget tidligt i 1600-tallet, kun 5.50 meter bred (se plan 1875). Omkring 1710 har huset 10 fag (HAV). I 1744 er vurderingen lav med 4 rd. pr. fag, men den næste ejer investerer og 1780 er de 10 fag vurderet til 100 rd., og der er en 3-fags lade ved østenden, knap 6 meter bred (18 rd.). 1786 bliver stuehuset lidt opvurderet, formentlig er der bygget en karnap (se plan 1875). Indtil 1875 forstørres nordlængden i øst, og der

Billede 110:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 76.

Billede 111:

Huset lb.nr. 76 omkring 1910, set fra nord. I den vestlige længe var sandsynligvis købmandsforretningen og lager m.v. (Voswinkel)

bygges endnu en nordlænge i vest, så at huset bliver u-formet (kort billede 110). I 1882 rives hele den østlige del ned, og istedet for bygges en flot, stor beboelse med facaden mod øst. På billederne 111 og 112 ses situationen omkring 1910. I 1930erne forsvinder den gamle del af bygningen, og der oprettes et el-værk. Det brænder ned i 1958, hvorefter den nuværende erhvervsafdeling af bygningskomplekset opføres.

Billede 112:

Husene lb.nr. 76 og 77 omkring 1910, set fra VSV. Ved lb.nr. 76 ses endnu karnappen i den gamle beboelselænge. (Voswinkel)

Ejendomshistorie:

~1590~1630

Peder Atzersen, en forbedelse.

Han står for forbedelsen nr. 16 i Haderslev amts jordebog fra 1596/97 indtil 1627/28.

~1630-1673

Boe Nielsen, en forbedelse.

Navnet findes i den formodentlig først omkring 1660 ajourførte jordebog fra 1627/28, som Peder Atzersens efterfølger. De næste jordebøger, fra 1672 og frem, melder kvindenavnet »Bodel Nielses«, men det er vist en fejl i afskriften. Fra 1673 er ejerskabet dokumenteret i fæsteprotokollen.

1673-omkr.1700

Jacob Rasmussen, en forbedelse.

Jacob, måske en tilflytter, er stamfar til en lang række ejere. Sønnen Rasmus bor her omkring 1710 (HAV), men uden at have fæstet. Ejendomsoverdragelsen må være sket omkring århundredskiftet. Senere står han i jordebogen.

omkr. 1700-1734

Rasmus Jacobsen, en forbedelse.

På tinget virker han nogle gange som stokkemand og vurderingsmand. På ejendommen kan sås 1 td. rug og 2 sk. byg, og der holdes 1 ko og 2 får. I 1720erne stifter Rasmus gæld, og pga. manglende tilbagebetaling bliver han stævnet. Af børn kendes 3 sønner, Jens, Jacob og Lars. En længere proces ved tinget drejer sig om hvorvidt Jacob er far til Maren Tagholms barn, som hun påstår. Men den unge mand bringer så mange vidner om sin fraværelse til søs, at tinget frikender ham. Sønnen Lars får ejendommen overdraget af sin far.

1734-1760

Lars Rasmussen, en forbedelse.

Han er matros, gift med en Maren. I 1744 har han 60 rd. gæld og beskrives som »arm«. Lars og Maren har kun et barn, en søn Rasmus. Han sejler ligesom sin far. I 1756 er han skipper på et skib fra Ribe, »Jonge Pieter«, 21 læster stor, til Lissabon. 1757 sejler han som kommandør på »Kong David«, en 46 læster stor én-mast-ga-

liot, fra Ålborg til Grønland på sælfangst. På dette skib havde han tidligere været styrmand. Efter faderens død får Rasmus ejendommen overladt af sin mor.

1760-1801

Rasmus Lassen, en forbedelse.

Han er nu gift med Karen, datter af sømand Niels N. Sieverts (lb.nr. 89). Deres kendte 4 børn er Maren (ca. 1761), Mette (ca. 1763), Hans Rasmus Lassen (ca. 1765) og Mette Marie (ca. 1771). Husfar Rasmus er nu styrmand på »Anna Maria«, derefter kommandør 1762-66 på »Jungfrau Maria«, begge fra Hamborg. Efter igen 2 styrmandsår fører han 1769-71 Altona-skibet »Prinz Carl« til Grønland. Senere virker han som vurderings- og strandopsynsmand på Nørlandet. Måske driver han handel og småskibsfart fra Rømø. Familiens hus bliver væsentlig forbedret og får en lade. I 1789 er der ikke tale om indkomst, men om ca. 400 rd. formue (ES). Alle 3 døtre giftes med skipperne. Maren får Hans Pedersen Møller Holm som mand (se nedenfor). Mette Marie vies til Jesper Pedersen Holm, Hans P. M. Holms yngre bror (ligeså nedenfor). Mette ægter kommandør Hans Nielsen Kypper (/). Rasmus' søn Hans giftes med en nabodatter og bliver kommandør som sin far (lb.nr. 69). Efter Rasmus' død overdrager enken ejendommen mod aftægt til svigersønnen Hans P. M. Holm.

1801-1804

Hans Pedersen Møller Holm, en forbedelse.

Han er født 1758 i vest Kongsmark (/). Faderen, Peder Pedersen Holm, er skibstømrer på Grønlandsfart fra Hamborg. 1773 får Hans ligesom 6 brødre lovet en uddannelse som styrmand, da hans far gifter sig anden gang. 4 af drengene kendes senere som skipperne. 1785, vist efter vielsen med Maren Rasmusdatter, køber han fødehjemmet og lover forsørgelse for sin stedmor, Kirsten Withs, og endnu ugifte søskende. Ægteskabet med Maren forbliver barnløst. 1789, ved ekstraskattens ligning, er han hjemme, hvorfor han kun svarer en lille formueskat, 24 sk., men intet af indkomsten (ES). I 1797 sælger han fødehjemmet til svoger Hans N. Kypper og flytter med konen til huset her, som overtages i 1801. Hans er en driftig sømand og formodentlig identisk med den skipper, vi finder 1785-86 med galeasen »Victoria« af Flensborg (55 l) til Bajona, og 1790/91 med en smakke, »Frue Maria«

(23 l), fra København. 1792/93 tager han fra Hamborg til Grønland som styrmand, inden han i november 1793 igen sejler fra København, indtil 1797 med hukkerterne »Helleflynder« og »Rødefjord« (47 l), 1801-1806 med brig'erne »Bjerrefjord«, »Anne Marie Magdalena« og »Charlotte« (52-57 l). Turen går for det meste til Island og Middelhavet (WS). 1804 sælger Hans ejendommen til sin yngre bror Jesper, der med sin familie allerede bor i huset. Hans og Maren får aftægt og 60 rd. hver. Hans er dog næsten uafbrudt undervejs eller i København. Formodentlig er han også den kaperskipper og -reder, der i årene 1809-10 sejler med »Flyveren« af Dragør. Han dør i 1815.

1804-1819

Jesper Pedersen Holm, en forbedelse.

Han er født i 1770. Hustruen Mette Marie og en lille søn dør, og Jesper gifter sig igen, med Botella, født ca. 1775 som datter af skibstømrer Jesper S. Møller (lb.nr. 63). I 1803 kommer en søn til verden, der kaldes Hinrich. Endnu en søn, Rasmus, fødes i 1804, og en datter, Anne, følger i 1807. Jesper er 1795 styrmand hos broderen Hans på »Helleflynder« og bliver 1798 selv skipper på søsterskibet »Tykkebay« af København, til sejlads på Island og den Iberiske halvø (billede 60 i bd. 1). Dette »uddannelsesskib« for rømø'serne fører han indtil 1812. 1815-16 er han skipper på en smakke, »2 Brødre« (24 l) til Amsterdam (WS). I 1817 flytter han med hele familien til København. Bror Hans' enke Maren sælger ejendommen i 1818. Da Jesper senere vender tilbage med familien, får han husly som lejer på en ubeboet gård i Bolilmark (lb.nr. 33). Han dør 1828. Enken Botella bor videre i Bolilmark, hvor datteren Anne giftes med en arbejdsmand, Peter Falk Jepsen Bruun (lb.nr. 31). Hendes søn, Rasmus, bor hos sin mor, indtil han bliver skipper og gifter sig i 1843. Han flytter til Sønderby (lb.nr. 175). Enken Botella i Bolilmark nærer sig af håndarbejde og dør 1849, i kirkebogen betegnet som fattiglem.

1819-1836

Ulrich Friedrich Wolff Mathiesen Dahl, en forbedelse.

Han er en søn af kommandør Mathias Hansen Dahl, født ca. 1791 i Sønderby. Fornavnene stammer fra mandens morfar, skibskirurgen Ulrich F. Wolff (lb.nr. 183). Han er gift med Maren Tønnes, født ca. 1793 som datter af kommandør Peder H. Tønnes i Vråby

Billede 113:
Hans Andreasen og hustru
Johanne, født Dichmann.(PD)

(lb.nr. 135). Parret får sønnerne Peder (1820) og Mathias (1831). Lille Maren dør som spædbarn. Peder sejler i november 1833 med en jolle til fastlandet og drukner. I 1835 er også faderen død, formodentlig til søs, som skibsfører (KB 1885). Enken sælger ejendommen og flytter med Mathias til Vråby, hvor hun nærer sig af håndarbejde, mens sønnen senere bliver matros. Han falder 1851 overbord ved Glückstadt. Maren Tønnes dør 1885 som aftægtskone (lb.nr. 138).

1836-1880

Hans Andreasen, en forbedelse.

Han er skipper, født ca. 1803 i Tjæreborg sogn. 1829 kommer han til Rømø med sin jævnaldrende kone Johanna Dichmann, født i Mjolden. Hans Andreasen køber et hus i sydvest Kongsmark (/), hvor 2 børn bliver født, Antoni (1831), og Gunild Maria (1834). 1836 flytter familien hertil. 1837 får Hans og Johanna en søn Andreas, 1839 endnu en dreng, Hans Andersen Dichmann. Alle børn får efternavnet »Hansen«, efter gammel skik. I 1842 dør husmor Johanna. 1843 gifter Hans Andreasen sig igen, med Anne Cathrine, født 1809 i Mølby, datter af skipper Jørgen M. Nielsen

Billede 114:

Hans A. D. Hansen med første hustru, Maria, født Tagholm (t.v.), og med anden hustru, Hansine, født Ankersen (t.h.). (PD)

(se lb.nr. 90). Der er ingen børn i dette ægteskab. Hans Andreasen ejer et skib som sejler i kystområdet, everten »Haabet«, 9 læster stor. Det ligger ved en egen bro nær huset. Han tjener godt med skibsfarten og købmandsforretningen. Huset bygges ud til dette formål. Der er råd til tjenestefolk. Datteren Gunild Maria bliver gift med kaptajn Anders M. Winther (lb.nr. 82). Sønnerne sejler som skibsførere. Antoni bor senere i nabolaget (lb.nr. 91), Andreas i Tagholm (lb.nr. 96), mens Hans overtager ejendommen her med 11 ha jord. I 1880 dør både Hans Andreasen og hustru Anne Cathrine.

1880-1926

Hans Andersen Dichmann Hansen, et husmandssted.

Som 23-årig bliver han kaptajn på en fuldrigger i Østasien. Rejderen er en siamesisk prins. Tit varer rejserne flere år i træk. 1875 gifter han sig med Maria Tagholm, født 1847. Hun ejer sit fødehjem (lb.nr. 68), hvor parret bor de første år. Efter ejendommens overtagelse her bygges en ny beboelse, som bliver færdig i 1882, og familien flytter ind med deres 2 døtre. Husfar Hans opgiver søfarten og fortsætter faderens forretning, som går strygende.

Her på stedet fødes den 3. datter, Svendine Hansine (1882), og 2 sønner, Hans Marius (1883) og Carl Linius (1889). Hus, have og et lille landbrug med 2 køer m.v. passes af hustruen. I 1889 bliver Hans A. D. Hansen kommuneforstander. 1893 dør hustruen, Maria Tagholm. Enkemanden tager en husholderske ind og ægter hende i 1895. Hansine Jørgeline er fra Sønderby, født 1860 som datter af kaptajn Anker H. Ankersen (/). Hvert af enkemandens 5 børn får en obligation på 3.000 mk. Senere flytter de alle fra øen. I det nye ægteskab fødes en datter, Maria (1896), og en søn, Anker Anton (1899). 1918 giftes datter Maria på Rømø med en tysk soldat, Wilhelm Münster, der er indkvarteret i huset. Parret flytter til Mönchengladbach, hvor manden er maler. Sønnen Anker bliver styrmand med bopæl i Esbjerg. 1926 overtager Maria og Wilhelm Münster ejendommen mod aftægt, hvorved købsprisen, 9.000 kr., er betalt. Parret erklærer, at de vil flytte til Rømø, og lover ikke at sælge ejendommen uden forældrenes samtykke.

1926-1931

Wilhelm Münster og hustru Maria, hus og forretning.

Marias far dør 1927. Parret tager enken Hansine til Mönchengladbach, hvor hun dør i 1930. Familien afhænder ejendommen i 1931.

1931-1957

Christian Holger Bundesen,²³ hus og forretning.

Han er født 1897 som søn af kommuneforstander Bunde J. Bundesen i Juvre (lb.nr. 16). Christian uddannes som snedker hhv. tømrer i Bredebro og deltager derefter i første verdenskrig fra 1916. I Frankrig bliver han såret. Christian er en driftig mand, bygger sig et hus med værksted på forældrenes ejendom i Juvre og opretter der en vindmølle som drivkraft for maskinerne. Han er bygmester og håndværker med mange evner. I 1927 gifter han sig med Ella Maria, født 1899 som datter af gårdmand Knud Jensen i Toftum (lb.nr. 23). I 1928 fødes en datter, Karla Constance. Efter overtagelsen af ejendommen i Kongsmark flyttes vindmøllen med en lille el-anlæg herover. Senere bliver Christian Rømøs el-pioner, idet han efterhånden forsyner hele øen med el. Til dette formål opstiller han en Diesel-generator, som efterhånden erstattes med større og større anlæg. Snedker- og tømrervirksomheden fortsættes. Datter Karla giftes 1947 med Aage Bjerre. Han overtager familiens el-afdeling i 1952. Tømrerforretningen overtages af

Holger Petersen. 1957 får Aage og Karla ejendommen og de andre forretninger overdraget. 1958 brænder maskinsnedkeriet og en del af el-værket. Derefter overtager EASV el-forsyningen på Rømø, mens Aage fortsætter med el-installationerne. Ella Maria dør i 1982, Christian i 1990.

1957-1992

Aage Bjerre og hustru Karla, hus og forretning.

Han er født 1922 i Vejrup ved Esbjerg. I ægteskabet med Karla fødes 2 børn, Else Marie (1951) og Christian (1958). Forretningen trives godt med det store opsving i turismen, byggeriet af mange sommerhuse, og havnen hhv. Havneby. En del af stedets forretningslokaler lejes ud til en købmandsbutik. 1966-1970 er Aage Rømøs sidste sognerådsformand. I 1981 sælges el-forretningen, som senere bliver flyttet til en nybygning i nærheden. Selve ejendommen afhændes i 1992. Aage og Karla Bjerre tager bopæl i Odense.

siden 1992

Irene Kalisch, hus og forretning.

Hun er født 1951 i Frankfurt af en fransk far og en tysk mor. Hun er gift med journalisten Volker Kalisch, en kaptajnssøn fra Bad Oldesloe. Irene tager bopæl på Rømø og indretter en butik i en del af forretningslokalerne.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
77	20 Ko	Gl. Færgevej 9	Haderslev	70	Cb	Ca

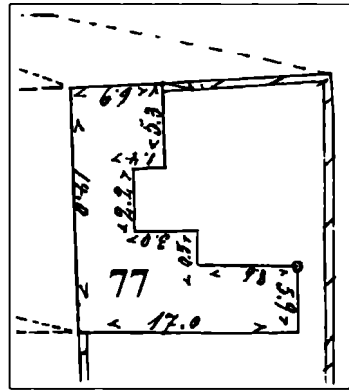
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

En del af vore dages bygning stammer formentlig fra det oprindelige hus, sandsynligvis bygget efter midten af 1600-tallet og 5.90 meter bredt. På stedet står omkring 1710 (HAV) 8 fag stuehus og 4 fag lade. I 1744 er bygningen kun vurderet til 41 rd. Derimod tyder værdien i 1780 (BF) med 90 rd. for stuehuset og 18 rd. for laden på et hus i størrelsen 10 plus 3 fag. Det ser ud som et nybyggeri, delvis på gamle syldstensfundamenter, delvis på brudstykker af 1600-tals-gravsten i vestenden, hvorhen forlængelsen med 2 fag formentlig er foretaget. Den nye lade mod nord er 5.40 meter bred. Stuehusets nordside synes at være oprindelig, med en gammel rem, som har pindhuller af bindingsværk. Bjælkerne, uregelmæssigt lagt og uden spor af kopbånd, har tildels profileringer, som findes i andre huse fra 1730erne (se billede 43). De synes at være forkortet, dvs. genbrugt. Efter ejerrækken at dømme, kunne byggeriet være fra 1700-tallets 3. kvartal. 1792 stiger værdien af stuehuset endnu engang, måske pga. indre forbedringer med nye paneler og døre, som delvis er bevaret, ligesom enkelte fra ældre perioder. Også i brandforsikringer af 1802 og 1812 er vurderingen forholdsvis høj, og laden er forlænget til 4 fag. Før 1875 opføres en lav tilbygning i ladens nordende, som senere forsvinder igen. Stuehuset laves et stykke bredere (kort billede 115). Senere, før 1908, tilføjes en mindre sydlænge i husets østende, som værksted. Sådant står huset der omkring 1910 og i 1940'erne (billeder 112 og 116). I 1990'erne gennemgår bygningen en grundig restaurering med skånsom hensyntagen og tilbageføring til det gamle, dog med bevarelse af den forholdsvis nye sydlænge.

Billede 115:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommen lb.nr. 77.

Ejendomshistorie:

omkr.1680

Peder Madlarsen, en forbedelse.

Dette mærkelige navn kendes kun fra Haderslev amts ejendoms-

Billede 116:

Huset lb.nr. 77 i 1940'erne, set fra vindmøllen ved lb.nr. 76. (PD)

vurdering (1708-10), hvor manden nævnes som forgænger til Peder Sørensen. Da ejendommen ikke findes i 1600-tallets jordebøger, er Peder Madlersen måske stedets første ejer.

omkr. 1700-1730

Peder Sørensen, en forbedelse.

Hvornår han får ejendommen overdraget, vides ikke. Husets toft er forholdsvis stor. Der kan sås 5 sk. rug og 1 td. 2 sk. byg. Besætningen er på 1 ko og et får. Peder Sørensen optræder 2 gange som stokkemand på tinget, 1725 og 1728.

1730-1752

Peder Pedersen Holm, en forbedelse.

Han er sandsynligvis en søn af Peder Jensen Holm og hustru Anne i syd Kongsmark (/). Muligvis er han identisk med én af kommandørerne med navnet Peder Pedersen, der i 1720'erne sejler fra Hamborg. Manden bliver gift med en Johanna. Der kendes 4 børn, Christen, Peder, Anne (ca. 1729) og Hans (ca. 1733). Christen ægter ca. 1744 en enke i Kongsmark (lb.nr. 85). Da er faderen død, og enken Johanna betegnes som »arm«, med 36 rd. gæld (HAV). Sønnen Peder bliver skibstømrer og fæster et hus i vest

Kongsmark (/). Sønnen Hans kendes senere som styrmand til Grønland. Datteren Anna får ejendommen overdraget af sin mor (FP). Kort efter bliver hun gift med Peder Pedersen Tagholm (III). Enken Johanna dør i 1769 (KR).

1752-1788

Peder Pedersen Tagholm (III), en forbedelse.

Han er en søn af Peder Pedersen Tagholm (II), ejer af en forsvunden gård i Kongsmark. Han sejler til Grønland og har råd til en totalfornyelse af bygningen. I 1766 er han kommandør fra Hamborg, på »Nordstern«. I de 3 følgende år er han styrmand på »Maria Susanna«, et skib, som bringer store fangster hjem. I ægteskabet fødes mindst 4 børn, Peder Pedersen Holm (ca. 1753), Peder Pedersen Tagholm (IV) (ca. 1755), Hans Pedersen Tagholm (ca. 1764) og Hans Møller Pedersen Tagholm (1767). Husfar Peder virker som tinghører og takseringsmand, senere som helligdagsfoged og brandopsynsmand. Sønnerne kendes alle som skippere, redere eller kommandører. Den ældste giftes omkring 1778 med en pige fra Tvismark, Kirsten Hansdatter, født ca. 1755 (lb.nr. 60). Parret flytter til Havneby (/), og manden sejler fra København og Altona. Den yngre bror, Peder P. Tagholm (IV), frier sig ind på en Kongsmark-gård (lb.nr. 88). Sønnen Hans Møller findes senere i nabolaget, gift med en kommandørdatter (lb.nr. 75). Hans får i 1788 fødehemmet overdraget, vist med aftægt for far og mor. Samme år bliver han her i huset viet til Kirsten, født 1764 som datter af skipper Peder P. Holm i Tagholm (lb.nr. 95).

1788-1825

Hans Pedersen Tagholm, en forbedelse.

I ægteskabet med Kirsten fødes 3 børn, Anna (1790), Peder (1792) og Jørgen (1797). Mens husfaderen i 1789 kun svarer indkomstskat som »matros« (ES), sejler han allerede som styrmand på Hamborg-skibet »Catharina Margaretha« til Grønland. 1792 bliver han kommandør på »St. Marcus«, ligeså fra Hamborg. 1793, efter Grønlands-togtet, skifter han til koffardifart, som skipper på »Frau Sara« fra Altona. Der bliver han indtil 1897, og sejladsen går bl.a. til St. Croix og Cadix. 1800/1801 finder vi ham på »Diana«, 78 læster stor, til Guadeloupe (SP). 1807 fører han et kaperskib. Han kommer i engelsk fangenskab, får koldbrand og taber begge ben under knæene. Hjemme bliver det nu til små kår

i familien. Husfar Hans virker trods sit handicap som lærer i Kongsmark. Datteren Anna tjener hos Hans' brorsøn, hvor hun dør i 1820 (lb.nr. 88). Sønnen Peder bliver matros og giftes 1818 med Susanne Adams (se lb.nr. 63 og 84). Sønnen Jørgen bliver også matros og ægter 1819 Anna Maria, en datter af skibstømrer Peder Nielsen Møller i nabolaget, hvor de kommer til at bo (/). Jørgen forliser til søs. I 1825 kommer Hans P. Tagholms ejendom på auktion. Det gamle par får en aftægtskontrakt og dør i 1829.

1825-1875

Thomas Greis Hansen, ½ forbedelse.

Ejendommen er nu halveret. Thomas er født 1798 i Tjæreborg sogn, tilflyttet i 1825, og måske en bror til Frands Hansen (lb.nr. 75 b). Han er skibstømrer. Umiddelbart efter ankomsten gifter han sig med en Rømø-pige, Maren, født 1805 som datter af Christian G. Neve (lb.nr. 93). Hun bringer mange penge med, som hun har arvet efter sine forældre og morbror. Parret får 7 børn, alle med efternavn Thomsen. Døtrene er Anna Maria (1827) og Hanna Maria (1836), sønnerne Hans Christian (1829), Peter Jensen (1831), Martin (1834), Jesper (1840) og Fritz (1849). Husfar Thomas driver et tømrerværksted og landbrug. I 1830'erne er han kirkeværge. 1835 køber han en gård i Bolilmark (lb.nr. 33) og sælger straks halvdelen af gårdens jorder til mølleren i Tvismark (lb.nr. 57). Huset lejes ud. I 1853 forliser sønnen Peter, der er styrmand, på hjemrejsen fra Nordamerika. 1856 giftes sønnen Hans Christian, også styrmand, med Kirsten Schmidt fra nabolaget (lb.nr. 85), og parret flytter til Bolilmark-huset. 1857 mistes 2 sønner. Martin dør i Havanna af gul feber, og drengen Jesper drukner »under Islands kyst«. I 1859 falder sønnen Hans Christian overbord. Nu er kun Fritz tilbage. Han lærer snedkerhåndværket. 1865 dør husfar Thomas, og enken forbliver i uskiftet bo på ejendommen. I 1876 sælges ejendommen til sønnen Fritz, og få måneder senere dør mor Maren. Huset i Bolilmark erhverves af Hans Christian's enke, der er gift igen. Her til ejendommen ligger 4 ha jord i Kongsmark- og 2½ ha i Juvre-ejerlav.

1876-1918

Fritz Thomsen, landbrug og snedkeri.

I 1880 gifter han sig med en pige fra Østerby, Caroline Kirstine, født 1848 som datter af Karen Christensen og en tjenestekarl fra

Billede 117:
Fritz Thomsen og hustru Caroline sorterer kartofler. (PD)

Billum sogn, Christian Thomsen. Pigen er vokset op hos sin mor-mor (lb.nr. 146). Ægteskabet med Fritz er barnløst. Snedkeren køber og sælger jord mellem 1882 og 1908, hvorefter jordtilliggendet i Kongsmark-ejrlav er på 6½ ha. Huset får en sydlænge. 1918 sælger Fritz og Caroline (billede 117) ejendommen til Fritz' søstersøn og får aftægt i huset. Caroline og Fritz Thomsen dør i 1920erne.

1918-1949

Christian Thomsen Neve, hus med landbrug.

Han er sømand, født 1880 som søn af skipper Hans Lassen Neve (lb.nr. 69). Siden 1907 er han gift med Agnes Deutscher, født 1877 i Westerland på Sild. Der har parret hidtil boet, og der er deres 2 børn født, Irma Maria (1908) og Poul Hans (1910). Her på Rømø driver parret landbrug. Agnes dør allerede i 1928. Sønnen Poul bliver sømand og flytter til Esbjerg. Irma Maria giftes på Rømø, med en murer fra Vejle amt, Hans Peter Hansen. Parret bor med i huset, hvis østlige del lejes ud. Christian Neve dør i 1947. Datteren Irma arver ejendommen.

1949-1961

Irma Maria Hansen, født Thomsen, hus med landbrug.

Hendes mand kaldes på øen Peter Jessen. Hans bror bor også i Kongsmark (lb.nr. 70). Parret har ingen børn. Husets østlige del lejes fortsat ud. Peter moderniserer huset. Der fjernes gamle paneler, fliser og vinduer. 1961 bygger familien nyt på ejendommens grund og sælger huset.

1961-1982

Eli Dinsen Hansen, født Alkjær, et hus.

Hun er født 1911 på Lolland og siden 1933 gift med Frederik Dinsen Hansen, skoleinspektør på den danske skole i Nibøl. Han er født 1901 i Deezebøl. Huset købes som sommerbolig for familien. Der er 5 børn, Niels Frederik (1934), Hans (1936), Jens (1937), Karen (1942) og Christian (1946). I 1982 sælges ejendommen til datteren Karen og hendes mand.

siden 1982

Svend Tougaard og hustru Karen, født Hansen, et hus.

Manden er født 1942 i København og bliver museumsinspektør i Esbjerg. Parret har 2 børn, Jakob (1967) og Sara (1969). Huset restaureres gennemgribende. Det tjener som bopæl hele sommeren.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
78	336 Ko	Gl. Skolevej 4	Haderslev	69	Cc	Ca

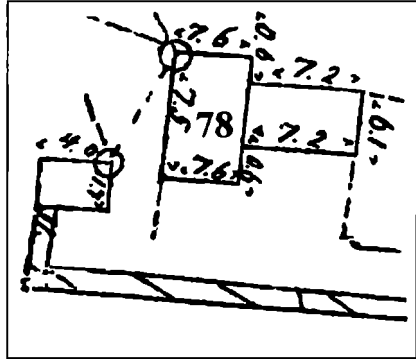
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Husets østlige del er oprindelig bygget som Kongsmarks første skole omkring 1739. Bygningen er 4 fag lang og 6.10 meter bred. Senere bygges 4 fag til som lærerbolig, 7.30 meter bred, som i 1780 vurderes til 24, 1792 til 36 rd. I 1871 bygges en ny skole ved siden af (lb.nr. 79). Det gamle skolehus tjener foreløbig som lærerbolig (billeder 118 og 119). I 1908 sælges bygningen, og køberen fornyer det hele, i den oprindelige boligs større bredde, men et fag kortere. Midterindgangen får senere et vindfang.

Billede 118:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommen lb.nr. 78.

Ejendoms historie:

~1739-1908

Kongsmark skole og lærerbolig.

Indtil efter midten af 1700-tallet findes kun skolestuen med 4 fag, mens lærerne vist bor andetsteds. Navne kendes ikke, men det er

Billede 119:
Husene lb.nr. 78 (t.v.) og 79 (t.h.) omkring 1910, set fra NØ. (Voswinkel)

formodentlig ældre søfolk, der underviser børnene om vinteren. Om sommeren sejler drengene, og pigerne hjælper hjemme. Senere bygges en lærerbolig til huset. Den første kendte lærer med bopæl i skolen findes i folketællingen for 1801. Det er en ungkarl, Claus Hessel, 39 år gammel. Senere bor lærerne igen andetsteds (lb.nr. 54, 77 og 50), og formodentlig udnyttes hele bygningen til undervisning. I 1871 bygges en ny skole (lb.nr. 79). Kommunen beholder det her hus som lærerbolig, indtil et særskilt hus bliver bygget til dette formål. Det er 8 forskellige lærere, der bor her i denne periode. De fleste forlader øen igen efter få år. I 1908 sælges ejendommen med 4.600 qm grund.

Kendte lærere er: ^{8 9 24}

før 1800

Peder Hansen.

Han er nævnt i en præsteindberetning, da han i 1800 bliver afskediget. Angivelig kom han »beskænket« til skolen. Han havde aldrig fået sine 40 rd. i årsløn. Manden er formodentlig identisk med Peder H. Bleeg i Tvismark, senere Bolilmark (lb.nr. 46 og 33).

1800

Engelbret Nielsen.

I førnævnte præsteberetning skrives, at denne gamle mand er »lejet« som Peder Hansens efterfølger. Engelbret, der har tilnavnet Sieverts, bor i Tvismark (lb.nr. 61).

1801--1810

Claus Hessel.

Han står i folketællingen af 1801 som skoleholder med bopæl i Kongsmark-skolen. I 1806 virker han endnu dér. Manden stammer vist fra fastlandet, og han tager snart afsted igen.

omkring 1810

Hans Engelbretsen Bleeg.

Han er i 1811 nævnt som Kongsmark-lærer, med bemærkningen, at han er ung og sikkert tager til søs igen, når tiderne bliver bedre. Men det sker vist ikke. Han er samtidig gårdmand i Tvismark (lb.nr. 54). Hvorlænge hans lærervirksomhed varer, vides ikke.

omkring 1815

Hans Pedersen Tagholm.

Denne fhv. kommandør (lb.nr. 77), med benene amputeret under knæene, kommer en tid og underviser børnene. Han dør i 1828, men har næppe virket så længe. Efterfølgeren kendes ikke.

1830-1867

Jørgen Andersen Møller.

Denne driftige mand, født 1807 i nabolaget (lb.nr. 75), bor måske indtil sit giftermål i 1834 her i skolen. Derefter overtager han svingerfældrenes ejendom i Tvismark (se videre ved lb.nr. 50). Jørgen A. Møller bliver også ansvarlig for Toftum-skolen. Undervisningen dér og i Kongsmark sker skiftevis med Toftum-læreren, Niels Pedersen (lb.nr. 27).

1867-1874

Antre Ketel Andreas Hartvigsen.

Han er født 1843 i Sønder Løgum sogn, kommer fra Tønder seminarium og er gift med Anne Marie Nielsen af Daler. Læreren får 223 rd. i årsløn og fri bopæl i skolehuset: Han oplever skolens nybygning i 1871, hvorefter han får hele det gamle hus til at bo i. På Rømø fødes en datter, Caroline (1868). Han får en lærerstilling på Føhr og forlader øen i 1874.

1874-1876

H. J. Petersen.

Han er født 1831 i Bjerning ved Haderslev og gift med U. C. Lustrup af Gabøl. Han passer skolen dårligt. Manden dør 1882 på landssygehuset i Slesvig.

1877-1880

Mathias Cornelius Dahl.

Han er født 1855 i Vesterhede som søn af gårdmand Mathias J. M. Dahl (lb.nr. 120). Efter uddannelsen på Tønder seminarium bliver han lærer her. Han giftes 1879 med en pige fra Tønder, Maria Elisabeth Levsen, født 1847. Deres første barn, Mathias Carl, fødes her i 1880. Samme år flytter familien til Sønderby, hvor Mathias bliver førstelærer (lb.nr. 172). Den lille dreng dør dér i 1881.

1881-1883

Georg Carl Tønder.

Undervisningen i vinteren 1880/81 må igen foretages af en ikke-uddannet hjælpelærer. Det er den fhv. kaptajn Hans Chr. Schmidt (lb.nr. 85), der hjælper i perioden med mange lærerskifter. G. C. Tønder overtager embedet i 1881. Han er født 1854 i Højrup sogn, uddannet på Tønder seminarium, og gift med Hanne M. S. Christensen. 1882 fødes en søn, Hans Carl. Efter få år flytter parret til Ellum i Løgumkloster sogn. En søn Arthur, født 1888 i Ellum, bliver i 1913 lærer ved Sønderby skole, hvor han underviser hele sit arbejdsliv (lb.nr. 172).

1883-1885

Jes Juhler.

Han er født 1840 i Hoptrup sogn, bliver 1858 relegeret fra Tønder seminarium, og virker mange steder som hjælpelærer, igen og igen afskediget. Det her er hans sidste embede, inden han bliver vagabond og dør af kolera i Hamborg.

1885-1887

Peter Nielsen Clausen.

Han er født 1864 i Bevtoft sogn og virker på Rømø mellem sin første og anden eksamen på Tønder seminarium. Han får lærerembedet i Hygum sogn.

1887-1898

Friedrich Martin Christian Bossen.

Denne ikke seminarieuddannede lærer, født 1862 i Haderslev, har allerede virket 4 steder på fastlandet, inden han kommer til Rømø. Han er gift med Maria Henriette Ohrt og får 1888 en søn, Marius Hartwig. Året efter dør konen i barselseng, og Friedrich gifter sig igen, med Rømø-pigen Meta Margrethe Marie Brodersen, født 1866 i Kongsmark (lb.nr. 89). Parret får 4 børn, Maria Henriette (1891), Irene Christine Brodine (1894), Friedrich Martin Christian (1895), og Jenny Andrea (1898). Lærerens far, fhv. gæstgiver Andreas Christian Bossen, bor med i det gamle skolehus, indtil han dør i 1896. I 1894 får manden som »privatist« en uddannelse på Tønder seminarium, og i 1898 en lærerstilling i Roost.

1898-1904

Nis Paulsen Kuntz.

Læreren er født 1873 i Vester Sottrup og gifter sig 1898 med Marie Christine Schaumann fra Havsted. Han er uddannet på Haderslev seminarium. 1899 fødes en datter, Cathrine, 1902 følger en dreng, Nis Schaumann. Nis P. Kuntz er den sidste lærer, der bor i det gamle skolehus, som nu bliver solgt.

Husets ejere:

1908-1947

Anton Nielsen, et hus.

Han er født 1868 i Rudbøl og bliver landpostbud på Rømø. Her gifter han sig i 1901 med Maria Hansine, født 1871 i Kirkeby som datter af skibsfører Jørgen Jørgensen (lb.nr. 101). Parret får 4 børn, Esther Maria (1902), Jørgen Christian (1904), Kirstine Jørgeline (1906) og Andreas Christian (1910). Det gamle skolehus fornyes totalt. Det tjener en periode som telegrafstation (billede 120). Telefoncentralen forbliver her indtil 1938. Da gifter datteren Kirstine sig med »Tonne Smed« i nabolaget, og hun tager centralen med i mandens nybyggede hus. Sønnen Jørgen flytter fra øen.

Billede 120:

T.v. Anton Nielsen med hustru Maria Hansine, født Jørgensen, og sønnen Jørgen foran deres hus, lb.nr. 78, i 1914. Den tyske soldat med kvinden kendes ikke. (PD)

Datteren Esther ægter Alfred Carl (lb.nr. 105), om sønnen Andreas se nedenfor. Anton Nielsen arbejder efter pensioneringen videre som postekspeditør, indtil 1943. Da har han tjent postvæsenet i over 50 år. Han dør i 1945, og enken sælger ejendommen. Hun flytter til datteren i nabohuset og dør der i 1952.

1947-1952

Jens Christian Christensen, et hus.

Han stammer fra fastlandet og arbejder på Rømø som arbejdsmand og havnebetjent. Konen Ottilie er en datter af Johannes Otto Møller i nabolaget, hvor parret boede før (lb.nr. 81). Der er 4 børn, 1 dreng og 3 piger. Efter få år bygger familien sig en bolig i Havneby og flytter derover. Ejendommen kommer igen i Nielsen-familiens eje.

siden 1952

Andreas Christian Nielsen, et hus.

Det er »Drees Post«, der køber fødehjemmet, efter han med familien har boet i et andet Kongsmark-hus (se lb.nr. 73). Børnene flytter efterhånden ud. Ligesom faderen forbliver Andreas gennem 50 år i postvæsenets tjeneste. I året 2000 mister »Drees Post« sin kone Caroline.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
79	1103 Ko	Gl. Skolevej 6	Haderslev	67	Cb	A

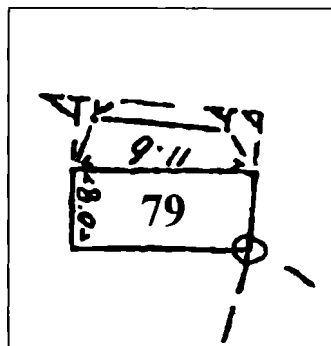
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Skolen er bygget i 1871 som 5-fagshus, 8 meter bred (billeder 119 og 121). Senere sættes en forstue foran indgangen i øst, som efter fredningen i 1979 fjernes igen. Samtidig bliver bygningen nænsomt restaureret, med indre ændringer til beboelsesformål.

Billede 121:

Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 79.

Ejendomshistorie:

1871-1960

Rømø hhv. Skærbæk Kommune, skolehus.

Skolen er i brug indtil 1959. Følgende lærere virkede ved skolen efter 1904 (før se ved lb.nr. 78):

1904-1911

Hans Olde Petersen.

Han er født 1876 i Tønder, hvor han også går på seminarium. Han bliver den første beboer af Kongsmarks nybyggede, flotte lærerbolig. På øen er man ikke rigtig glad for den meget tysksindede lærer, og så søger han et nyt embede i Abild.

1911-1941

Christian P. Jensen.

Han er født 1878 i Ballum og begynder efter uddannelse på Tønder seminarium 1899 lærervirksomheden på Rømø i Toftum, inden han overtager embedet i Kongsmark (billede 122). Efter genforeningen virker han som tillidsmand for Sprogforeningen og Sønderjysk Skoleforening. Desuden er han kirkesanger og regnskabsfører for Andelskassen og mejeriet. Han dør i 1941.

1941-1959

Hans H. Andresen.

Antallet af børn, undervist i Kongsmark-skolen, går efterhånden ned. Læreren søger stilling andetsteds. I 1959 forlader han øen, og børnene flyttes til Sønderby skole.

Billede 122:

En skoleårgang i Kongsmark med lærer Christian P. Jensen, omkring 1920. (PD)

1960-1981

Rømø- hhv. Skærbæk kommune.

Bygningen står for det meste tom. Mens den nye skole bygges syd på øen, undervises 1965-67 igen den første klasse her. Fra tid til anden udlejer kommunen huset, som forfalder efterhånden. Inden en nedrivning kommer igang, bliver bygningen fredet og solgt. Køberen er Maja Christensen, der driver en lejrskole på øen om sommeren. Hun sælger ejendommen videre til sin søn og Birte M. Matzen.

1981-1986

Reimer Lindorff og Birte Maria Matzen, et hus.

Parret bor i Aabenraa, men kvinden arbejder ved lejrskolens drift på Rømø. Efter en gennemgribende restaurering af huset, tildels med støtte af fredningsmyndighederne, bor familien her om sommeren. Ellers er deres bopæl Aabenraa. Der er ingen børn. Da lejrskolen opgives, sælges ejendommen.

1986-1997

Hilmar Juul Christensen, et hus.

Han er født 1950 i Tønder, direktør for Tønder Træløst og underviser ved Syddansk Universitet. Der foretages indre ombygninger. Huset er familiens feriebolig.

siden 1997

Margrethe Nielsen, et hus.

Hun stammer fra Holm ved Østerhøjst og er dekoratør. Margrethe har en datter, Sahia, og bor fast på Rømø. Om sommeren drives galleri i huset, hvor der bl.a. udstilles egne billeder med Rømø-motiver.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
80	53 Ko	Gl. Skolevej 11	Haderslev	66	Cb	Cb

1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Husets ældste del er bygget omkring 1740, efter 1744-vurderingen at dømme ganske lille. 1757 (SPP) står der 5 fag, og deraf findes mange spor i dag. Huset er 5.80 meter bredt, har 4 synlige stolper på nordsiden og spor af knægte i en række bjælker. På syd- og nordsiden viser en del af remmen spor af dokker. 1780 (BF) er der endnu 5 fag. En fin rokokko-dør vidner om investeringer indenfor. Huset udvides efter 1806 med 2 bredere fag, og

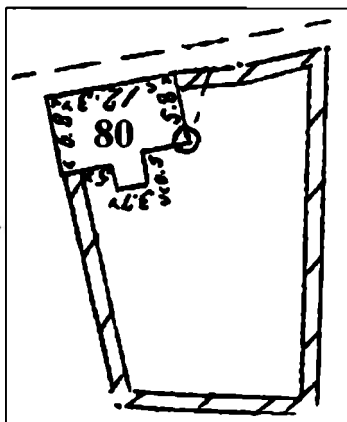
omkring 1815 bygges en karnap på sydsiden, 2 fag bred. Sådan står huset i 1875 og endnu i 1950erne (billeder 123 og 124). Efter 1968 bygges en lille nordlænge i vest.

Ejendomshistorie:

1742--1755

Anna Andersdatter, $\frac{1}{8}$ forbedelse.

Hun må være en søster til landfoged Peder Andersen Møller i vest Kongsmark (/), idet dennes søn Anders (lb.nr. 75) bliver hendes lavværg. Hun får »et fornylig opbygget, lidet hus« i fæste, 1744 kun ansat til 7 rd. (HAV). Også jordtilligendet er lille, hvorfor ejendommen kaldes $\frac{1}{8}$ -del-forbedelse. Anna angiver at have 12 rd. gæld. Hvornår efterfølgeren får fæste, er ikke dokumenteret.

Billede 123:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 80.

Billede 124:
Huset lb.nr. 80 i 1952, set fra SØ. (Nationalmuseum)

~1755-1790

Mads Christensen, 1/8 forbedelse.

Manden låner i 1757/58 penge, og det er måske til købet og udvidelsen af huset til 5 fag (SPP). 1755 bliver Mads indsat som takseringsmand ved tinget. 1789 er han død, og enken Mette sælger ejendommen, vist mod aftægt. Hun dør før 1801.

1790-1793

Jesper Jensen Hansen Præst, 1/8 forbedelse.

Han er født ca. 1766 i Nørtagholm som søn af Jens Rasmussen Præst, en senere skipper og reder (lb.nr. 94). Huset køber han i maj 1790, et andet, bedre hus i oktober samme år (se videre lb.nr. 92). Der flytter han hen og lejer det her hus ud, formodentlig til den senere køber.

1793-1797

Peder Nicolay Møller, 1/8 forbedelse.

Han er født ca. 1767 som søn af en Kirsten Hansdatter og en mølbersvend i Tvismark, Nicolay Andersen, senere gift med en anden kvinde i Fredericia (HAR). Peder sejler som styrmand til Grønland. Konen Karen er en datter af kommandør, skipper og reder Jens Nielsen Holm, født ca. 1770 i Østerhede (lb.nr. 129). Parret får 3 børn, Maren (ca. 1793), Jens Holm (ca. 1794) og Peder Nicolay (1798). Familien flytter 1797 til et »kongerigsk« hus i Kongsmark (/). Det her hus sælges til en bonde, som indestehus. Peder N. Møller bliver kaptajn fra Glückstadt og er 1804 meldt død i Vestindien (SR). Datteren Maren flytter til fastlandet, sønnen Peder til Juvre (lb.nr. 13). Der dør mor Karen i 1843.

1797-1805

Jesper Gregersen, et indestehus.

Han er en velhavende gårdmand (lb.nr. 93) og køber huset til udlejning. I 1805 er Jesper Gregersen død, og en svigersøn overtager bl.a. indestehuset.

1805-1806

Christian Gerhard Neve, et indestehus.

Om denne mand se ved lb.nr. 93 og 53. Han sælger huset til en tilflyttet tømrer.

1806-1860

Mads Lassen, et hus.

Han er født ca. 1770, formodentlig på fastlandet, hvorfra han bringer en kone med, Christiana Laustdatter, født ca. 1771. Ægteskabet er barnløst. Mads Lassen er skibstømrer og sejler i 1806 med kommandør Hans H. Carl fra Hamborg. Mads udvider huset og bygger en karnap mod syd. I 1821 dør konen. Enkemanden gifter sig samme år igen, med Anna Botilla, født 1789 i Østerby som datter af gårdmand Peder Jensen (/). Hun bringer en søn med, Peder Nielsen, født 1814 (HAR). Parret får endnu 4 børn, Mette Marie (1823), Marie Kirstine (1824), Mads (1827) og Anna Botilla (1832). Faderen dør 1850, 80 år gammel. Døtrene Mette Marie og Marie Kirstine flytter fra øen. 1860 vies datter Anna Botilla til styrmand Carl. H. Schrøder, der får ejendommen overdraget. Enken Anna Botilla flytter bort og dør ikke på Rømø.

1860-1874

Carl Henrik Schrøder, et hus.

Han er født 1832 i Nørhede som søn af skomager Carl Gottfried Schrøder og Abel Nielsdatter (huset billede 135, bd. 1). Morfar Niels Jørgensen var kommandør, og Carl går også til søs. Da han gifter sig med Anna Botilla, er han styrmand og lige kommet hjem fra Californien. Der fødes en datter i 1866, Mathilde. 1874 sælges ejendommen, og familien flytter vist fra øen.

1874-1894

Johannes Johannsen, et hus.

Han er født 1828 i Oudrup i Viborg stift. Johannes kommer som tjenestekarl til Toftum, hvor han møder pigen Mette Christine, født 1827 som datter af husmand Jørgen S. J. Lassen (lb.nr. 28). De bliver viet i 1855, og samme år fødes en datter, Jørgeline Elisa. »Forgylden Johannes«, som øgenavnet lyder, virker som arbejdsmand. 1880 giftes datteren. I 1893 dør husmor Mette Christine. Enkemanden sælger ejendommen året efter. 1899 bygger han sig et nyt hus i Kongsmark, 18 qm stor.⁴ 2 år senere er han død.

1894-1927

Jens Peter Beck Jensen, et hus.

Han er født 1861 i Nørre Nebel og kommer som tjenestekarl til Rømø. I 1890 gifter han sig med den væsentlig ældre pige Hanna

Billede 125:

Peter Beck og hustru Hanna ved høstarbejde omkring 1920. (PD)

Maria, født 1844 som datter af Jesper H. Chr. With (lb.nr. 49). Jens Peter er arbejdsmand (billede 125) og virker også som skomager. Der er ingen børn. 1922 dør hustruen, og enkemanden afhænder huset til en kvinde fra Sønderlandet, Hedvig Hansen (lb.nr. 173), mod at blive plejet indtil sin død – i 1940. Hun sælger ejendommen videre.

1927-1967

Elius Holger Hinrichsen, et hus.

Han er født 1899 som søn af Hans Chr. Hinrichsen (lb.nr. 64) og bliver maler. Han deltager i første verdenskrig. Elius gifter sig med Anna Cicilie, født 1902 som datter af Thomas Stoffer (lb.nr. 71). Parret får 3 børn, Alfred, Carla og Lilly. Faderen dør allerede i 1935 af tuberkulose. Enken må opdrage børnene alene og klarer økonomien bl.a. med tjenesteydelser ved skolen. Alfred bliver forretningsfører i Flensborg, Carla giftes i København, og Lilly ægter Peter M. Falk, født i huset lb.nr. 69. I 1966 dør Anna Cicilie, og datter Lilly overtager huset.

1967-1994

Lilly Falk, født Hinrichsen, et hus.

Hun arbejder som sygeplejerske, mens manden sejler. I 1949 er han blandt mandskabet på kongeskibet »Dannebrog«. Til sidst bliver han ansat ved DSB's færgeri. Der er en datter, Marianne (1960). Huset udvides med en lille nordlænge i vest og benyttes som feriebolig. Fra 1983 tager Lilly og Peter fast bopæl her. I 1994 sælges Rømø-ejendommen, og parret flytter til Skælskør.

siden 1994

Bent Clausen, et hus.

Han er ejendomsmægler i Toftlund. Huset lejes ud som sommerbolig.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
81	1017 Ko	Strømmen 18	Haderslev	65	Cb	Ca

1967 (AS)

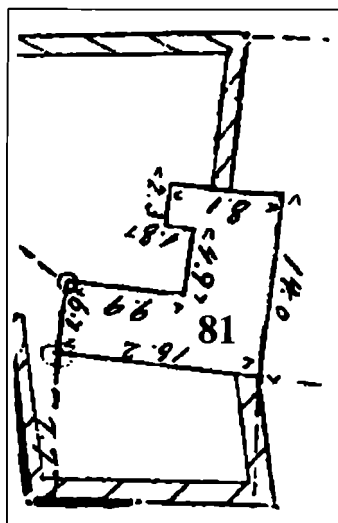

2002

Bygningshistorie:

Der er ingen spor af det oprindelige hus fra 1500-tallet. Omkring 1710 (HAV) er der 4 fag, og det er måske endnu det gamle hus. 1744 (HAV) vurderes bygningen forholdsvis højt med 63 rd. Det er formentlig et nyere 7-fags hus, 6.70 meter bredt, 1.75 meter højt under bjælkerne, hvori der ikke findes spor af skræstivere. Bjælkerne har i de formentlig ældste 4 fag kun ca. 1.60 meter indbyr-

des afstand. Brandforsikringen melder 1780 70 rd. værdi, passende til gode 7 fag. 1786 er stuehuset forlænget til 9 fag (90 rd.), hvoraf det østligste i dag består af 2 smalle fag på 1.10 meter. 1799 er en 3-fags lade kommet til i østenden, 6.30 meter bred. Efter vurderingerne fra begyndelsen af 1800-tallet må det være en meget flot bygning. I 1800-tallet forlænges laden med 2.30 meter, 8.10 meter bred (billeder 126 og 127). Indenfor i huset findes endnu enkelte smukke paneler og døre fra 1700-tallets sidste kvartal. Én dør er ældre.

Billede 126:
Udsnit af opmålingskortet fra
1875 med ejendommen lb.nr. 81.

Ejendoms historie:

omkr. 1600

Poul Hansen, en forbedelse.

Han står i Haderslev amts jordebøger fra 1596-1613 for forbedelsen nr. 13. Derefter mangler dokumentation indtil 1627/28.

Billede 127:
Huset lb.nr. 81 omkring 1910, set fra ØSØ. (Voswinkel)

~1620~1670

Knud Poulsen, en forbedelse.

Han følger sin formodentlige far i jordebogen. Siden århundredets begyndelse har han en anden forbedelse i fæste, i Tvismark (lb.nr. 52). En mulig bror Hans bor samtidig der i nabolaget (lb.nr. 60). Knud er vist gift med den Inger, der i jordebogen for 1627/28 er indført efter ham, som »Inger Knuds«. Dette navn findes for ejendommen indtil 1716 i de ikke ajourførte jordebøger. Fra 1728 står der »Mette Knuds«. Fra andre kilder fremgår et mellemed.

~1670~1710

Bodel Sørens(datter), en forbedelse.

Hun er i familie med Jens Sørensen Tanderup, hvis lig findes ved hendes hus.¹⁷ I vurderingen fra omkring 1710 står hun med »ein Landbohl«, et lille hus og jord til 4 sk. byg. Hun har ingen større kreaturer. Kort efter må ejendommen være kommet på nye hænder.

~1710-1747

Mette Knuds(datter), en forbedelse.

Ejerrækken fremgår af fortegnelsen over kirkestandelser fra 1728, hvor der står, at Knud Jespersens 3 døtre er efterfølgere af Bodil Sørens(datter). I jordebogen af 1728 findes Mette Knuds for denne forbedelse, nr. 13. Knud Jespersen er kendt som bonde på Kongsmark-gården lb.nr. 88 indtil 1701. Knuds anden kone er en Mette Hansdatter (HAR), og parret har døtrene Mette, Kirsten og Karen. Formodentlig har den nye gårdbonde, et barnebarn efter Knud's første ægteskab, Engelbret Pedersen, sørget for husets køb og forstørrelse til 7 fag (se ovenfor), som bopæl for faderens halvsøstre. Om deres mor, Mette Knuds, i begyndelsen er med i huset, vides ikke. Fæsteforholdet dokumenteres først i 1742, og det er den ældste Knudsdatter, Mette, født 1680 (HAR), der står for ejendommen. Efterhånden mangler søstre penge. I 1744 (HAV) bliver Mette Knudsdatter betegnet som »arm«, og hun har 30 rd. gæld. I 1747 sælges ejendommen.

1747-1756

Peder Andersen Tag, en forbedelse.

Der er 2 børn, hvis formynder 1756 godkender ejerskiftet til deres stedfar, Jørgen Jensen. Da er Peder A. Tag altså død.

1756-1776

Jørgen Jensen, en forbedelse.

Han er født ca. 1730 som søn af Jens Engelbretsen (lb.nr. 70). Jørgen er vist betydelig yngre end enken, han gifter sig med. Mens faderen og broderen Engelbret nævnes år for år i mønstningslisterne fra Hamborg til Grønland, er Jørgen ikke dokumenteret nogen steder. Kun i 1765 optræder han en gang som tinghører på Rømø. Jørgen overdrager det velplejede hus (BF) til sin bror, mod aftægt. Sandsynligvis er han nu enkemand.

1776-1807

Engelbret Jensen, en forbedelse.

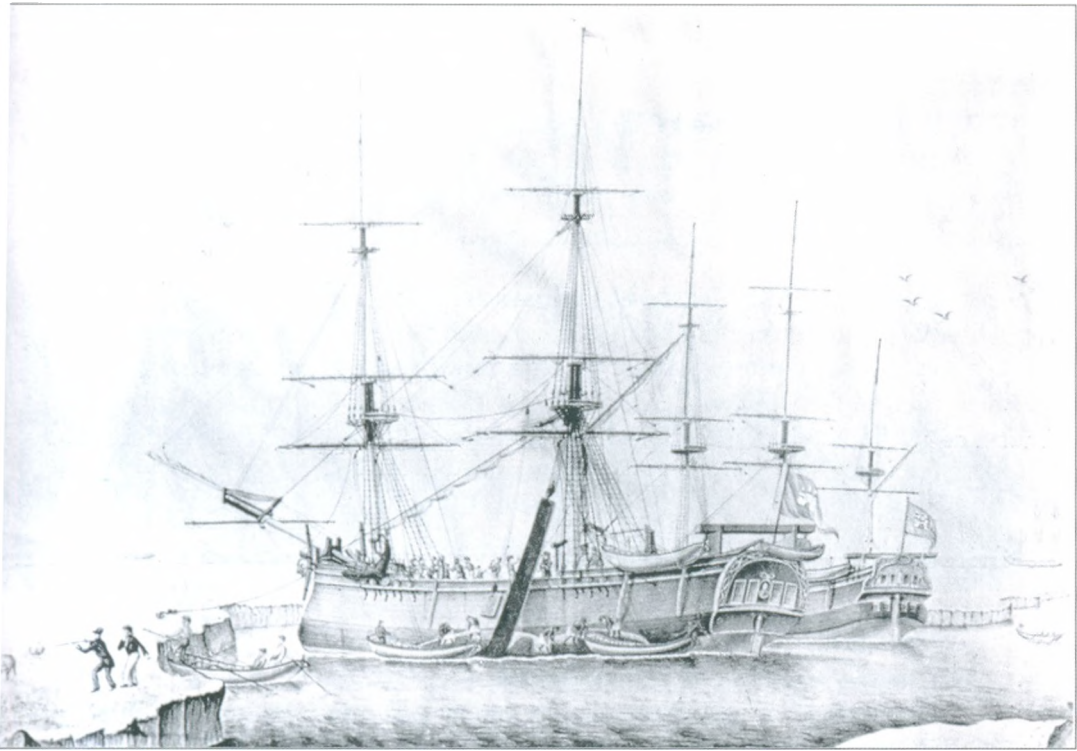
Jørgens yngre bror er født 1743 og gennemgår en typisk Grønlands-karriere. En tid sejler han på samme skib som sin far, men heldigvis ikke i 1762, da det forliser. Fra 1773 er Engelbret styrmand, og i 1776 bliver han kommandør på »Twe jonge Hermans« fra Hamborg (billede 42 i bd. 2). Skibet forliser i isen 1777, men kommandøren når at komme hjem, sammen med søstersønnen Michel Andersen List, den 12-årige skibsdreng. Om dette eventyr foreligger en del beretninger.¹⁸ Allerede i 1779 sejler Engelbret igen til Grønland, som harpuner på »Bloyende Hoop«. 1780 er han styrmand på dette skib, og 1781-99 kommandør. Derefter opgiver han søfarten, men han har tjent gode penge i løbet af den lange periode. I 1789 betaler han dog kun 1 rd., en forholdsvis lav ekstraskat for indkomsten, og 3 rd. for formuen, 600 rd.(ES). Huset forlænges, og senere bygger han en nordlænge. Engelbret er siden ca. 1771 gift med Mette Pedersdatter, født ca. 1749, måske et af broderens stedbørn. Sandsynligvis bor parret siden vielsen her i huset. Der fødes 8 børn mellem 1773 og 1790. Døtrene er Abel (ca. 1773), Mette (ca. 1777) og Elisabeth (ca. 1785), sønnerne Engelbret (ca. 1778), Jens (ca. 1780), Peder (ca. 1783), Gisbert (ca. 1787) og Michel (ca. 1790). Alle drenge sejler som ganske unge med faderen, eller de yngre senere med den ældste bror Engelbret. Denne gennemgår hele karrieren med sin far og bliver dennes efterfølger på »Bloyende Hoop« i året 1800 (se lb.nr. 125). Jens når at blive harpuner og styrmand (se lb.nr. 112). Gisbert bliver harpuner (se lb.nr. 52). Peder kendes som matros og harpuner indtil 1821, Michel som matros indtil 1816. Der er en tæt forbindelse til kommandør Hans Hansen Carl sen. (lb.nr. 125). Datteren Abel giftes med dennes søn, kommandør Svend A. H. Carl i

Vesterhede (/). Sønnen Engelbret ægter Anne Kirstine, sønnen Jens gifter sig med Ester Maria, begge døtre af Hans H. Carl sen. Engelbret Jensens datter Mette vies også til en kommandør, Jørgen P. Lytsen, der køber et hus i nabolaget (/). Efter Mettes død ægter han hendes endnu ugifte søster Elisabeth. Alle sønner af Engelbret Jensen sejler fra Hamborg eller Altona til Grønland på skibe, ført enten af dem selv eller af deres svogre. Ejendommen her overtages af svigersøn Jørgen P. Lytsen mod aftægt til svigerforældrene. Engelbret Jensen dør 1816, enken Mette i 1823. Der fordeles ca. 1.600 rbd. imellem de mange arvinger (THH).

1807-1853

Jørgen Pedersen Lytsen, en forbedelse.

Han er født ca. 1774 i Tvismark på gården lb.nr. 47, en søn af Peder J. Lytsen. Jørgen begynder Grønlandsfarten som skibsdreng i 1785, sejler fra 1786-97 med den senere svigerfar, til sidst som harpuner, og derefter som styrmand med svoger Svend A. H. Carl. Jørgen har 2 børn med Mette, Peder (1801) og Albert (1803), og 6 børn med Elisabeth, Mette Maria (1806), Mette (1808), Christian (1811), Abel (1818), Jørgen (1822), og Elisabeth (1827). Fra 1806 er Jørgen P. Lytsen kommandør på »junge Martin« fra Hamborg, og det er han, med få undtagelser pga. kontinentalblokaden, indtil 1820 (billede 128). 1822 begynder han med Grønlandsfarten fra Glückstadt, et år på »Frederica« og 14 år på »Gerechtigkeit«. 1835 havarerer skibet i isen, bliver repareret og forliser 1836 ved Grønland med hele mandskabet, deriblandt sønnen Christian som harpuner. Det er Jørgen's 24. rejse som kommandør, den sidste i et over 50-årigt sømandsliv. Af drengene dør sandsynligvis også Jørgen til søs (mellem 1835 og 1840), måske Peder ligeså. Han forsvinder efter konfirmationen fra dokumenterne. Albert findes senere som kommandør (lb.nr. 46 m.m.). 3 af pigerne hjælper her på ejendommen og dør ugift, Mette allerede i 1839. Den yngste datter, Elisabeth, gifter sig 1852 med en skibstømrer, der får ejendommen overdraget af Jørgen P. Lytsens enke Elisabeth. Jordtilliggendet er blevet større, da enken i 1840 havde købt en forbedelse mere i nabolaget, hvor huset var brudt ned. Enken og hendes 2 ugifte døtre får aftægt, pigerne derudover hver en obligation på 160 rd. Abel dør i 1854, aftægtsenken Elisabeth i 1855, Mette Maria i 1861.

Billede 128:

Grønlandsskibet »De jønge Martin« på et billede fra 1811, da det blev ført af kommandør Jørgen P. Lytsen. (fra W. Oesau, »Hamburgs Grønlandsfahrt«)

1853-1887

Peter Sørensen Brink, en forbedelse.

Han er født 1822 i Ballum. I ægteskabet fødes 3 børn, hvoraf den ældste, en dreng Jørgen (1853), dør som lille. Der følger en pige, Elisa Christina (1854), og endnu en dreng, Sibrandt (1859). Ved sønnens konfirmation bemærkes i kirkebogen, at hustruen er »forladt«. 1876 gælder Peter Brink som »vedvarende fraværende« (GA). Da Elisabeth dør i 1885, skrives i kirkebogen »Enke?«. Ejendommen med knap 7 ha jord sælges i 1886 af »formynder for fraværende P. S. Brink«.

1886-1905

Peter Marius Hansen, et husmandssted.

Han har hidtil ejet huset lb.nr. 66. Peter sejler som styrmand. Senere fører han færgébåden fra Rømø. Datteren Clara vies til Johannes Otto Møller, født 1863 i Kirkeby som søn af senere krydsskipper Anton P. Møller (lb.nr. 107). Sønnen, skibskok Peter Ma-

rius giftes 1903 med Clara Andrea, født 1875 som datter af kap-tajn Hans Chr. Schmidt (lb.nr. 85). Husfar Peter og husmor Karen dør i 1903. Svigersønnen Johannes overtager ejendommen.

1905-1946

Johannes Otto Møller, et husmandssted.

Han sejler som skibskok og hovmester (se billede 107). Senere bli-ver han hjemme, passer sit lille landbrug og går som arbejds-mand. Der fødes 2 børn, Ottilie Constance (1906) og Hartvig (1908). Ottilie giftes med Jens Christian Christensen, der stammer fra fastlandet, men hvis far er formand for digearbejdet på Rømø. De unge bor nogle år med i huset. Efter forældrenes død, i 1946, arver Ottilie og Hartvig. Søsteren, der bor i nabolaget (lb.nr. 78), skøder hendes halvpart til broderen.

1946-1948.

Hartvig Møller, et husmandssted.

Han arbejder ved dæmningen og er gift med Jens Chr. Chri-stensens søster, Mary. Parret har 3 døtre, Gudrun (1932), Sonja (1938), og Ulla (1945). Efter dæmningens færdiggørelse flytter familien til København. Gudrun giftes med Engelbret Degn (lb.nr. 57), Ulla med Leif Møller (lb.nr. 113).

1948-1974

Elvig Nielsen, et husmandssted.

Han stammer fra Møgeltønder og var bestyrer på Grønlandssel-skabets stationer. Elvig kommer som enkemand til Rømø, hvor broderen Jens bor. Han har tjent godt og lever af sine penge. El-vig's anden kone, enken »Mussi« Carstensen, driver et turistkon-tor i huset. 1974 afhændes ejendommen, og parret flytter til Mø-geltønder. Køberer er Skærbæk kommune, som sælger huset sær-skilt. Grunden udstykkes, og derved dannes gaden »Strømmen«.

siden 1975

Bjarke Stenrøjl Kristensen, et hus.

Han er 1948 født på Ribe-egnen som én af Erling S. Kristensen's 3 sønner, som i dag alle er fiskeskippere på Rømø (se lb.nr. 151). Konen Jenny Manø er født 1955 i Bolilmark (lb.nr. 31). Parret har 2 drenge, skibsfører Henrik Manø (1976), og Michael Manø (1979), der også er sømand.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
82	162 Ko	Gl. Skolevej 18	Haderslev	64	Ca	Ca

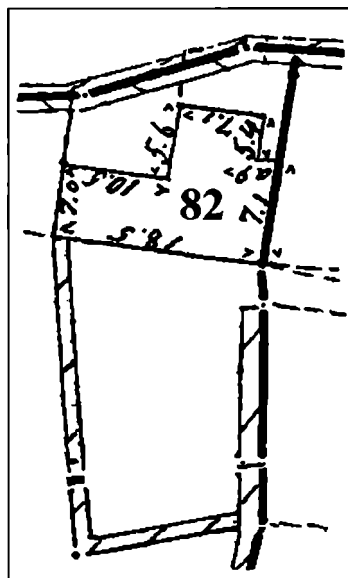
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

I 1744 (HAV) står der et hus, som efter vurderingen, 1 rd., kun kan være en jordhytte. Formentlig omkring 1770 bygges et rigtigt hus, 9 fag, 7 meter bredt, vurderet til 90 rd. (BF). I 1779 udvider en ny ejer stuehuset mod vest, til 11 højt vurderede fag. I østenden kommer en nordlade til, 3 fag lang. Fra dette tidspunkt stammer mange døre og en del paneler, af N. P. Bækker malet med rocailler, såvel som et pænt flisebillede (billede 132, s. 273). Sidst i 1700-tallet bygges et pakhus, og inden 1816 bliver stuehuset forbedret igen. 1875 (se kort billede 129) har huset endnu 11 fag beboelse og 3-fag nordlænge, ligesom i dag.

Billede 129:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommen lb.nr. 82.

Ejendoms historie:

~1740-1779

Mette, Anders Michelsens enke, $\frac{1}{8}$ forbedelse.

Hun er en fattig enke, der i 1750 får fæste på $\frac{1}{8}$ -del forbedelse, hvis grund er givet til hende af alle Kongsmark-bønder i fællesskab (FP). Men hun bor der allerede i 1744 (HAV), betegnet som »arm«, med 30 rd. gæld. Huset kan efter vurderingen, 1 rd., kun være en jordhytte. Fra en formyndersag (THH) vides, at hun har 2 døtre, Anne Cathrine (ca. 1720) og Maren (ca. 1727). I 1768 bor en svigersøn i huset, Jens Outzen (HAR). Han står endnu i brandforsikringen for 1780 som husejer. Og det er da et flot 9-fags hus. Manden må have tjent gode penge, som bliver investeret her. Det formodes, at han er identisk med Jens Lauritzen Outzen, født 1744 i Døstrup (KB). Blandt Grønlandsfarere fra Hamborg, med bopæl på Rømø (WS), findes fra 1761 en matros »Johann Ottsen«, derefter nogle år »Jan Lorenzen«, »Jan Lorenz Ocksen« og »Johann Ocksen«. Efter 1767 sejler »Jan Lorenzen« med kommandør Hans H. Tønnes jr. på »Jfr. Anna Maria«, fra 1768 som styrmand, indtil 1773, da kommandørens søn får jobbet. Der er stor sandsynlighed for, at denne sømand er ejeren af huset, som har haft råd til husets byggeri. Økonomien bliver formentlig et problem efter 1773. I 1779 kommer ejendommen på auktion, og det er »Sr. Niels Winther«, der er højstbydende.

1779-1806

Niels Christian Winther, $\frac{1}{8}$ forbedelse.

Han er født 1726 i Lovrup, Døstrup sogn, som søn af Christian Christensen. Niels bliver kromand i Arrild, hvor han i 1757 ægter Anna Maria Jørgensdatter. I 1760 fødes tvillinger, Esther og Merret. I 1762 bliver kromanden anklaget for nytårsaften at have til-ladt »leegs« (THH). 1769 dør den første kone, og han gifter sig 1771 igen, med Christiana Magdalena Maria Paulsen fra Ribe egnen. I denne periode har han allerede forbindelser til Rømø, hvor han i 1772 er medlem af Nørlandets strandkonsortium. I dette år fødes en søn, Hans Christian. 1779 er Niels toldkontrollør på øen. Der investeres i huset. Fra 1780 er Niels Winther også landfoged for Nørlandet, og embedet forbliver i familien i 3 generationer. Ved ligningen af ekstraskat i 1789 slipper han som foged for afgiften på sin indkomst, men for formuen, regnet til 200 rd.,

må han af med 1 rd.(ES). I 1790erne giftes datteren Esther med en nabosøn, Claus Jørgensen Bækker (/). Også den unge søn Hans vies i denne periode, til nabopigen Ellen, født 1772 som datter af kommandør Niels P. Wandahl (lb.nr. 67). Parret bor med her i huset. I året 1800 stifter den gamle kontrollør sammen med sønnen og Peder A. List fra Juvre (lb.nr. 8) modellen af en orlogsfregat til kirken. I 1806 overdrager han ejendommen til sønnen mod aftægt for sig og konen. Han dør inden 1815.

1806-1831

Hans Christian Winther, 5/8 forbedelse.

Siden 1797 er han efterfølger af sin far som landfoged for Nørlandet. I 1801 køber han jorden af 1/2 forbedelse i nabolaget. Med konen Ellen får han 7 børn, Christiana Magdalena Maria (1796), Niels Christian (1797), Mette Maria (1800), Cornелиe Marie (1802), Cornelius Hansen (1807), Hans Christian (1811) og Ellen (1813). Hans Winther virker også som efterfølger af sin far som toldkontrollør, indtil en ny mand, Nicolaus Kall, kommer til øen i 1819. Datteren Mette Maria giftes 1825 med skipper Michel A. List (lb.nr. 95). Sønnen Niels ægter 1828 Mette Cathrine, datter af kommandør Anders J. Møller (lb.nr. 75). 10 måneder senere dør landfogeden, og sønnen Niels bliver efterfølger. Enken Ellen overdrager ejendommen til sønnen Niels mod aftægt for sig og husly for Niels' ugifte søskende.

1831-1863

Niels Christian Winther, 5/8 forbedelse.

Han bliver også Nørlandets strandfoged. I ægteskabet med Mette Cathrine fødes 4 børn, sønnerne Anders Møller (1830), Niels (1832) og Hans Christian (1834), og pigen Elene Maria (1836). 2 af Niels' søstre giftes i 1834, Christiana med kommandør Peder J. Manøe (lb.nr. 55), Cornелиe med skipper Anders M. Andersen (/). I 1835 bor udover aftægtsenken 3 søskende ugift i huset, Ellen, Cornelius og Hans. Den sidste sejler endnu som matros, mens Cornelius er blevet krøbling til søs (FKT). Husfar Niels driver kystsejlad. I 1843 sker uheldet. Han »hænger sig i sindsforvirring« (KB). Enken må nu klare livet alene. I 1852 mister hun sønnen Niels, der falder overbord. Svigermor Ellen dør i 1853, og enken Mette Cathrine optager i huset såvel en ugift søster, Maren, som familien til en ung harpuner, Peter Chr. Thomsen (FKT). 1857

Billede 130:

Skonnert »Johanne« af København, ført af kaptajn Anders Møller Winther. (privateje)

dør datteren Elene Maria af svindsot. 1858 ægter sønnen Andreas Gunder Maria, født 1834 som datter af kaptajn Hans Andreasen (lb.nr. 75). Også sønnen Hans Christian, endnu ugift, er nu skibsfører og sejler til Chile, rundt Kap Hoorn. Husmor Mette Cathrine overdrager i 1863 ejendommen til sønnen Andreas.

1863-1899

Anders Møller Winther, ⁵/₈ forbedelse.

Parret får 3 børn, Niels Christian (1859), Hans Andreasen (1862) og Metha Cathrine (1868). Husfar Anders sejler på »Johanne« turen København-Island (billede 130). I 1870 forliser han sporløst med sit skib. Igen er en enke ene om husholdningen her. Hendes gamle svigermor dør i 1874. Sønnerne sejler og bliver styrmænd. Niels gifter sig i 1888 med en pige fra Bolilmark (lb.nr. 36) og drukner i 1894 ved Buenos Aires. Hans ægter en pige fra Vråby, hvor han også flytter hen (lb.nr. 141). Datteren Metha vies 1897 til kaptajn Jørgen Hansen Møller (billede 131), født 1866 i Kirkeby som søn af krydsskipper Anton Møller (lb.nr. 107). Dette par får ejendommen her overdraget med 4 1/2 ha jord. Mor Gunder får aftægt og 2 stuer i husets østlige ende, Jørgen H. Møller overtager stedets gæld. Aftægtsenken dør i 1902.

Billede 131:
Kaptajn Jørgen H. Møller og hustru
Metha, født Winther. (PD)

Billede 132:
Metha Møller, født Winther, foran en flise-
væg fra 1700-tallet i huset lb.nr. 82. (PD)

1899-1955

Jørgen Hansen Møller, et husmandssted.

Der fødes 4 børn i ægteskabet, Anton Anders (1899), Anna Kirstine (1900), Maria (1901) og Jørgeline Margaretha (1905). Jørgen H. Møller sejler mange år som skibsfører, men bliver senere førstestyrmand ved dampskibsselskabet »Urania«. I 1914 drukner han med damperen »Ekliptika«. Enken sidder tilbage med mindreårige børn. Sønnen Anders bliver landmand og ægter en gårdmandskenke i Toftum (lb.nr. 21). Anna Kirstine giftes med en maskinmester og gårdmand i Kromose, Peter Carl (lb.nr. 99). Maria vies til landmand Hans Mærsk Jensen i Vestergård (lb.nr. 168), og Jørgeline til købmand Holger H. Carl (lb.nr. 75). Gammel Metha (billede 132) lever alene i huset i mange år, indtil hun dør i 1955. Efter 176 år går huset ud af familiens eje.

1956-1965

Else Florander, et hus.

Hun er enke efter amtsfuldmægtig Viggo Florander i Tønder og ejer i forvejen en gammel kommandørgård i Østerhede (lb.nr. 132) såvel som en række andre ældre ejendomme på øen, som lejes ud til sommergæster. Else Florander flytter til en søn i Canada og sælger alle ejendomme.

1965-1982

Wilhelm Broder Ingwersen, et hus.

Han stammer fra Gråsten, er malermester i Tønder og gift med Anne Margrethe, født Nielsen. Der er 3 børn, Astrid, Jørn og Hanne. Huset er i begyndelsen fast bopæl, men tjener senere ferieformål.

1982-1994

Michael Thomas von Seeler, et hus.

Han er født 1943 i Flensborg og grundlægger af en møbelforretning i Padborg. Michael køber ejendommen som helårsbolig for familien. Med konen, Heike Totzke, har han 2 børn, Stefan og Marion. Huset fornyes og restaureres indenfor. Der købes nogen grund til, hvorpå en lille sø og en golfbane anlægges.

1994-1999

Ejendomsselskabet Kongsmark, et hus.

Selskabets ejer er Leif Clausen i Løgumkloster. Huset står tomt i 5 år, inden ejendommen sælges videre.

siden 2000

Søren Olsen, et hus.

Søren er tekstilimportør i Aabenraa, gift med Inger, født Gerae Pedersen. Der er en søn, Christian. Ejendommen bruges selv til fritidsformål.

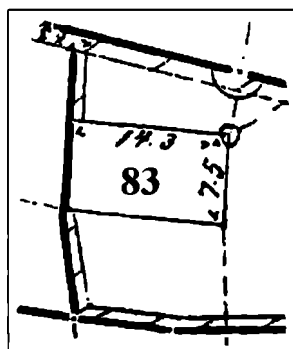
Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
83	132 Ko	Småfolksvej 12	Haderslev	-	-	Cc

2002

Bygningshistorie:

Husets første 4 fag er bygget i 1756, med 7.50 meter meget bredt for et såkaldt »indestehus«. Vurderingen i 1780 (BF) er da også forholdsvis høj med 40 rd. Omkring 1790 bygges 2 fag til, hvorefter værdien stiger til 60 rd. Den forholdsvis høje fagværdi fortsætter ind i 1800-tallet. Huset forlænges igen senere i 1800-tallet, idet 1875-kortet viser en 8-fags bygning (billede 133). Omkring 1950 tages de østlige 3 fag ned. Det hele ommures påny, og i vest opføres en lav tilbygning. Sådan står huset i dag.

Billede 133:
Udsnit af opmålingskortet
fra 1875 med ejendommen
lb.nr. 83.

Ejendoms historie:

1756-1762

Anders Brochmann, et indestested.

Manden med ukendt oprindelse får i 1756 fæste på et bygsted for et 4-fags hus, overladt af 2 gårdejere i Kongsmark (lb.nr. 86/87). Ejendommen betegnes som indestested. Vist pga. gæld kommer huset på auktion, sælges til kromand og skipper Anders P. Møller (lb.nr. 75) og afhændes igen kort efter.

1763-1802

Søren Madsen Kjær, et indestested.

Han er født ca. 1736, formodentlig på Sønderlandet, hvorfra konen, Karen Holm stammer, en datter af Hans Hansen Holm og Bodil Jørgensdatter (lb.nr. 161). Hendes søster er gift med Søren's bror Jens. Fra ægteskabet kendes 4 børn, Mathias (ca. 1766), Jens (ca. 1771), Hans Holm og Bodil Marie (ca. 1778). Søren sejler fra Hamborg til Grønland. Fra 1764 er han harpuner og et par år matros på forskellige skibe. 1771-83 er han kok hos kommandør Mathias Sv. Schouw, efter dennes død kok og harpuner hos kommandør Hans H. Carl indtil 1793. Han tjener åbenbart så godt, at han kan udvide huset. 1779 erhverver han 2 kirkesæder på auktion, for 66 rd. Og der er råd til at købe nogen jord til ejendommen.

1789 lignes manden som normal sømand, med 24 sk. indkomstskat (ES). Sønnerne sejler også. Mathias giftes med en datter af skibstømrer Niels L. Kypper (lb.nr. 71) og køber selv et hus i Kongsmark (lb.nr. 74). Jens står først i kgl. orlogstjeneste, vies senere til Kirsten, datter af skipper Hans Chr. Holm (lb.nr. 85), og bliver kommandør fra Hamborg, med bopæl i Havneby (/). Hans, med efternavnet Holm, tager til Norge, hvor han gifter sig og dør omkring 1820. I 1801 (FKT) nærer Søren M. Kjær sig af at fiske og gælder som fattig. 2 af hans voksne børn bor endnu i huset, Jens og Bodil. I 1802 køber datteren »med tilkommende ægtefælle« ejendommen for 100 rd. og aftægt. Forældrene dør inden 1815.

1802-1823

Bodil Maria Sørensdatter, et indestehus med jord.

Hun gifter sig med en enkemand, Christen Pedersen Bruun, født ca. 1765 på fastlandet. Han var gift med Merred Andersdatter (lb.nr. 65) og har en 2-årig dreng, Peder Møller. Efter få år dør manden. Derefter ægter Bodil en bådsmand fra Brøns. 2 af bror Hans Holm's 3 i Norge fødte børn, sønnerne Søren og Jens, optages her i huset. I 1815 er husmor Bodil død. Hun har testamenteret ejendommen til sin anden mand. Efter en arvesag må husets værdi, 100 rd., deles med Bodil's søskende (THH). Der er ingen egne børn, men enkemanden sørger for førnævnte drenges konfirmation. I 1823 får han ejendommen i fæste.

1823-1833

Hans Hansen Pedersen, et indestehus med jord.

Han er født 1785 og sejler med egen båd. En pige fra Kirkeby, Ellen, født 1799 som datter af Peder Jensen (/), bliver hans kæreste. I 1833 overdrager han ejendommen til pigen med et »gavebrev« og gifter sig samme år med hende. I oktober 1834 tager han til Husum med sin båd, og på vej tilbage forliser han og drukner. Båden findes ved Ballum.

1833-1865

Ellen Pedersdatter, et indestehus med jord.

I 1836 får Ellen en datter, Hanna Maria, hvis far er smeden Søren Mortensen Smidt, en enkemand, født ca. 1775 i Aal sogn. I 1838 får parret tilladelse til at gifte sig, efter at Hans H. Pedersens død

er stadfæstet. I 1858 erhverver smeden en lille ejendom i nabola-
get (lb.nr. 84), formentlig til datteren, der i 1859 giftes med Nis
Lorenzen fra Emmerlev. Ellen dør 1863, enkemanden 1865, 90 år
gammel. Svigersønnen sælger nabohuset og overtager den her
ejendom.

1865-1891

Nis Christian Clausen Lorenzen og hustru, et hus.

Han er født ca. 1831, og forældrene, Nis Christian fra Emmerlev
og Ane Mathiesdatter, er 1817 gift på Rømø. Der fødes 7 børn,
Christiane Caroline Marie (1861), Christian Magnus (1864), Anton
Carl (1865), Sophus Marius (1867), Jette Jacobine Cæcilie Marie
(1870), Peter Lassen (1871) og Søren Mortensen (1875). Husfar Nis
opgiver søfarten og arbejder som blikkenslager og skorstensfejer.
I 1877 dør de yngste 2 drenge, og i 1878 husfar Nis. Enken klarer
livet alene. Der ligger 3.8 ha jorder til huset. I 1891, da børnene er
voksne, sælges ejendommen for 1.300 mk.

1891-1901

Niels Marius Jensen og hustru, et hus.

Han er styrmand, født 1855 som søn af daglejer Mads Johansen
Jensen i Kongsmark (/). Han er gift med Anna Cathrine, født 1858
som datter af skibsfører Jørgen Jørgensen (lb.nr. 101). Parret får 3
børn, Jørgen (1889), Hans Christian (1892), og Anna Nielsine
(1897). Niels sejler fra København, bliver kaptajn, og familien flyt-
ter derover. Huset sælges for 2.000 mk. Niels M. Jensen, på øen
kaldt »Niels Major«, kommer med konen senere tilbage til Rømø
(lb.nr. 101).

1901-1920

Jens Lambert Jensen, et hus.

Han er født 1858 i Toftum som søn af gårdmand Peder Christian
Jensen (lb.nr. 19) og bliver sømand. Han opholder sig mange år i
Kalifornien. 1899 ægter Jens pigen Maria, født 1858 i Vesterhede
som datter af arbejdsmand Niels S. Nielsen, der senere ejer et hus
i Toftum (lb.nr. 27). Huset betales kontant. Jens har vist bragt
penge med fra Amerika. I 1916 dør husmanden. Enken frasælger
jorderne, huset købes af nogle rømø'ser og indrettes som forsam-
lingshus.

*Billede 134:
Rømø-piger foran forsamlingshuset, lb.nr. 83. (PD)*

1921-1946

Rømø forsamlingshus.

Finansieringen sker igennem aktier og frivillige gaver. For-
eningens første bestyrelse består af Cornelius Holm som formand
(lb.nr. 93), Karl Iversen (lb.nr. 51), Jens Hansen (lb.nr. 14), Hans
Chr. Hinrichsen (lb.nr. 64), Peter Hinrichsen (lb.nr. 125) og Chri-
stian Hansen (lb.nr. 98). Billede 134 viser en faneindvielse ved
huset, som afhændes efter 2. verdenskrig.

1946-1948

Adolf Marius Møller, et hus.

Han er født 1888 som søn af mølleren, Christian Møller, i Tvis-
mark (lb.nr. 57). I nogle år har han levet i Alaska og tjent godt,
inden han kom hjem før krigen. Nu lever den ugifte »Adde med
penge« af sine midler. Huset her sælges snart igen.

1948-1959

Svend Christoffersen, et hus.

Han er snedker og arbejder hos Chr. Bundesen i Kongsmark
(lb.nr. 76). Husets østlige del brækkes ned, og et anneks bygges
mod vest. Senere flytter han og konen fra øen.

1959-2000

Heinz Richard Johannes Böse, et hus.

Han er bagermester i Hamborg, hvor han ejer et storbageri. Med konen, Hedwig Pfaff, har han 2 børn, Renate og Hartwig. Huset købes til feriefornål. Efter 41 år får sønnen Hartwig skøde på ejendommen.

siden 2000

Hartwig Böse, et hus.

Han er bagermester ligesom faderen, hvis bageri han driver videre. Hartwig og konen Bärbel Jürgens har 2 børn, Stefan og Maren. Huset er uændret fritidsejendom.

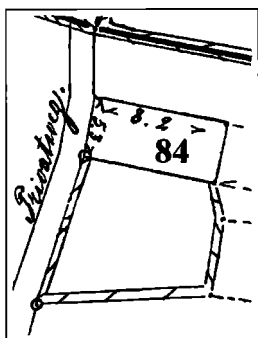
Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
84	522 Ko	G. Rasksvej 12	Haderslev	-	-	Cd

2002

Bygningshistorie:

Ca. 1760 bygges et nyt 4-fags-hus, 5.30 meter bredt, hvor der før lå et nedbrudt indestehus, som hørte til gården lb.nr. 88 (FP). Imellem 1780 og 1785 udvides huset til 5 fag, hvorefter brandforsikringsværdien stiger fra 20 til 45 rd. I begyndelsen af 1800-tallet er bygningen slidt, dvs. værdien er forholdsvis lav. Husets 5 smalle fag står der uændret i 1875 (kort billede 135) og indtil 1950erne (billede 136). I dag fremstår det gamle »indestehus« kun som lille tilbygning til et moderne parcelhus.

Billede 135:
Udsnit af opmålingskortet
fra 1875 med ejendommen
lb.nr. 84.

Billede 136:
Huset lb.nr. 84 omkring 1950. (PD)

Ejendoms historie:

1761-1772

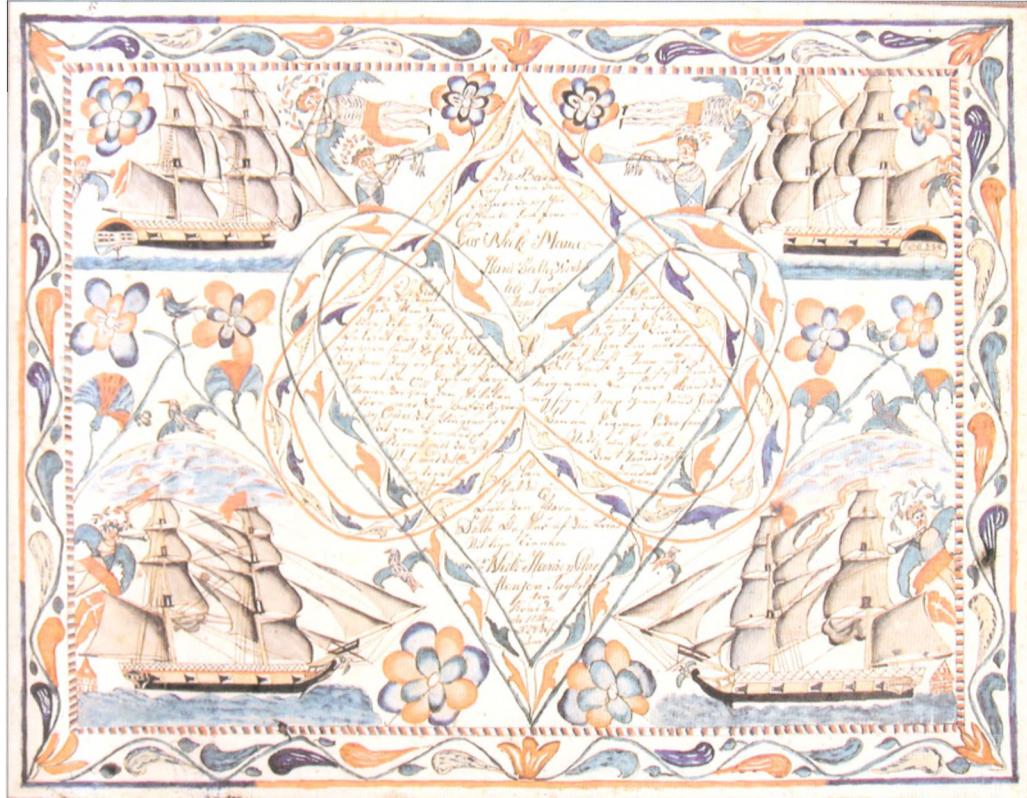
Peder Michelsen Holm, et hus.

Han får grunden, 44 gange 20 skar stor,²⁵ indenfor toften »Sandgræs«, af svigerfar Jesper Hansen Tagholm. Til dennes gård (lb.nr. 86) hørte et gammelt, nedbrudt indestehus på stedet, og Peder M. Holm bygger igen et 4-fags hus her. Han er født ca. 1735 som søn af Michel P. Holm (lb.nr. 91) og gift med Kirsten Jespersdatter. Peder og Kirsten får 4 døtre, Anna (1760), Maren (1762), Kirsten (1765), og Anna Maria (1774). Allerede i 1762 overtager Peder en $\frac{1}{8}$ -dels gård i Kongsmark (/). Huset her lejes formentlig ud, måske til den senere ejer.

1772--1835

Christen Pedersen Tagholm, et hus.

Han er født ca. 1840, formodentlig som søn af Peder Hansen Tagholm i Kirkeby (/). I et første ægteskab med en ukendt kvinde fødes en søn, Peder (1776). Huset udvides til 5 fag. Christen sejler til Grønland og betaler i 1789 ekstraskat som matros. Efter sin første kones død gifter han sig med Kirsten, født ca. 1763 som datter af styrmand Christen Nielsen Holm i Kongsmark (/). Der fødes 6 børn, Christen (ca. 1788), Hans (ca. 1790), Karen (ca. 1793), Anna Margretha (ca. 1795), Maren (ca. 1797), Cathrine Maria (1800) og Niels Hansen (1804). I 1801 bliver familien betegnet som fattig. Christen P. Tagholm dør inden 1812 (BF), datteren Karen i

Billede 137:

Bindebrev, skrevet af drengen Niels Hansen Christensen Tagholm fra huset lb.nr. 84 til pigen Cornele Marie Winther, hus lb.nr. 82. (privateje)

1832, og samme år husmor Kirsten. Fra året 1820 er et meget fint bindebrev bevaret, skrevet af drengen Niels (billede 136). I 1835 står huset tomt. Den ældste søn, Peder, lever i fattighuset. Om Christen vides intet. Anna Margretha tjener på en gård i Juvre (lb.nr. 14), hvor også brødrene Hans og Niels bor, begge matroser og gifte. Cathrine Maria tjener også i Juvre (lb.nr. 2), mens Maren er gift med en gårdmand i Toftum (lb.nr. 17). For ejendommen her er intet ejerskifte dokumenteret. Mellem 1835 og 1858 er ejerforholdet tvivlsomt.

omkr. 1840

Peder Hansen Tagholm, et hus.

Denne enkemand, født ca. 1792 som søn af kommandør Hans P. Tagholm (lb.nr. 77), bor her i 1840 som »byens hyrde« (FKT), og formodentlig som ejer. Også sønnen Hans (1820) og den gamle enke efter skipper Peder Nicolai Møller, Karen Holm (se lb.nr. 80),

bor i huset. Peders kone, Susanne Cathrine Adams, er død 1831. I 1842 køber Peder H. Tagholm et hus i det nordvestlige Kongsmark (lb.nr. 63). Det formodes, at han overlader huset her til sin bror Jørgens enke.

~1845-1858

Jørgen H. Tagholms enke Anna Maria, et hus.

Jørgen, født 1797, er skibskok og forliser omkring 1840. Enken Anna Maria er født ca. 1792 som datter af skibstømrer Peder Nielsen Møller. Der er 3 børn i ægteskabet, Hans (1819), Peter (1825) og Anna Kirstine (1833). Mens familien i 1848 endnu bor i Kongsmark, er de ved datterens konfirmation i 1855 flyttet bort (FKT). Fra efterkommere vides, at Hans senere er tømrer i Altona, Peter skrædder i New York, og Anna Kirstine gift på Sild. I 1858 køber en nabo huset her.

1858-1865

Søren Mortensen Smidt, et hus.

Hans kone Ellen ejer et nabohus, deres fælles bopæl (lb.nr. 83), og den gamle Søren køber ejendommen formodentlig til datteren. Efter forældrenes død sælges huset straks af svigersønnen, Nis Chr. C. Lorenzen. Der ligger 2.6 ha jord til ejendommen.

1865-1916

Laust Nissen Holm, et hus.

Han er født ca. 1834 og kommer ligesom konen, Mette Cathrine Thomsen, født ca. 1841, i 1860 til Rømø, hvor de bliver gift samme år. Manden er skrædder. Der fødes 3 børn, Thomasine Marie (1861), Johanne Marie (1863) og Nicolaus Hansen (1866), som alle bliver konfirmeret på Rømø. Husfar Laust dør i 1910 som »Häusler und Schneidermeister«. Enken sælger huset for 700 mk. og flytter til Østerhede.

1916-1954

Sophie Marie Hansen, et hus.

Hun er født 1885 som datter af Søren Lassen Hansen i Kongsmark (lb.nr. 73) og bliver aldrig gift. 1920 køber hun, samtidig med sin far, en del af jorden, der hører til et nabohus (lb.nr. 83). Sophie nærer sig bl.a. som kokekone ved fester m.v. Søsteren Petrine arver ejendommen.

1954-1957

Petrine Antine Petersen, født Hansen, et hus.

Hun er født 1889 og var siden 1910 gift med en handelsmand fra Haderslev, Jes J. Petersen. Som enke tilbringer hun sine sidste år her i huset.

1957-1959

Karl Biller, et hus.

Om denne mand vides ikke noget.

siden 1959

Helmut Ebers og hustru Gudrun, et hus.

Han er født 1917 ved Berlin og uddannet elektroingeniør. Efter krigen stifter han et firma til produktion af isolationsmaterialier i Berlin. Med konen Gudrun, født 1920, får han 3 børn, Elke, Ute og Sabine. Familien er tit på Rømø og udvider ejendommen med et nyt parcelhus.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
85	998 Ko	Havnebyvej 94	Haderslev	72	Cc	Cb

1967 (AS)

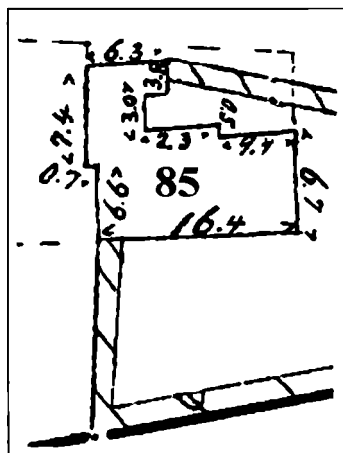

2002

Bygningshistorie:

Vore dages bygning er opført i 1890, typisk for tidens stil (sml. lb.nr. 54). Det ældste hus på stedet bygges sidst i 1600-tallet, 6.70 meter bredt. Omkring 1710 (HAV) består bygningen af 8 fag stu-

ehus og 4 fag lade, i 1744 vurderet til 72 rd. 32 sk., i brandforsikringen af 1780 til 80 plus 24 rd. Omkring 1800 stiger forsikringsværdien, da stuehuset vist forlænges et fag mod øst. 1875 står der 16.40 meter stuehus og 7.40 meter lade, og den brogede plan tyder på en del ombygninger i tidens løb (kort billede 138). Sidst i 1800-tallet tages stuehuset ned, og ovennævnte bygning opføres i samme mål – 16.50 x 6.80 meter, på de gamle fundamenter. Også tagets spær genbruges. Laden forsvinder før anden verdenskrig.

Billede 138:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 85.

Ejendomshistorie:

1698-1740

Jeb Hansen, en forbedelse.

Han er siden 1695 gift med Mette, datter af Niels Jensen, der ejer en ejendom i nabolaget (lb.nr. 90). Mandens og Mettes bedste-mødre var søskende, Anna Hanskone og Karen Jenskone (HAR). Bymændene overlader i 1698 en byggeplads til Jeb (FP). Husfar Jeb dør før 1708, og enken »Mette Eebs« står for ejendommen, som omkring 1710 (HAV) har en udsæd på 5 sk. rug og 1 td. byg såvel som en ko, en kvie og 3 får besætning. I 1740 overdrager Mette ejendommen til en efterfølger, måske en svigersøn.

1740-1744

Hans Madsen Kypper, en forbedelse.

Han er bødker (»Kypper«). Ved overtagelsen af ejendommen er han en ældre mand, 1738 gift anden gang med en Merred, måske en datter af Jeb Hansen. Der er en datter Anna fra første og en datter Hanna fra det nye ægteskab. Om tiden før 1740 se ellers ved lb.nr. 66. Hans M. Kypper dør snart. 1744 (HAV) nævnes enken, der hverken har gæld eller formue. Hun gifter sig igen, og den nye mand får fæste på ejendommen.

1744-1768

Christen Pedersen Holm, en forbedelse.

Han er formodentlig en søn af Peder P. Holm i Kongsmark (lb.nr. 77). Manden optræder som tinghører i 1765. I ægteskabet med Merred fødes ca. 1748 en søn, Hans (se nedenfor). I 1768 indgår Christen P. Holm en afståelseskontrakt med ægtefællen til Anna, datter af Hans M. Kyppers første ægteskab.

1769-1793

Anders Christensen, en forbedelse.

Han er født som søn af Christen Hansen Krommes (lb.nr. 98) og får lejlighedsvis samme tilnavn. Han sejler til Grønland og betegnes i 1771 som kommandør (THH). I ægteskabet med Anna fødes ca. 1769 en søn, Christen. I 1775 er Anna død, og Anders lover sønnens forsvarlige opdragelse, inden han indgår et nyt ægteskab. Han låner penge ud til fastlandet, køber i 1779 et par kirkestandelser (KR) og virker fra 1772 som helligdagsfoged. I 1781/82 er han skipper på hukkerten »Langen«, 32¹/₂ læster stor, fra København til Islandsfiskeri (SL). I 1789 lignes manden dog kun som matros med 24 sk. indkomstskat, og med 1 rd. 24 sk. for formuen, altså for ca. 300 rd. (ES). I 1793 sælger han ejendommen.

1793-1799

Hans Cornelius Pedersen, en forbedelse.

Han er født ca. 1769 som søn af kommandør Peder Andersen i Vråby (lb.nr. 134) og begynder sømandskarrieren som skibsdreng for Islandsselskabet (PD). Hans Cornelius' første kone dør omkring 1795. Han indgår et andet ægteskab med Kirsten, født ca. 1775 som datter af kommandør Mathias Jessen Dahl i Østerhede (/). I 1798 fører Hans Cornelius briggen »Cathrine & Elisabeth«, 54 læster, til Island. 2 drenge, Mathias (ca. 1797) og Peder (ca. 1799), fødes her i huset, inden Hans Cornelius i 1799 erhverver en ejendom i Vråby (se lb.nr. 136).

1799-1821

Hans Christensen Holm, en forbedelse.

Denne søn af ejendommens tidligere ejer er 1781 skipper på hukkerten »Havnefjord«, 48 læster stor, fra København til Island og videre til Spanien, og han forbliver i Islandsselskabets tjeneste. I 1790erne fører han »Isefjord«, én af de til Altona solgte hukkerte, i handelsfarten sydpå (WS). I 1789 betaler han 1 rd. indkomstskat,

passende til en skipper (ES). Hans er gift med Ellen, født ca. 1753 som datter af Peder Hansen Wandahl, og parret har siden 1779 ejet konens fødehjem i sydvest Kongsmark (/). Wandahl-navnet er tilsyneladende forbundet med stedet. Også Hans Chr. Holm får tilnavnet »Wandahl«. I ægteskabet med Ellen fødes 5 børn, Peder (ca. 1777), Christen (ca. 1779), Kirsten (ca. 1784), Anna (ca. 1785) og Maren (ca. 1787). I 1799 køber Hans sit fødehjem og sælger konens til en senere kommandør, Jørgen P. Lytsen. I 1801 (FKT) sejler begge ugifte sønner, Peder i kgl. tjeneste. Døtrene Kirsten og Anna giftes med drenge fra nabolaget, med Jens S. Kjær (fra lb.nr. 83) og Peder H. Andersen (lb.nr. 91). I 1816 dør husfar Hans Chr. Holm. Enken sælger ejendommen og dør 1832 som aftægtskone. Datteren Maren lever indtil sin død i 1866 ugift i huset, forsørget af fattigvæsenet.

1821-1860

Henning Jepsen Schmidt, en forbedelse.

Han er født 1798 som søn af kommandør Jep Nielsen Smed i Kongsmark (lb.nr. 86) og dennes anden kone, Karen Svendsdatter. I 1820 giftes Henning med Cathrine Maria, født 1800 som datter af skipper Niels Thomsen Jensen Præst i Tagholm (lb.nr. 94). Snart bliver Henning selv skipper. I ægteskabet fødes mange børn. Drengene er Jep (1821), Cornelius (1822), Jens Christian (1830), Svend (1833), og Hans Christian (1844). Pigerne er Kirsten (1824), Maren (1826), Ellen (1828), Anna Maria (1831), Christiane Cathrine (1834), Maria Kirstine Sophie (1837), og Andrea Caroline (1841). Alle sønner bliver skippere. Om Jep og Hans se nedenfor. Cornelius giftes 1844 med nabopigen Karen Tagholm (lb.nr. 88) og flytter til et forsvundet hus i nærheden. Jens ægter 1857 skipperdatter Maria List fra Mølby (/) og flytter til Østerhede (lb.nr. 127). Svend findes senere også dér, gift med skipperdatter Petrea Duhn (lb.nr. 131). Nær én pige, der forbliver ugift, vies alle døtre til skibskaptajner. I 1860, da endnu 3 børn bor hos forældrene, må ejendommen sælges på auktion. Men den ældste søn, Jep, der bor i Vesterhede (lb.nr. 122), har råd til at byde højst. Så bliver hjemmet i familien.

1860-1880

Jep Henningsen Schmidt, en forbedelse.

Udover at virke som skipper stifter han et rederi og bliver oven i

Billede 139:

Henning Jepsen Schmidt og hustru
Cathrine Maria, født Præst. (PD)

købet landfoged på Sønderlandet. Han er gift med Rosette, født 1823 som datter af kommandør Hans H. Carl y. i Vesterhede (se lb.nr. 122). Huset her beboes foreløbig af forældrene (billede 139) og 3 ugifte søskende, Christiane Cathrine, Svend og Hans. Sønerne giftes og flytter ud. Pigen dør i 1877. De gamle forældre flytter til datteren Anna Maria, gift med skibsfører Andreas H. Carl i Kirkeby, hvor begge dør i 1884 (lb.nr. 110). I 1880 overtager Hans ejendommen af sin storebror. Der hører 6.8 ha jorder til huset.

1880-1925

Hans Christian Schmidt, et hus.

Han har sejlet mange år som kaptajn for bror Jep's rederi, på skonnertbriggene »Nadinka«, »Molodez« og »St. Clements«. Senere sejler han med et lille sejlskib, »Helga«, stykgods fra Rømø til fastlandet (billede 140). I Kongsmark virker han en tid som lærer (se lb.nr. 78). Hans er gift med Caroline, født 1849 som datter af kaptajn Hans C. H. Duhn (/). De får først 3 døtre, Clara Andrea 1875 i Sønderby, Anna Cathrine Hansine 1877 i Vesterhede, og Jenny Christine Clementine 1878 i Havneby. Her i huset følger endnu 2 døtre, Hulda Caroline (1885) og Helga (1887). I 1890 bygges et flot nyt hus med initialerne »HS CS« på østgavlen. Datteren Jenny giftes i 1903 med Christian P. Jensen, født 1878 i Ballum. Han er lærer i Toftum, senere i Kongsmark (se

*Billede 140 :
Stykgods, losset fra Hans Chr. Schmidts sejlbåd »Helga« til »Hans Andersens bro«.
(Voswinkel)*

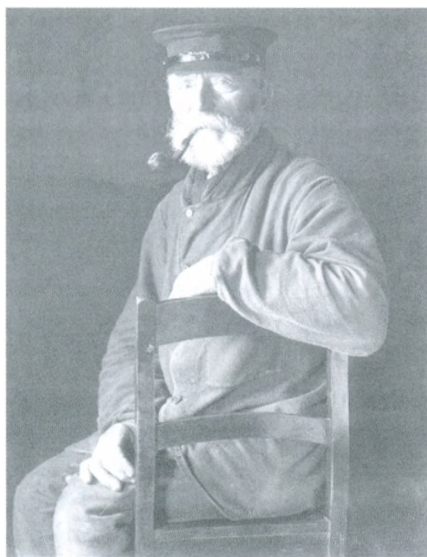
lb.nr. 79). Clara ægter i 1904 skibskok Peter M. Hansen og flytter til Kirkeby (lb.nr. 103). Anna vies til kaptajn J. A. Jensen, Helga til Emil Heinrich, begge med bopæl i Flensborg. Efter 1915 får husmor Caroline's søster Maria ophold og forsørgelse her i huset. Hun er blind og enke efter Andreas Lassen i Kromose (lb.nr. 100). Caroline får til gengæld overdraget Kromose- ejendommen, som sælges videre i 1919. I 1920 giftes datter Hulda med Gregers J. Bleeg, født 1886 i Juvre (lb.nr. 2). Han blev hårdt såret i første verdenskrig og er nu toldbetjent i Fynshav. Datteren Helga, der har en lille pige, Lili, giftes 1922 anden gang med hovmester Cornelius Kahlke, født 1884 i Tvismark (lb.nr. 59/62). I 1925 dør husmor Caroline. Ejendommen overtages af svigersøn Cornelius. De to gamle folk får aftægt i huset. Hans Chr. Schmidt (billede 141) dør i 1932, den blinde svigerinde Maria Lassen, født Duhn, i 1935.

1925-1954

Cornelius Kahlke, et hus.

Familien bor i København og holder deres ferie her på Rømø. Husets vestlige ende lejes ud. Cornelius dør i 1947, og enken Helga afhænder efter nogle år ejendommen til kommunen med 6 ha jord. Enken dør 1972 i København.

Billede 141:
Hans Chr. Schmidt omkring 1910.
(Voswinkel)

1954-1974

Rømø Kommune, et hus.

Der indrettes to lejligheder i huset. En del af jorden sælges.

siden 1974

Verner Johannes Bruhn, et hus.

Han er bygmester i Branderup, gift med Margrethe Ludvigsen. Der er 3 børn, Benny, Malene og Inger-Mereta. Huset restaureres grundigt og benyttes til ferieformål.

Fælles ejendomshistorie for lb.nr. 86 og 87:

Efterfølgende 2 ejendomme, løbenumre 86 og 87, har deres udgangspunkt i én af Kongsmarks kvartgårde fra 1500-tallet (se tabel 3 a og b). Indtil delingen i 2 $\frac{1}{8}$ -dels gårde med hver sit driftssted er ejerhistorien som følger:

~1540--1570

Peder Lassen, $\frac{1}{4}$ gård.

Peder Lassen findes i jordebogen af 1542 med landgilden for en kvartgård, mens forgængeren, Jeb Nielsen, ejeren af én af de forhenværende $\frac{1}{3}$ -dels-gårde og måske en svigerfar, endnu betaler overskatten. Peder Lassen står i 1554 også for en kirkeko. Formo-

dentlig overtager han også gårdens gamle bygninger, som står på en varf, måske stedet for Kongsmarks oprindelige helgård. I dag står ejendommen lb.nr. 86 på denne forhøjning i landskabet.

~1570~1590

Gregers Pedersen, 1/4 gård.

Han er sandsynligvis en søn af Peder Lassen. Gregers følger ham som »lejer« af en kirkeko efter 1554 og står i jordebogen for 1596/97. Der er to sønner, og de overtager ejendommen i fællesskab. Begge betaler allerede i 1588 for kirkens ko.

~1590~1620

Tøge og Hans Gregersen, 1/4 gård.

Formentlig drives gården fra en fælles bygning, hvilket gælder frem til sidst i 1600-tallet. Tøge står i jordebøgerne 1602-13, Hans til 1627/28. Han er vist den Rømø-skipper, der i årene 1606-10 sejler gennem Øresund med et skib på ca. 30 læster. Det er rugtransporter fra Danzig til Holland og Hamborg.

~1620-1632

Nis Lundt og Hans Gregersen, 1/4 gård.

I 1620erne dukker en Nis Lundt op i jordebogen som medejer af gården indtil 1632 (FP). Hans Gregersen erstattes senere i jordebogen af Maren Hanses, sikkert enken, men mandens dødsår kendes ikke.

1632-omkr. 1650

Peder Jørgensen og Maren Hanses, 1/4 gård.

Nis Lundts efterfølger i jordebogen er Peder Jørgensen, der får fæste i 1632. Han er sandsynligvis født på en forsvunden nabo-gård som søn af Jørgen Pedersen (se tabel 3 b), ejer af et hollandsk skib²⁶ og svigerfar til landfoged Peder Krommes (PD). Peder Jørgensen er gift med en Maren, der efter mandens død står for hans andel i gården.

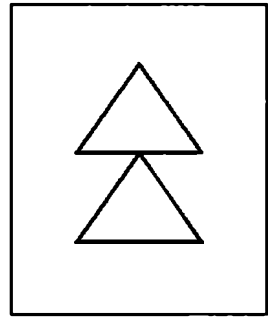
omkr.1650~1665

Maren Peders og Christen Michelsen, 1/4 gård.

Deres eksistens kendes fra en salgskontrakt, skrevet i december 1660, hvori begge i fællesskab sælger nogen jord til en nabo (THH). Derfra er også ejendommens bomærke overleveret (billede 142).

Billede 142:

Bomærke fra fællesejendommen lb.nr. 86/87 i 1660.

Da ingen af dem findes i koregnskabet af 1648, som er afskrevet og formentlig korrigeret i 1666, må ejerskiftet efter dem være sket før 1666, og nu igen til én ejer.

~1665-1701

Hans Christensen Gregersen, 1/4 gård.

Han står i det nævnte koregnskab for gården. Han kunne være en søn af Christen Michelsen, der formodentlig var gift med en datter af Hans Gregersen, hvorfor barnebarnet opkaldes efter morfar. Vi finder ham i årene 1664-72 som skipper på en 9-læsters-skude på sejlads mellem Østersøen og Vesterhavet, den ene vej med østers, den anden med jern og rug. Senere dukker han op i Ribe med en 4-læsters-smakke, nu med østers til Hamborg (TR). I et første ægteskab, sandsynligvis med Peder Jørgensens datter, har han en søn, Peder Hansen, og en datter. Omkring 1675 gifter Hans Gregersen sig anden gang, nu med Karen, enke efter Engelbret Jensen, en præstesøn. Karen er en datter af fhv. landfoged Peder Krommes, som nævnt en svigersøn af Jørgen Pedersen og i en periode også boende på den forsvundne Kongsmark-gård (PD). Hans Christensen får i 1676 også den gård i fæste efter Engelbret Jensen (FP). Karen har i alt 5 børn, deraf mindst en søn, Engelbret (lb.nr. 35), og en datter, Kirsten, fra det nye ægteskab (TBB). Kirsten får med sin ægtefælle, Anders P. Smed, den forsvundne gård, mens den her beskrevne kvartgård deles sidst i 1600-tallet. Sønnen Peder får halvdelen med en særskilt gårdbygning (lb.nr. 87). I 1701 går den anden halvdel med det gamle bygsted til en svigersøn, Michel Christensen Tagholm (lb.nr. 86). Hans Christensen Gregersen nævnes endnu i 1723 som tilsynsmand i Kongsmark (THH), men han dør vist snart efter.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
86	11 Ko	Havnebyvej 95	Haderslev	74	(Cc)	Cb *

2002

* Pga. særlige indre værdier og stuehusets bevarede grundsubstans, trods ny lade og hårdt tag.

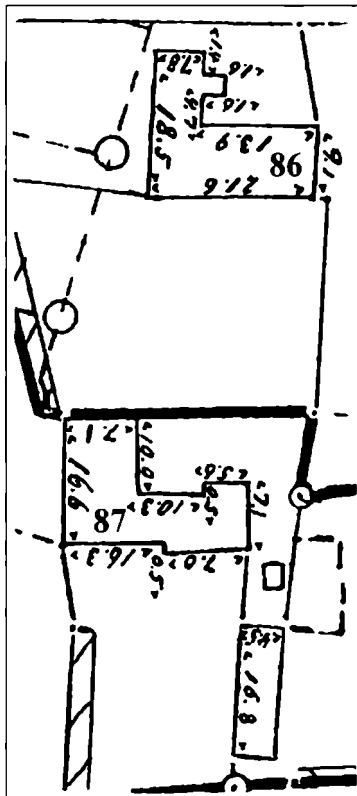

Billede 143:

Køkkeninteriør i huset lb.nr. 86 i 1930. På dørene ses N. P. Bækkers malerier fra sidst i 1700-tallet. Særlig pænt er det udskårne skab, som vist er endnu ældre. (Nationalmuseet)

Bygningshistorie:

Det her er et af de mulige steder, hvor Kongsmarks helgård stod før en første deling, som sandsynligvis skete i 1400-tallet. Omkring 1710 står her på værftet et hus med 10 fag beboelse hhv. stald og 5 fag lade, i 1744 vurderet til 102 rd. 32 sk. (HAV). Laden fornyes i 1778 (murankre), 7.80 meter bredt og 5 fag lang. I 1789 er den 50 rd. værd. Efter 1785 nybygges stuehuset, hvis værdi i 1789 stiger til 180 rd. (BF). Det er 9.10 meter bredt og 12 fag langt. Bjælkerne, som er nye og efter sigende ikke var gode nok til præstens gårdbyggeri i Tagholm (lb.nr. 96), ligger med underkanten 2 meter over gulvet. Tilsvarende høj er værdierne i begyndelsen af 1800-tallet. Derudover bygges et pakhus. I piselen og andetsteds findes endnu fine malerier af Niels P. Bækker (se bd. 1, s. 203/210). Et særlig pænt ældre skab er bevaret i køkkenet (billede 143). 1846 får stuehuset nye vinduer og avlsafdelingen bygges om (murankre). Sådan står gården i 1875 og mange år derefter (kort billede 144 og billede 145). I 1960 tages laden og en del af stuehuset ned, hvorefter en ny avlsafdeling bygges.

Billede 144:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875
med ejendommene lb.nr. 86 og 87.

Ejendoms historie:

1701-1732

Michel Christensen Tagholm, 1/8 gård.

Han er født ca. 1659 som søn af Christen Jespersen (THH, HAR) i Tagholm (lb.nr. 96). Han får i 1701 fæste efter Hans Christensen, formodentlig hans svigerfar. Omkring 1710 (HAV) har gården en

Billede 145:
Gården lb.nr. 86 inden ladens nedbrydning i 1960. (PD)

udsæd på 1 td. rug, 1 td. 5 sk. byg og 2 sk. havre. Der høstes 2 læs hø og holdes 2 køer, 2 heste og 2 får. Michel Chr. Tagholm virker som stokkemand på tinget og vidner såvel i en større vragsag (1717) som i en østerssag (1729). Omkring 1725 er han formodentlig landfoged.⁹ Der er en datter, Anne, der giftes i 1725 med en søn af faderens fætter (HAR). I 1732 overdrages gården til denne svigersøn.

1732-1763

Jesper Hansen Tagholm, 1/8 gård.

Han er født i Kirkeby som søn af gårdmand Hans Pedersen Tagholm (/). Han optræder 2 gange på tinget. I 1727 bliver han stævnet pga. slagsmål med en matros fra Kongsmark, Jacob Rasmussen, der på samme ting er anklaget for samleje med Jespers søster Maren – hvad Jacob benægter. I 1747 klager ridefogeden over at Jesper Tagholm ikke vil angive »unge mandskaber udi Kongsmark« til militærtjeneste. I 1744 er der ingen gæld. I 1745 låner han penge til bror Peder's enke i Kirkeby. I perioden indtil 1767 er han nogle gange ottemand på tinget. Fra ægteskabet med Anne kendes 4 børn. Sønnen Michel sejler 1751 som matros med skipper Anders P. Møller (WS). Sønnen Hans bliver skipper (lb.nr. 69). Datteren Kirsten ægter en matros fra nabolaget (se lb.nr.

84/91), Peder Michelsen Holm. Til datteren Mette Cathrine overdrager far Jesper i 1764 gårdejendommen. Jesper Tagholm lever endnu i 1767 (THH).

1764-1799

Mette Catharina Jespersdatter, 1/8 gård.

Omkring 1766 ægter hun skibskok Jens Hansen Præst, født ca. 1741 på en anden Kongsmark-gård (/). Hans far er kommandør Hans Jensen Præst. Sønnen Jens følger i Grønlandskarrieren. I årene 1769-74 er han styrmand på forskellige skibe fra Hamborg, og fra 1775 kommandør. I 1777 forliser hans skib, »Frau Agatha«, men han når at komme hjem. 1778-80 fører han skibet »Bloyende Hoop« til Grønland, også fra Hamborg, men derefter skifter han til Altona. Nu fører han »Geheime Rätin von Stemann« i årene 1787-91. Der er råd til nybyggeri, og skatteligningen i 1789 vidner om god økonomi. Han betaler 1 rd. indkomstskat som skipper og 18 rd. for formuen, dvs. for henved 3.600 rd. (ES). Fra ægteskabet med Mette kendes 4 børn. Hans (ca. 1768) bliver skipper og reder og ægter præstens datter Kirsten Marie Neve i Tagholm (lb.nr. 96). Michel (ca. 1769) er svagelig og bliver skomager. Anna Cathrine (ca. 1770) vies til skipper og reder Hans M. P. Tagholm (lb.nr. 75), og de to svogre, Hans Præst og Hans Tagholm, arbejder sammen. Martin (ca. 1774) sejler fra Altona. Sidst i 1790erne dør husmor Mette, og enkemanden flytter til sønnen i Tagholm. Da gifter han sig med sønnens svigermor, præsteenken Karen, ca. 1750 født der på stedet som datter af Niels J. Holm. Gården her i Kongsmark sælges til en yngre kommandørkollega fra Altona.

1799-1818

Jep Nielsen Smed, 1/8 gård.

Han er født ca. 1763 som søn af smeden Niels Jepsen i Mølby (/). Jep sejler og gifter sig med Anne Marie, født ca. 1757 som datter af kommandør Christen Andersen With i Kongsmark (/). Parret overtager konens fødehjem og får 2 børn, Christen With (ca. 1793) og Cornelius (1795). Husmor Anne Marie dør, og enkemanden Jep ægter i 1797 en enke fra Sønderlandet, Kirsten, født ca. 1766 som datter af styrmand Svend Torbensen i Havneby (/). Hendes afdøde mand var Henning Wolff, og hun bringer 2 børn med fra Havneby (lb.nr. 188), Anna Kirstine (ca. 1792) og Kirsten Maria (ca. 1794). Jep N. Smed sælger såvel Havneby-huset som sin første

kones fødehjem og køber det her nye, store hus og gård. 1799 er han kommandør, på fregatten »Grønland« fra Altona (billede 96). 4 børn fødes i det nye ægteskab. Det første, født 1798, får navnet Henning efter konens første mand. Derefter følger Hanna Maria (1800), Svend Torben (1803) og Andreas (1805). Husfar Jep fører fregatten »Grønland« indtil 1807, hvor skibet tages som prise af englænderne, sammen med andre ved indsejlingen til Elben. Med 7 andre kommandører, deraf én af Rømø, forliser han i 1808 på hjemvejen fra engelsk fangenskab. Datteren Anne Kirstine ægter i ca. 1814 købmand Carl H. Schrøder i Kirkeby (lb.nr. 106), og Kirsten Maria vies i 1817 til en gårdmand i Juvre, Andreas N. Lindgaard (lb.nr. 11). I 1818 ægter stedsønnen Christen With nabopigen Anna Tønnes, datter af købmand Mathias H. Kræmer (lb.nr. 87), og husmor Kirsten overlader gården til ham. Hun får aftægt, og hendes 3 endnu ugifte sønner af ægteskabet med Jep N. Smed får husly. Den anden stedsøn, Cornelius, køber et hus i Tvismark (lb.nr. 62).

1818-1846

Christen Jepsen With Smed, 1/8 gård.

Han sejler som styrmand fra København til Island. Om foråret 1819 er halvbroderen Svend som matros med på samme skib, som totalforliser. 1821 køber enkens svoger Henning et nabohus (lb.nr. 85). I 1822 gennemføres arveskifte efter de forliste to halvbrødre, og der er endnu forholdsvis mange penge til fordeling. Efter stormfloden af 1825 kommer kongen til Rømø, og der fortælles, at han skal have opholdt sig på denne flotte gård. I 1828 giftes Andreas med Esther, født 1802 som datter af kommandør Andreas Jacobsen i Havneby (lb.nr. 188). Parret tager bopæl i Østerhede (lb.nr. 132). I 1830 indgår enken Anna Tønnes et nyt ægteskab, med en kro-, færge- og gårdmand i Mjolden, Anders Hansen Dichmann, hvis søster bor på Rømø (se lb.nr. 76). Den gamle enke Kirsten flytter til datteren Anna Kirstine i Kirkeby, hvor hun dør i 1840. Anna Tønnes kommer kun om sommeren til Rømø,²⁷ hvor hun 1832 får en søn, Hans Christian Dichmann. I 1846 overtager Anna Tønnes' mand gården, og familien flytter fra Mjolden hertil.

1846--1880

Anders Hansen Dichmann, 1/8 gård.

Han forbedrer bygningen, og det dokumenteres med murankre,

som viser årstallet 1846 og mandens og konens initialer (billede 145). Til formålet stifter han 1.000 rbdr. gæld (GA). Kun 2 år senere dør konen. Enkemanden tager igen til Mjolden, sammen med sønnen Hans. I huset her bor Anders' søster Nicoline, enke efter skipper Niels Andreasen, med sin familie, og derudover folk, der passer gården. Nicoline dør 1883 her på stedet.

~1880-1896

Hans Christian Dichmann, en gård.

Ved prøjsernes ejendomsregistrering i 1883 er sønnen stedets ejer. Og der hører kun 9 ha til huset, dvs. en stor del af gårdens jorder må have været solgt i faderens ejerperiode. Hans tager ikke bopæl på Rømø. Han driver kroen i Mjolden. I 1884 køber han 39 ha fra nabogården (lb.nr. 88), for 5.287 mk. Da han indtil 1892 ikke har betalt, skødes en stor del tilbage. Men 16 ha forbliver ved ejendommen her, fordi jordens værdi er steget og de 23 ha dækker købsprisen fra 1884. Ved salget i 1896 er ejendommen på 26 ha.

1896-1925

Peter Lauritz Nissen, en gård.

Han er født 1849 i Vest-Kongsmark som søn af sømand Peter Lorentzen Nissen, der stammer fra Skast sogn (/). Peters mor er fra Nørtvismark (lb.nr. 40). Peter sejler som skibsfører fra Hamborg og gifter sig i 1880 med Cathrine Maria (billede 146), født 1851 som datter af kommandør og gårdmand Gregers J. Bleeg i Juvre (lb.nr. 2). I 1881 overtager han forældrenes hus. Der fødes tvillinger i 1881, Peter Marius og Genius Theodor. Fødehjemmet

*Billede 146:
Peter L. Nissen og hustru
Cathrine Maria, født Bleeg.
(PD)*

sælges i 1896 uden jord til en nabo (lb.nr. 68), og jorden lægges sammen med gården her. Begge sønner sejler. Genius bliver styrmand og giftes i 1913 (se lb.nr. 52). Peter ægter i 1912 Jette Maria, datter af tømrer Jens Christensen i Nørtvismark (lb.nr. 45). Parret får i 1913 en søn, Lauritz. Peter deltager i første verdenskrig, men er til sidst stationeret på Rønmø. I 1918 dør husfar Peter. Enken sælger 1925 ejendommen til sønnen Peter. Mor Cathrine Maria får fri boligret i huset. Hun dør i 1929.

1925-1955

Peter Marius Nissen, en gård.

I grundbogen står han som »skibsfører«, men han er nu udelukkende gårdmand. Ved overtagelsen er der 3 køer og 2 heste. Peter køber jord til og har til sidst henved 50 ha. Besætningen udvides. Med vognmandskørsel og pløjearbejde tjenes nogle ekstrapenge. Sønnen Lauritz arbejder med på gården. I 1949 dør husmor Jette Maria, og i 1955 følger husfar Peter.

siden 1955

Lauritz Nissen, en gård.

Han fortsætter gårddriften og bygger en ny avlsafdeling istedet for den gamle lade og stald. Husholdningen klares af Ellen Bundesen, født 1923 i Vestergård som datter af Hermann Bundesen (lb.nr. 169). I dag er gårdens jorder bortforpagtet.

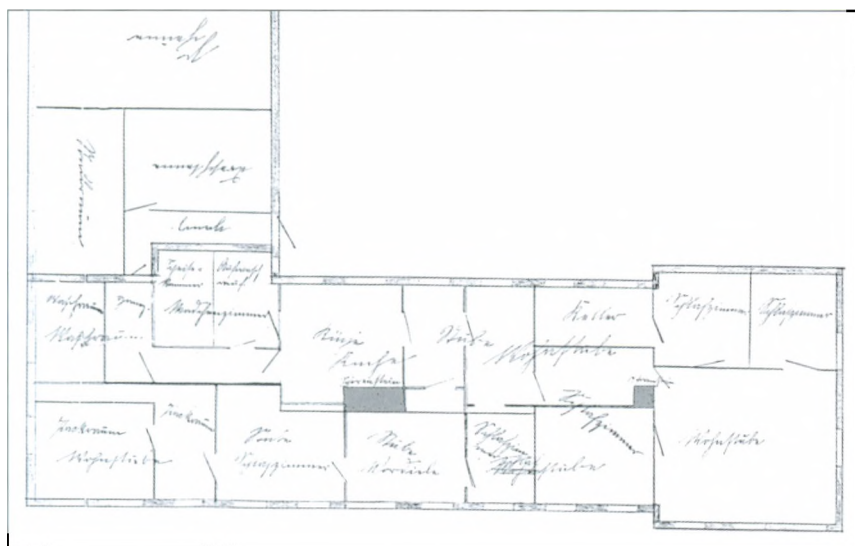
Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
87	34 Ko	Havnebyvej 97	Haderslev	75	Cb	Cb

1967 (AS)

2002

Billedede 147:

Ombygningsplan for huset lb.nr. 87 (1907). Hele stuehuset udnyttes nu til beboelse, og en ny skorsten bygges i husets østlige del.

Bygningshistorie:

Husets ældste 10 vestlige fag er formentlig bygget ved deling af ejendommen sent i 1600-tallet. Husets gamle fag står på syldstensfundamenter, og der findes spor af bindingsværksstolper og dokker i remmen. Omkring 1710 (HAV) står der 12 fag beboelse med stald og en 3-fags lade, vist som nordlænge. I 1744 (HAV) er bygningen nedslidt og vurderes kun til 79 rd., henved 6 rd. pr. beboelsesfag. Med en ny ejer kommer forbedringer igen. I 1780 (BF) har beboelsen en værdi på 110 rd., 10 gode fag, og ladelængen er angivet til 18 rd. Laden udvides omkring 1815. Inden 1820 forstørres huset mod øst med 3 fag, der er over 7 meter bredt i modsætning til den gamle del, der kun måler godt 6 meter. Indgangen lægges i husets midte. Sådan findes huset på opmålingskortet af 1875 (billedede 144). 1907 foretages en indre ombygning og udvidelse af beboelsen (plan billedede 147).⁴ 1999 bliver bygningen totalrenoveret under opretholdelse af det gamle ydre.

Ejendomshistorie:

~1690-1724

Peder Hansen »ad Ebs«, 1/8 gård.

I vurderingen fra omkring 1710 står han som ejer »anstatt Maren Hanses«. Formodentlig opfører han nye bygninger for delejendommen. Der sås 6 sk. rug, 1 td. 5 sk. byg og 1 td. 2 sk. havre. Af hø er der 4 læs, og han har 2 køer, 1 hest og 1 føl. Peder Hansen er gift med Merret Hansdatter fra en gård i Vesterhede (/), og der kendes en fælles datter, Anna. Merret er allerede død i 1703, ved en arvesag angående hendes fødegård (TBB). Peder låner penge hos sin svoger, kommandør Jens Hansen, der forgæves kræves tilbagebetalt i 1719 (THH). I 1723 dør Peder Hansen, og datteren Anna får fæste i 1724.

1724-1738

Anna Pedersdatter »ad Ebs«, 1/8 gård.

Hun er ugift og er en i retssager hyppigt omtalt kvinde (THH). Hun låner penge mange steder, og i 1735 begynder en konkurssag angående 27 gældsposter, der trækker sig indtil 1738. Tvismarkmølleren Christen Pedersen køber i 1736 halvdelen af hendes jorder, i 1738 resten med bygningen. Anna må dog fortsat bo der. I mange år strides med mølleren om enkelte jorder, om møddingen og om betaling af auktionsomkostningerne. Hun får dog ikke ret, og sagen ender med, at hun i 1759 må afsone 6 dages fængsel »ved Vand og Brød« (HAR).

1738-1761

Christen Pedersen Møller, 1/8 gård.

Han ejer Tvismark-møllen (se lb.nr. 55). Den her gårds jorder drives sammen med Tvismark-ejendommen. I 1761 overdrager Christen Pedersen alle ejendomme, jorderne og møllen til en datter. Bygningen i Kongsmark sælges med hustoft og kålgård for 200 rd. til en Mathias Laustsen, der dog samme år omkommer til søs. Hans far, Laust Hansen, sælger ejendommen videre til købmand Mathias Kræmer.

1761-1802

Mathias Hansen Kræmer, en forbedelse.

Han er født i 1731 i Kongsmark som søn af købmand Hans

Jørgensen List (Kræmer) og Merret Mathiasdatter (lb.nr. 92). Ved forhandling af faderens dødsbo i 1758 (THH) bor han på Sønderlandet og er gift. En søn, Hans Mathiesen, fødes i 1754. Fra Kongsmark-ejendommen drives en omfangsrig købmandsforretning, hvad der fremgår af større pengebeløb, der i perioden 1767-77 bevæger sig mellem ham og landfoged, reder og skipper Peder Pedersen Holm i Tagholm (lb.nr. 95)(PD). I ekstraskattelisten af 1789 står han som »kræmer eller høker«. Han betaler 5 rd. i indkomstskat, og 7 rd. for omtrent 1.400 rd. formue. I 1802 overdrager Mathias Kræmer ejendommen til sønnen og bor der indtil han dør i 1819.

1802-1833

Hans Mathiesen Kræmer, en forbedelse.

Han bliver i 1783 gift med Maria Christensdatter, født 1762, sandsynligvis som datter af nabobonden Christen Christensen (lb.nr. 88). De unge bor med i huset. Hans Kræmer står allerede før overdragelsen i 1802 for forretningen og ejendommen (FKT). Han er en dygtig købmand og tjener godt. Penge lånes ud, og i 1803, 1820 og 1834 køber han flere huse, der lejes ud (bl.a. lb.nr. 64 og 72). Med Maria har han 6 børn. Den yngste søn, Andreas (1804), falder som 17-årig overbord. Sønnen Mathias (1794) dør 32-årig ugift på ejendommen. Kun Christen, født 1796, fører Kræmernavnet videre (se nedenfor). Datteren Cathrine Marie (1786) ægter 1819 købmand Hinrich C. Hinrichsen i Kromose (lb.nr. 98), Anna Tønnes (1790) tager 1818 nabosønnen, Christen W. J. Smed som mand (lb.nr. 86). Hans M. Kræmers kone Maria dør før 1815. Datteren Maren (1784) bliver indtil 1831 hos faderen. Hun gifter sig som 47-årig med kommandør Albert Jørgen Lytsen (lb.nr. 46). I 1832 laver den gamle mand en overtagelses- og aftægtskontrakt med sønnen Christen, der i 1833 får fæste. Hans M. Kræmer dør i 1835.

1833-1861

Christen Hansen Kræmer, en forbedelse.

Han begynder til søs og når at blive skibsfører. Allerede som 26-årig ungkarl køber han, vist med faderens hjælp, en kongerigsk gård i Nørtvismark (lb.nr. 42). Han gifter sig i 1826 med en pige fra Dyrhuus ved Tønder, Maria Stimmel, og får 4 børn, Hans (1827), Mathias (1828), Marie (1830) og Andreas (1832), inden han

i 1835, efter faderens død, flytter til slægtsejendommen i Kongsmark. Her fødes i 1837 endnu et barn, Ludvig. Efter faderens død får Christen fæste i tre udlejede huse i Kongsmark (se lb.nr. 64 og 72). 3 af sønnerne, Hans, Mathias og Ludvig, bliver kaptajner, giftes og flytter ud (se lb.nr. 67, 72 og 114). Husfar Christen dør i 1853. Året efter ægter datteren Marie Peter Hansen Petersen, født 1824 i Vråby som søn af en skipper med samme navn (lb.nr. 142). Han er lige kommet hjem fra Californien, hvor han har gravet guld og oplevet en eventyrlig tid, bl.a. i pleje hos indianerne. En bevaret guldkæde minder om Peter's guldfund. Her i Kongsmark hjælper han enken Maria ved stedets drift og betegnes i 1860 (FKT) som »bådfører«. Sønnen Andreas, der er udlært snedker, ægter 1859 enken Anna Kirstine, født Mærsk (lb.nr. 98), og køber en gård i Nørtvismark (lb.nr. 41). Efter Christen's død tilfalder huset med knap 4 ha jord Marie og hendes ægtefælle. Maria Stimmel får aftægt, indtil hun dør i 1875.

1861-1908

Peter Hansen Petersen, et hus.

Han driver handelsforretningen videre og har også en båd til transporter fra og til fastlandet. I ægteskabet fødes 1859 en datter, Sophie Cathrine, der i 1886 giftes med Johannes Degn, født 1856 på en gård i Sønderby (lb.nr. 173). Svigersønnen Johannes sejler som kaptajn og fører bl.a. s/s »Wineland« på langfart. Ægteskabet forbliver barnløst, og Sophie Cathrine dør i 1899. Johannes giftes igen, nu med Emma Eleonora Rebekka Falk (billede 148), født 1872 som datter af kaptajn Hans Pedersen Falk (lb.nr. 74). Ægteparret bliver boende på ejendommen. 1901 sælges en grund som byggeplads for et bageri. I 1904 dør Peter H. Petersens hustru, Marie Kræmer. Samme år kommer nyt liv ind i huset, idet Degn-familien får deres første søn, Willy (billede 148). Efter den næste dreng, Johannes Eduard, er kommet til verden i 1906, beslutter den gamle husejer en indre ombygning af huset til forbedring af beboelsesforholdene, og i 1908 overlader han ejendommen til svigersønnen for 4.500 mk. og aftægt. Endnu i 4 år nyder han aftægt ved familien og oplever endnu en lille drengs fødsel i 1911, Peter Martin Samuel, inden han dør i 1913.

Billede 148:
Willy Degn, 1904 som spæd med mor Emma E. R. Degn, født Falk (t.v.), og omkring 1960 som tolder (t.h.). (PD)

1908-1921

Johannes Degn, et hus.

Allerede i 1915 dør han i Kongsmark, og enken sidder der med 3 små drenge. Hun gifter sig senere igen, med kaptajn Carl Madsen fra Østerhede (lb.nr. 127), der i 1918 har mistet sin kone. Kaptajnen flytter hen til konen i Kongsmark. I 1921 får Emma E. R. Falk, nu gift Madsen, selv adkomst på ejendommen.

1921-1959

Emma Eleonora Rebekka Madsen, født Falk, et hus.

Carl Madsen dør i 1934. Stedsønnen Peter tager til København. Enken bor fælles med sine ugifte sønner Willy og Johannes i huset. Efter Emma's død i 1958 arver begge ejendommen.

1959-1972

Willy og Johannes Eduard Degn, et hus.

Willy er tolder på Rømø. Johannes handler med grøntsager. I 1970 dør den ældste bror, og Johannes bliver eneejer. Han sælger ejendommen til den yngste af brødrene Degn, Peter, og dør selv i 1975.

1972-1991

Peter Martin Samuel Degn, et hus.

Han er bankmand og bor med konen Lilly i København. Der er 2 børn, Palle (1940) og Helle (1946). Familien benytter huset som feriebolig. Peter Degn dør i 1985, og enken får i 1989 ejendommen tinglyst. Hun overdrager den snart til datteren.

1991-1998

Helle Degn, et hus.

Hun er folketingsmedlem og i en periode minister. Huset sælges.

siden 1998

Kirsten og Preben Rudiengaard, et hus.

Preben Rudiengaard er amtslæge i Ribe og ligesom forgængeren folketingsmedlem og desuden borgmester i Ribe. Konen Kirsten driver et galleri med egne værker. Ægteparret restaurerer huset totalt, uden at ændre ejendommens ydre.

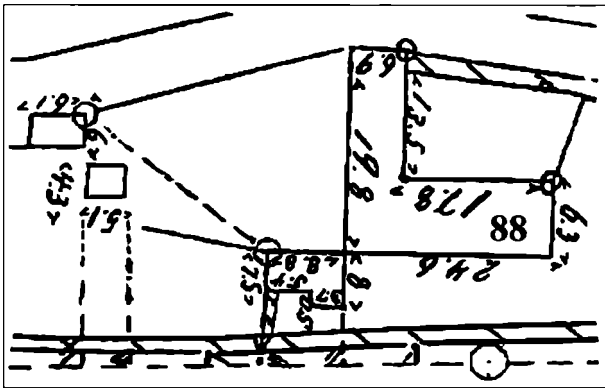
Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
88	2 Ko	Småfolksvej 5	Haderslev	73	(Cc)	Cd

2002

Bygningshistorie:

Stedets ældste bygning bliver formentlig opført i 1600-tallets første årtier, nogle generationer efter helgårdens deling. Det er 6.30 meter bredt. Omkring 1710 (HAV) står der 12 fag beboelse

Billede 149:
 Udsnit af opmålings-
 kortet fra 1875 med
 ejendommen lb.nr.
 88. Der ses såvel
 aftægtshuset ved SV-
 hjørnet som 2 udhuse
 i vest.

med stald og 6 fag lade. I 1744 (HAV) vurderes bygningen til 122 rd. 24 sk. I 1780 (BF) er vurderingen 70 rd. for beboelsen, 42 rd. for stalden og 48 rd. for laden. Den sidste opvurderes i 1790erne, måske en ny bygning. Derefter tyder alle vurderinger indtil 1812 på 14 fag stuehus (beboelse og stald) og 7 fag lade. I 1816 er et »Wohnhaus« med 80 rd. kommet til, formentlig som aftægtsbolig. I 1875 (kort billede 149) har stuehuset den nævnte størrelse, og laden mod nord er $13\frac{1}{2}$ meter lang, 6.90 meter bred. Den ses ligesom aftægtshuset på billede 150. Aftægtshuset findes den dag i dag ved gårdbygningens sydvesthjørne.

Ejendoms historie:

~1540~1570

Peder Jepsen, $\frac{1}{4}$ gård.

Han er formentlig en søn af Jeb Nielsen, bonde på én af Kongsmark's $\frac{1}{3}$ -del-gårde i jordebogen af 1524 (tabel 3 a). I 1542 står han for én af kvartgårdene, som er dannet efter en omfordeling af de ældre 3 gårde. Også i kolisten fra 1554 er manden opført. Peder Jepsen er i 1594 én af de gamle mænd, der bevidner Rømø kirkes tilhørsforhold til Ribe (se bd. 1, s. 29). Fra dokumentet kender vi gårdens bomærke (billede 168 i bd. 1). Og det er også bevis for, at der er en søn, skipper Hans Pedersen, der omkring 1600 flere gange sejler igennem Øresund (TR). Skipperen drukner i 1607 ved hjemsejlingen foran Rømø's kyst. Bomærket findes på en købskontrakt²⁶ og mandens gravsten (se bd. 1, tabel 6 og billede 42). Peder Jepsen har formodentlig endnu to sønner. Niels bliver

Billede 150:

Gården lb.nr. 88 omkring 1910, set fra NV. I midten står aftægts huset, t.h. i baggrunden det gamle hus lb.nr. 89. (Voswinkel)

efterfølger på den her gård. Jørgen findes på en forsvunden gård (se tabel 3a), og han benytter samme bomærke ved et skibskøb i Holland (se tabel 6 i bd. 1).²⁶

~1570~1620

Niels Pedersen, 1/4 gård.

Han er opført i koregnskabet for 1554 som senere efterfølger af Peder Jebsen, i den nye koliste fra 1588, og i jordebogen 1596/97. Han er vist gift med en Mette, der følger i jordebogen 1602-13. Da må manden være død.

~1620-omkr. 1640

Jesper Nielsen Vind, 1/4 gård.

Om han er en søn, vides ikke. Jesper Nielsen Vind findes i koregnskabet af 1588 som efterfølger af Niels Pedersen, og i jordebogen for 1627/28 istedet for Mette Nielses. I samme bog står den næste bonde indført ved siden af den gennemstregede Jesper.

omkr. 1640-omkr. 1650

Hans Nielsen, 1/4 gård.

Måske er han en bror til Jesper. Han kunne være identisk med en skipper, der i 1624 bringer »skuller« til Hamborg. Han kan ikke

have været gårdbonde her længe, idet han ikke er opført i koregnskabet af 1648.

omkr. 1650-1680

Hans Jensen, 1/4 gård.

Det er denne mand, der står i førnævnte koregnskab, som kendes i en ajourført afskrift fra 1666. Han er måske en svigersøn og den Rømø-skipper, der leverer noget lærred til Arendal i Norge (TR). I 1676 er han død, idet »Mette Hanskone« får fæste efter sin »sal.« mand. 4 år senere findes allerede en efterfølger i fæsteprotokollen.

1680-1701

Knud Jespersen, 1/4 gård.

Han står ikke bare i fæstelisten, men også i bødeprotokollen for 1680. Han betaler 9 rd., et stort beløb, for at have »besoffuet Mette Hansdatter oc siden ægtet hende«. Det må være Hans Jensens datter. Knud er enkemand, der har en søn fra første ægteskab, Peder. Med Mette får han i alt 3 døtre, Mette, Kirsten og Karen. Knud's søn Peder giftes med Abel, født ca. 1661 som datter af Engelbret Jensen og Karen Pedersdatter Krommes, der er gift anden gang med Hans Chr. Gregersen (se fælleshistorie lb.nr. 86/87). Fra Peder Knudsens ægteskab kendes 3 sønner, Engelbret (ca. 1681), Peder og Knud. Omkring 1690 dør Peder Knudsen, og enken Abel giftes igen, med et barnebarn af sin morfars bror, Hinrich Hansen, der er født i Hjemsted (HAR). Hun bliver med familien her på gården. Sønnen Peder gifter sig til en gård i Bolilmark (/), Knud til en gård i Tvismark (se fælleshistorie lb.nr. 46). Engelbret overtager gården her, formodentlig efter farfars død. Mor Abel får aftægt på gården.

1701-1727

Engelbret Pedersen, 1/4 gård.

I fæsteprotokollen for 1701 står »efter Knud Pedersen«, i en protokol fra 1711 »ex error efter mor Abel Hinrichs«, og i formuevurderingen omkring 1710 »anstatt Hans Nielsen«, hvorved ejer-rækken er vel dokumenteret. Engelbrets fars 3 halvsøstre Mette, Kirsten og Karen flytter til et andet hus i Kongsmark (lb.nr. 81). I Engelbrets ægteskab med en ukendt kvinde fødes en datter, Anna. Gården har omkring 1710 en udsæd på 2 tdr. 2 sk. rug, 3 tdr. 1 sk. byg, 6 sk. havre. Der høstes 8 læs hø og holdes 3 køer, 2

heste, en føl og 2 får. Engelbret sejler også som skipper, idet han er med ved stiftelsen af en stor lysekroner til kirken. I 1717 er han stokkemand ved tinget og vidner i en stor vragsag. Den til gården hørende kirkeko står 1724 endnu i Abel Hinrichs navn. Omkring 1725 dør Engelbret, og enken gifter sig igen. Den nye mand tilstår 1727 datteren Anna livsvarig aftægt på gården, formentlig endnu også den gamle Abel (HAV).

1727-1755

Jens Jensen Bleeg, 1/4 gård.

Han er født i Toftum som søn af den formodentlige kommandør og gårdmand med samme navn (lb.nr. 23), altså et barnebarn af øens præst Jens Nielsen Bleeg. Husfar Jens sejler også. I ægteskabet fødes 2 børn. Det første er en søn, der efter konens afdøde første mand får navnet Engelbret. Ca. 1736 følger en datter, Maren. Familiens økonomiske forhold er gode. I Anna »ad Ebs« konkurssag er han 1735 én af de mange kreditorer. I 1744 (HAV) angiver husfar Jens, anført som »matros«, 50 rd. formue, steddatteren Abel 150 rd. I øvrigt kendes Jens Bleeg som stokkemand og vidne på tinget. I 1755 er han død, konen også, som det fremgår af såvel en formyndersag som af kontrakten ang. ejendommen. Den overlader bror og halvsøster til Maren. Engelbret ægter en gårdmandsenke i Tvismark og flytter derover (lb.nr. 54).

1755-1763

Maren Jensdatter, 1/4 gård.

Hun gifter sig med en Christen Christensen. Han er sandsynligvis den skipper, der i 1759 fører Flensborg-hukkerten »Frau Lucia«, 36 læster stor (SP). Skibet sejler i året 1758 med Rømø-skipperen Jens N. Holm af Tagholm (lb.nr. 95/129). I 1760 fødes en datter, Maren. I 1763 er moderen død. Enkemanden får fæste i ejendommen.

1764-1773

Christen Christensen, 1/4 gård.

Han gifter sig med en Karen i andet ægteskab, men det forbliver barnløst. I 1772 er Christen død, og den endnu umyndige datter Maren arver gården. Hun får fæste i 1773.

1773-1811

Maren Christensdatter hhv. Peder P. Tagholm (IV), $\frac{1}{4}$ gård.

Foreløbig bor Maren på gården med stedmor Karen. Efter 1780 ægter Maren Peder Pedersen Tagholm (IV), født ca. 1756 som søn af den senere kommandør af samme navn (lb.nr. 77). Han er styrmand på Grønlandsfart fra Hamborg indtil 1795. I 1789 betales ekstraskat som »matros«, som styrmænd også bliver regnet til. En lille formue, henved 50 rd., er der også (ES). I 1796/97 sejler Peder som skipper på handelsskibet »Der nordische Löwe« af Altona, 51 læster stor, og 1798-1808 på « Geheime Rat Schack Rathlou«, 113 læster, af Flensborg, hvor Peder tager borgerskab. Skibet sejler mellem Archangelsk og Middelhavet. Fra ægteskabet med Maren kendes kun en søn, Christen, født ca. 1784. Konen dør før 1790, og i 1791 bliver Peder hjemmeviet til Ellen (KR), født 1771 som datter af kommandør Mathias S. Schouw i Nørtvismark (lb.nr. 43). Ca. 1794 får parret en søn, Mathias. Inden århundredskiftet dør også denne kone, og omkring året 1800 indgår Peder sit 3. ægteskab, med Kirsten Maria, født ca. 1772 som datter af styrmand Jesper Michelsen Møller (lb.nr. 75). Deres eneste barn er en datter, Anna, født i 1804. I 1807 køber Peder P. Tagholm jorderne af $\frac{1}{8}$ gård i Kongsmark, hvis bygninger senere forsvinder. Han dør efter sin sidste rejse, i vinteren 1808/09. Peder's ældste søn, Christen, ægter Karen, født ca. 1788 som datter af skipper Svend Christian Bundes i Sønderby (lb.nr. 171), og arvingerne overlader den nu større gård til ham. Stedmor Kirsten Maria får aftægt, halvbroderen Mathias ligesom halvsøsteren Anna forsørgelse. Mathias giftes i 1813 med Maria, datter af skipper Niels Th. J. Præst i Tagholm (lb.nr. 94), får samme år et barn, Elene Kirstine, og dør 1817 på et kgl. orlogsskib i Vestindien. Enken og datteren findes senere gift i Tvismark (lb.nr. 62).

1811-1831

Christen Pedersen Tagholm, en gård.

Christen og Karen får 5 børn, Peder (1810), Svend (1814), Maren (1816), Christen (1819) og Mathias (1822). 4 uger efter den sidstes fødsel dør moderen, og far Christen giftes igen i 1825, med Maria, datter af fhv. kommandør Anders Michelsen List i Tagholm (lb.nr. 95). I dette ægteskab fødes en datter Karen i 1825. Og så kommer katastrofeåret 1828. I september dør den lille Mathias. I november kommer datteren Caroline til verden, men såvel mor Maria som

barnet Caroline dør en måned efter fødslen, lige før og efter jul. Den 26. december samme år totalforliser skipper Christen P. Tagholm med sit skib »Lykkens Prøve« på vej fra Danmark til England, og den ældste søn, Peder, er med ombord. Drengen har lige aflagt sin styrmandseksamen i København. Nu sidder aftægtskone Kirsten Maria med datter Anna og 4 umyndige børn på gården. I 1830 opgøres boet (THH). Der er en forholdsvis stor varegæld, 197 rd., men også obligations-udlån, 212 rd. Ejendommen sælges på auktion, og det bringer 780 rd. cour. Løsøre, som f. eks. ure og sølv, afhændes særskilt, for 238 rd. Efter betaling af gebyrer og gælden får den gamle aftægtsenke Kirsten Maria 315 rd. mod at love opdragelse af børnene indtil deres 20. år, og 600 rd. fordeles mellem de andre, som bror- og søsterlod. Den afdøde Christen P. Tagholms halvsøster, Anna Tagholm, der ellers nærer sig af håndarbejde, køber en ejendom i sydvest Kongsmark (/), hvor hele familien får husly (FKT). Svend bliver skipper, gifter sig 1836 og køber et hus i Kongsmark (lb.nr. 68). Maren ægter 1839 den senere kommandør Martin A. List (lb. nr. 70). Christen sejler og bor i 1840 endnu hos søsteren. Efter moderens død i 1842 overdrager Anna Tagholm 1845 sin ejendom til Karen, der samme år vies til styrmand Cornelius H. Schmidt.

1831-1852

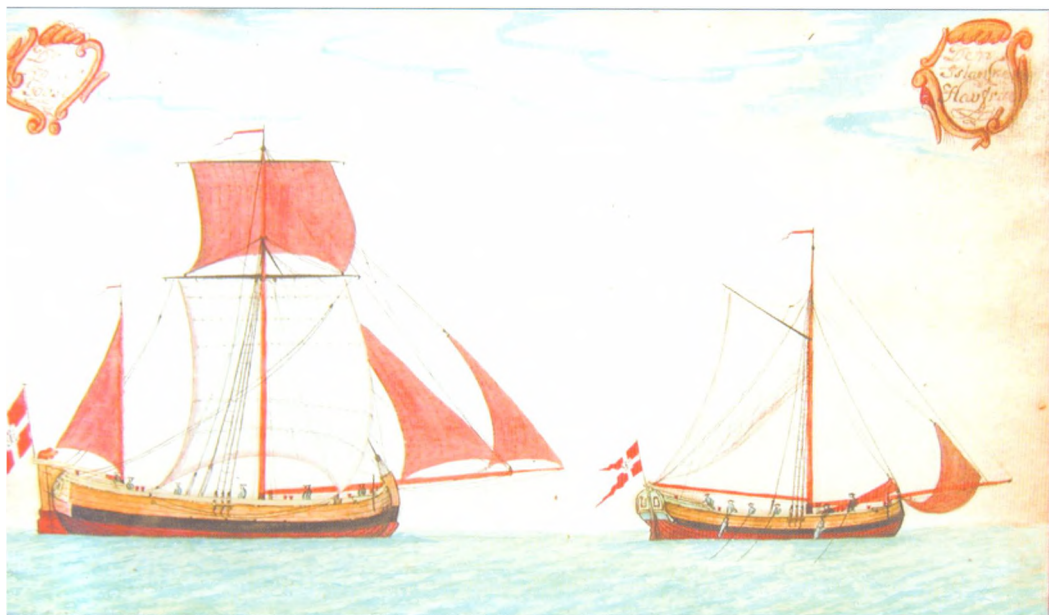
Jørgen Christian Lauritzen, en gård.

Han er hovsmed, født ca. 1807 i Oxwang, Skads sogn, og gift med Gertrud Hansdatter. Her fødes 4 børn, Lauritz Peter (1832), Ingeborg Maria (1835), Gertrud Maria (1837) og Christiane (1842). I 1852 sælges gården igen. Familien flytter vist fra øen.

1852-1857

Albert Jørgen Lytsen, en gård.

Han er ved gårdens overtagelse 49 år gammel og barnløs enke-mand med en lang og succesrig karriere i Grønlandsfarten. Albert har året før solgt sin gård i Tvismark (lb.nr. 46). I 1853 gifter han sig igen, med Line Christine, født 1827 som datter af gårdmand Peter Nicolai Møller i Juvre (lb.nr. 13). Parret får 2 børn her på ejendommen, Marius Albertus (1854) og Mine Marie Elise (1856). I 1857 sælges ejendommen. Albert J. Lytsen køber en anden gård i Havneby (se lb.nr. 190).

Billede 151:

T.v. hukkerten »De jonge Goose«, bygget omkring 1780, i 1849 ført af kaptajn Niels A. Jensen. Billedet stammer fra 1780erne. (privateje)

1857-1905

Niels Andersen Jensen, en gård.

Han er skibskaptajn, født ca. 1817 i Bundtje-Ballum. I 1849 fører han den gamle hukkert »De jonge Goose« til Island (billede 151). Niels er gift med Helene Ebbesen, født ca. 1815 i Brede (billede 152). Fra Ballum bringer parret 4 børn med, Jens Nielsen (1842), Andreas Ebsen (1844), Mathias (1846) og Anna Maria Ottoline (1855). Her på gården kommer i 1858 endnu en dreng til verden, opkaldt efter mandens reder, F. C. Thor, David Christian Frederik. Husfar Niels sejler indtil omkring 1870, inden han bliver hjemme på gården. Han dør i 1882. Da hører 80 ha jord til gården. Enken Helene forbliver i uskiftet bo, sammen med den yngste søn. Alle andre børn er flyttet fra øen, de 3 ældste sønner til Amerika. Enken sælger i 1884 39 ha jorder til nabogården (lb.nr. 86). Da køberen ikke betaler, skødes jorderne delvis tilbage, 6 ha i 1892 og 17 ha i 1896. Resten forbliver ved køberen, da jordens priser er steget. Gården har nu igen 64 ha. David sejler først og tilbringer et år

Billede 152:

Niels A. Jensen og hustru Helene, født Ebbesen. (PD)

Billede 153:

T.h. David C. F. Jensen og hustru Juliane, født Jørgensen, børnene Jørgen, Lenehart og Axel, såvel som Davids mor Helene (t.v.), i 1902. (PD)

i Amerika. Men efter hjemkomsten bliver han landmand, driver gården og gifter sig i 1892 med Juliane Kirstine, født 1864 som datter af skibsfører Jørgen Jørgensen i Kirkeby (lb.nr. 101). Parret (billede 153) får 6 børn. Det første, Helene (1894), dør som 4-årig pige. Derefter følger 4 drenge, Jørgen (1895), Lenehart (1899), Axel (1901), og Frederik Julius (1903). 1906 fødes igen en pige, Helene Nielsine. I 1905 dør David's gamle mor. David overtager ejendommen og udbetaler sine søskende.

1906-1928

David Christian Frederik Jensen, en gård.

Han er en dygtig gårdmand. Han tjener nogle ekstrapenge med kørsel af badegæster til Lakolk. Mens sønnen Lenehart efterhånden går ind for landbruget, bliver Frederik landpostbud, senere med eget hus (lb.nr. 65). Jørgen dør 1922 på gården. Datteren Helene giftes på fastlandet. I 1926 dør husmor Juliane Kirstine. Lenehart køber ejendommen, og faderen får aftægt på gården. Han dør i 1948.

1928-1976

Lenehart Jensen, en gård.

Efter en kort periode som kahytsdreng i 1914, som snart ender pga. krigen, vælger han landbruget på Rømø. I 1917 indkaldes Lenehart som soldat, og han oplever en del af de sidste kampe i Frankrig. Efter krigen arbejder han i Lakolk, i landbruget og ved digebyggeriet på Nørlandet, indtil han overtager fødegården. Lenehart driver også fragtmandskørsel. Fra 1940 virker han som strandfoged. Han gifter sig med Martha Kirstine Hansen, der tjener på gården. Hun er født i 1919 på Mandø. I ægteskabet fødes 2 døtre, Juliane Kirstine (1943) og Marie Elisabeth (1946). Julianes søn Pau Schramm findes senere i huset lb.nr. 65. 1976 sælges gården til datter Marie Elisabeth, gift Kristensen. Forældrene får det gamle aftægtshus istandsat. Lenehart dør 1992, Martha Kirstine 1997.

siden 1976

Marie Elisabeth Kristensen, født Jensen, en gård.

Hun har 2 børn, datteren Vivi (1970) og sønnen Dan (1972). Gårdens jorder lejes ud. Hun arbejder som leder af en tøjbutik på Rømø.

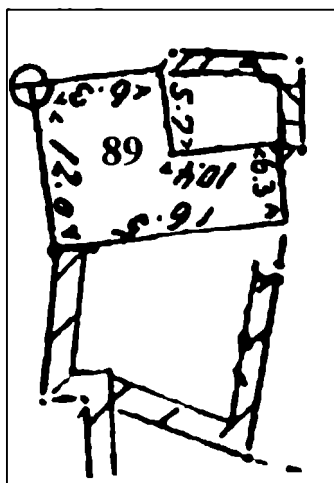
Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971	2000	
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
89	4 Ko	Havnebyvej 99	Haderslev	-	-	D

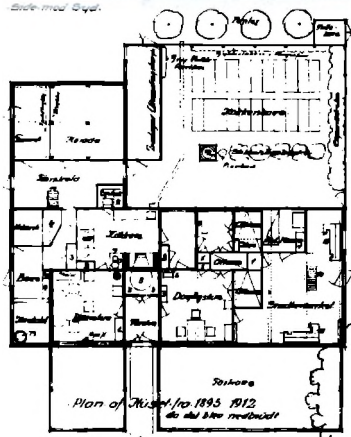
2002

Bygningshistorie:

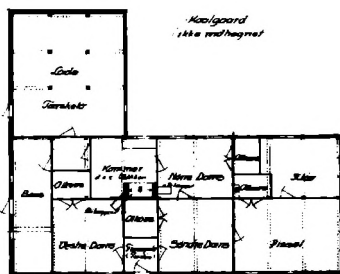
Vore dages hus er bygget i 1912.⁴ Stedets ældste bygning blev opført omkring 1620, lidt over 6.30 meter bred. Omkring 1710 står der i alt 10 fag. I 1744 er det hele vurderet til 54 rd. 16 sk. Brandforsikringen for 1780 udviser 6 fag god beboelse (72 rd.), 3 gode staldfag (30 rd.), og ingen lade. I 1812 er en 3-fags-lade med. Sådant findes bygningen også på 1875-kortet (billede 154). Stuehusets 9 fag er da 16.50 meter lang, nordladen i vestenden er 5.70 meter lang og 6.30 meter bred. I stuehusets østende indrettes efter 1882 et snedkerværksted (plan billede 155). Nordlængen forlænges til 10.50 meter. Det i 1912 byggede, nye stuehus, med den gamle nordlænge i øst, bliver bygget smukt i den såkaldte hjemstavnstil (billede 156).

Billede 154:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 89.

1. Stue af Stovskabene
2. Madskab
3. Olie Skab
4. Børnsstue (Lige paa Tæppe)
5. Dugskab, med Skab oven
6. Skabkasser
7. Skuffer for 1900
8. Olie Skab (indt. 1900)
9. Hjørn. Korb og Rude
10. Børnstuer (indt. paa Sæben)
11. Badstue med 31 optrænge
12. Badstue med anden Stue af Rude
13. Hjørn. Olie Skab
14. Duggeske, N. Duffel
15. Skabkasser
16. 21' høj Skuffestue
17. Hjørn. af Skuffestue N. Skuffestue
18. Skab N. Skuffestue

ca 700 m² Stueare (in Skuffestue)
omgivet af den Jordstykke.
Plan af Huset for 1895 og paa Obygges Tid.
Odense - Februar 1922.

H. Holm

Billede 155:

Plan af det gamle hus lb.nr. 89, før 1895 og 1895-1912. Tegnet i 1952 af ark. Holm, efterkommer af Hans J. Holm. (PD)

Billede 156:

Huset lb.nr. 89 omkring 1920.

Ejendoms historie:

fra omkring 1620

Peder Christensen, en forbedelse.

Forbedelsen findes første gang i Haderslev amts jordebog for 1627/28, som nr. 22, med en Peder Christensen som ejer. Pga. dårlig ajourføring står navnet uændret indtil 1716. Men fæsteprotokollen for 1702 udviser en mand, der må have haft forbedelsen en generation. Et mellemlid kendes ikke.

~1680-1702

Niels Sievertsen, en forbedelse.

I fæsteprotokollen staves navnet »Ivfersen«, i kirkesædelisten af 1728 »Sywarsen« hhv. »Sywerts«. Her vælges den senere sædvanlige stavemåde. Niels er sandsynligvis gift med Maren, født ca. 1660 som datter af præstesønnen Engelbret Jensen og Karen Pedersdatter Krommes, ejere af en forsvunden gård i Kongsmark (PD). Der kendes 2 sønner, Engelbret og Niels.

1702-1731

Engelbret Nielsen Sieverts, en forbedelse.

I formuevurderingen fra omkring 1710 (HAV) nævnes 2 køer og 3 får, og der sås 5 sk. rug og 3 sk. byg på toften. Engelbret kendes som stokkemand ved tinget. 1730 er husfar Engelbret død, og hans bror får fæste på ejendommen. Enken får vist aftægt. Hun optræder endnu i 1734-35 som kreditor i konkurssagen vedr. »Anne ad Ebs« (THH).

1731-1762

Niels Nielsen Sieverts, en forbedelse.

Han er sømand og gift med Mette, pga. sønnens og børnebørns navne formodentlig en Michelsdatter. Der kendes 5 børn, Engelbret (ca. 1732), Karen (ca. 1734), Niels (ca. 1737), Michel (ca. 1738) og Maren (o. 1740). I 1744 (HAV) nævnes husfar Niels som matros, uden gæld og formue. Omkring 1760 giftes datteren Karen med kommandør Rasmus Lassen (lb.nr. 76), og hun får udbetalt sin arv. I 1761 strider Niels N. Sieverts på sønnen Michels vegne med skipper Mathias Jespersen fra Duhnby (lb.nr. 153) om en ikke udbetalt hyre (TBB). I 1762 laves en kontrakt med datteren Marens »tilkommende ægtefælle«, hvorefter forældrene Niels

og Mette får aftægt, 3 svogre husly, og svigersønnen overtager ejendommen. Inden få år giftes 2 af Marens brødre, Engelbret til Tvismark (lb.nr. 61), Michel i Kongsmark (lb.nr. 66).

1762-1810

Hans Pedersen Møller, en forbedelse.

Han er født ca. 1734. Nu får han lejlighedsvis tilnavnet »Sieverts«. Formodentlig er han skipper, bl.a. 1768 ved sildefangstkompaniet i Altona.²⁸ I ægteskabet med Maren fødes 3 børn, Anna (1765), Mette (1767) og Peder (1769). Omkring 1770 dør husmor Maren, og far Hans lover 1771 sine 3 børn opdragelse og 40 rd. Som ny kone kommer Mette i huset, født ca. 1739 i Toftum som datter af kommandør Jeb Jørgensen (lb.nr. 24). Som eneste barn af dette ægteskab kendes datteren Anna Maria, født ca. 1784. I 1789 betaler husfar Hans ingen ekstraskat, men lidt formueskat skal han af med, 8 sk. (ES). Døtrene af første ægteskab dør formodentlig før 1801 (FKT), mens sønnen Peder ægter en Kirsten Andersdatter, født ca. 1765. Parret bor med i huset og får 2 sønner, Hans (ca. 1795) og Anders Jensen (1799). I 1801 (FKT) gælder sønnen som husfar, mens far Hans kaldes »aftægtsmand«. Men Peder flytter formodentlig fra øen og er den skipper, der i 1804 nævnes i Københavns skipperlaug med bopæl i Christiania (Oslo). Den gamle far dør 1802, og enken står i brandforsikringen for ejendommen. Hos hende bor datteren Anna Maria. I 1810 sælges ejendommen, enken Mette og hendes ugifte datter får aftægt, men begge dør snart. Stedsønnen Peder H. Møllers familie kommer omkring 1815 igen til Rømhø, da Peder er død. Enken Kirsten bliver Nørlandets jordemoder (se lb.nr. 51).

1810-1815

Michel Jørgen Jessen, en forbedelse.

Han er født ca. 1777 som søn af kommandør Jørgen Jessen Dahl i Nørvismark (lb.nr. 45). Michel gennemgår en typisk Grønlandskarriere. I 1802 er han harpuner og gifter sig med Bodil, født ca. 1779 som datter af skipper og gårdmand Christen N. Pedersen i Tvismark (lb.nr. 48). Gården overtages og sælges igen efter få år, hvorefter parret køber ejendommen her. De bringer en datter med, Kirsten (1803). Lige efter købet får Bodil en søn, kaldet Jørgen Michel, men faderen er ikke Michel Jørgen. Denne klager og kræver ægteskabets opløsning, og han får ret (THH). Drengen an-

tager han alligevel som eget barn, måske fordi den ellers i Ost-ende gifte barnefader, Cornelius Nielsen Holm, dør inden 1812 i sit fødehjem i Tagholm (lb.nr. 96).²⁹ Bodil's videre skæbne kendes ikke. I 1814 går husfar Michel fallit. Ejendommen sælges for 136 rd., mobilierne for 7 rd. Kreditorerne kan ikke helt udbetales. Michel flytter og bor fremover til leje, til sidst i lb.nr. 72.

1815-1844

Peder Hansen Pedersen, en forbedelse.

Han er skomager, født 1788 som søn af gårdmand og hyreagent Peder Jørgen Michelsen i Toftum (lb.nr. 22). I 1815 gifter han sig med tjenestepigen Abigail Jensdatter, født 1784 i Ho sogn. Der fødes 5 børn, Margarethe (1816), Jens (1817), Peder Jørgen (1819), og efter dennes død en dreng med samme navn (1820), og til sidst Anna (1824). Husfar Peder beskæftiger en lærling eller svend på værkstedet (FKT). Sønnerne sejler fra København. Datteren Margarethe giftes 1836 med skibskok Søren Hansen Holm, født 1804 i Norge som søn af en rømø'ser. Parret køber et hus i Tvismark (lb.nr. 61). Sønnen Jens forliser 1840 ved Island, sammen med 7 andre rømø'ser. Sønnen Peder Jørgen bliver 1844 kommandør og ægter samme år Marie, født 1820 i nabolaget som datter af skipper Jørgen M. Nielsen (lb.nr. 90). Parret flytter derover. Forældrene overdrager nu ejendommen til svigersønnen Søren H. Holm, der sælger Tvismark-huset. De gamle får aftægt, deres yngste datter, Anna, husly, så længe ugift, og 40 rd.

1844-1882

Søren Hansen Holm, en forbedelse.

Søren og Margarethe bringer 4 døtre med fra Tvismark (se lb.nr. 61). Her følger 3 sønner, Peter Hansen (1846), Sigbrandt Magnus (1854), og Hans Jensen (1859). I 1853 dør hustruens mor Abigail, mens enkemanden fortsat driver skomageri. 1855 (FKT) er der en svend fra Bremen, Johann Goldmann, der bor med i huset. I 1859 dør husfar Søren, få måneder senere datteren Hanna Maria. 1862 giftes datteren Bine (se lb.nr. 15), 2 dage inden den gamle aftægtsmand og skomager Peder H. Pedersen dør. 1865 ægter datteren Jette skipper Jens Chr. A. Brodersen. Parret bor her, får en datter, Metha Margrethe Marie (1866), og manden dør 1869. Jette gifter sig igen, og den nye ægtefælle køber den afdødes barn-domshjem i Tvismark (lb.nr. 58). Sigbrandt M. Holm bliver tøm-

Billede 157:

Martin E. Møller og hustru Mette Marie, født List. (PD)

rer. Den yngste søn, Hans Jensen, erhverver 1882 ejendommen med 7 ha jord af alle Søren's arvinger og yder aftægt til sin mor, Margarethe.

1882-1909

Hans Jensen Holm, et hus.

Han er udlært snedker og gifter sig i 1883 med Elise, født 1858 som datter af krydsskipper Hans C. Weber i Vråby (lb.nr. 139). Der fødes 3 børn, Søren Hansen (1883), Hans Christian (1888) og Andrea Caroline (1892). I 1893 dør aftægtsenken Margarethe. 1904 flytter familien til Vråby (lb.nr. 143). Huset sælges i 1909.

1909-1952

Martin Elius Møller, et hus.

Han er født 1868 som søn af kaptajn Lehmann Marius Møller i Tvismark (lb.nr. 54). Fra 1884 sejler han indtil 1894 på sejlskibe. Derefter er han styrmand på dampskibe, indtil han selv bliver kaptajn og sejler fra Hamborg til Østasien. Det sidste skib inden verdenskrigen bryder ud er »Albert Killing«. I 1905 gifter kaptajnen sig med Mette Marie (billede 157), født 1874 som datter af gårdmand Anders M. List i Tagholm (lb.nr. 95). Parret får 3 børn,

Jørgiane Lisette (1906), Lehmann Marius (1908) og Cicilie Andrea (1910). Efter Martin E. Møller's død i 1925 driver enken en lille købmandsforretning fra huset. Sønnen Lehmann får en snedkeruddannelse og bliver arkitekt. Han dør ugift i 1935. Søsteren Jørgiane ægter i 1938 Rømø Andelskassens forretningsfører, Mathias Chr. Møller, der flytter ind til huset her. Året efter giftes Cicilie med Søren Marinus Petersen, født 1910 (lb.nr. 65). 1952 skødes ejendommen her til Mathias og Jørgiane. Husmor Mette Marie dør 1966 på sin fødegård, ejet af datteren Cicilie.

1952-1994

Mathias Christian Møller og Jørgiane, født Møller, et hus.

Manden er født 1905 som søn af gårdmand Carl Marius Møller i Tvismark (lb.nr. 53). Han får sin uddannelse på Duborg skole, arbejder forskellige steder i Sønderjylland og kommer i 1933 tilbage til Rømø. Fra forældrenes gård driver han Rømø Andelskasse, som flyttes senere herover. »Øens eneste pengeinstitut bestyrede han fra et spisestuebord med voksdug«, skrives i avisen efter Mathias' død i 1987.³⁰ Mathias virker i øvrigt med ved næsten alle ejendomshandler på Rømø og bliver på den måde en slags advokat for øens beboere. I 1966 udbygges husets nordlænge som lokale for Rømø Andelskasse indtil 1980. 1977 dør hustruen Jørgiane. Enkemanden forbliver her indtil sin død i 1987. Huset sælges 1994.

1994-1997

Bodil og Ole Glistrup, et hus.

Bodil er født 1944 i Tvismark og vokset op dér (lb.nr. 62). Familien flytter ikke ind og sælger igen.

siden 1997

Werner Andersson og Rita E. Heitmann, et hus.

Han er maskintekniker, født 1923 i København. Hans far, Albert A. Andersson, er fra Sverige, og mor Minna Frederikke Nicoline er født 1900 i Mølby på Rømø. Werner Andersson er gift med Rita Heitmann Møller fra København.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register 1971		2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
90	35 Ko	Småfolksvej 11	Haderslev	76	Cc	Cc

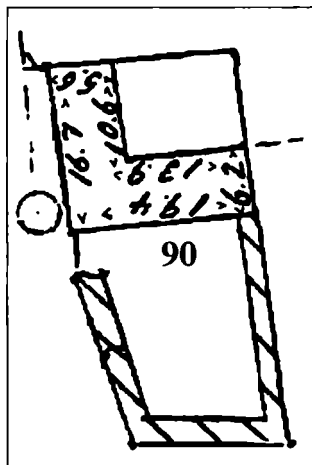
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Vore dages bygning går formentlig tilbage til midten af 1600-tallet, dvs. er stedets andet hus. Det er 6.10 meter bredt, og der findes spor af bindingsværk. Omkring 1710 (HAV) er der 8 fag beboelse hhv. stald og 4 fag lade. I 1744 (HAV) vurderes huset til 79 rd. 4 sk., passende til denne størrelse. I 1780 (BF) benyttes 5 fag til beboelse (50 rd.), 6 fag til stald og lade (42 rd.), og et fag til tørveskur (6 rd.). I 1789 er stuehusets beboelse forlænget og forbedret. Nogle døre og et skab stammer fra denne tid. I 1792 har laden 4 fag, som er 5.60 meter bred. Stuehusets vurdering i 1812, 380 rd., vidner om en flot indretning. Med 11 fag stuehus og med 6 fag lade står bygningen i 1875 (kort billede 158), sandsynligvis igen udvidet og restaureret få år før, som ejerens murankre vidner om. I østenden indrettes en aftægtslejlighed (billede 159). Laden reduceres i 1900-tallet til 3 fag med en utypisk gavnl uden halvhvalm, og foran østgavlen opføres en lille tilbygning. Vinduerne bliver i 1960erne helt »moderne«, uden sprosser.

Billede 158:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 90.

Ejendomshistorie:

omkring 1600

Tyge Jensen, en forbedelse.

Han står for forbedelsen nr. 18 i jordebogen af 1596/97 og er vist identisk med Tyge »Hansen« i jordebogen 1602/03.

1604-1608

Grote Lars Pedersen, en forbedelse.

Denne mand findes for en kort periode i jordebøgerne.

1609~1640

Peder Michelsen, en forbedelse.

Han følger i jordebøgerne indtil 1627/28, hvor navnet er gennemstreget og efterfølgeren indført.

~1640-1661

Jesper Nielsen, en forbedelse.

Denne mand kendes kun fra jordebøgerne, helt indtil 1716 pga. dårlig ajourførelse, hvorefter Niels Jensen følger fra 1728.

Billede 159:

Huset lb.nr. 90 i 1934 med et vindfang foran østlejligheden. T.h. står Ingeborg Petersen, født Jensen, t.v. hendes søn Jens. På besøg er farmor Anna Petersen, født Holm, fra Juure (lb.nr. 13), og faster Doris, gift Schmidt, med 2 sønner.

1661-1701

Niels Jensen, en forbedelse.

Han køber 1660 nogen jord af en Kongsmark-gård, der senere bliver delt (lb.nr. 86/87). Sagen kendes fra en strid i 1723 (THH). I 1661 får han fæste på forbedelsen, og han kan vel være husets bygherre. Niels Jensen har en mor med navnet Karen og tilsyneladende to døtre, Mette og Ingeborg, som det fremgår af 2 dispensationssager for giftermål indenfor familien (HAR). Mette giftes med Jeb (senere lb.nr. 85), Ingeborg med Peder Hansen, to brødre fra Tvismark. I 1679 optræder Niels Jensen i forbindelse med et slagsmål med forbryderen Jens Tanderup.¹⁷ Fæsteprotokollen for 1701 melder en efterfølger med samme navn.

1701-1737

Niels Jensen, en forbedelse.

Omkring 1710 (HAV) sås på ejendommens tofter 5 sk. rug og 1 td. 2 sk. byg. Besætningen er på 2 køer, 1 kvie, 3 får og 2 heste, dvs. en forholdsvis stor forbedelse eller husmandssted. Niels Jensen forekommer hyppigt på tinget som stokkemand, 1717 som vidne i en større vragssag og 1723 i en strid om et stykke jord, forgængerens havde købt i 1660 (THH). I 1737 er Niels Jensen død, og enken Anna overlader ejendommen til en sandsynlig svigersøn.

1737-1782

Christen Pedersen Tag, en forbedelse.

Manden stammer fra Tagholm-slægten, konen Karen er vist en datter af ejendommens fhv. ejer. Fra ægteskabet kendes kun en datter, Anna. I 1744 (HAV) har han ingen gæld, men senere, i 1758, lånes 100 rd. Efter 1755 virker han på tinget, sidste gang i 1765. I 1782 er Christen P. Tag død, og enken overdrager ejendommen mod aftægt til datteren Anna's mand, skipperen Mathias P. With.

1782-1809

Mathias Pedersen With, en forbedelse.

Han er født 1856 som søn af Peder Hansen og Karen Jensdatter i Vråby (lb.nr. 142). Mathias sejler fra forskellige havnebyer. I 1786 fører han brigantinen »Wilhelmine Marine Catharina« af Reval, 70 læster stor, til Lissabon og videre. Samme år laver Mathias og Anna, der er barnløse, et fælles testamente, og konen dør sand-

synligvis snart derefter. Aftægtsenken er da endnu i live. I 1789 er enkemanden hjemme, angiver 250 rd. som formue (ES), og ægter Maria, født 1760 som datter af skipper Niels P. With i Tvismark (lb.nr 58). 1793 bliver Mathias P. With borger i Bergen og medlem af skipperlauget dér. I 1798 er han kaptajn på barkskibet »Doctor Fischer« af Aalborg (WS). I 1803 overtager han konens fødehjem i Tvismark, men det barnløse ægtepar bliver foreløbig her. I 1809 sælges ejendommen, men Mathias og Maria forbeholder sig boligretten. Først i 1813 flytter de ud til deres ejendom i Tvismark (PD).

1809-1816

Gregers Nielsen Bleeg, en forbedelse.

Han er født 1785 som søn af gårdmand Gregers J. Bleeg i Bollimark (lb.nr. 32). Gregers gifter sig med Maren Skov Manøe, født 1791 som datter af skipper Jens P. Manøe i Nørtvismark (lb.nr. 43). Her fødes 2 døtre, Elene Rebekka (1810) og Kirstine (1812). I 1814 køber Gregers en gård i Tvismark (lb.nr. 47) og flytter derover. Ejendommen her sælges.

1816-1845

Jørgen Mathiesen Nielsen, en forbedelse.

Han er født 1779 som søn af sømand Niels Erik Jørgensen og Christina Sophie Hansdatter Dahl i en ældre gårdbygning i Kongsmark (/). I 1801 (FKT) er faderen »borttrømt«. 1804 holdes bryllup i Jørgen's fødehjem med Maren, født 1781 som datter af skipper Christen P. Møller i Østerhede (lb.nr. 126, 113). Samme år fødes en datter, Christiane Sophia. I 1805 flytter Jørgen med konen og sin gamle mor til Mølby, hvor han køber et hus med lånte penge (lb.nr. 156). I Mølby får parret 4 børn, Christiane Catharina (1806), Anna Cathrine (1809), Christen Møller (1810) og Niels Møller (1813). I 1816 købes ejendommen her, og familien flytter igen til Kongsmark. Her fødes datteren Marie (1820). Jørgen er skipper fra Aarhus, bl.a. på galeasen »Duen«. Fra denne periode stammer formodentlig et maleri af Jørgen og Maren (billede 160). I 1819 dør Jørgens mor Sophie, og i 1821 forliser skipperen selv på en rejse til Norge. Enken klarer husholdningen alene med den store børneflokk. I 1840 (FKT) skrives: »sie lebt von der Stelle«. Sønnen Christen sejler, gifter sig 1836 med en gårdmandsdatter i Juvre (lb.nr. 4), flytter derhen og bliver 1839 kom-

Billede 160:

Skipper Jørgen M. Nielsen og hustru Maren, født Møller, omkring 1820. (RLF)

mandør fra København. Datteren Anna Cathrine ægter 1843 skipper Hans Andreasen (lb.nr. 76). Den yngste, Marie, vies 1844 til bror Christens kommandørkollega. Dette par overtager snart ejendommen. Mor Maren og sønnen Niels får aftægt, de ugifte piger husly.

1846-1901

Peder Jørgen Pedersen, en forbedelse.

Han er født 1820 på naboejendommen (lb.nr. 89) og allerede kommandør i 1844. Han sejler fra København til Spidsbergen og Grønland på sælfangst, til sidst også med forsyninger. I 12 år fører han briggen »Tre Venner« (billede 161), derefter 5 år briggen »Titania«, og skipperlivet slutter på damperen »Fox«. Hjemme fødes 5 børn, Jørgen Mathiesen (1846), Peter Hansen (1847), Marie Jørgeline (1850), Albert Jens (1853), og Christiana Sophie (1857). I 1857 dør såvel aftægtskonen Maren som den ældste datter, i 1869

Billede 161:

Briggen »Tre Venner« af København, 1844-56 ført af kaptajn Peder J. Pedersen. (RLF)

mistes den 11-årige Christiana Sophie, 1870 forliser sønnen Jørgen. Sønnen Peter bliver kaptajn og gifter sig i 1875 med Anna Holm, født 1852 som datter af Peder Pedersen Holm i Kirkeby (lb.nr. 105). Han køber ejendom i Juvre (lb.nr. 13). Sønnen Albert bliver også kaptajn og erhverver 1883 et hus i Kongsmark (lb.nr. 68). I 1890 dør den gamle væverske, hustruens søster Christiane Catharina, 1893 hendes handikappede bror Niels. 1897 dør husmor Marie, fulgt i 1900 af husfar Peder. Efter et testamente af 1879 og en aftale mellem far og børn af 1898 får den ugifte datter Marie ejendommen med tilhørende 9 ha jord. Søskende Peter og Albert får obligationer, og oven i købet har alle i forvejen fået rede penge. Arvens værdi ansættes til i alt omkring 30.000 mk., dengang en meget stor sum.

1901-1928

Marie Jørgeline Petersen, et husmandssted.

Hun har tilstrækkelige midler at leve af. Ellers driver hun det lille landbrug med nogle kreaturer. Hun dør i 1928, og ejendommen erhverves af en brorsøn.

1929-1958

Marius Jørgen Petersen, et husmandssted.

Han er født 1883 i Juvre (lb.nr. 13) og giftes med en pige fra Seem sogn, Ingeborg Kristiane Jensen, født 1889. Marius deltager i første verdenskrig og kommer i fangenskab i Frankrig. Efter nogle år på fastlandet overtager Marius slægtsejendommen. Marius virker som arbejdsmand forskellige steder. På stedet holdes 2 køer og nogle grise. Den gamle aftægtsbolig i østenden lejes ud. I ægteskabet fødes 4 børn, Peter Hansen (1917), Agnes Marie (1920), Anna (1922), og Jens Marius (1926). Mens de to ældre børn senere flytter fra øen, giftes Anna med gårdmand Greis Holm (lb.nr. 93), og Jens bliver postbud på øen. Husfar Marius dør i 1957, og enken sælger ejendommen. Hun dør 1989 i Skærbæk.

1958-1971

Willy J. Flegel, et hus.

Manden er aktiv i skibsprovantering i Hamborg og erhverver huset til feriefornål. Efter et nyt giftermål sælges huset.

siden 1971

Christian Walther Jacobsen, et hus.

Han er født 1928 i Sønderborg, hvor han var ostegrosserer. Christian er gift med Karin Lüthje, født 1932 i Holtsee. Der er 2 børn, Christian Akim (1966), og Camilla Maria (1968). Ægteparret bor i Flensborg. Rømø-huset er feriebopæl.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
91	21 Ko	Havnebyvej 110	Haderslev	-	-	Cc

2002

Bygningshistorie:

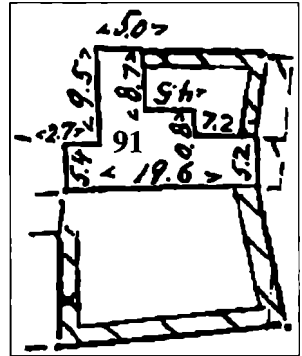
Vore dages bygning er opført sidst i 1800-tallet. Indtil da står der et hus, hvis rødder højst sandsynlig ligger i 1500-tallet. Det fremgår af opmålingskortet fra 1875 (kort billede 162). Bredden af stuehuset, 5.20 meter, antyder en meget høj alder. I løbet af 1600-tallet bliver bygningen større, idet stuehuset er bredere mod vest. Omkring 1710 (HAV) står der en meget stor bygning med 17 fag stuehus, dvs. beboelse og stald, og 3 fag lade. I 1744 (HAV) er hus-

Billede 162 (t.h.)

Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 91.

Billede 163 (nederst)

Huset lb.nr. 91 ca. 1903. Personerne er f.h. smed Christian Hansen, kaptajn Andreas Hansen («Albatros») med kone Brendine, født Jensen, Søren Christensen med kone Anna Kirstine, født Hansen, mor Margrethe Hansen, født Manø, lods Anders Hansen med kone Lisette, postbud Hartwig Hansen, og Anders' og Lisettes søn Anton. (PD)

Billede 164:

Huset lb.nr. 91 som pension, formentlig i 1920'erne. (RLF)

værdien 94 rd., hvilket tyder på slid eller en reducereing af størrelsen. I 1780 (BF) synes stuehuset at have 8 fag beboelse (72 rd.) og 6 fag stald (42 rd.), mens laden er på 3 fag (12 rd.). I 1799 er laden fordoblet (24 rd.). Senere vurderinger passer til denne størrelse. Indtil 1875 bliver stuehusets længde reduceret til 19.60 meter, formentlig 11 fag. 1898 (murankre) bygges et nyt, 8.60 meter bredt stuehus, hvis sydmur står på linie med de gamle fundamenter (billede 163). Derfor bortfalder et stykke af den gamle lade. 3 fag deraf bevares, 5 meter bred. Denne lade fornyes 6 år senere.⁴ Stuehuset får i nyere tid en udbygning mod øst, der, hvor østdøren midlertidigt har et vindfang (billede 164) .

Ejendomshistorie:

omkring 1590

Michel Nielsen, en forbedelse.

Denne mand står i jordebogen for 1596/97 som fæster af forbedelsen nr. 8.

omkring 1600

Michel Christensen, en forbedelse.

Dette navn følger i jordebogen 1602/03. Når man tænker på jordebøgenes manglende pålidelighed, kan det måske være den samme mand som før.

omkring 1620

Hans Jespersen, en forbedelse.

Han følger i jordebøgerne fra 1604 indtil 1627/28.

omkring 1640

Peder Christensen, en forbedelse.

Han er efterfølgeren, indført i samme jordebog for 1627/28 ved siden af den gennemstregede forgænger, og derefter indtil 1716.

~1660-1693

Lars Pedersen, en forbedelse.

Denne mand, måske en søn af forrige, kendes som forgænger for Anders Pedersen i fæsteprotokollen for 1693.

1693-1724

Anders Pedersen List, en forbedelse.

Da han ofte bærer efternavnet List, kunne han være en søn af skipper Peder Michelsen og Boeld Hansdatter List i Tvismark (lb.nr. 58). Anders er skipper, der nogle gange optræder på tinget (THH) og måske er én af stifterne af den store lysekroner i kirken. I 1706 har han »på Kongsmark kro talt skipper Hans Eriksen (lb.nr 51) for nær«. 1716 vidner han ang. en i København forsvunden pengepung. 1717 er han med egen båd involveret i en vrag-sag. Senere virker han som stokkemand. På ejendommen med et forholdsvis stort hus kan omkring 1710 (HAV) sås over 2 td. byg, og der holdes 2 køer, 1 kvie, 2 heste og 6 får. Der er en datter, Kirsten, og ejendommen overdrages til hendes ægtefælle. Anders dør i april 1729.³¹

1724-1765

Michel Pedersen Holm, en forbedelse.

Han er sandsynligvis en søn af Peder Jensen Holm i sydøst Kongsmark (/). I ægteskabet med Kirsten fødes ca. 1722 en pige, Maren (THH). Senere får parret 3 drenge (THH), Peder (ca. 1734), Peder Holm (ca. 1735), og Jørgen (ca. 1739). En klage ved tinget, at husfar Michel skulle være far til et barn, født af Anne Svarrers i Kirkeby, bliver afvist, fordi kvinden er »ligerlig og utroværdig«. Økonomien er tilsyneladende ikke så god. Michel har på den ene side et tilgodehavende hos »Anna ad Ebs«, der i 1735 går fallit, på den anden side begynder han i 1734 med selv at stifte gæld. Efter

1740 forliser han, og enken Kirsten må for alvor låne penge. I 1744 (HAV) slås fast, at han er død, og der er armod i huset. Gælden er da 190 rd. Datteren Maren giftes snart med en smed, Laust Jørgensen, og parret bor med i huset. Sønnen Peder Holm sejler, gifter sig omkring 1760 og bygger et lille hus (lb.nr. 84). Sønnen Jørgen bliver styrmand og forliser 1762 på vej tilbage fra Grønland. Smeden Laust tilbagebetaler 1762-64 svigermoderens gæld og får 1765 ejendommen overladt.

1765-1769

Laust Jørgensen, en forbedelse.

Formodentlig driver han en smedie på ejendommen. Da der ingen fæsteprotokol findes for 1769, fremgår ejerskiftet til efterfølgeren kun af en tilsvarende bemærkning i 1784. Måske dør Laust, og enken gifter sig igen, med en anden smed.

1769-1784

Anders Hansen Smed, en forbedelse.

Fødeåret er 1743 (PD). Smed-navnet fremgår af brandforsikringen for 1780. I 1783 sejler manden som skibstømrer på et af Islandsselskabets hukkerter fra København (PD). I 1784 er han formodentlig død. Ejendommen kommer på auktion, og køberen er én af Rømø's daværende pengemænd.

1784-1787

Jesper Gregersen, en forbedelse.

Om denne mand se ved Kongsmarks »kapitelsgård« (lb.nr. 93), hvor han bor. Han køber og sælger ejendomme og låner mange penge ud.

1787-1819

Anders Michel Pedersen, en forbedelse.

Han er født ca. 1755 som søn af harpuner Peder Michelsen With i Tvismark (lb.nr. 52). Anders sejler til Grønland og ægter en datter af Otte Knudsen i Kongsmark. I svigerforældrenes lille indestehus (/) fødes parrets første 2 drenge, Peder Lausten (ca. 1780) og Otte Knudsen (ca. 1783). I 1784 får Anders indestehuset i fæste, men formentlig flytter han da allerede til det her hus. Indestehuset overtages i 1787 af Jesper Gregersen som del af købsprisen. Her i huset fødes endnu 2 drenge, Peder Hansen (ca. 1785), og

Peder Jørgensen (ca. 1789). I årene 1787-95 er husfar Anders kommandør fra Altona, på skibet »Johanna Catharina«. 1789 betaler han som skipper 1 rd. indkomstskat, og der er 200 rd. formue (ES). Anders' første kone dør omkring 1790, og han gifter sig nu med Maren Christensdatter, født ca. 1769. Hendes mor, Kirsten Torbensdatter, født ca. 1725 formodentlig i Østerby (/), optages med i huset. I dette ægteskab fødes 2 børn, Christen (1798), og Anders Michel (1800). Husfar Anders bliver syg og sengeliggende (FKT) og dør snart. Sønnen Peder Lausten giftes 1815 med enken Karen Holm, kommandør Niels H. Tønnes' datter (lb.nr. 53). Sønnen Peder Hansen ægter samme år Anna, født 1785 som datter af skipper Hans Chr. Holm (lb.nr. 85). Parret tager bopæl her i huset. Sønnen Christen dør 1819, og enken Maren overlader ejendommen til stedsøn Peder Hansen. Hun får aftægt og sønnen Anders husly, så længe ugift. Hendes gamle mor er vist død.

1819-1851

Peder Hansen Andersen, en forbedelse.

Han sejler, men mere vides ikke. Ægteskabet forbliver barnløst. Aftægtsenken Maren dør i 1827. Halvbroderen Anders vies 1834 til Cornelia Maria Winther (lb.nr. 82). I 1851 sælger Peder og Anna ejendommen og får aftægt.

1851-1871

Lorentz Outzen, en forbedelse.

Han er født 1798 som søn af Laust Outzen i Østergasse og gift med Anna Maria Andersen, født ca. 1803 i Skærbæk. Lorentz er kniplingskræmmer, og parret har allerede boet flere steder på fastlandet, bl.a. i Ballum og i Randerup. I familien er der 4 børn, Else Marie (ca. 1828), Andreas Lausten (ca. 1832), Anne Cathrine (1837), og Cathrine Maria (1839). Sønnen Andreas sejler og deltager i guldgraveri i Kalifornien (FKT). Døtrene Anne Cathrine og Else Marie giftes hhv. 1862, og begge findes senere i Tagholm (lb.nr. 97). Cathrine Maria vies 1870 til en enkemand, Georg Clausen Bækker i Kongsmark (/). Samme år går Lorentz konkurs, og konen dør. 1871 bliver ejendommen solgt på auktion. Højstbydende med 600 »Thaler Prøjsisk Courant« er skipper Hans Andreasen (lb.nr. 76). Ejendommen sælges 1873 videre til hans søn. Lorentz Outzen dør 1877 som fattiglem.

1873-1911

Antoni Hansen, et hus.

Han er født 1831 og skipper på Islandssejlads. I sit første ægteskab, med Anna Kirstine Manøe fra gården lb.nr. 5 i Juvre, får han 1857 en datter, Kirstine Marie. 1860 dør konen. Året efter ægter enkemanden den første kones yngre søster, Margrethe, født 1839. Familien flytter til konens fødehjem i Juvre, mens skipperen fortsat sejler. Bl.a. er han kaptajn på skonnertbriggen »Phillip« af Archangelsk på ruten St.Petersborg-Finmarken-England.³² Senere fører og ejer han 2-mast-galeasen »Haabet« til Norge, Island og Hamborg (PD). I Juvre fødes 8 børn, Hans Andreas (1861), Anna Kirstine (1863), Anders Bodser (1866), Johannes Manøe (1868), Bodser Manøe (1870), Andreas Carl (1872), Christian (1875), og Hartwig (1877). I 1878 dør Antoni Hansen i Juvre. Først i 1883 flytter familien herover (PD). Familiens økonomiske forhold er tilsyneladende gode. I 1898, da børnene alle er voksne, men for det meste endnu ikke er gifte og flyttet ud, bygges et meget flot, stort, nyt stuehus (billede 163). Måske har enken Margrethe i sinde at leje ud til turister fra det nye badested Lakolk. Kirstine Marie, datteren fra Antoni Hansens første ægteskab, gifter sig på fastlandet. De ældre sønner sejler alle. Hans bliver styrmand, tager til Australien, og dør ugift dér. Anders bliver lods i Brunsbüttel. Johannes udvandrer til Amerika. Bodser bliver kaptajn og gifter sig 1899 med Jensine Christine Møller i Tvismark (lb.nr. 50). Andreas kendes senere som kaptajn »Albatros«, gift med Cathrine Brendine Jensen, født 1872 (se lb.nr. 126). Han køber et hus i Mølby (lb.nr. 166). Datteren Anna Kirstine ægter i 1901 enkemanden efter moderens søster Bodil på sin fødegård i Juvre, Søren Christensen (lb.nr. 5). Sønnen Hartwig bliver postbud, gift 1904 med Cathrine Marie Martinsen fra Juvre (lb.nr. 6). Christian lærer smedehåndværket. I 1902 bygger han en smedie ved landevejen og ægter 1904 Mathilde Kirstine Bundes, født 1882 i Sønderby (lb.nr. 182). Efter køb af 2 ha strandstykker i 1903 og 42 ha bjergeskifter i 1907 har ejendommen i alt 50 ha jorder. I 1910 dør husmor Margrethe i Juvre. Sønnen Christian overtager ejendommen for 6.600 mk.

1911-1952

Christian Hansen, et hus.

Smedemesteren (billede 165) udvider samme år jordtilliggendet

Billede 165:

Christian Hansen som smed ved sin gamle smedie ved landevejen. I midten står Lenehart Jensen (lb.nr. 88). (PD)

med 1 ha i Juvre. I 1907 fødes en datter, Magretha Anni, i 1917 endnu en datter, Luise. Christian bliver i første verdenskrig indkaldt til vagttjeneste, tildels på Rømø. Efter krigen indrettes turistpension i huset (billede 164). Datteren Magretha giftes på fastlandet. Luise ægter 1939 Tage Bruun Nielsen, født 1915 i Brønderslev. I 1946 dør husmor Mathilde. 6 år senere sælger enke manden hele herligheden med 55¹/₂ ha jord til datteren Luise. Christian får aftægt og 2 værelser i huset .

1952-1988

Luise Bruun Nielsen, født Hansen, et hus.

I ægteskabet er der en datter, Inger, født 1942. Udover lidt landbrug driver Tage og Luise turistpensionen, som efter dæmnin gens færdiggørelse er en god indtægtskilde. Luisers far dør i 1966. Og i 1982 mister hun sin mand Tage. Datteren giftes 1961 med Bent Paulsen, født 1939 i Visby. Parret tager bopæl i Tønder, inden de overtager ejendommen her i 1989. Husmor Luise køber et andet hus i Kongsmark og flytter derover.

siden 1989

Inger Bruun Paulsen, født Nielsen, et hus.

I ægteskabet med Bent Paulsen fødes 2 børn, Helle (1961), og Keld (1964). Her drives turistpensionen videre. I 1996 dør husfar Bent, i 1999 Inger's mor Luise. I 2002 flytter husmor Inger til sin afdøde mors hus, mens sønnen Keld, nu gift med Else Lund, overtager pensionens drift i 4. generation.

Løbe-nummer	Artikel-nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
92	13 Ko	Havnebyvej 115	Haderslev	77	Cb	Ca

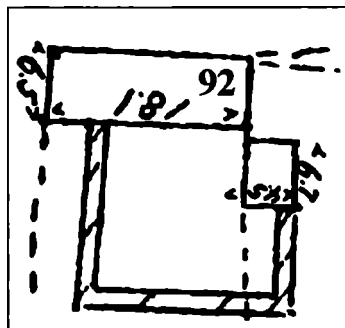
1967 (AS)

2002

Bygningshistorie:

Huset er bygget omkring året 1700, i fæsteprotokollen af 1703 nævnt som »vor wenigen Jahren erbauet«. Det er 6.50 meter bredt og 8 fag langt (HAV), bygget i bindingsværk, hvoraf rester ses på nordsiden. Også en del bjælker må være oprindelige med en loftshøjde på ca. 1.75 meter, ligesom en enkelt dør. Indtil 1744 (HAV) forstørres og forbedres huset. Da er værdien 115 rd. I brandforsikringen for 1780

Billede 166:
Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med ejendommen lb.nr. 92.

Billede 167:

Huset lb.nr. 92 omkring 1910, set fra syd. Den oprindelige sydlænge er blevet til udhus. Det store, blyfattede vindue tyder på, at den måske engang var forretningslokale. T.h. ses det gamle hus lb.nr. 89. (Voswinkel)

vurderes stuehuset til 96 rd. for beboelsen og 24 rd. for stalden, en lade til 18 rd. Det synes at være 12 plus 3 fag, i 1802 vurderet til 252 plus 18 rd. Nordsiden har et »arkengab« med loftluge. Fra opmålingskortet fra 1875 (billede 166) fremgår, at stuehuset er forkortet til 10 fag. En lille længe mod syd er blevet til et udhus (billede 167). I 1900-tallet erstattes det med et skur. I 1960'erne bygges et »arkengab« over syddøren.

Ejendoms historie:

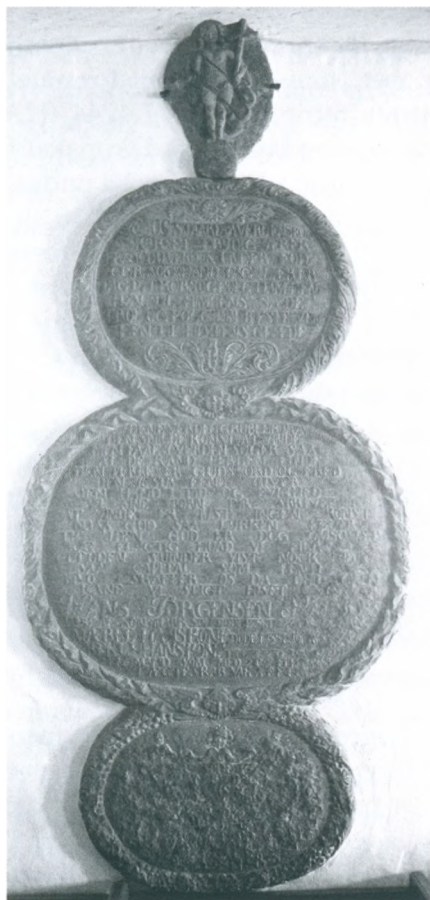
1703-1728

Mathias Pedersen, 1/2 forbedelse.

Han får jorden til 1/2 forbedelse overladt af sin sandsynlige svigerfar, skipper og strandfoged Jens Pedersen Holm i Kongsmark, der deler sin ejendom (/). Jens har hele forbedelsen i fæste siden 1673. Før var det en Hans Friis, der fejlagtig står for ejendommen i jordebøgerne 1596-1716. Fra Mathias' ægteskab kendes en datter, Merred, født i 1705 (PD). Omkring 1710 (HAV) har den lille ejendom en udsæd på kun 3 sk. byg, men der holdes alligevel 1 ko og 5 får. I 1728 fæstes ejendommen af Merred's mand.

Billede 168:

Epitaf over »Hans Jørgensen,
Handelsmand af Kongsmark«, og 2
koner, »Mæred« og
»Renle«, i Rømø kirke.

1728-1761

Hans Jørgensen Kræmer, 1/2 forbedelse, kro og høkeri.

Han er født 1706 som søn af skipper og gårdmand Jørgen P. List i Tvismark (se fælleshistorie lb.nr. 46 m.v.). I dokumenterne forekommer såvel efternavnet »List« som »Svarrer« (KS). Navnet »Kræmer« kommer først senere i forbindelse med forretningen, hvorved han bliver stamfar til Rømø's Kræmer-familie. I ægteskabet med Merred fødes 4 børn, Maren (1729), Mathias (1731), Anna (1733), og Kirsten (1735). Efter den sidste fødsel dør mor Merred i barselseng. Med børnene hhv. deres formynder laves en kontrakt ang. deres arv og forsørgelse, inden Hans gifter sig igen 1736, med Renleff, født 1701 på én af Vestergårds ejendomme (PD), formodentlig Niels Jørgensen's kådnersted (lb.nr. 168). Sam-

me år fødes en søn, Niels, der 1741 dør af småkopper. Hans J. List hhv. Kræmer er en dygtig købmand. Han indretter også en kro i huset, som udvides til formålet. Hans er også medforpagter af strandrettighederne. I 1744 (HAV) angiver han 200 rd. kontant formue og betaler 2 rd. kopskat for »kroeri og høkeri«, i forskel til kollegerne i Kongsmarks andre 2 kroer, hvor den ene betaler 32 sk. (lb.nr. 74), den anden 16 sk. (lb.nr. 75). I 1753 køber han en grund nær ved vadehavets lossested i Kongsmark, »Spæggeren« (i dag »Spiker«), og opfører en smedie dér. Selvfølgelig kendes Hans også som pengeudlåner. Datteren Anna giftes med en købmand i Altona, Hinrich Chr. Griese. Kirsten hjælper i forretningen og forestår handelen og bogholderiet, da Hans Kræmer dør i 1758 (billede 168). Boet gøres op. En båd sælges for 22 rd. »Spæggeren« afhændes til Anders P. Møller (lb.nr. 75). Og så begynder en langvarig arvestrid (THH). Efter 2 år får enken huset, som sælges kort efter til en Margretha Pedersdatter, formodentlig mod aftægt. Renleff dør i 1773. Hans' søn Mathias køber et hus i nabolaget (lb.nr. 87). Døtrene Maren og Kirsten dør 1783 hhv. 1793 (PD).

1761-1790

Margretha Pedersdatter, 1/2 forbedelse.

Margretha gifter sig med farveren Johann Hermann Steffensen, der har 2 brødre i Kongsmark, Niels og Svend (/). Han får 1763 tilladelse til at drive et farveri i huset.³³ Forretningen lønner sig ikke på øen, og i 1789, ved ekstraskatteligningen, gælder manden som arm og ikke istand til at betale skatten (ES). I 1790 er han død, og ejendommen sælges på auktion. Prisen bliver 230 rd., løsøre bringer 18 rd. En større kreditor får 50% af lånet tilbage. Enken dør vist før 1801 (FKT).

1790-1833

Jesper Jensen Hansen Præst, 1/2 forbedelse.

Han er født ca. 1766 som søn af skipper Jens Rasmussen Præst i Tagholm (lb.nr. 94). Samme år har han erhvervet et mindre hus i Kongsmark (lb.nr. 80), som snart afhændes igen. Jesper er gift med Kirsten, født ca. 1767 som datter af skipper Niels Jørgensen æ. i Kirkeby (lb.nr. 105). Der kendes 3 børn, Niels Jørgen (1797), Jens (1799) og Kirsten Holm (1808). Jesper er bl.a. 1803 skipper fra Sønderborg (SR) og 1806 på »Die Liebe«, 17 læster stor, fra Kø-

benhavn. I 1820 dør husmor Kirsten, og Jesper gifter sig ikke igen. Sønnen Niels følger faderens spor og sejler både som harpuner, styrmand og skipper. I 1831 ægter han Kirsten Holm fra Kirkeby (lb.nr. 105) og køber et hus i Nørtvismark (lb.nr.37). Sønnen Jens bliver styrmand fra København, gifter sig i 1830 med Anne Cathrine Jensen fra Kirkeby, og flytter derover (lb.nr. 101). Datteren Kirsten vies i 1831 til en skibstømrer, og husfar Jesper overdrager ejendommen til ham mod at få aftægt i huset.

1833-1922

Jens Thyge Andersen, 1/2 forbedelse.

Han er født 1809 som søn af sømand Thyge M. Andersen (lb.nr. 65). Han sejler fra København til Spidsbergen. Senere bliver han hjemme og fører en båd fra Rønmø. Jens og Kirsten får 7 børn, Jesper Jensen (1831), Kirstine Marie (1833), Jens Cornelius (1835), Tønnes (1840), Ida Cathrine (1843), Maria (1846), og Jens Christian (1849). I 1857 dør datteren Ida. Den ældste søn, Jesper, gifter sig 1858 med Maria Kirstine Sophie, født 1837 som datter af kaptajn Henning J. Schmidt (lb.nr. 85). Han bliver selv kaptajn og flytter til Kirkeby (lb.nr. 108). Sønnen Jens Cornelius er 1855 styrmand på rejse til Messina. Ved arvedelingen i 1891 er han død. Sønnen Tønnes dør 1860 på Cuba, og samme år mister husfar Jens sin kone. I 1861 ægter han Anne Margrethe Lassen, født 1833 i Sønderby (lb.nr. 170). Parret får 2 døtre, Juliane Christine (1862) og Theresia Amalie (1864). Husfar Jens' søn Jens Christian ægter 1877 enken efter sin bror Jesper. Datteren Maria gifter sig på fastlandet, den ældre søster Kirstine Marie dør ugift i 1882. Pigen Juliane ægter 1886 færgekarl Hans Michelsen Schmidt. Hendes søster Theresia udvandrer til Kalifornien. Faderen Jens dør i 1890, og enken Anne Margrethe får ejendommen, som har 5 ha jordtiliggende (GA). Datteren Juliane dør 1894 i barselseng i Havneby, hvorefter hendes mor optager familien her i huset. Der er 4 piger, Jenny Margrethe (1887), Bertha Marie (1889), Margrethe (1891), og Meta Emilie (1894), hvis konfirmation opleves her. I 1914 fejres Margrethes vielse her i huset, kl. 10 om aften, som kirkebogen melder. Hendes mand er en soldat, der er på orlov, Julius Andreas Hansen, født 1893 i Marne. I 1915 får Margrethe en søn, Richard Julius Bruno. I 1920 dør husmor Anne Margrethe. Hun har testamenteret ejendommen til barnebarnet Margrethe (GA), der får adkomst i 1922.

Billede 169:
Margrethe Hansen. (PD)

1922-1960

Margrethe Hansen, født Schmidt, et hus.

I 1924 erklærer hun, at manden er forsvunden, og at hun altid har haft bopæl på Rømø. Margrethe (billede 169) har en ko såvel som nogle småkreaturer og går som kogekone. Efter hendes død sælger sønnen Richard ejendommen.

siden 1960

Bruno Bleeg Jensen, et hus.

Han er 1921 født i Aabenraa, hvor faderen, Jens Bleeg Jensen, er tingbogsfører. Begge forældre stammer fra Rømø, hhv. Tvismark (lb.nr. 55) og Havneby (lb.nr. 189). Bruno er tandlæge og har 4 døtre fra 2 ægteskaber, Susan (1951), Gitte (1952), Helle (1955) og Janne (1961). Det gamle Rømøhus bruges til feriefornål.

Løbe- nummer	Artikel- nummer	Adresse	Amt før 1864	Register	1971	2000
				Løbenr.	Vurd.gr.	Vurd.gr.
93	1 Ko	Havnebyvej 119	Haderslev	-	-	-

Bygningshistorie:

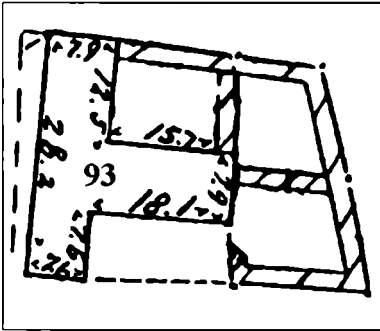
Her, hvor i dag Kur- og Rekreatiohshjemmet står, har ligget en af Ribe Domkapitlets ejendomme, formentlig efterfølgeren af går-

Billede 170 (t.h.)

Detalje af en dør fra huset lb.nr. 93, fotografere-
ret i 1910. (Tønder Museum)

Billede 171 (nederst)

Udsnit af opmålingskortet fra 1875 med
ejendommen lb.nr. 93.

den »hyelm« (se bd. 1, s. 26 ff.). Om den sidste, i 1960erne nedbrudte gårdbygningstilblivelse vides ikke meget. Af stuehusets og nordladens bredde på 7.90 meter og et billede indefra (billede 170) fremgår, at den må stamme fra omkring 1730. Brandforsikringerne viser, at det var en stor bygning. I 1832 (BF) beskrives bygningen nærmere. Stuehuset har 14 fag, deraf 7 fag beboelse, resten stald. Der er en skorsten. Bindingsværket er af egetræ, tavlmuret. I vestenden findes en lade mod nord, 7 fag lang, 12 alen bred, »af samme beskaffenhed«, og en 3-fags-lade mod syd i grundmur, 11 1/2 alen bred. Det er den store, T-formede gårdbygning, som ses på 1875-kortet (billede 171). Sidst i 1800-tallet tages sydlængen ned, vist i forbindelse med en indre ombygning og indretning som kro. Gamle billeder viser, hvor flot bygningen så ud (billede 172). I 1960erne brydes bygningen ned.

Ejendoms historie:

I Ribe Domkapitlets jordebog af 1291, »Ribe Oldemoder«, nævnes en ejendom »hyelm«, hvis største del sandsynligvis er identisk med Tagholm og Kromose (se bind 1, kap. 2). Den her ejendom er formentlig også en del deraf, i jordebøgerne fra 1500-tallet opført under Kongsmark (tabel 2 på s. 18).

Billede 172:

Gården lb.nr. 93, da den var kro. Postkort fra 1910. (PD)

omkring 1550

Jørgen Nissen, gårdejendom.

I Ribe Domkapitlets jordebog fra efter 1530 står manden under Kongsmark med en årlig afgift på kun 12 sk. En efterfølger findes i Domkapitlets jordebog først for tiden omkring 1640, dvs. der må være et mellemlid, som ikke kendes.

~1600~1650

Jeb Hansen, gårdejendom.

Denne mand betaler fortsat kun 12 sk. landgilde.

~1650~1690

Hans Jebsen, 1/4 gård.

Denne sandsynlige søn af forgængereren findes i Riberhus lens jordebog for 1662 med 1 mk. landgilde. Jordebogen er formentlig lavet i forbindelse med overdragelsen af Rømø's kongerigske ejendomme til Schackenborg. I Schackenborgs ejerperiode står manden sammen med en Søren Hansen, og da betales 1/2 rd., dvs. 1 1/2 mk. i landgilde. I matrikuleringen af 1683, nu under Riberhus amt, har han så meget jord som andre halvgårde, men ejendom-

men betegnes alligevel som kvartgård. Agerjorden ligger bl.a. i »Hollm Toft«, og det er området nord for gården.

omkring 1700

Niels »ad Ebes«, 1/4 gård.

Dette navn kendes kun fra en liste over »kirkestandelser«, hvor han med sæder, købt i året 1702, står som forgænger for Gregers Jespersen. Han må være mellemedet i den lange periode indtil 1722, da Gregers Jespersen får fæste (FP).

1722-1766

Gregers Jespersen, 1/4 gård.

Han er formodentlig en bror til Jørgen Jespersen i Tvismark (lb.nr. 46), men oprindelsen kendes ikke. Gregers sejler mange år som kommandør på robbefangst fra Hamborg. 1720-25 fører han »St. Peter«, 1726 »Anna«, 1727-34 »St. Peter Galley«, 1736 »Concordia« og 1738-41 »Ester Galley«. Fangsterne er vist gode, og Gregers tjener mange penge. Han låner store beløb ud, tusindvis af rigsdaler, bl.a. til Tønder by.⁵ I forbindelse med den store konkurs over Kongsmark-gården lb.nr. 87 køber han i 1735 hele dennes jord, som dog senere havner ved mølleren (lb.nr. 55). Efter 1741 ophører Gregers med søfarten. Han er nu medforpagter af Nørlandets strand. Fra 1747 bliver han kirkeværge for Nørlandet efter den afdøde Peder J. Holm (lb.nr. 95), men kun for et år. En datter bliver omkring 1740 gift med skipper Jens Jørgensen Bleeg, født ca. 1708 i Bolilmark (lb.nr. 34). Parret bor med på gården og får i 1766 fæste. Da er husfar Gregers formodentlig død. I 1756 er han sidste gang nævnt som kreditor.

1766-1783

Jens Jørgensen Bleeg, 1/4 gård.

Han sejler mange år som skipper. Omkring 1750 finder vi manden nogle gange på »St. Petrus« af Tønder, 60 læster stor, til Middelhavet (SP). I 1757/58 er han kommandør på »Martin« fra Hamborg. Derefter sejler han igen i handelsfart. 1759-63 fører han »Jfr. Anna Elisabeth« af Altona, 79 læster, igen til Middelhavet. Allerede i 1747 står han som betydelig kreditor i Tønder bys bøger. Arvede penge efter svigerfar Gregers er der også. Fra ægteskabet med Gregers' datter kendes 4 børn, Gregers (ca. 1746), Mette (ca. 1751), Niels (ca. 1753) og Maren (ca. 1757). I 1775

forærer præsten en bibel til husfar Jens. Sønnen Niels dør ugift i 1777. Sønnen Gregers gifter sig ind på en meget formuende Bolilmark-gård (lb.nr. 32). Søsteren Maren, og efter dennes død søsteren Mette, ægter en søn fra samme Bolilmark-gård. Inget under, at Jens J. Bleeg i 1789 må betale 20 rd. i formue-ekstraskat, svarende til en formue på 4.000 rd. (ES). Da har han allerede overdraget gården til sin svigersøn Jesper Gregersen.

1783-1805

Jesper Gregersen, 1/4 gård.

Denne søn af Gregers Jørgensen (se lb.nr. 32 og 41) er født ca. 1752. Efter vielsen med Maren, ca. 1779, flytter han herover og virker som gårdmand hele livet. Han bygger formentlig en 3-fagslade mod syd. 3 børn fødes i ægteskabet, Anne (ca. 1780), Jens J. Bleeg (ca. 1783) og Niels (ca. 1786). Den sidste dør dog som ung. Jesper er i 1789 næsten lige så formuende som sin svigerfar. Han svarer 17 rd. i skat for henved 3.400 rd. formue (ES). Pengene investeres bl.a. i køb af 4 andre ejendomme. Inden året 1800 dør Jespers kone Maren, og han gifter sig igen, med den ældre søster Mette. Gården er efterhånden udvidet med nogle jorder og gælder i folketællingen som 3/8-del gård. Sønnen Jens tager i 1803 styrmandseksamen i Tønning (SR). Datteren Anne giftes i 1805 med Christian G. Neve, født 1781 i Tagholm (lb.nr. 96). Samme år får han ejendommen, gården og et kådnersted, overdraget, vist mod aftægt. Sidst på året fødes en datter Maren, og mor Anna dør i barselseng.

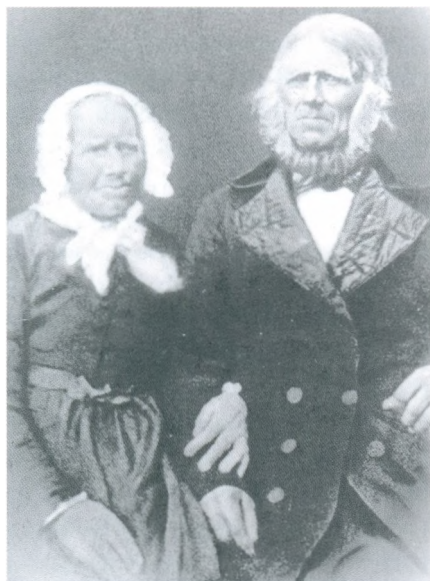
1805-1818

Christian Gerhard Neve, 1/4 gård.

Han sidder nu i uskiftet bo, som består af ejendommen såvel som nogle penge, i alt vurderet til 1.096 rd. Deraf får den lille datter halvdelen. Kådnerstedet sælges (lb.nr. 80). Christian gifter sig påny, med kommandør Niels Hansen Tønnis' datter Karen Holm, og flytter til Tvismark (lb.nr. 53). I 1809 er han død. Også aftægtsfolkene her og deres ugifte søn Jens dør før 1810. Ved arvedelingen efter Jens er kun den 4 1/2-årige Maren tilbage, og hun får alt, over 7.000 rd. i obligationer m.v. (THH). I 1818 sælger Maren's stedmor gården til pigens fordel.

Billede 173:

Andreas C. Wandahl og hustru Cecilie
Birgitte, født Kehler. (PD)

1818-1851

Andreas Cornelius Wandahl, 1/4 gård.

Han er født ca. 1783 i Kongsmark som søn af kommandør Niels Pedersen Wandahl (lb.nr. 67). Andreas begynder med Grønlandsfarten, men senere sejler han i den kgl. marine. Under Englandskrigen, 1807-14, fører han en kanonbåd. Omkring 1810 gifter han sig i Nyborg med enken efter Anders Rosenvinge, Cecilie Birgitte Marie Kehler, født ca. 1783 (billede 173). Dér fødes 4 børn, Marie Kristine (1812), Eilerdine Nicoline (1814), Andreas Cornelius (1816), og Sibrandt Martinus (1817-18). Her på Rømø kommer endnu 3 børn, Cecilie Birgitte Marie (1819), Frederik Wilhelm Andersen (1821) og Caroline Sophie (1823). Andreas er nu gårdmand. Hans sønner sejler og bliver kaptajner. Datteren Marie giftes, dør i 1840 og efterlader 4 børn, der får husly her. Eilerdine vies til en skipper, Jens J. Bundes, bliver enke og flytter med sine 5 børn foreløbig også til fødegården. Cecilie mister sin første mand, men gifter sig igen i Mølby (lb.nr. 157). Også Caroline bliver tidligt enke med 2 børn. Gården sælges i 1851. Besætningen er da på 2 køer, 4 kvæg, 1 hest og nogle får. Forældrene flytter til Carolines hus i Vesterhede, senere overtaget af bror Frederik (lb.nr. 116). De gamle dør i Mølby, Andreas i 1868, Cecilie i 1872.

1851-1884

Hans Christian Hinrichsen, 1/4 gård.

Han er født 1823 i Kromose som søn af købmand og gårdmand Hinrich C. Hinrichsen (lb.nr. 98). Hans bliver styrmand og gifter sig i 1846 med Caroline, født 1824 som datter af kaptajn Hans J. Møller i Vestergård (lb.nr. 169). Deres første 4 børn får parret i Kirkeby (lb.nr. 104), Hinrich Carsten (1846), Hans Cornelius (1847), Cathrine Marie (1848) og Jørgen Hansen (1849). Efter købet af ejendommen her opgiver Hans Christian søfarten og bliver gårdmand. Børneflokket vokser videre. Der fødes endnu 11 børn, hvoraf et dør som spæd. De andre er Cornelius Marius (1851), Caroline (1853), Jørgen Holm (1856), Peter Metanius (1858), Carsten (1859), Hans Carl (1860), Andreas Møller (1862), Gudmund Marius (1863), Jette Hansine (1866) og Anhart Tønnes (1868). Af-tægtskonen fra Kirkeby-huset bor også med på gården. Sønnen Jørgen Holm drukner i 1870 som skibsdreng. 4 sønner, Hinrich, Hans Cornelius, Peter Metanius og Carsten, bliver styrmænd. Hinrich forliser i 1874, endnu ugift, Hans efterlader i 1882 en enke og en søn (se lb.nr. 64). Peter gifter sig og bor senere i Østerhede (lb.nr. 125). Carsten ægter en pige fra Vesterhede (lb.nr. 120) og sejler fra New York. Hans Carl bliver smed, Andreas Møller skomager, og de to udvandrer ligesom storbror og sømand Jørgen Hansen til Amerika. Cornelius Marius uddannes som snedker, gifter sig med en pige fra Juvre og tager bopæl i Tagholm (lb.nr. 97). Gudmund bliver træskomager og ægter en fastlandspige. Datteren Cathrine Marie forbliver ugift på gården, som senere overtages af søsteren Caroline. Husfar Hans Christian dør i 1877. I 1880 giftes Caroline med kaptajn Cornelius Holm, født 1846 i Sønderby (lb.nr. 184). Inden en søn, Cornelius Jørgen Marius, fødes i 1882, drukner kaptajnen på vej til Rio Grande med skibet »Oline« af København. Enken Caroline forloves i 1884 med en styrmand, Jens Andreasen Lassen, født 1850 i Duhnby (lb.nr. 153). Carolines mor sælger gården til ham med forbeholdet, at barnebarnet senere skal have ejendommen overdraget. Gårdens jorder beløber sig på 78 ha, hvoraf den største del dog er bjergeskifter. Salgsprisen er 12.000 mk. 1886 vies Caroline Holm, født Hinrichsen, til den nye gårdejer. Mor Caroline, født Møller, flytter med 2 ugifte døtre, Cathrine Marie og Jette Hansine, til Vesterhede (lb.nr.119). Der dør hun i 1905.

1884-1916

Jens Andreasen Lassen, en gård og kro.

Jens og Caroline får ingen fælles børn. Den forhen så livsfyldte gård beboes nu kun af de nygifte og Carolines lille dreng, derudover formodentlig nogle tjenestefolk. Måske er det én af årsagerne til at der indrettes en kro i den flotte bygning, hvis sydlige ladelænge bliver fjernet. Jens opgiver søfarten og driver både kro og landbrug. Han dør forholdsvis ung i 1903. Kort efter ægter Carolines søn Cornelius J. M. Holm pigen Kirstine Maria, født 1881 i Bolilmark (lb.nr. 32). Foreløbig får enken Caroline ejendommen tilskødet i 1906. De unge (billede 174) forpagter gården, som de jo senere skal overtage. Der fødes 3 børn, Jens Cornelius (1906), Kirstine Margrethe (1907), og Greis Nielsen (1908). Den lille pige dør som spæd. Allerede i 1912 er også Cornelius' unge kone død. 1916 gifter Cornelius sig igen, med Johanne Christine Andresen fra Pellworm. Caroline overdrager hele herligheden til sønnen, mod aftægt. Cornelius indkaldes til krigstjeneste. Heldigvis kommer han uskadt hjem.

Billede 174:

Familien Holm i 1910 foran kroen, lb.nr. 93. Stående Cornelius J. M. Holm, t.h. sidder konen, Kirstine Marie, født Nielsen, t.v. Caroline Lassen, enke Holm, født Hinrichsen. Drengene er Jens og Greis. (PD)

1916-1946

Cornelius Jørgen Marius Holm, en gård og kro.

Der er ingen børn i ægteskabet med Johanne. Efter genforeningen bliver Cornelius Røms første sognerådsformand. I 1922 sælges over 50 ha lyng- og klitarealer til den danske stat, i fællesskab med andre lodsejere længere sydpå. Da anlægges plantagerne mod sandflugt og erosion. Cornelius' ældste søn, Jens, ægter i 1933 en pige fra fastlandet, Dora Nielsine Otte, og køber samme år en gård i Bolilmark (lb.nr. 33). Søn Greis bliver hjemme og hjælper ved gårdens drift. Midt i 1930erne dør den gamle aftægtskone Caroline, og sønnen Cornelius i 1940. I 1946 sælger enken ejendommen til stedsønnen Greis.

1946-1960

Greis Nielsen Holm, en gård.

Han er gift med Anna Petersen, født 1922 i nabolaget (lb.nr. 90). Der er 6 børn, Constance Jørgiane Marie (1940), Ingeborg Kristiane (1941), Karoline Kerstine (1942), Cornelius Jørgen Marius (1944), Jørgen Marius (1945), og Johnny Martin (1946). Husfar Greis dør allerede i 1950, hvorefter enken får tilskødet gården. Hun gifter sig i 1954 igen, med Henrik Daniel Freund, der stammer fra Outrup og har gården siden 1951 i forpagtning. Anna og Henrik får 3 døtre, Inga (1954), Ritta (1955), og Hertha Marie (1960). I 1960 sælges den gamle gård.

1960-1964

Peter C. og Julius B. Nielsen, Niels Snitgaard, gårdejendom.

De er forretningsmænd fra Ballum, nedriver gårdbygningen og sælger gårdens jorder, bl.a. til kommunen. Selve gårdspladsen med omgivelserne købes af Nordslesvigsk Kvindeforening, der i mange år har haft et rekreativshjem i Havneby (lb.nr. 191).

siden 1964

Nordslesvigsk Kvindeforening, rekreativshjem.

Foreningen opfører nye bygninger, der drives som hjem for rekonvalescenter.

Sammenfatning af resultater

I modsætning til Juvre ejerlav er den gamle bebyggelse i Kongsmark ejerlav ikke præget af gårdejendomme, men af husmandsteder, oprindeligt kaldt »forbedelser«. Det er først og fremmest søfolk, der opfører disse huse, de fleste i perioden mellem slutningen af 1600-tallet og slutningen af 1700-tallet. En del kunne i størrelse måle sig med gårdejendommene, men de mindste var ikke større end 4 fag. I 1800-tallet stiger andelen af håndværkere som husejere. Selv om en stor del af husene er borte, findes dog forholdsvis mange og velbevarede ejendomme af denne type.

Gårdene, som ligesom nord på øen i 1500-og 1600-tallet deles ud fra større enheder, er i dag næsten alle forsvundet eller eksisterer kun som små rester af ældre huse, og kun i enkelte tilfælde som bygningsdele fra før 1700. I Kongsmark går en del gårde fallit før år 1800. Gårdene har bl.a. tabt deres i forvejen dårlige økonomiske basis ved salg af jord til mindre huse. Med landbrugets opsving i 1800-tallet dannes enkelte nye gårde ved sammenlægning af ældre gårdes jorder, og nye gårdbygninger opføres.

Omkring 1800 bor kun 15% af beboerne i den her beskrevne del af øen på gårde i drift, i modsætning til ca. 60% længere nord på øen. Mens antallet af skippere og kommandører omkring 1700 endnu er forholdsvis jævnt fordelt på hele Nørland, stiger det senere især i Kongsmark. I Juvre er dog andelen af husstande med skippere særlig høj. Endnu i 1800-tallet bor mange kaptajner på Nørlandet (tabel 4). Der fandtes særlig dygtige kommandører og mandskaber, men også nogle mindre heldige (tabel 5).

Omkring	1700		1750		1800		1850		1875	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Juvre	5	33	10	63	10	63	5	33	5	33
Toftum	4	33	6	45	6	45	1	8	1	8
Bolilmark	4	50	2	25	1	12	1	14	-	-
Nørvismark	-	-	3	37	3	33	-	-	-	-
Tvismark	8	50	4	18	8	30	3	15	6	30
Kongsmark	7	20	8	19	21	40	11	29	10	27
I alt	28	30	33	30	49	39	21	20	22	21

Tabel 4:

Antal af skippere hhv. kommandører i Rømø Nørlandets landsbyer, og deres procentandel af husstande, i perioden 1700-1875. For de 2 ældste tidspunkter er tallene formentlig et minimum.

Lb.nr.	Kommandørens navn	Sted	Antal år	Periode	Ø quard. tran
8	Peder Andersen List	Juvre	10	1765-75	226
8	Thomas Peder Thomsen	Juvre	9	1784-92	130
17	Jens Lambertsen	Toftum	4	1769-72	72
22	Michel Hansen	Toftum	15	1757-71	170
23,51	Thomas Svendsen	Toftum	13	1760-73	167
34	Hans Christian Jespersen	Bolilmark	2 1)	1777 : 1785-86	6
42	Michel Michelsen	Nørtvismark	20	1763-83	135
43	Mathias Svendsen Skov	Nørtvismark	21	1763-83	256
45	Jørgen Jessen Dahl	Nørtvismark	3	1784-86	44
48	Michel Jensen	Tvismark	8	1757-64 2)	181
48	Peder Michelsen Præst	Tvismark	13	1762-74	243
53	Hans Hansen Tønnes æ.	Tvismark	9	1757-65 2)	224
53	Niels Hansen Tønnes	Tvismark	19	1780-99	285
67	Niels Pedersen Wandahl	Kongsmark	12	1784-95	179
72	Hans Eriksen	Kongsmark	2	1793-94	32
75 b	Hans Eriksen æ.	Kongsmark	6	1757-62 2)	148
76	Rasmus Lassen	Kongsmark	8	1762-71	113
77	Peder Pedersen Tagholm	Kongsmark	1	1766	9
77	Hans Pedersen Tagholm	Kongsmark	2	1792-93	24
81	Engelbret Jensen	Kongsmark	18	1776-98	134
86	Jens Hansen Præst	Kongsmark	10	1775-91	210
86	Jep Nielsen Smed	Kongsmark	3	1799-1801 2)	240
91	Anders Michel Pedersen	Kongsmark	14	1787-1800	151
93	Jens Jørgensen Bleeg	Kongsmark	2	1757-58	76

Tabel 5:

Gennemsnitlig fangst hjembragt af Rømø Nørlandets kommandører, hvis ejendomme er beskrevet i bind 2 og 3. Fangsten kendes for Hamborgs og Altonas Grønlands-skibe for perioden 1757-1801.¹⁴ Antal år med kendte fangster og den tilsvarende periode er angivet i tabellen. Fangsten måles i »quardeler«¹⁵ tran. Enkelte resultater blev forbedret pga. medbragte »hvalbarter«¹⁶. Da kommandørerne og en del af mandskabet fik del i fangstens resultat, kan man forestille sig deres meget forskellige økonomiske situation.

- 1) Hans Chr. Jespersens skib forliser 1777. Han vender hjem og forliser igen i 1786.
- 2) For denne kommandør kendes fangsten ikke for hele sejlperioden.

Bygningerne i Kongsmark ejerlav er meget forskellige i størrelse og værdi. 1700-tallets økonomiske forhold er for de fleste familier meget svingende og afhængig af søfartens situation, da de små landbrug ikke bidrager meget. Tabel 6 viser disse forhold for et udvalg af ejendomme. I 1800-tallet går det stærkt nedad, sågar enkelte skipper- og kommandørfamilier går i konkurs, og mange huse forsvinder. Andre kaptajns- og bondefamilier, tildels tilflyttere, udvikler sig i den modsatte retning, men nye huse bygges sjældent og kun til erstatning af ældre.

Lb.nr.	Art.nr.	Gård hhv. hus	Byggeår	Bredde (m)	Antal fag 1710	Værdi (rd.) 1744	Formue (rd.) 1744	Antal fag 1780	Værdi pr. fag 1780	Formue (rd.) 1789	Antal fag 1875	Antal fag 2000
46	622	H	ny 1769	7.50	(9)	(36)	-	9	15	600	9+	9
48	6	G	~1650	6.50	16+	139	500	15	12,7	3000	10+	11
51	39	H	~1600	5.60	8	68	»arm«	8	6,25	17	9	9+
56	46	H	1706	6.70	8	77	-	8	10	-	8	8+
58	47	H	~1700	7.10	12+	103	50	12	15,4	2000	9	9
59	45	H	~1600	5.00	9+	45	-12	9	5	-	8	8
62	43	H	1743	7.60	-	-	-	7	10	-	10	10
66	23	H	~1720	6.10	-	20	-150	7	7	-	7	7+
68	37	H	~1670	6.80	9+	47	-50	9	6	-	9	12
70	32	H	1744	7.20	-	64	-5	8	7	-	8	8+
72	29	H	~1650	6.10	8+	99	265	8	7,5	-	8+	8+
74	22	H	~1720	6.75	11+	131	-100	11	9,6	-	8	10
77	20	H	~1650	5.90	8	41	-36	10	9	-	10+	10+
81	1017	H	~1720	6.70	-	63	-30	7	10	600	9+	9+
84	522	H	~1760	5.30	-	-	-	4	5	-	5	5+
86	11	G	ny 1785	9.10	(10+)	(102)	-	12	15	3600	9+	8+
87	34	G/H	~1690	6.10	12+	80	-	10	11	1400	13+	13+
88	2	G	~1650	6.30	12+	122	200	12	9,3	50	14+	14+
90	35	H	~1650	6.10	8+	79	-	8	9	250	11+	11+
92	13	H	~1700	6.50	8	115	200	12	10	»arm«	10	10

Tablet 6:

Stuehuse til 20 ejendomme i Kongsmark ejerlav, og ejernes formueforhold i 1700-tallet. De angivne byggeperioder gælder for stuehusets oprindelige opførelse, hvis der endnu findes bygningsdele (min. fundamenter).

+ -tegnet ved fag-antallet betyder, at der også er én eller flere længer udover stuehuset. Deres værdi er indbefattet i vurderingen af 1744, men ikke i 1780. Staldfagene hører sædvanligvis til stuehuset. Angivne formuer er kontante. For 1744 kendes også gælden.

Efter et kort opsving omkring århundredskiftet – pga. »Nordseebad Lakolk« – er 1900-tallets første halvdel præget af tilbagegang i befolkningstal og forholdsvis fattige forhold på øen. Flere gamle huse forfalder og bliver brudt ned. Senere har dæmningen og dermed turismen ændret situationen, og i dag er mange af de gamle huse bevaret som ferieejendomme.

Kilder

De hyppigst forekommende kilder er angivet med forkortelser i teksten, jvfr. listen på næste side. De enkelte kildetyper er udførligt beskrevet i bind 1. Listen omfatter også kilden »ES«, ekstraskattelisterne fra 1789, som ikke er medtaget i listen i bind 1.¹

Matrikel- og opmålingskort såvel som S. Bruun's konceptkort fra 1796 er af forfatteren bearbejdet på basis af kortmaterialet fra Kort- & Matrikelstyrelsen. Bomærkerne er tegnet af forfatteren efter beretninger fra gårdejere, dokumenter og gravsten.

Husbillederne, der vises under de enkelte ejendommers registreringsfelter, er i 1967/71 fotograferet af arkitekt Aksel Skov (AS) og opbevaret på Nationalmuseet, og i 2002 på ny fotograferet af forfatteren.

Ellers er der angivet enten billedets opbevaringssted eller fotografen. De fleste billeder er i privateje (PD), og fotografen kendes kun i enkelte tilfælde. Fotos uden kildeangivelse er taget af forfatteren.

Af alle billeder findes en scannet kopi på Rømhø Lokalhistorisk Forenings arkiv, hvor billedernes opbevaringssted hhv. fotografen er registreret.

Til følgende kilder henvises med noter:

1. Kelm, B. »Ligning af ekstraskat på Rømhø i 1789«, Sønderj. Månedsskrift 1/2003
2. Kirkesager, Schackenborg godsarkiv, pk. 540, LAA
3. Div. forf. »Dutch Asiatic Shipping in the 17th and 18th centuries«, vol. II og III, Den Haag 1979
4. Byggesager, Rømhø amtsforstander, pk. 299, LAA
5. »Der Stadt Tundern Scultbock«, Tønder byarkiv, pk. 199, LAA
6. Hansen, Th. »Gamle Mine«, Sprogforeningens Almanak 1975
7. Grandjean, P. B. »Slægtetog over Familien With fra Rømhø«, København 1906
8. Japsen, G. »Det dansksprogede skolevæsen i Sønderjylland indtil 1814«. Aabenraa 1968
9. Moritz, Ed. »Die Nordseeinsel Röm«, Hamburg 1903, 1908
10. Skiftesager, retsbetjentarkiv, Hviding herred, pk. 743, LAA

11. Korrespondance for Lø herred, Ribe bispearkiv, pk. 55, LAA
12. Ventegodt, O. »Skibslister for Flensborg«, Arkiv ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Flensborg
13. Div. forf. »Danmarks Stednavne«, III. Tønder Amt, København 1933
14. Festeregister, amtsstuearkiver, Haderslev Vesteramtsstue, pk. 135, LAA
15. Skøder m.m., retsbetjentarkiv, Hviding herred, pk. 725, LAA
16. 1 »Quardele«= 290 liter. »Barten« er store hornplader i hvalens mule.
17. Petersen, Th. »Haarde Halse«, Sprogforeningens Almanak 1910
18. Falk, F.J. »Grönlandfahrer der Nordseeinsel Römö«, Bredstedt 1983, m.m.
19. En »Schiemann« var ansvarlig for tovværk, pumper, rengøring m.m.
20. Falk, F.J. »Rømøs kommandører og sejlskibskaptajner«, Skærbæk 1989
21. Familiejournal og dagbog H. P. Falk i privateje (kopi LOK)
22. Sørensen, H. E. »Nordseebad Lakolk«, Skærbæk 1998
23. Christian Bundesens erindringer, priv. udg. Karla og Aage Bjerre, 1997
24. Ravn, L.S. »Lærerne i Nordslesvig ca. 1814-1920«, Aabenraa 1978
25. 1 skar = 1 favn = 3 alen = 1,883 meter
26. Notariatsprotokoller, Archiefdienst Westfriesse Gemeenten, Hoom (NL), medd. Piet Boon
27. KB 1832: «... kommer hver sommer og bliver på sin gård ... og går sædvanlig her til alters«
28. Commerzsachen Altona betr. die Heringscompagnie, Abt. 65..2, Nr. 3817, LASH
29. Indkomne breve, Ribe stiftamt, pk. 28, LAA
30. Jydske Tidende 1987
31. Akter ang. forhold i de danske enklaver, Ribe stiftamt, pk. 22, LAA
32. Nationalmuseet, hyrekontrakt, reg.nr. 255/1949
33. Koncessioner til håndværkere m.fl., retsbetjentarkiv, Hviding herred, pk. 764, LAA
34. Voigt, H. »Die Nordfriesen auf den Hamburger Wal- und Robbenfängern«, Neumünster 1987
»Nordfriesische Seeleute in der Altonaer Grönlandsfahrt 1788-1838«, Nordfr. Jahrbuch 1987

Forkortelser

<i>Arkiv</i>	<i>Sted</i>	
HSK	Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg	Helsingør
KB	Kongelige Bibliotek	København
LAA	Landsarkivet for Sønderjylland	Aabenraa
LAS	Landsarkivet for Sjælland, Lolland, Falster og Møn	København
LASH	Landesarchiv Schleswig-Holstein	Schleswig
LAV	Landsarkiv for Nørrejylland	Viborg
LOK	Rømø Lokalarliv	Rømø
MAK	Matrikelarkivet, Kort & Matrikelstyrelsen	København
PD	Dokumenter i privateje	
RA	Rigsarkivet	København
SAF	Stadtarchiv Flensburg	Flensburg
SAH	Staatsarchiv Hamburg	Hamburg
SAK	Stadsarkiv København	København
<i>Arkivaliernes navn</i>	<i>Kilde nr. i bind I</i>	<i>Arkiv</i>
BF	Brandforsikringer	40-42,128 LAA, LASH, LOK
DP	Dispacheprotokoller	161 SAH
FB	Fæstebreve	153 LAA
DFB	Designationer over fæstebreve	152 LAA
ES	Ekstraskattelister 1789	- RA
FKT	Folketællinger	43 RA, (LAA)
FP	Fæsteprotokoller	101,121,123,154 LAA, LAV, RA
GS	Gravsten	93 Rømø kirkegård
HAR	Haderslev amts regnskaber	121,123 LAA, RA
HAV	Haderslev amt, ejendoms/ formuevurdering	38,39 LAA, RA
JB	Jordebøger	21-22,25,35-36,130,146, KB, LAA, RA
KB	Kirkebøger	157 LAA
KO	Register over kirkens køer	119,158-160 LAA
KR	Kirkeregnskaber	27,29,119-120 LAA, RA
KS	Liste over kirkesæder 1728	141 PD
LFL	Fæsteliste Sønderland 1826	152 LAA
MA	Matrikuleringer	37,149 MAK, RA
MR	Mutterrolle og Grundakten (prøjsisk tid)	150-151 LAA
RAR	Ribe amts jordebogsregnskaber	101 RA
RLR	Lensregnskaber Riberhus len	54 RA
RR	Realregister til pantebogen (Ribe amt)	148 LAA
SLK	Skipperlaug og skipperkartoteker	84,88,162-163 HSK, LAK, SAF
SL	Skibsliste og -målinger	87,102-104,106,108 CBA, RA
SP	Søpasprotokoller	86,89, RA, SAF
SPP	Skyld- og panteprotokoller	124-125,155 LAA
SR	Søruller	156 RA,(LAA)
TBB	Tingbøger Ballum birk	49 LAA
THH	Tingbøger Hviding herred	90 LAA
TR	Toldregnskaber	56,61-62,72,91 RA,SAH
WS	Waterschout/ udsejlingsprotokoller	80-83,85 RA, SAH, LAS, SAK

RØMØ

Denne bog fortæller historien om alle ældre Rømø-ejendomme i Tvismark og Kongsmark. For hver ejendom redegøres for alle ejere og deres familieforhold siden 1500-årene.

Bygningshistorien belyses med mange oplysninger om de enkelte huse og deres udstyr. Bogen er overdådigt illustreret, heraf en del billeder i farve.

Bogen er den anden i en række på fire bind om alle ældre ejendomme på Rømø.

Forud kom bind 1 om Rømøs almene historie, befolkningen og de økonomiske vilkår på øen siden 1500-årene og bind 2 om ejendomme i Juvre ejerlav.

Skrifter udgivet af
Historisk Samfund for Sønderjylland
nr. 87

ISBN 87-7406-079-1
ISSN 0109-9104

Danskerne Historie Online
Danske Slægtsforskere Bibliotek